

GYÜMÖLCSÉSZETI VÁZLATOK.

GYÜMÖLCSÉSZETI VÁZLATOK.

IRTA

BERECZKI MÁTÉ.

III. KÖTET.

3f. -
7.90

3f. 90

Siozka Károly

Arad, 1884.

NYOMATOTT GYULAI ISTVÁNNÁL.

38.463/3

(R
2)

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
B 3846/1989
LELTÁRI SZÁM

I. rész.

Gyümölcsészeti vegyes értekezések.

1.

Ápolgassuk gyümölcsfáinkat.

E két szót nem azért irtam e sorok cziméül, hogy a ki megpillantja, mint a madárijesztőtől elriadjon tőlök és a mit itt leírni akarok, átugorja szemeivel s ne olvassa végig.

Kérve kérem a kegyes olvasót, hogy hallgasson meg engem.

Istennek millió és millió elhanyagolt teremtménye nevében esedezem, hogy hallgassanak meg!

Elmondottam már egy helyt, hogy »a gyümölcsfa nálunk a növényvilág páriája! Tudatlan vagy tolvaj kezek gyümölcsei végett tépik, szaggatják ágait; utálatos hernyók serege pusztítja le táplálkozási szerveit, leveleit; élődi moha borítja be sudarát, ágait; kártékony rovarok ütnek tanyát kérgében; férgek furakodnak belsejébe; dudva és gyom szíjja el gyökereitől a szükséges nedvességet; aztán arra levén kárhóztatva, hogy helyét ne változtathassa, — télen-nyáron ki van téve az elemek rombolásainak« ...

És e páriák az emberi nem egyik jótékony szellemének, Pomonának, édes gyermekei!

Ezek nevében szólalok föl, ezek iránt akarom honfitársaim szívében a könyörület érzését fölébreszteni.

Minden a mi él, a mi születik és meghal, egy atyától származik, a kiről azt mondja a szentírás, hogy nem született s nem is hal meg soha.

Ember, állat, növény egy atyának gyermekei lévén egymásközt testvérek.

Az az atya, ki a földet élő lényekkel benépesítette, nem akarta azt, hogy teremtményei egymást ne testvérekül, hanem ellenségekül tekintsék. Nem, — sőt azt akarta inkább, hogy egymást, mint jó testvérekhez illik: szeressék és boldogítsák.

A hajdan korban, — ki tudná megmondani, mikor? — egyszer legalább, mint az írás mondja, mégis volt oly idő, a mikor a földön általános boldogság uralkodott; a mikor az egész föld paradicsomkert volt.

Ez általános boldogságot — a biblia szerint, — a teremtés remeke, az élőlények legeszesebb testvére, az ember rontotta le, eszének nagy hatalmával rabigájába görnyesztvén alsóbbrendű testvéreit, az állatokat és növényeket mind, egyedül önmagának akarván biztosítani a földön minden boldogságot.

Mit nyert önzésével, visszavonásával az emberi nemzet?

Évezredek története mind csak az ő szenvedéseiről, az ő nyomorúságáról beszél; mert boldogsága neki is akkor halt meg örökre, a mikor egyedül ő maga akart lenni ur és boldog a föld kerekiségén.

A visszavonás szelleme csakhamar eljött, hogy állandó sátort verjen magának az emberek között; hogy ellenségévé tevén embertársának magát az embert is, örökös küzdelemmé változtassa át ennek életét a földön.

Az emberi nemzet egymásközi folytonos tusájának köszönhető aztán, hogy az egész élő világ szenved és nem találja boldogságát a föld hátán sehol.

A teremtető kéz pedig azért látta el az emberiséget az ész óriás hatalmával, hogy legyen, a ki a föld élő lényei között rendet tudjon csinálni; a ki megtudja védeni a gyöngeket az erősebbek, hatalmasbak ellen; a szelideket és ártatlanokat a ragadozók és ártalmasak ellen; hogy legyen a ki vezesse, ápolja tehetetlenségre kárhoztatott, élő testvéreit.

Ha az ember úgy tekintené és szeretné nemcsak embertársait, hanem az élő lények közül legalább a szelidebbeket és hasznosabbakat, mint élő, édes testvéreit; akkor ismét fölragyoghatna egykor a földön a boldogság napja; mert egyedül az embertől, az ő esztől és akaratától függ, hogy a föld kerekége ismét paradicsomkertté változzék át.

Hány ezredévi szenvedés kell még ahhoz, hogy ezen igazságra megtanítsa az emberi nemet? Ki tudná azt megmondani?!

Addig is, — míg eljönne az a boldog idő, mi a kiknek szívet nemcsak az emberi nem iránt, hanem az élő lények szelidebbjei és hasznosabbjai iránt is testvéri szeretet tölti be, — használjuk föl teremtetőnk legszebb adományát: eszünket arra, hogy egymást, mint testvérekhez illik segítve, ápolva boldogságot teremtsünk magunk körül.

Igyekezzünk paradicsommal változtatni ezt az édes magyar hazát vagy ennek legalább ama kis darabját, melyet a gondviselés kezeinkre bízott! Csináljunk paradicsomot legalább saját házuk tájékából.

Hogyan kell ápolnunk, gondoznunk hasznos házi állatainkat? arról már könyveket irtak, melyek erre megtaníthatnak bennünket: de arról, hogy hogyan kell gyümölcsfáinkat ápolni? nálunk, csaknem napjainkig, alig-alig jutott eszébe valakinek nem könyveket írni, hanem csak szót emelni is. Már pedig élő testvéreink közül ezek vannak arra leginkább rászorulva, hogy ápoló kezeinket meg ne vonjuk tőlök.

A gyümölcsfákat a végzet örökös némaságra és arra kárhoztatta, hogy születésök helyét önerejükből soha elhagyni ne tudják; hogy tagjaikat önerejükből soha meg ne mozdíthassák.*)

Szeressük hát és szánjuk a gyümölcsfát, ezt az önmagával is tehetetlen- élő testvérünket! Hiszen mozdulatlansága és szótlansága mellett is, hálásabb testvére ő az embernek, mint saját embertársa.

A gyümölcsfa mozdulatlansága és szótlansága mellett is egyike az Isten legszebb, legáldottabb teremtményeinek.

Tél idején zuzmarával bevont ágai a tündér mesék ezüst erdőit juttatják eszünkbe, melyekről gyermek-éveinkben oly édes örömmel hallgattuk regélni anyánkat, dajkánkat; tavasszal, ha virágai özönét kifejti, édes gyönyörben usztatja szemeinket s fonséges illatával tölti be a levegőt messze, mindenfelé, maga körül; nyáron hűvös árnyékában édes pihenőt nyújt a forróságban eltikkadt embernek; ősszel ízes gyümölcsei sokasága alatt szomorú fűzként csüggeszti felénk ágait, mintha arra kérne bennünket, hogy mentsük őt meg terhétől, attól az áldástól, mit számunkra hozott.

A gyümölcsfa szelid mozdulatlansága, néma szótlansága mellett is, egyike az Isten legkedvesebb teremtményeinek; mert arra választotta őt ki a kegyes teremtmény, hogy a csecsemő korát élő emberiség — a teremtés után mindjárt — tápláló dajkát találjon föl benne.

A gyermek-embernek év-ezredek óta még folyvást legkedvesebb tápláléka az anyatej után ama táplálék, melyet ízes gyümölcsseiben a gyümölcsfa nyújt neki évenként.

*) Ember, a ki érezni és gondolkozni tud, lehetetlen, hogy irtózatossá ne találjon egy ilyen végzetet.

És mégis! . . .

Évezredeknek kellett lezajlani az emberiség fölött a nélkül, hogy észrevette volna, hogy az ő első dajkája, a szegény gyümölcsfa nyomorult pária csak a föld hátán, kivel senki sem törődik.

A gyümölcsfát büntetlenül tépik, szaggatják, gyötrik nemcsak az elemek, hanem maga az ember is a kártékony rovarok millióival s az élődi növényekkel együtt!

És a gyümölcsfának mindezt szótlannul kell eltűrnie!

Nincs panaszos hangja, hogy könyörületet tudjon ébreszteni maga iránt; nincsenek lábai, szárnyai, hogy elfuthatna, tova repülhetne üldözői elől.

A gyümölcsfának, a kit a végzet vagy az emberek szélsége mostoha körülmények közé juttatott, szótlannul kell eltűrnie a szörnyű éhséget, az égető szomjúságot, a csonkításokat, sebzéseket, melyeket az elemeken kívül maga az ember is üt rajta. Hiába mutogatja sebeit, hiába mutogatja ég felé emelkedő, könyörületért esdő, megromcsolt béna karjait! Nem veszik azt észre! . . . A ki rátekint is, nem azért vetette rá szemeit, hogy sebeit lássa és segítsen rajta; hanem azért, hogy nincs-e rajta gyümölcs, mit lekobozhasson, leverhessen róla.

És mégis! . . . az áldott gyümölcsfa, a míg ereje végkép el nem hagyja, évről-évre meghozza virágait, hogy gyönyörködtesse azokkal az embert; meghozza ízes gyümölcsseit, hogy felüdítse vele még azt az embert is, a ki vele soha sem törődött; a ki az ő szenvedését soha meg nem látta; a ki őt soha nem ápolta.

Az élők világában van-e tehát önzetlenebb és olyan testvére az embernek, mint a mily önzetlen hozzá az áldott gyümölcsfa? . . .

A gyümölcsfa áldott jótevőnk nekünk csaknem egész életén keresztül és — ha szenvedéseinek sulya alatt lassankint elpusztul, — nincs ki szánakozzék rajta! Még akkor is fölkeresi őt az ember, hogy széthasogatva, fűrészelve a halott gyümölcsfát, csinos és kényelmes butorokat csináljon magának belőle; hogy veszendő galyaival, elhullott forgácsaival táplálja a tüzet, ezt a másik jó szellemet, mely nélkül a földgömb legnagyobb része örökre lakhatatlan lenne az emberre nézve.

A gyümölcsfa legártatlanabb lénye az élő világnak.

Egy oly hosszú életen keresztül, mely alatt az embe-

rekből két-három nemzedék is születik és elhal, senkit meg nem bánt, senkit meg nem haragit, senkinek nem árt és nem is ártot soha: hanem évről-évre, mindig növekedő mértékben, szó nélkül hozza meg az áldást az apáknak az apák fiainak és az apák unokáinak is!

Szeretnie, áldania kellene a gyümölcsfát mindenkinek, a ki él és mozog a föld hátán és mégis?! . . . mit kell tapasztalnunk! . . .

Mintha a kegyes teremő érzéketlen kődarabot helyezett volna szív helyett az emberek keblébe, oly keveset törődnek a szegény gyümölcsfa szenvedéseivel! Nemhogy ápolnák azt, a ki élve is, halva is áldás az emberre nézve; hanem úgy bánnak el vele gyakran, mint egy ádáz ellenséggel.

Bizony-bizony gyakran méltán kérdezhetnők, hogy van-e az embernél szívtelenebb, hálátlanabb lény a élő világnak!?

A kinek érző szíve van közületek; szánja meg a szegény gyümölcsfát; ne tölje tovább, hogy az nyomorult pária legyen a föld hátán!

Hozzatok szigorú törvényeket, a melyek a szívtelennek bántalmait ellen ótalmukba vegyék a szegény gyümölcsfát!

Hozzatok törvényt, mely oda kényszerítse az önjavukat ismerni nem akaró közömbösöket is, hogy akarva, nem akarva tisztogatniok, ápolgatniok kelljen a birtokukban lévő gyümölcsfákat!

Ha beköszönt a tél; szünetet tart minden sürgős külső munka.

Hányan vannak, a kiknek kenyereket két kezökkel kell megkeresniök és a kik télen át munkahiány miatt éhséget szenvednek?

Ne várjátok, hogy ezek az éhezők munkahiány miatt irgalom kenyérért nyujtsák ki kezöket felétek! hanem adjatok kezökbe egy tompaélű, görbe vaseszközt; vigyétek ki öket gyümölcsfáitok közé és mutassátok meg nekik, hogyan kell e tompaélű vaseszközzel lekaparni a fáról a mohát, a zuzmót és a fölcserепesedett kérget annélkül, hogy az eleven kérget megsértenék. Tanítsátok meg öket, hogyan kell bánni a hernyozó ollóval és hagyjátok meg nekik, hogy a levagdalt hernyófészkeket egytől-egyik szedegessék össze s számoljanak be azokkal, hogy aztán ti tűzön égethessétek el valamennyit!

Hadd dolgozzanak aztán ott kerteitekben enyhe napokon, a mikor a fákat zuzmara nem lepi!

Isten arra teremtette az embert, hogy munkájával és nem arra, hogy koldulással keresse kenyerét. Vétkezik az, a ki a munkabírónak munka helyett alamizsnát ad kezébe, holott munkát is adhatna.

Adjatok munkát a szegény embernek, hogy irgalom-kenyérre ne szoruljon s ne legyen oka az éhség kínjait érezni közöttetek!

Áldott munka lesz az, a mit a szegény ember végezni fog kertetekben.

A hálás gyümölcsfa sokszorosán vissza fogja nektek azt fizetni, a mit e munkáért kiadtatok.

Midőn kenyeret adtok így a munkára szorult, szegény embernek; jusson eszetekbe, hogy vannak más éhező lények is, a kiknek e munka által asztalt terítetek! — A lekapart moha, zuzmó és fölcserepesedett kéreggel együtt a kártékony rovarok számtalan álczája, bábja, tojása hull a fa alá és ezek kedvencz eledelt nyujtanak a lég madarainak, melyek sirva-riva hasztalan keresik élelmöket télen, a mikor vastag hóréteg fedi el a helyet, hol azt föllelhetnék.

Szánjátok meg a gyümölcsfákat és ápolgassátok azokat!

Erre kér benneteket az, a ki úgy szereti a gyümölcsfákat, mint szereti a jó testvér saját édes testvéreit.

2.

A paradicsomalmafáról.

(Pomme de paradis; Johannisapfel.)

A paradicsomalmafa kerti almafáink valóságos eszkimója. Nagy, szálás fává meg a legkedvezőbb viszonyok közt sem képes fölnevekedni.

Törpe marad mindenütt a földön és rövidéletű, mint ezt az eszkimókról is mondják.

Származásáról mit se jegyzett föl a történelem: de, aligha neve is nem azt mutatja, hogy már a mesés hajdan korban el volt terjedve.

»Paradicsomalma« (Pomme de Paradis) nevezett alatt különben csak a XV-ik század körül emlegetik föl a régi francia írók.

Kezdetben, mikor a gyümölcsészet még bölcsőkorát élte, gyümölcsei végett épen oly módon szaporíthatták a paradicsomalmat is, miként a többi gyümölcsöző bokrokat, pl. a málnát, ribizskét vagy pöszmétét szokták.

Napjainkban gyümölcsei végett senkisé is tenyészt többé.

Leroy, nem rég elhalt, kitűnő francia gyümölcsész kutatásai szerint a paradicsomalmafát más almafajok alanyául csak a XVII-ik század közepén kezdték felhasználni.

A paradicsomalmafa kertem könnyen kiszáradó, laza talajában is diszlik ugyan, de termését 12 év óta mind hasztalan várom.

Termékeny, könnyű, de elegendőleg nyirkos talaj kelene neki, hol bizonyára jól teremne ő is, mint más almafajok: de kellőleg nyirkos talaj nincsen vidékemen.

Nehéz természetű, kötött földben, még ha az nyirkos volna is, nem élhetne meg a paradicsomalma; mert abban szétterülő és nem lefelé irányuló, erőtlen, finom gyökérzetét nem bírná kifejleszteni.

Leroy így írja le a paradicsomalmafa gyümölcsét:

»Kicsiny, gömbölyded, két végén kissé belapított, kelyhe körül kissé bordás vagy ránczos, szára hosszú, vékony, majd kisebb majd nagyobb üregbe helyezett. Kelyhe nagy vagy közép nagy, zárt vagy félig nyílt, tágas és kevésbé mély üregbe helyezett, melynek karimája majd sík, majd kissé hullámos. Bőre vékony, világos-sárga, napos oldalán vörhenyessel pontozott s gyakran rózsaszínnel finoman árnyalt. Husa fehéres, gyöngéd, noha tömötte; leve elegendő, édes, cukros méz-ízű. Érik július végén, aug. elején. III. rendű» (Dict. de Pomol. IV. 523.)

Most, midőn kerteinkben, tavasz kezdetétől őszi végéig, folyvást találunk vagy legalább találhatnánk különféle jobbnál-jobb gyümölcsöt, kinek is jutna eszébe paradicsomalmafát ültetni oly szándékkal, hogy erről nem is első, hanem harmadrendű almát termeljen s avval lássa el csemege-asztalát?!

Valóban, gyümölcstermelés szempontjából szóra sem érdemes a paradicsomalma: hanem, — mert fájának sokféleképp veszi hasznát a gyümölcs-kertész — mégis figyelemre méltó az.

A paradicsomalmafa könnyen szaporíthatóság tekintetéből vetekedik a ribizkével; gyökerező tehetségére nézve egy színvonalon áll a fűzfával is.

Nyirkos földben, tavasz kezdetén ledugdosva, sima vesszei is könnyen meggyökereznek; oldalgalyaitól megfosztott, két éves fája meghegyezve és földbe szurva, biztosabban ereszt gyökeret, mint sima vesszeje.

Ha nyáron tartós esőzés áll be; a paradicsomalmafa még földfölötti törzséből is bocsát ki gyökszálakat. Elég neki ily gyökér eresztéshez annyi föld is, a mennyit törzsére a hulló vízcseppek fecskendettek föl.

Alig van olyan almafa, mely tősarjakat oly bőségben nevelne, mint a paradicsomalmafa.

A ki csak egy szál gyökeres vesszőre tesz is szert; csak akarni kell s néhány év alatt annyira elszaporíthatja a paradicsomalmafát, hogy akár egész kertjét avval népesítse be.

A paradicsomalma fájának ágai és törzse nem erősek; föld alá került része és gyökerei is csak kevésbé erősebbek, a répánál vagy torzsánál: mégis baj nélkül állja az ki legkeményebb teleinket is.

A paradicsomalma gyökeres vesszeire bármely almafajt

biztos sikerrel ojthatunk. Ily alanyon, 3-ik 4-ik évre biztosan termőre fordulnak ojtványaink; aztán szebb és nagyobb gyümölcsöket hoznak, mint bármely más alanyra ojtott almafáink. Legyen a faj, melyről ojtásunkhoz a vesszőt metszettük, bármily bujanövésű és tartóséletű faj; paradicsomalma-alanyon törpe marad az. Hiában is erőlködnék; ez alanyon nem képes az egy, legfőlebb két méternél magasabbra nyújtózkodni: hanem oda kényszerül, hogy igyekezzék élni, virágozni és gyümölcsözni; mert évei meg vannak számlálva és hamar lejárnak.

Paradicsomalma-alanyon, egy-két évtizedig is, csak úgy huzhatja ki életét az almafa, ha folytonos gondozásban részesítjük; ha tősarjait nem hagyjuk erőre kapni, hanem éven át, többször is kitépjük vagy, mint a kendert szokás, kinyűjük azokat alóla; ha nem mulasztjuk el karóhoz vagy léczezethez erősíteni a fát, nehogy az erősebb szél, — ide oda mozgatván azt, — erőtlenségre gyökereit elszaggathassa és így a fa életerejét gyengítse.

Kinek módja, tehetsége és elég ideje van hozzá; paradicsomalma-alanyra ojtott csemetéit cserépbe ültetheti és úgy ápolgathatja, mint a virágokat szokás. Az időjárás viszontagságai, fagyás vagy jégverés ellen folyvást és könnyen biztonságba helyezhetvén az ily csemetéket, bizton remélhetjük, hogy azok hálásan megfizetendik a rájuk fordított gondot, fáradságot.

Teljes virágzásában gyönyörű egy ily, cserépbe ültetett, paradicsom-alanyra ojtott törpe fa; bizonyára szemébe tűnik a legszebb virágok csoportjában is mindenkinek. Hát még, ha egyszer szépen színezett gyümölcsökkel megrakodott?! Nyenkor valóban meglepő egy látvány!

Azokat a gyönyörű füzér-alakban nevelt almafákat, melyekkel a műkertészek a kerti utakat beszégettyezik, mind paradicsomalma-alanyra szokták ojtatni.

A ki gyönyörködik a természetben s óhajtaná a gyümölcsészettel is foglalkozni, de nincs elég tágas kerte, aztán kedve sincs sokáig arra várakozni, hogy ojtványai termőre forduljanak; ültessen a kertében a szabad földbe, paradicsomalma-alanyra ojtott törpefákat! Kis helyen is sok elfér ezekből. Egy — legfeljebb 1½ méternyi távolságot kell csak hagynia egyik fától a másikig és bőven kielégítheti szenvedélyét; hamar és biztosan tehet szert almaismeretre így is!

Mihelyt egyszer termőre fordult egy ily törpe fa és

gyümölcssei után meggyőződünk, hogy jogosan viseli a nevet, a mely alatt kaptuk; hogy más, újabb vagy előttünk a természetből még ismeretlen fajokat is megismerhessünk és tanulmányozhassunk, ojtunk ágai hegyére más-más almafajokat vagyis alakítsuk át törpénket fajfává. Öt-hat faj szépen elfér egy ily törpe fácskán s két-három év alatt valamennyi ráhelyezett faj teremni fog rajta.

Még vidékem mostoha viszonyai közt is, — hol az almafák csak kínosan tengődnek és bár bőven virágnak, de többnyire meddők maradnak, — a paradicsomalma-alanyra ojtott fácskák egyszer máskor mégis csak teremnek. E tapasztalat aztán arra indított engemet, hogy almaismeretre szertteendő, csaknem mindazon fajaimat, melyek vadoncra ojtott fákból alakított fajfáimon nemhogy teremni, de még tenyészni sem akartak, magam is ily törpe fákra helyezem át.

Igy aztán, ha egyebet nem is, annyit mégis elérni remélek, hogy egyes fajaim valódiságáról vagy ennek ellenkezőjéről rövid idő alatt meglehet győződnöm.

Azon gyümölcsészek, a kik új, nemes almafajokat magvetés útján igyekszenek előállítani, magról kelt nemes csemetéik közül azokat, a melyekről nemes gyümölcsöt remélnek, szintén paradicsomalma-alanyra ojtják át. Sokkal rövidebb idő alatt nyernek így tanulmány-gyümölcsöt, mintsem magáról, a magról kelt fáról, mely gyümölcsöző korát 8—10 év alatt sem szokta elérni.

Kezdő gyümölcsészeknek ajánlom figyelmébe a paradicsomalmafát és mind azt, a mit róla a fönnebbiekben elmondtam.

3.

A gyümölcsfajok érésideje, minősége, nagysága és alakjáról.

Azok a csaló gyümölcskertészek! Ugy eldicsérnek egy-egy gyümölcsfajt, hogy szinte lehetetlen megállni az embernek, hogy meg ne szerezze azt tőlük. Az égis magasztalt faj csemetéjét meg is hozatjuk aztán. Elültetjük, ápoljuk, minden látogatóknak büszkén mutogatjuk fácskáinkat s szép ének-szóval utánzengedezzük róla azt a dicséretet, magasztalást, a mit a kertészekről hallottunk felőle. Szinte szánakozunk aztán az olyan látogatókon, a ki immel-ámmal, szórakozottan hallgatja dicséretünket s reánk sem hederít; de rajta vagyunk aztán, hogy legalább jó barátainkat, ismerőseinket rábeszélhessük, hogy a kincset, melyet mi már előre is ker-tünk büszkeségének tekintünk, siessenek ők is megszerezni.

Évek mulnak, évek telnek. A vágy, láthatni és megíz-lelhetni fácskánk első gyümölcseit, csakhogymeg nem öl bennünket.

Nagysokára aztán virágzik és gyümölcsöt is nevel kertünk büszkesége. És ime! ki gondolta volna?! Téli gyümölcs helyet őszi gyümölcs; nagy gyümölcs helyett kis gyümölcs, kitűnőleg elsőrendű gyümölcs helyett fanyar, élvezhetlen, hitvány gyümölcs került le fácskáinkról! Boszankodunk, haragszunk aztán és szidjuk azt a csaló kertészt, a ki ilyen csúful rászédett bennünket. Bosszú, harag még csak hagyján volna, majd csak lecsillapul, de a szégyen, hogy másokat ily hitványság beszerzésére rábeszéltünk, annyira szivünk-re nehezedik, hogy alig merünk szemök elébe kerülni azoknak, a kik ezt a hitványságot csakis a mi rábeszélésünk folytán szerezték be. Boszuságunk s haragunk csak fokozódik ekkép, nem hogy csillapulna. Ugy örülünk aztán, ha uton utfélen alkalom akad arra, hogy a csaló kertészt gyalázhassuk, hogy

a magasztalt fajra, mely kertünkben olyan hitványságot termett, kigyót békát kiálthassunk!

Százával vannak kezeimnél levelek olyan egyénektől, a kikkel ilyen vagy hasonló eset történt; a kik eme levelekben ilyen és hasonló esetről panaszkodtak, de mi több, — mert hát én sem vagyok jobb a deákné vásznánál, — gyümölcsészeti pályám kezdetén nem egyszer megtörtént az az eset velem is, hogy szentül hittem, miszerint azon kertészek, a kiktől egy vagy más kitünőnek mondott gyümölcs-fajt meghozattam, vagy csalók vagy tudatlanok; mert vagy nem adták nekem ugyanazt a fajt, a melyet én megrendeltem náluk vagy, ha ugyanazt adták is, nálam az nem hogy kitünő, de sőt jó szóra sem érdemes fajnak mutatkozott.

Ugy elméleti vagyis könyvekből szerzett tanulmányom, valamint eddigi, habár nem eléggé hosszas, gyakorlat után szerzett tapasztalataimat szándékozom tehát jelen soraimban elmondani, hogy kitűnjék, mennyiben volt jogos vagy igazságos bosszankodása és panaszja mind azoknak, a kikkel olyan eset történt, mint a melyet e czikk kezdetén érintettem.

A gyümölcsészek, a kik a gyümölcsfajokat körülményes leírásban ismertetik s kiknek ily gyümölcsleírásokat tartalmazó, több-kevesebb kötetre terjedő műveik közkézen forognak, azon jellemző vonások közt, amelyekkel egyik gyümölcs-faj a többiektől megkülönböztethető, felsorolják az érésidőt, minőséget vagy rangot (értem ezalatt különösen a gyümölcs belső minőségét), azután a nagyságot és alakot is. Ők t. i. a gyümölcsészek mindnyájan tudják, hogy ezen jellemvonások magukban véve vajmi ritkán alkalmasak arra, hogy segítségökkel egyik gyümölcsfajt a másiktól meg lehessen különböztetni; de a gyümölcsészetben járatlan nagy közönség, mely a gyümölcsleírásokat tartalmazó nagy munkákat drágaságuk miatt meg nem szerezheti, de sőt nemcsak a nagyközönség, hanem a faiskolatulajdonosok nagyrésze sem tud arról semmit. És ebben rejlik a sok csalódásnak, a csalódásokból származó bosszuságnak, panasznak az oka.

A gyümölcstenyésztő nagy közönség nem szenvedélyes gyümölcsészepektől vagy ezek írott munkáinak nyomán választja gyümölcsfajait, melyeket tenyészteni akar, hanem faiskolai árjegyzékek vagy gyümölcsjegyzékek után. Az ily árjegyzékekben pedig az egyes gyümölcsöknél régidő óta, sőt még napjainkban is többnyire csakis az érésidő, belső minőség, nagyság és alak, van röviden megismertetve; pedig hát

éppen ezen tulajdonok azok, a melyek éghajlati, talajbeli, időjárási, művelési körülmények szerint sokszor és sokféle változásnak vannak alávetve.

Arra, hogy a gyümölcsjegyzékekben az egyes gyümölcsök fölismerésére más, biztosabb jellemvonások is lelkiismeretesen föl legyenek jegyezve, még sokáig várhatunk.

A nyerészkedni akaró gyümölcskertészeknek sokkal kényelmesebb gyümölcsjegyzékeik szerkesztésében követni a régi, megszokott módot. Aztán meg, ha az igazat megvalljuk, a közönség maga is inkább ragaszkodik ahhoz; mert csak azt nézi, midőn a fajokat választja, hogy mikor érik? milyen nagy? milyen ízű vagy rangú a választandó gyümölcs? s ha még véletlenül azt is ott látja a gyümölcs-név után, hogy fája termékeny, akkor aztán nem is törődik egyébbel, hanem választ olyanokat, ami ízlésének megfelel; legyen az aztán vidékére való, értékes vagy értéktelen haszontalanság.

Ha a gyümölcskertészek árjegyzékeikben megjegyeznék, hogy a megrendelő nagy közönség vigyázzon választásában, mert azon tulajdonok, a melyek az árjegyzékben az egyes gyümölcsfajok neve után felemlítvék, sokszor és sok helyt megváltoznak; akkor ugyan keservesen meggyűlne a bajuk.

Elriasztanak maguktól vevőik nagyrészt; mert azon gyanura adnának okot, hogy ezt csak azért említették föl, hogy a megrendelő közönséget odakényszerítsék, hogy rájuk bizza a választást s így olyan fajokkal szurhassák ki vevőik szemét, a melyektől szabadulni akarnak; mert különben sok faj, melyet faiskoláikban tenyésztettek, nyakukon maradna. A kevésbé gyanakvó vevők pedig csakugyan mindnyájan is rájuk bizzák a választást, de ez ismét üzletükre nézve sok bajjal járna, sőt veszélyes lehetne; mert arra, hogy mindenkinek jó, bőven termő és akkor érő fajokat választhassanak, a milyeneket vevőik óhajtanak, szükséges volna, hogy ismerjék minden egyes vidék körülményeit vagy legalább talajbeli viszonyait. Ez pedig csaknem lehetetlen, még azon esetben is, ha a megrendelők előre megírnák azon viszonyokat. Saját tapasztalásomból merem pedig állítani, hogy ezt a megrendelők rendszerint el szokták restelkedni, mulasztani. Hogy aztán e végett minden megrendelőnél levélben kérdezősködjünk; vajjon kinek volna arra kedve, érkezése?

Vegyük föl, hogy a megrendelő csakugyan ránk bizza a választást, s mi választunk legjobb lelkiismeretünk szerint, de anélkül, hogy ismernők azon vidék vagy egyes hely vi-

szonyait, a hová a csemetéket kiválasztottuk s küldeni akarjuk. Mi fog történni néhány év múlva, ha majd a csemeték az illető helyen termőre fordulnak? Ki merné azt állítani, hogy azon a helyen, a hova a csemetéket küldöttük, mind olyan jeles és értékes fajok maradnak-e, a milyeneknek mi ismerjük azokat? Valjon nem lesz-e ott a mi téli gyümölcsünk őszi és az őszi gyümölcs nem válik-e ott nyári gyümölcsfajjává? Aztán nem válik-e ott küldeményünk legnagyobb része hitvány, silány gyümölcsescsé? Mi lesz aztán a következése, ha megrendelőnk csalatkozni fog választásunkban? — Az, hogy beáll gyalázóink közé, s ha többen is lesznek ily csalatkozottak, egyszerre csak azon vesszük észre magunkat, hogy a csaló kertészek nevei közt, a mi nevünk is felhangzik. Ilyenkor azután bizvást bezárhatjuk üzletünk kapuját.

Ezeknél fogva méltán mondhattam tehát, hogy várhatjuk még soká, hogy a gyümölcsjegyzékeket máskép szerkeszték, mint eddig.

A mi gyümölcskertészeink drága pénzért szerzik be külföldről faiskoláik számára a gyümölcsfajokat, főképp pedig az ujdonságokat. A külföldön nagy hirre kapott fajokat aztán, — akár valódit, akár hamis fajt kaptak légyen is az általuk megrendeltek helyett, — hogy el ne késsenek, nyakra főre szaporítják faiskoláikban; mert tudják, hogy a nagy közönség ujdonságon szeret kapkodni. Arra nem is gondolnak, hogy beszerzett fajaik valódiságáról, hasznavehetőségéről előbb a természet után, vagy is a termésből meggyőződnének és csak azután hoznák forgalomba fajaikat, ha azok valódiaknak, terjesztésre és szaporításra méltóknak is mutatkoztak. Hogy valaki ilyen meggyőződést szerezhessen, ahhoz idő kell; nekik pedig nincs, nem lehet arra érkezésük.

Ne kívánjunk hát lehetetlent gyümölcskertészeinktől; mert ők nem lehetnek csalhatatlanok és mindentudók s ne ítéljük el őket könnyedén, ha a külföldi gyümölcskertészek egy-egy fajjal őket is megcsalták és ők, bárha nem is szándékosan, de szintén megcsalnak bennünket, ha azon fajt kívánjuk tőlök vagy ők azon fajjal kedveskedtek nekünk, melylyel őket is megcsalták.

A faiskolákból hozatott oltványok, álló helyökre kiültetve nem sokáig várakoztatnak bennünket termésökre. Egykét izbeni termés után könnyen ki lehet ismerni, hogy melyik közöttök haszontalan, terméketlen vagy silány gyümölcsöt termő faj. Ne bosszankodjunk e miatt a kertészekre, a

kiktől azokat hozattuk, hanem ojtuk őket át koronaágaikban olyan fajokkal, a melyeket vidékünkön értékeseknek, becsesnek tapasztalunk, vagy ojtuk át más becses fajok ojtó vesszejével, melyet hiteles helyekről, olcsó pénzért lehet beszerezni.

Egy ujonnan ültetett, fiatal fának átojtása számba sem vehető, csekély költséggel és fáradsággal hamar megeshetik.

Az így átojtott fa növekedésében nem hogy hátra maradna, hanem az átojtáskor rajta ejtett csonkítások miatt, még erősebb növekedésre ingereltetik.

Az így átojtott fa sokkal hamarabb, — gyakran már az átojtás éve után következő 2-ik, 3-ik évben — termőre szokott fordulni. Ha egy át nem ojtott hitvány fajú fát kidobnánk és helyette újat ültetnénk; az ujonnan ültetett fa nagyon elmaradna növekedésben, magasságban a többi, álló helyökön meghagyott fáinktól és sokkal későbbben is fordulna termőre, mint a helyben hagyott, de átojtott fa.

Ha én magam akarnék egy új gyümölcsöst beállítani s abba kénytelen volnék a nemes csemetéket más faiskolából hozatni; megrendelő levelemben csak azt írnám az illető kertésznek, hogy számomra bármilyen fajokat küldhet, legyenek azok hitvány vagy finom gyümölcsöket termőfajok, de azt megkövetelem, hogy a legszebb növésű, legegészségesebb és edzettebb természetű fajok legyenek egytől egyig. Egy-két év alatt aztán, midőn állóhelyökön nálam már jól begyökereztek, valamennyit átojtánám koronájukban magam, olyan fajokkal, melyek nekem tetszenek, melyek vidékem körülményei közé legjobban beillenek. Így tennék szert aztán korán termő és így korán jövedelmező és teljesen biztosfajú, egyenlőmagasságú fákat magában foglaló gyümölcsösre.

Ezt tanácsoltam én, magán levélben százszor és százaknak, a kik kapott fajaikban csalatkozva a csaló kertészek ellen keserű panaszaikkal hozzám fordultak. Ezt tanácslom most nyilvánosan is mindenkinek, a kiknek ujonnan alapított gyümölcsösük van, vagy új gyümölcsöst akarnak beállítani. És jól állok róla, hogy ha tanácsom követésre talál, nem-sokára végkép elhallgat a panasz a csaló kertészek ellen.

E kitérés, úgy hiszem legalább, nem volt haszontalan.

Most már folytathatom a tárgyat, melyet magam elé tűztem.

*

*

*

Ott, hol a talaj télen-nyáron folyvást kellőleg nedves, hol a nagy kiterjedésű állóvizek vagy tengerek közelsége miatt a levegőben mindig bőven vagy legalább kellő mértékben van nedvesség, a gyümölcsfák tenyésztése, vegetációja, sokkal tovább tart, mint oly vidékeken, melyek melegebb éghajlat alá s a nagy vizektől, tengerektől távol esvén, a nedvesség jótékonyágában kellőleg és állandóan nem részesülhetnek.

Minél tovább tart a gyümölcsfák tenyésztése, annál tovább tart ezek gyümölcsseinek fejlődése is; annál tovább jutnak el a gyümölcsök érésidejükhöz.

Angolhonban, aztán az Éjszaki- és Balti-tenger mellékein fekvő országokban is, későbbben érnek mindazon gyümölcsfajok, melyek Európa belsejében vagy a déliebb vidékeken jöttek a világra vagy legalább, a melyeket ott tenyésztenek; és viszont, — az Angolországból vagy Német-Alföldről származó gyümölcsök Európa belsejében vagy déliebb országaiban gyakran 1—2 hónappal is hamarább érnek meg, mint szülőföldükön.

Általában ismert dolog az is, hogy az éjszakibb tájakon fekvő országokban vagy a tengerszin fölött magasabban fekvő vidékeken, a gyümölcsök mindig később érnek, mint a déliebb vagy a tengerszin fölött kevésbé magasán fekvő tájakon.

Azon gyümölcsészek, a kik a gyümölcsészettel tudományosan foglalkoznak és a kik az egyes gyümölcsfajokról körülmenyes leírásokat közlöttek, rendesen föl is említik munkáikban az érésidőt illető eltéréseket. Elmondják, mint Leroy teszi *Dictionnaire de Pomologie* (Gyümölcsészeti szótár) czimű munkájában, vagy Oberdick és Lucas az »*Illustriertes Handbuch der Obstkunde*« czimű munkában gyakran teszik, hogy ez vagy ama gyümölcsfaj az érésidőt illetőleg milyen változást szenved vidékükön, más vidékekhez képest: hanem e részben az egyes vidékek viszonyai szerint annyi az eltérés, elváltozás, hogy azt mind följegyezni teljes lehetetlen volna.

Még az ugyanazon éghajlat s a tengerszin fölött ugyanazon magassági fok alatt fekvő, nagyobb kiterjedésű vidéken is, mint pl. hazai alföldünkön, a talajbeli, helyi és időjárási körülmények szerint más és más időben érik, egy és ugyanazon gyümölcs. A mely gyümölcs pl. kertem könnyen kiszáradó, laza talajában, távol a nagyobb folyó vizektől, szá-

raz, meleg nyárban már augusztus derekán megérik, ugyanazon faj Mező-Túron, a Berettyó vize mellékén vagy Aradon, a Maros vize mellékén csak szeptemberben vagy október elején érik meg. Igen; mert nálam ugyanakkor sem gyökereivel a földben, sem leveleivel a légben nem kap a fa elegendő nedvességet arra, hogy tengélete föntartásához, gyümölcssei kellő kifejllesztéséhez elegendő táplálékot szerezhessen a légből, oldhasson föl a földből; míg Mező-Túron és Aradon a folyóviz közelsége miatt folyvást nyirkos talajból, majd mindig képes a fa gyökereivel elegendő táplálékot szerezni magának.

Még saját kertemben is az időjárás különbsége szerint más és más időben érik ugyanazon gyümölcs. A »Congressus emléke« (Souvenir du Congrès) pl. meg a »Vaillant udvarnagy« (Maréchal Vaillant) nevű körték már augusztus elején akárhányszor megérték, míg máskor, kedvezőbb időjárási viszony mellett, nálam is csak szeptember vége felé vagy októberben szoktak megérni.

Vidéken az Angolhonból és Német-Alföldről származó gyümölcsökről azt tapasztalom, hogy az ezen országokból hozzám került téli gyümölcsök nálam ősziékké és az őszi gyümölcsök nyáriakká változnak át. Az Angolhonból származó Langton páratlana (Langtons None-such; Nonpareil de Langton; Langtons Sondergleichen) nevű alma pl. (mely Leroy szerint szeptember végétől kezdve novemberig; Diel szerint októbertől decemberig; dr. Lucas szerint októbertől januárig szokott megérni); midőn először termett volt nálam, már augusztus közepén annyira megérett a fán, hogy magától lehullott, szétrepedt, husa lénélküli és olyan forma volt, mintha finom fehér cukorral kevert dercze liszt lett volna. Ekkor történt meg rajtam is, hogy tekintve fajom ily rendkívüli, kora érését azt hittem, hogy az nem lehet valódi, hogy tévesztés történt Reutlingenben, a honnan a fajt meghozattam. Ujból meghozattam tehát e fajt tekintélyes külföldi gyümölcsészekről, több helyről is egyszerre, és megint csak mindegyik helyről, épen oly korán érő, egymással teljesen egyező fajt kaptam, mint a milyen volt az én gyanusnak hitt fajom. Ekkor meg arra a gondolatra jöttem: hátha mindnyájan is eltévesztették volna a fajt! Hallván, hogy a Cellini nevű alma édes testvére a Langton páratlannak, de ennél sokkal nagyobb, meghozattam a Cellinit is összehasonlítás végett. Valóban ugy volt; háromszorta is

nagyobb volt ugyan a gyümölcse, de alakja, színezete teljesen egyezett a Langton páratlana alakjával is, színezetével is. Azt is állították a Celliniről, hogy későbbben érik, mint a Langton páratlana. Ez is úgy volt nálam is, de az egész különbség csak abból állott, hogy a Langton páratlana mindig megért augusztus közepén, a Cellini pedig augusztus vége felé ért meg. Így aztán meg kellett győződnöm, hogy fajom valódi, valamint arról is, hogy kora érését másnak nem, mint vidékem körülményeinek kell tulajdonítanom.

Igy jártam a »De Jonghe vadonca« nevű körtefajommal is, melyet De Jonghe, belga gyümölcsész nyert magról s keresztelt el »Májusi vadonca« (Besi de mai) névre azért, mert az ő hazája viszonyai közt rendszerint április és május hóban ért meg a gyümölcse. Nálam e körtefaj is megért szept. végén; október közepén pedig már minden példánya túl is volt érve. Bárha a gyümölcs alakja, nagysága, színe, sőt még a fa növényzete is egyezett a leírásokkal; mégis kételkedtem fajom valódiságában: mert hát azt gondoltam, hátha a leírások is hibásak lehetnek? Meghozattam aztán ezen fajt is újból szenvedélyes gyümölcsészekről, több hiteles helyről. És mi lett az eredmény! Az, hogy mindenünnen ugyanazon fajt küldötték; mindenik helyről ugyanazon fajt kaptam, a melyet már birtam. Valamennyi termett már azóta fajfámon; valamennyi éppen akkor érlelte meg gyümölcsseit, a mikor a kezdetben kapott faj. Ez volt az oka, hogy magyar nevéül nem akartam neki azt a nevet adni, melyet hazájában kapott, mert nem akartam magamat kitenni azon kellemetlenségnek, hogy a kik tőlem azon fajról kapnak oltóvesszőt és véletlenül náluk is már ősz elején érnének gyümölcsei, azt mondják majd rám, hogy a csábító névvel csak ámitani akartam őket vagy pedig, hogy nem a valódi fajról adtam nekik ojtóvesszőt.

Mindazon becsesebb és kitünőbb körtefajokat, melyek téli körték gyanánt leirvák könyveimben, meghozattam a külföldről; mert belefáradtam a sok zaklatásba a téli körték miatt s azt hívéim, hogy a sok közt majd csak akad néhány, melyeket vidékemen is meg fogna illetni a »téli körte« elnevezés, és így kielégíthetem mindazokat, a kik vidékemen is téli körték után vágyakoznak. Termett is már nálam csaknem valamennyi: de a sok közt alig akadott 10 olyan faj, melyeket vidékemen is jogosan nevezhetnék téli körtéknek, és

e tiz faj közt is alig egy-kettő olyan, a melyik, ha nem minden évben is, de legalább némelykor vetekedhetnék finom ízre is a nyári körték kitünőbbjeivel.

Sok példával bizonyíthatnám tehát főnebbi állításomat, hogy a Belgiumból, éjszaki Németországból és még inkább az Angolországból származó téli körtefajok, sőt az almafajok legnagyobb része is, hazai alföldünkön sok helyt őszi gyümölcsökké változnak át: de meggyőződhetik erről mindenki gyümölcs-leírásomból is, hol az ily eltéréseket vagyis az egyes gyümölcsfajok érésidejére vonatkozó visszaállásokat, lép-ten-nyomon fölemlegetem.

Méltán állíthatom ezeknél fogva, hogy azon jellemvonások közt, melyekkel egyik gyümölcsöt a másiktól meg lehet különböztetnünk, az érésidő az, melyre legkevesebbet lehet építenünk; mert változandóságánál fogva éppen nem alkalmas arra, hogy segélyével az egyik gyümölcsöt a másiktól biztosan megkülönböztethessük.

Miután tapasztalatból győződtem meg arról, hogy hazai alföldünkön a száraz évjárás az uralkodó, a nedves évjárás pedig csak kivételes; száraz évjáráskor pedig itten a rendkívüli forróság néha már a fák elvirágzásával beköszönt és néha október végéig is eltart; igen természetes dolognak találtam azt, hogy itt mindennemű gyümölcsnek erőtetve és korábban kell kifejlődnie, korábban kell érnie, mint az oly vidékeken, melyek a tengerszin fölött magasabban fekvővén, vagy a mérsékelt földövön távolabb esvén éjszak-felé, hűvösebb vagy legalább mérsékeltébb levegővel birnak. Az pedig alig szorul magyarázatra, hogy az erőtetve fejlődött, erőtetve ért gyümölcs sohasem vetekedhetik sem nagyságra, sem belső minőségre, t. i. levességre és ízének finomságára nézve az oly gyümölcsökkel, melyek rendes körülmények között, fokozatosan fejlődtek, fokozatosan jutottak el érés-idejökhez.

Hazai alföldünkre ennél fogva elhibázott igyekezetnek tartom a téli gyümölcsök, különösen pedig a téli körték tenyésztésére irányuló törekvést, főkép, ha eladási szempontból nagy mennyiségben akarnának ilyeneket tenyészteni; mert az alföldön bárhol termett téli körték, de még a téli almák sem volnának képesek ízük finomságára nézve versenyezni csak azon körte- és almafajokkal sem, melyek hazánk emelkedettebb, hegyesebb vidékeinek termékeny völgyeiben teremtek.

Az alföldön nagyban, eladás végett termesztteni téli körtét és almát csak oly helyeken járna talán némi haszonnal, hol a gyümölcsfák termesztésére és termékenységre elkerülhetlenül megkivántató nedvesség legalább a talajból, még száraz évjáráskor sem szokott hiányozni: de oly helyeken, a hol száraz évjáráskor még a talaj is igen mélyen kiszárad, hol tehát ilyenkor a fák nyomorult életöket csak azon csekély nedvességgel tengethetik, melyet leveleikkel éjjelenként a légből magukhoz ragadhatnak, — nemhogy téli, de még nyári gyümölcsöket is alig méltó tenyészteni.

Ily helyeken az almafák többnyire mindig meddők, terméketlenek, és ha virágzanak és kötnek is gyümölcsöt: nyár folytán ez mind lesül és leférgesedik a fáról; mert a nyomorgó fa táplálékhiány miatt, nemhogy gyümölcsseit, de önmagát sem képes föntartani.

Ilyen helyeken az alföldön, eddigi tapasztalatom szerint, még házi szükségre is csak halyagmeggyeket (Cerises, anglaises, Glaskirschen) és a közönséges, piros és fekete meggyeket (Griottes, Amarelles, Weichsel), aztán a körték némely fajait volna csak előnyös tenyészteni, melyek ritka évben maradnak teljesen meddők vagy terméketlenek.

Azért mondom, hogy még házi szükségre is a körtéknek csak némely fajait, különösen pedig a nyári és őszi körtefajokat volna méltó tenyészteni, mert ilyen helyeken még a körtefajok nagy része is terméketlen vagy, ha terem is, többnyire élvezhetlen, levességben szegény és fanyar gyümölcsöket terem, melyek sem természetes nagyságukat, sem rendes alakjukat nem képesek, főkép száraz évjáráskor, kellőleg kifejtetni. Hogy erre a számos eset közül csak egyet-kettőt említsek föl, példakép felhozom a Diel vajonczát, a Vanderwecken pirókját, melyek bárha még az ily helyeken is termékenyek s rendes nagyságukat és alakjukat megtartják is, rendszerint minden száraz évjáráskor fanyar gyümölcsöket hoznak. Az Arenberg kolmárja (Colmar d'Arenberg) száraz évjáráskor, kertemben mindig apró, rendes alakját teljességgel föl nem tüntető, haszontalan gyümölcsöt termett, és attól az időtől kezdve, midőn nálam először kezdett teremni, tiz év alatt csak egyetlenegyszer, egy kedvezőbb évjárással termett egészen finom rendesnagyságu és alaku gyümölcsöket. Azért tartani pedig kertünkben egy-egy fát, hogy minden tiz évben egyszer

kapjunk csak róla néhány élvezhető, szép gyümölcsöt: bizony mondom, nem fizetné ki magát!

Mikép az itt elmondottakból látszik, ingadozás nélküli szenvedély, kifáraszthatlan béketűrés kellett nekem is arra, hogy a gyümölcstenyésztésre oly mostoha vidéken, milyenre engemet a végzet kárhóztatott, saját tapasztalatom után meggyőződhessen, hogy a gyümölcsök jellemző tulajdonai közt milyen csalékony az érésidő, minőség, nagyság és alak és hogy biztosan meggyőződjem arról is, hogy Pomona gyermekei közül nem mindenik való minden vidékre egyaránt.

OSZK

4.

Milyen gyümölcsfajok valók az alföldre?

Hogy megtudhassuk, hogy valamely vidék körülményei közé milyen gyümölcsfajok illenek be; ismernünk kell előbb mind azon körülményeket, melyek ama vidéken a gyümölcs-termesztésre káros vagy hasznos befolyással vannak. E körülményeket ismerve aztán, ha a gyümölcstani irodalmában kissé jártasak vagyunk, nagy valószínűséggel még akkor is találunk elegendő, vidékünk körülményei közé is beillő fajt, ha ezerével nem gyűjtöttük is a fajokat össze a végett, hogy idő jártával azok közül magunk tanulmányozzók ki a vidékünk körülményei közé beillőket.

A jelesebb gyümölcstani műveiben ugyanis, pl. hogy csak egyet említsek meg a sok közül, a Mas által szerkesztett »Le Verger« (A gyümölcsös) című, francia nyelven írt munkában minden egyes gyümölcsfaj leírásánál följegyezve találjuk legalább a nevezetesebb körülményeket, a melyeket az illető faj úgy fája, mint gyümölcseire nézve megkíván, valamint azon körülményeket is, a melyek közt értékét elvesztette. Ismerve aztán saját vidékünk körülményeit, mindazon fajokat, melyek ama művekben kitűnőekül vannak megnevezve, s a mi vidékünkéihez hasonló körülményeket kívánnak értékes voltuk megtartásához, bizvást beszerezhetjük akár valamennyit, mint vidékünkre is alkalmasakat. Ha pedig kísérleti gyümölcsteleppel s abban nevezetes gyümölcsgyűjteménnyel bírnak; ama körülmények tudása nagyon megkönnyítendő tanulmányunkat, ha az egyes fajokról évről-évre, lejegyezhetjük magunknak, hogy mennyire daczoltak mindazon káros hatású körülményekkel, melyek közé kerültek, midőn vidékünkre hoztuk.

E káros hatású körülményeket különösen ismernünk kell tehát s magunknak a gyűjteményünkben meglevő fajokról évenként le kell jegyeznünk, hogy termékenység és edzettség dolgában mikép viselték magukat; mert különben egy-egy

kedvezőbb időjárású év könnyen tévedésbe hozhatna bennünket gyümölcsfajaink értékes voltának megítélésében. Kedvező időjárással ugyanis majd minden gyümölcsfaj gazdagon terem, még fája is vigabban szokott nőni, mint egyébkor: de ebből nem szabad egyszerre azt következtetnünk, hogy más, a gyümölcsstermesztésre mostoha évben is szintoly gazdagon fogának azok teremni és fájuk még ilyenkor is vigan növekednek.

Idő, még pedig legalább is évtizedekre terjedő idő és tanulmány kívántatik ahhoz, hogy csak egy bizonyos vidék körülményei közé beillő és minden tekintetben értékes gyümölcsfajokat csak részben is meghatározhassunk. A gyümölcs-tenyésztő nagy közönség éppen nem vette ezt nálunk ekkoráig tekintetbe. Elégnek tartotta, ha fát akart ültetni, bármely bel- vagy külföldi katalógot kezébe venni s az abban ajánlott fajok közül a neki inkább megtetszetteket kiválasztani, meghozatni és elültetni. Természetes aztán, hogy az ilyen eljárás — többször mint nem — megboszlulta magát. A meghozott gyümölcsfajok többnyire nem levén beillők a vidék körülményei közé, még ha fájok vigan tenyészett is, terméketlenségöikkel bosszantották csak vevőjüket; az értök kiadott pénz sárba lett dobva; a gyümölcsösnek fölhasznált tér jövedelme évek hosszú során át végképen kimaradt. Így történt aztán, hogy alapítottunk ugyan eddig is gyümölcsösöket; de nem azért, hogy gyümölcsünk, hanem csak azért, hogy gyümölcsösünk legyen.

Ha valakinek kedve kerekednék kiszámítani csak itt, az alföldön is azt, hogy csak egy félszázad óta hány gyümölcsfát ültettek s hány gyümölcsöst alapítottak? aztán, hogy a fákért mennyi pénzt adtak ki s a terméketlenül heverő gyümölcsösök által elfoglalt térségről mennyi jövedelmet lehetett volna előteremteni? bizonyára eliszonyodnék a számok nagyságától.

A helyett tehát, hogy eddigi eljárásunk mellett gyümölcsfa-ültetésünkkel, gyümölcskertek alapításával magunknak is, a hazának is hasznót szerezhettünk volna: évről-évre csak kárt tettünk magunknak is, a hazának is.

Minthogy pedig bebizonyított dolog, hogy a gyümölcs-tenyésztés sok országban és vidéken szépen jövedelmező ága lett a gazdasátnak; oda kell törekednünk itt, a sík alföldön is, hogy eddigi eljárásunkat megváltoztatva, hasznót és nem bizonyos kárt arassunk mi is gyümölcs-iparunkkal.

Gyümölcsészeti szenvedélyemmel ide vetvén sorsom az alföldre, hol több év óta tanulmányozom azon káros hatású körülményeket, a melyek itten a gyümölcstenyésztés haladásának útjában állanak, hazafiúi kötelességem vélem teljesíteni, ha különösen a sík alföldet lakó honfitársaimmal eddigi tanulmányom eredményét ismételten is megismertetni törekszem azon czélból, hogy mindazok, a kik itt ezután is gyümölcsfát ültetni vagy gyümölcsöst alakítani szándékoznak, ha sikert akarnak aratni, csakis oly gyümölcsnemeket és fajokat választhassanak, a melyek még az itteni káros hatású körülmények közt is értékes voltukat bebizonyították.

Ilyen káros hatású körülményeknek tapasztaltam ekkoráig az évenként csaknem mindig biztosan megjelenő kései fagyokat; aztán az időjárás végleteket (nagy hideg, nagy meleg, tartós szárazság, melyet néha-néha tartós esős idő vált föl); a kártékony rovarok sokaságát; a szélvészeket és viharokat, melyek itt szabadon fejthetik ki egész erejüket. Hogy e körülmények miért és miben ártanak alföldi gyümölcsészetünknek? Ugyhiszem, nem lesz meddő szószaporítás, ha kissé részletesebben elmondom, amit e tekintetben eddig tapasztaltam.

Károshatású kései fagnak többnyire csak azon 4—5 fokú hideget nevezzük, mely akkor szokott bekövetkezni az alföldön, midőn a fák már kileveleztek, kivirágzottak, sőt új sarjakat is eresztettek. E kései fagyok megjelenési ideje itt az alföldön rendszerint ápril közepétől május végeig tart.

Tudjuk, hogy itt a tavasz sokkal előbb nyílik, mint csak hazánkban a tengerszin fölött magasabban fekvő tájékain is úgy, — hogy néha már február hó végén virágzó mandula- és barackfákat lehet itt látni, márcziusban majd minden fa kilevelezik és elvirágzik, áprilisban legnagyobb növekedésben vannak a fák, s május végén a fákban az első nedvvaradás már hanyatlóban van. — Az új sarjak ekkor már annyira megérnek, megfásulnak, hogy rügyeikkel a nyári ojtást vagyis szemzést bizvást megkezdhetjük. Ezt tudva, természetesnek kell találnunk, hogy az oly hideg, midőn a R. szerinti hőmérőn fagypont alá száll a higany s néha 4—5 foknyira is alácsúgyed, könnyen kárt okozhat a nedvvel telt fák leveleiben vagy hajtásaiban és gyümölcseiben, a minthogy ez utóbbiakban rendesen is kárt okoz.

Itt az alföldön, — mikép tapasztaljuk, — favirágzáskor sohasem, hanem rendesen favirágzás után szokott a kései fagy

megjelenni; káros hatásának tehát sohasem a virág, hanem rendszeren a megkötődött gyümölcs szokott áldozatul esni.

A tapasztalás azonban arra tanított engem, hogy a már tenyészetnek indult fák és ezek gyümölcseinek nem egyenlő mértékben szokott ártani a kései fagy. Vannak egyes fajok, melyek 4—5 foku hideget is úgy kiállanak, hogy leveleiken és hajtásaikon alig észlelhető a fagy nyoma, sőt kötődött gyümölcseik nagy része is többé-kevésbé ki bírja heverni fagy-okozta sérelmeit. Vannak fajok, melyek levelei és hajtásai a fagy után épen maradnak ugyan, de gyümölcseiket egytől-egyig el szokták hullatni. Vannak fajok, melyek a fagy után nemcsak gyümölcseiket hullatják el, de leveleikben és gyenge hajtásaikban is sokat szenvednek és így növekedésükben is nagyon megakadnak.

Egy-két foku hideget még igen sok kötődött gyümölcs ki bír állani. Ezt tudva, nekünk itt az alföldön csakis oly gyümölcsnemeket és fajokat kellene ültetnünk, a melyek növényzete is, kötődött gyümölcseik is jól daczolnak a kései fagyokkal; az oly gyümölcsnemeket és fajokat pedig, melyek gyümölcsei a kései fagyokkal szemben kényeseknek mutatkoznak, csak oly kertekben kellene ültetnünk, melyekben a fák a kései fagyok ellen is elegendő oltalmat találnak. — Ilyen kertek csakis a nagyobb folyóvizeink kanyarulatai által alkotott, délnek fekvő szigeteken vagy félszigeteken és nagy városok belsejében vagy azok déli oldalán találhatók itt az alföldön.

Tapasztalásból tudjuk, hogy a kötődött gyümölcs, fejlődésének fokai szerint, nem egyenlő mértékben szokott daczolni a kései fagyokkal. A fák kilevelezése és elvirágzása után, hetek mulva beköszöntő fagyok már kevésbé veszélyesek; mert a kötődött gyümölcsök közül rendszeren elég marad meg épségben vagy legalább elég kiheveri közülök a fagyokozta sérelmeit. Ez is egyik oka annak, hogy a későn virágzó gyümölcsfajok nem valók az alföldre; mert ezek gyümölcseit mindig korábban és gyengébb állapotukban találja a késői fagy (habár ez, a fák általános elvirágzása után hetek mulva állana is be), mint más, korábban virágzó fajok gyümölcseit, és így könnyebben is pusztíthatja el.

Ha a kései fagyot, mely tapasztalat szerint két-három napig szokott egyfolytában tartani, hirtelen verőfényes, meleg nap követi; annak csapása ilyenkor mindig általánosabb és nagyobb, mintha borongós időben szűnik az meg. Fa-

gyos éjre következő verőfényes, meleg nap után, többnyire minden kötődött gyümölcs megfeketül s lehull fáinkról; míg, ha a fagy borongós vagy ködös időben szűnik meg, számos körte és kajszin s még számosabb almafajunk tartja meg fagyérte, kötődött gyümölcsseit; a többi gyümölcsnemek közül pedig, mikép ezt az 1877-iki kései fagy után tapasztaltam, csakis a cseresnye-félék tartanak meg ilyenkor is több-kevesebb gyümölcsöt, melyek annyira ki bírják heverni a fagy hatását, hogy ha mindjárt nem is épejlődésü, de élvezhető gyümölcsök lesznek.

A kései fagyok hatása mindig veszélyesebb akkor, ha azok megjelenését átható esők s közben-közben derült, meleg napok előzték meg, melyek a fákat gyors növekedésre ingerelték, mintsem akkor, ha azokat száraz, meleg napok előzték meg.

A kései fagyok ellen évről-évre közölnek lapjaink egy-egy biztosnak hitt orvosságot, melynek alkalmazása által legalább egyes fáinkon megmenteni vélik a gyümölcsöt. Csak havat kell — ugymond — fölhalmozni télen a megmentendő fa alá, s a hóra, hogy az hamar el ne olvadjon, szalmás trágyát teríteni. Ily eljárás mellett a fa későn fog kihajtani, későn virágozni s így a késői fagytól meglesz mentve a termés, melyet róla várunk. Ezen orvosság — hiszem — hogy éjszaki Németországban vagy tán még hazánk magasabban fekvő vidékein is, hol a tavasz néha csak május vége felé nyílik ki, a mikor a késői fagyok ideje már lejárt, — sikeres lehet: de az alföldön nemhogy használna, hanem biztosan árt mindig. Minél későbbben virágzik itt valamely faj, — mikép már fölebb említettem — annál gyengébb állapotban találandja a gyümölcsöket a kései fagy s annál könnyebben pusztítja el azokat. Arról pedig bizonyosak lehetünk, hogy az alföldön — ha csak egész fákat jégveremben nem tartjuk, — ki fog az a kései fagyok megjelenése előtt hajtani mégis, a tövére halmozott hó daczára is; mert itten tavaszkor többnyire oly nagy a forróság, hogy még a kánikulát is megszegyeníti; az ily forróság pedig a földet és levegőt úgy átmelegíti, hogy 2—3 nap alatt nyoma sem fog maradni fánk alatt a fölhalmozott hónak. Én legalább még eddig sohasem hallottam, sohasem olvastam, hogy valaki — itt az alföldön — ez évről-évre hirdetett orvosság alkalmazása mellett a kései fagyoktól csak egyetlenegy gyümölcsöt is megmenthetett volna.

A késői fagyok hatása ellen mások a füstölést hirdetik biztoshatásu orvosszer gyanánt s ennek alkalmazását körömszakadtik ajánlgatják: de, ha csak oly erős füstöt nem csinálunk kertünk fölött, hogy az a ködöt és föllegeket pótolja áthatlanságával, czélt nem érünk vele, és ha czélt ér-nénk is, a termést, a melyet ily eljárásunkkal megmenten-dettünk, háromszoros áron vennők meg magunknak. — Na-gyon sokba kerülne az oly sűrű füst fejlesztése, mely a nap-sugarak hirtelen olvasztó hatását is képes volna meggátolni. Aztán meg legtöbbször lehetetlen is oly füstöt gerjeszte-nünk, hogy az fáinkat áthatlanságával megoltalmazhatná a napsugarak ellen. Tapasztalás szerint kései fagyok alkalmá-val, oly erős a metsző hideg légáramlat, hogy a támasztott füst csaknem a föld színén uszik és lapul el, s egy méter-nyinél magasabbra sem képes fölemelkedni úgy, hogy az ép-pen ott nem oltalmazza fáinkat, a hol oltalomra legtöbb szüksége volna azoknak.

Sokan a fagyérte növényeket és így a gyümölcsfákat is, nap feljötte előtt vízzel lelocsolni tanácsolják. A víz — ugymond — kihuzza belőlök a fagyot s így meg lesznek mentve annak káros hatásától. — Én is megkísérlettem e módot, — hanem hát egy árva levelet, egy árva gyümöl-csöt sem menthettem meg vele. — Az egyszer megfagyott növénynek éppen oly káros a vízzel való lelocsolás, mint a hirtelen olvasztó napsugarak érintése. Így is, úgy is el-pusztulnak, ha a fák nem is, de azok gyenge hajtásai, kötő-dött, gyenge gyümölcsei, melyeket pedig megmenteni szán-dékoztunk a lelocsolással.

Hegyek, terjedelmes erdőségek nem oltalmazták fáinkat itt az alföldön a kései fagyok ellen; az eddig ajánlgatott szerek pedig, melyekkel a fagy hatását ellensúlyoznunk kel-lene, nem vezettek s nem is vezethettek biztos sikerre ben-nünket; nem marad más hátra, mint az, hogy, ha itt az alföldön is haszonhajtóvá akarjuk tenni gyümölcsöseinket, előbb tanulmányozzuk ki a számos jelesnek ismert és hi-resztelt gyümölcsfaj közül azokat, a melyek a kései fagyok-kal is elég jól daczolnak s e gyakran megújuló csapás da-czára is képesek teremni. Ha aztán ismerünk ily edzett ter-mészetű fajokat; ne habozzunk gyümölcsöseinket csakis ilye-nekből alakítani, vagyis igyekezzünk ilyen faju fákat szerezni s ilyen faju fákat ültetni kerteinkbe.

Az általam ekkoráig tanulmányozott gyümölcsök körül-

ményes leírása alkalmával lelkiismeretes gondom volt az egyes fajok tulajdonai közt, ezen munkámban azt is fölemlíteni, hogy azok kötődött gyümölcsei mennyire daczolnak a kései fagyokkal is; minélfogva az ezen tekintben tanulmányozott fajok nevét itt fölösleges volna újból is emlegetnem.

Lássuk már most, hogy az időjárás végletek mennyiben kártékonyak alföldi gyümölcészészetünkre nézve!

*

*

*

»A mi sok, az megárt.«

Nagyon igaz e közmondás. — A növények és így gyümölcseink is vig tenyészetükhöz elkerülhetlenül megkívánják a melegséget, napfényt is: de, ha e melegség tikkasztó hőséggé válik és e hőség hetekig, hónapokig tart, lehetetlen hogy az ne ártson fáinknak.

Az alföld síkságain pedig, csaknem rendes, — normalis — állapot a tulságos melegség tavasz kinyíltától télkezdetéig; a tikkasztó hőség pedig tavasszal csaknem minden átmenet nélkül, egyszerre és hirtelen szokott itt beköszönten. Hete-kig, gyakran hónapokig is, oly forrók itt aztán a nappalok, hogy, kivált ápril és május hónapokban, akár hányszor vetekezik itt a melegség az ebnapok — canicula — melegével. Akárhányszor tapasztaltam itt, hogy a rügyekből kifejlődő, gyenge leveleket és hajtásokat egy-egy tavaszi forró napon úgy leperzselte az égető napsugár, mintha tűzláng csapta volna meg azokat. — Esőt, mely a levegőt megenyhítené s növényeinket fölűdítene, híjában várunk ilyenkor. Az éjjelenkinti harmatlecsapódás itt, néha — kivált a nagyobb tavak vagy folyóvizektől távolabb eső helyeken — még tavasz kezdetén is alig tart két hétig. Aztán úgy kiszárad itten még a levegő is, hogy ember, állat, növény úgy ellankad benne, mintha — nappal úgy, mint éjjel — fűtött kemenczében volna; és ezen, néha 30—32 R. fokra is fölemelkedő, kiállhatatlan melegséget gyakran minden előjel nélkül, egyszerre és hirtelen, két-három nap is eltartó, olyan hideg váltja föl, melyben a higany a R. szerinti hévmérőn, fagy-pont alatt néha 5 fokot is mutat. — Ez a kései fagy! Ennek káros hatásáról már fönnebb volt szó. — A kései fagyra aztán megint forró napok szoktak következni. A föld csakhamar szerfölött átmelegszik és belőle — főképp ott, hol a talaj könnyű és laza — még a téli nedvesség is csakhamar elpárolog; mély repedések támadnak fölszínén, melyeken át a

száraz, meleg lég könnyen érintkezésbe jöhet a fagyökerekkel. Ilyenkor aztán azon finom, hajszálvékony gyökerek, melyekkel a fa táplálékát keresi a földben, — nem találván közelükben nedvességet, melyet szivacsnemű végükkel felszívhatnának s vele a fa táplálékára szükséges ásványi részeket fölvezetnék a törzsbe, ágakba és levelekbe, — millió számra vesznek és száradnak el; mert azon kevés nedv, melyet a szenvedő fa éjjelenként magához szívhat leveleivel a légből, épen nem elegendő arra, hogy földbe merült és szerfelett szétágazó szerveit az elszáradás ellen mind megoltalmazhassa. Száraz a föld is, száraz ilyenkor a levegő is; nyomorult a fa élete, hitványak hajtásai, aprók és sárgások, tehát betegesek gyenge levelei; meddők lesznek virágai; leperzselődnek kötődött, apró gyümölcssei.

Ilyen az alföldön többnyire a tavasz!

A hosszantartó forróság és ennek következtében beállott szárazság nem kedvez itt másnak, mint a kártékony rovarok elszaporodásának. — Fáinkról a kötődött gyümölcs, melyet az égető napsugarak le nem perzselhettek onnan, csakhamar áldozatul esik a rovarok miriádjai pusztításának.

A nemesebb gyümölcsöt termő fajok közt rendkívül kevés az oly edzett természetű, kevésigényű fa, mely az ilyen száraz tavaszt is tűrhető épségben bírni kiállani s kötődött gyümölcssei közül tűrhető mennyiséget bírni megtartani.

Ha aztán néha-néha megesik egyszer, hogy az átmelegült roppant légoszlopot alföldünk fölött áttöri egy-egy erősebb szél, mely esőfölegeket hömpölyget útjában; — annak ugyan vajmi ritkán örvendhetünk! mert azon föllegekből a kiszáradt földre többnyire csak jég hull, mely gyümölcsfáinkat épen akkor fosztja meg táplálkozási szerveitől, leveitől, lombjaitól, a mikor a fának legtöbb szüksége volna azokra.

Megcsigázott, megsanyargatott állapotban találja aztán fáinkat a nyár, mely az alföld legtöbb vidékén, csaknem kivétel nélkül száraz, forró szokott lenni. Ahhoz pedig, hogy vigan tenyészsen és gyümölcsözzhessék, nyáron kell a fának előkészülnie. Nyáron kell a földből és légből összegyűjtenie, az ágakba s gyökerekbe leraknia azon tápkészletet, melyből tavasszal leveleit kifejlesztendi; melyből új hajtásait és kötődött gyümölcsöt kezdetben mindjárt táplálnia s nevelnie kell.

A lombja vesztett, leveleitől fagy, jégverés és rovarok pusztítása folytán megfosztott fa aztán hogyan felelhessen

meg életföladatának? hogyan képezzen ép rügyeket? hogyan szerezzon tápot elegendőt arra, hogy egyéni életét vigan folytathassa s annak idejében ne csak virágozzék, hanem ép gyümölcsöket is köthessen, fejleszthessen?

Gyümölcsfáink virágai meddőségének és annak is, hogy azokról tavasszal csakhamar lehull a kötődött gyümölcs, nem csupán a virágzaskor és virágzás után rajzó kártékony rovarok pusztítása s a napsugarak égető forrósága az oka, hanem inkább az, hogy a megelőző tenyészetű idény alatt a sokfélekép megsanyargatott fa elegendő tápkészletet nem birt összegyűjteni, ép rügyeket nem birt fejleszteni.

Nedves évjárás után, ami itt a ritkaságok közé tartozik, bőven terem az alföldön is a gyümölcsfa. Ilyenkor a fák erőteljesen hajtanak, erőteljesen virágzanak tavasszal; kötődött gyümölcsök is hirtelen fejlődnek s a napsugarak égető forróságát inkább kiállják, mint egyébkor, midőn a fát a megelőző év annyira megsanyargatta, hogy szegényesen gyűjtött tápkészletével ugy virágait, mint kötődött gyümölcsöket kellőleg táplálnia lehetetlen.

Nedves évjárás után kevesebb a kártékony rovar is, mintsem akkor, midőn a megelőző év szárazsága mindenkép kedvezett azok elszaporodásának. Ezt tudva, oda kellene törekednünk, hogy, a mit helyzetünk körülményei megtagadnak itt az alföldön gyümölcsfáinktól, — a kellő nedvességet legalább a földben biztosítsuk nyárfolytán mi, magunk, számukra.

Országos erővel kellene alföldünk síkságait csatornahálózattal át meg átszeldelnünk s folyóvizeink vízbőségét ugy felhasználnunk és szétosztanunk, hogy áldást hozó legyen az mindenütt, még oly helyeken is, a hol most gyakran nagy károkat, nagy veszélyt is okoz. Ily vállalatra azonban sok pénz kell; de nekünk kevés sincs.

Mi most vállaltatott erővel csakis oly csatornák előteremtésére törekszünk, a melyeken hazánk minden gazdagságát, erejét és vérét oda vezethessük, honnan az hazánkba soha vissza nem foly. Nyakra-főre csak oda törekszünk, hogy hazánkat mielőbb tönkřejuttassuk és nem arra, hogy vállalt-vállhoz vetve fölvirágzását mozdíthassuk elő.

Ez a képe jelenünknek! Ebben és csak ennek élünk.

Arra, hogy milyen lesz és mit hoz a jövő? vajmi keveset gondolunk: hanem a kik erre mégis csak gondolunk, ve-

gyük föl a tárgy fonalát, melyet e rövid kitérés folytán pillanatnyira elejtettünk s fűzzük tovább róla elmélkedésünket!

Esős esztendőt — szerencse! — ha minden évtizedben egyszer érhetünk az alföldön: de, hogy itt az esős év sem kedvező mindig és mindenütt gyümölcsészetünkre, azt is volt módunkban tapasztalhatni. Ilyenkor a mélyen átázott földben rendkívül buján nőnek gyümölcsfáink és nőnek folyvást mindaddig, a míg tél fagya meg nem akasztja bennök a nedvkeringést. A fa buja hajtásai nem birnak ilyenkor annak idejében megérni, megfásulni. Hogy aztán ezer számra pusztuljanak el fáink; nem kell egyéb, mint az, hogy egy szigorú tél hirtelen köszöntson be, mint 1871—1872-ben is. *)

A tulságos nedvesség még többet árt fáinknak, mint a tulságos szárazság.

Szárazságkor, ha van módunk, tehetségünk hozzá, legalább féltettebb fáinkat megmenthetjük öntözéssel, locsolással a végképeni kiszáradástól; de, ha túlon túl nedves az évjárás; akkor azon földréteg, melyben fáink gyökerei szétterjeszkednek, annyira telítve van vízzel, hogy abban — a szó szoros értelmében — bele kell fuladniok; mert gyökereikről az alvizet elvezetni nincs tehetségünkben. Országos erővel, rendszeresen eszközölt csatornázással, tán e bajon is segíthetnénk; de erről, mint mondtam, jobb, ha nem is szólunk napjainkban.

Az alföld síkságain csakis akkor kapunk gyümölcsfáinkról kifogástalanul fejlődött, rendes időben érő, finom ízű gyümölcsöket; ha az időjárás nem csap át a végletekbe, azaz, ha nem túlon túl meleg és száraz, nem túlon túl nedves: de ez vajmi ritka eset!

Száraz, meleg évjárással, a nyár derekáig még el nem pusztult gyümölcsök is ritkán hizhatnak föl természetes nagyságukra! kevés bennök a levesség és, kivált a körtéknél, — összehúzó fanyarságot kap sok olyan faj is, melyeket kedvező évjárással legfinomabb csemege-gyümölcsjeink közé méltán sorozhatunk.

Száraz, meleg időjárással általában minden gyümölcsünk erőtetve érik itt, az Alföldön úgy, hogy a külföldi gyümölcsészek munkáiban őszi gyümölcsökül főlemlegetett fajok majd mind nyáriakká, a téliekül ismertek pedig őszi gyümölcsökké változnak itt át.

*) Lásd erről jegyzeteim e munka I. köt. 59. s következő lapjain.

Száraz, meleg évjárásokkal annyira fölszaporodnak itt a kártékony rovarok, hogy a tőlünk nyugatra vagy éjszakra lakó külföldiek, sőt csak azok is, akik hazánk magasabban fekvő vidékein laknak, el sem képzelhetik azok sokaságát és sokféleségét.

Ha egy rovarász — entomolog — körülményesen le akarná írni és megismertetni mindazon kártékony rovarnemeket és fajokat, melyek az alföldön gyümölcsfáink kérgében, hajtásain, levelein és gyümölcsein élősködnek; bizonyára vastag könyvet írhatna itt tele és könyvében még oly rovarfajokat is a kártékonyak közé kellene sorolnia, a melyeket külföldön, sőt hazánk emeltebb-fekvésű vidékein is, senkisé is tart vagy tarthatna kártékonyaknak; mert máshol csak szórványosan fordulnak azok elő s így észrevehető kárt nem is okozhatnak; míg az alföldön rengeteg sokaságukkal válnak kártékonyvá. A »közönséges baná«-t — *Omophlus lepturoides* — például, melyet vidékemen »vörös szipoly« vagy »lágý bogár« név alatt ismernek, a gyümölcsfák ellenségei között sehol sem találtam fölemlítve; mert sehol oly iszonyu sokaságban nem lép fel, mint itt az alföldön. Rajzása idejében gyakran annyira ellepi e falánk rovar fáinkat, hogy ezek messzire vereslenek tőle. A legszebben és leggazdagabban virágzó fát képesek egy nap alatt megfosztani minden virágától, minden kötődött, apró gyümölcsétől. És e rendkívül élénk és falánk rovar pusztítását megakadályoznunk teljes lehetetlen.

Az alföld síkságain nagyobb sokaságban föllépő, egyéb kártékony rovar fajokról már megemlékeztem e munka I. kötetének 69—70-ik lapján. Fölöslegesnek tartom az ott elmondottakat ismételni itt is: hanem az újabb időben, rengeteg sokaságban föllépő Pókhálós hernyóról, melyet az idézett helyen még nem említettem föl, szükségesnek látom már e helyt is megemlíteni, hogy e veszedelmes ellenségről alább, külön czikkben fogok értekezni.

Az pedig, hogy az alföldön az erősebb szelek, melyeknek itt mi sem áll útjukban, a mi ellenük gátul szolgálhatna, temérdek kárt okozhatnak és okoznak is kivált az őszi és téli gyümölcsökben — idő előtt vervén le azokat fáinkról, úgyhiszem, szintén nem szorul bővebb magyarázatra.

Az eddig elmondottak után tehát nem marad más hátra, mint, hogy a kérdésre, melyet e tárgyalás cziméül választék, ismételjem, hogy csakis oly gyümölcsnemeket és fajokat

kat igyekezzünk ültetni az alföld síkságain, a melyek fája, — daczára az itteni károshatásu körülményeknek, — vignővésű és egészséges; a melyek fája, habár az itteni viszonyok közt nem is elég bőven, de mindig jóízű gyümölcsöket terem.

Ne ültessünk az alföldön olyan fajokat, melyek fája nem eléggé edzett természetű; melyek gyümölcsei a kései fagyokkal, rovarok pusztításával nem képesek daczolni; de olyanokat sem, a melyek gyümölcseit az erősebb szelek könnyen lehányhatják.

Nagyobb folyóvizeinktől távolabb eső, könnyen kiszáradó, laza talajban óvakodjunk még most attól, hogy nagyobb kiterjedésű gyümölcsösöket alapítsunk azon szándékból, hogy azokban eladásra termeljünk gyümölcsöt! Elégedjünk meg, ha annyit termelhetünk, a mennyi házi szükségünkre, ha mindenkor nem is, de legalább kedvező évjárással mégis elegendő lehet!

Vajha szavaim ne lennének a pusztában kiáltó szavai! Vajha hasznukra fordítanák a sík alföldet lakó honfitársaim eme tanulságokat, melyekre engem a szomorú tapasztalás tanított meg! hanem én úgy tudom, — és fájdalom! ezt is tapasztalásból tudom, — hogy más kárán tanulni, mások tapasztalatait saját hasznára fordítani, nem kenyerere a magyar-nak s tán nem is lesz soha . . .

5.

Néhány szó hazai gyümölcsfajaink ügyében.

A gyümölcsészetben előrehaladott külföldiek, a németek, francziák és angolok, nemzeti büszkeséget helyeznek abban, hogy a hazájukban született vagy régidő óta ott elterjedt gyümölcsöket körülményes leírásokban ismertetik meg nemcsak saját honfitársaikkal, hanem a nagy világgal is.

Méltán is büszkélkedhetnek ez igyekezetökkel; mert ezzel érdemessé teszik magukat nemcsak honfitársaik, hanem az összes emberiség hálijára.

Az értékesnél értékesebb gyümölcsfajok ilyen ismertetés nélkül csak egyes embereknek, egyes szűkkörű vidékeknek szolgáltak volna tán örökké hasznára; míg ily ismertetések által az összes emberiség közkincsévé válnak.

A jelesnél jelesebb gyümölcsök körülményes leírását tartalmazó, bármely nyelven írt könyvek, valamint a gyümölcsöket ábrázoló színes képek és rajzok is, a mostani könnyű és gyors közlekedés mellett, csakhamar bejárják az egész világot és vágyat ébresztenek az emberekben, gyakran még a legközömbösebbekben is arra, hogy maguknak ama jeles gyümölcsöket megszerezzék.

Ily módon jutottunk mi is ama rengeteg gyümölcsfajhoz, melyeket németek, francziák, vagy angolok ismertettek meg velünk és melyek között ha sok is az értéktelen vagy hazai viszonyaink közé be nem illő faj, de bizonyára igen sok van olyan, a melyekért őszinte hálijával tartozunk a külföldnek.

Hálijával tartozunk a külföldnek azért is, hogy példájával és a gyümölcsészetről írt jeles könyveivel bennünket is annyira föllelkesített ezen áldással teljes tudomány iránt, hogy Isten jóvoltából most már arról kezdünk gondolkozni, hogy magunkat a külföld gyámsága alól a gyümölcsészet terén is föloldozhassuk.

Elérkezettnek látom az időt arra, hogy a külföld iránt,

hálánk lerovásáról komolyan gondolkozzunk, hogy neki a kölcsönt, habár csak részben is, hazai gyümölcsfajainknak körülményes leírásban való megismertetésével visszafizetni, tart-suk valahára mi is nemzeti büszkeségünknek.

Nemeslelkű nemzet hírében állunk a külföld előtt.

Mutassuk meg neki, hogy nem rejtegetjük önzőleg ama kincseket, melyekkel a gyümölcsészet kegyes istennője, Pomona, hazánkat gazdagította; hanem mindeniket hiteles utlevéllel, más szóval, körülményes leírással ellátva, mi is szíves örömet bocsátjuk a nagyvilágba s szintugy mint ők, büszkeségünknek tartjuk, ha az emberiség közjavát hazai gyümölcsfajaink közrebocsátásával előmozdíthatjuk.

Ha ekkoráig beértük is azzal, hogy néhány hazai gyümölcsfajnak, mint Pázmán, Sóvári, Szercsika, stb. nagy dicsekedéssel csak neveit hangoztattuk anélkül, hogy azokat országszerte mindnyájan ismerhettük volna; ne érjük be többé ilyen gyümölcsészeti tudással, mely valóban jóval kevesebb volt a semminél: hanem vállat válhoz vetve fogjunk a munkához, hazai gyümölcsfajainknak körülményes leírásához is.

Erdély, a mi testvér hazánk, már megelőzött bennünket a gyümölcsészet terén; mert ős gyümölcsői, ha körülményes leírásban nem is, de legalább főbb jellemvonásaikban ismertette vannak.

Tudjuk meg mi is valahára, hogy mivel birunk; ismer-tessük és ismerjük meg körülményesen első sorban is mi, ma-gunk, a mivel birunk.

Sok-e vagy kevés az, a mit joggal magunkénak nevez-hetünk? most még nem tudhatjuk: de hogy mi az? mennyi az? és hol található mindenik e hazában? egyszer vala-hára csak illik tán megtudnunk?

Minthogy ekkoráig eszünk ágában sem volt gyümölcsfa-jainkat körülményesen leírni; hanem megelégedtünk azoknak csak a pusztá nevét uton-utfélen hangoztatni; nem csoda, ha a sokszor hangoztatott nevet mindenki megtanulta anél-kül, hogy a gyümölcsöt magát ismerte vagy ismerhette volna. Az sem csoda aztán, ha az országszerte eltanult és ismere-tes nevet csaknem minden vidékén a hazának más és más, egymástól teljesen különböző gyümölcsfajokra ragasztották ugyanannyira, hogy már most ember legyen a gáton, a ki például csak a temérdek sóvári almafaj közül képes volna kisűtni, hogy melyik hát az eredeti, a valódi sóvári?

Ha gyümölcsész elődeink, a kik a »Sóvári alma« nevet először emlegették föl, leírták volna azon almának csak néhány rövid sorban, habár csak főbb jellemvonásait is; milyen könnyű volna most föltalálnunk az eredetit, a valódit és rámutatnunk ujjal a többiekre, melyek a sóvári alma nevezetet nem jogosan bírják, hanem csak bitorolják!

Évek óta keresem, hajhászom magam is a sóvári almát; de kutatásomnak, hajhászatomnak más eredménye nem volt ekkoráig mint az, hogy gyanum lassankint meggyőződésé fokozódott a felől, hogy sóvári almánk a valóságban nem is volt, nem is létezik, hanem csak a nevét ragasztották rá a laikusok majd egy, majd más, előttünk ismeretlen vagy névtelen, hazai vagy külföldi gyümölcsfajra.

Nekünk, a kik ugy szóval, mint irással, évek során át, ernyedetlen buzgalommal folyvást odatörekedtünk, hogy azon szent lelkesedést, mely szivünkben hazai gyümölcsészetünk iránt lánggra gyuladott, honfitársaink szivében is fölgerjeszt-hessük, — nekünk, mondom nem lehet többé behunyt szemmel néznünk a zavart és tájékozatlanságot, mely ekkoráig hazai gyümölcsfajaink körül uralkodott.

Hozzuk tisztába legelőször is az annyiszor emlegetett sóvári-alma ügyét. Tudjuk meg, hogy a sok közül melyik érdemelné meg, hogy ezen elnevezés alatt meghagyjuk s nemcsak a hazában, de a külföldön is elterjesszük.

Sóvári alma név alatt, a gyümölcsészet irodalmában szerintem csak azon faj volna meghagyható, mely értékes voltával a többi, ilyennevű almákat mind fölülmulja; aztán a mely a külföldi jelesebb gyümölcsfajokkal is, ugy nagyság, szépség és jóság, mint fájának termékenysége és egyéb jó tulajdonai tekintetében, biztosan kiállja a versenyt, mert ez esetben aztán elmondhatjuk, hogy dicsekvésünk a sóvári almával nem volt hiú dicsekedés. Ha aztán a sok közt többet is találnánk olyanokat, melyeket a sóvári alma nagyhangu nevére méltónak találnánk; hagyjuk meg a »sóvári« elnevezést azon fajnak, mely legtöbb helyt s legidősebb fákban található már is a hazában; mert nagyon hihető, hogy az volt az eredeti sóvári alma, a többiek pedig csak későbbben és hibásan, kapták a »sóvári« elnevezést.

Hogy ez ügyet tisztába hozhassuk, arra alig kellene egyéb, mint egy jó gyümölcstermő év; amikor aztán egy

bizonyos, előre megjelölt helyre, mint központba, valamennyi sóvárinak nevezett almafajból szépen kifejlődött, teljesen ép, és a faj jellemvonásait jól feltüntető öt-tíz példányt, egy szintén előre meghatározott időben be kellene küldenünk és a beküldött gyümölcspéldányok mellé egy kísérő levelet írunk, melyben azok fájáról a szükséges tudni valók és mindazon helységek vagy vidék neve, hol tudtunkkal ugyanazon faj, a melyikből a gyümölcsöt küldöttük, már idősebb fákban is el van terjedve, valamint azon egyének neve is föl volna jegyezve, akiknél a kérdéses faj hitelesen megkapható.

A beküldött gyümölcsöket aztán néhány szakértő gyümölcsész bírálata alá venné, s az értékesebbeknek találandott fajokból mutatót küldene a külföldi jelesebb gyümölcsészekhez is, a kikiről tudva van, hogy a gyümölcsök ismeretében különösen járatosak.

Ha aztán a külföldi gyümölcsészek is odanyilatkoznak, hogy a faj külföldön, valamely más név alatt, még nincs elterjedve, hanem valószínűleg a mi hazánkban született, tehát magyar gyümölcsfaj az; akkor lesz aztán ideje, hogy a legjelesebbnek találandott sóvári almát leírjuk e név alatt körülményesen is, a többieket pedig, nehogy nevök zavart okozhasson, — ha szintén érdemesek volnának az elterjesztésre — újra kereszteljük és új név alatt mutassuk be körülményes leírásban.

E körülményes leírásokat aztán az illető gyümölcsök természetű színes ábrájával együtt közölhetnők; a mikor aztán biztosak lehetünk, hogy a faj elterjed s bárhol tűnjék is az szemünkbe; a színes kép s a leírás kalauzolása mellett mindig és mindenütt rá fogunk ismerni annélkül, hogy neve után kérdezősködnünk kellene.

Addig is azonban, a míg a sóvári alma ügyét tisztába hozhatnók; mindazokhoz, a kik hazai gyümölcsészetünk ügye iránt melegen érdeklődnek, különösen pedig azokhoz, akik a gyümölcsészet irodalmában már — többé-kevésbbé, de — jártasok, hazafiui tisztelettel azon kérelmet intézzük, hogy ki-ki a körében, vagy vidékén található, hazai fajnak gyanított vagy határozottan hazai fajnak ismert, minden jelesebb gyümölcsfajt körülményes leírásba foglalni s szaklapok útján közrebocsátani sziveskednék.

Hiszem, hogy kérő szavaink nem lesznek a pusztában

kiáltó szavai: hanem idő jártával mind-mind többen követendik a debreczeni kertész-egylet derék igazgatójának, Tamássy Károly urnak példáját, a ki már is több, jeles, hazai gyümölcsfajjal ismertetett meg bennünket, többek közt a »Simonffy piros« almával és a »Révész Bálint« (debreczeni püspök) körtéjével is.)

Meg kell jegyeznem, hogy az itt közölt czikket még 1880-ban irtam és közlöttem a Gyümölcsészeti füzetekben. Azóta, hála honfitársaim érdeklődésének! a sóvári almáról mind-mind többet lehetett tanulnom. Ebbeli összes tanulmányom a sóvári almáról, alább, egy külön czikkben fogom elmondani.

6.

A gyümölcsök magyaros elnevezéséről.

Akarjuk-e, hogy legyen magyar gyümölcsészet, a mint van francia gyümölcsészet, német gyümölcsészet és angol gyümölcsészet?

Ha szabad a francziának, németnek, angolnak a más országokban s nem az ő hazájukban született, idegen nyelven és nem az ő nyelvökön elnevezett gyümölcsök nevét saját nyelvökre elkeresztelni; — ez a szabadság csak egyedül a francziának, németnek vagy angolnak lehet-e kizárólagos szabadalma?

Az első kérdésre — még ha egészen magamra hagyatnám is szavazatommal, — én azt mondanám, hogy »Igen!« Ha senki sem akarná is rajtam kívül; én mégis akarnám, hogy legyen magyar gyümölcsészet és a mint ekkoráig teljes erőmből oda törekedtem, ezután is arra fogok törekedni, hogy legyen magyar gyümölcsészet.

A második kérdésre pedig azt felelném, hogy, a mi a gyümölcsészet terén szabad a francziának, németnek vagy angolnak; kell, hogy szabad legyen az a magyarnak is: minél fogva kénytelen vagyok tagadni, hogy a gyümölcsészet terén, tehát a tudomány terén, mely nem egyes nemzetek, hanem az összes emberiség tulajdona, — kizárólagos szabadalma lehetne akármely nemzetnek.

Meg vagyok róla győződve, hogy, ha e kérdéseket a gyümölcsészetben, a gyümölcsészet irodalmában járatos, magyar honfitársaink szavazata alá ma kellene is bocsátanunk, nem maradnék szavazatommal egymagamra, sőt hiszem, hogy kisebbségben sem maradnék azokkal, a kik velem együtt »igent« mondtak az egyik, »nem«-et a másik kérdésre.

E kérdések fölött tehát bizvást napirendre térhetünk; mert bővebb megvitatásra nem szorulnak.

Szabad tehát és kell is az idegen gyümölcsneveket, ha csak lehetséges, magyarra átváltoztatnunk: hanem aztán ezen

átváltoztatásnál nekünk, magyaroknak is bizonyos elvek szerint kell eljárunk, mint eljárnak ugyanezen tekintetben a tőlünk nyugatra lakó s a gyümölcsészetben előbbre haladott nemzetek is.

Nekünk, magyaroknak, első és főszabály, hogy úgy az idegennevű gyümölcsöket, mint a hazaiakat nyelvünk szabályai szerint nevezzük el magyarul s ne utánózzuk vakon az elnevezésben a németeket vagy francziákat.

E szabály ellen gyakran vétettek gyümölcsész-elődeink; mert ők még nem tűzték ki célul azt, hogy a mi még nem volt, legyen legalább ezután magyar gyümölcsészet: de nekünk, a kik e cél felé törekszünk, már nem volna szabad ez ellen vétenünk. Sajnos azonban, hogy a hazai faiskoláinkról évenként közölni szokott jegyzékek nagy része a gyümölcsök elnevezésében még folyvást vagy az egészen idegen, többnyire német, franczia elnevezésekhez ragaszkodik *) vagy vakon utánozza még a magyarban is a német vagy franczia katalógok beosztását s nyelvünk törvényeivel homlokegyenest ellenkezőleg nevezi meg a gyümölcsöket!

Íme egy kis mutatvány a hazai katalógokban előforduló s nyelvünk szabályaival ellenkező, németes vagy francziás gyümölcs-elnevezésekből:

Almák:

Aranyka szegedi.
Bordás danczigi.
Borízű alföldi kései debreczeni.
Czitromalma téli debreczeni.
Faszínű vajonc.
Herczegnő magyar.
Kalvil téli fehér.
Magoncz Scitowszky.
Parmén téli arany.
Renet orleánsi.
Sóvári tiszaháti.
Szercsika Szabadkai nagy.
Vasalma debreczeni.
Zsél alma barsi stb.

Körték:

Árpával érő debreczeni.
Bergamot husvéti.
Bergamot őszi zöld.
Buzával érő debreczeni.
Colmar nemes.
Colmar őszi.
Eperrel érő debreczeni.
Esperes Goubaulté.
Esperes téli.
Herczegnő angoulêmei.
Szajkó körte debreczeni kései.
Torzsátlan piros apró debreczeni.
Vajonc Napoleon.
Vajonc Diel, stb.

Készakarva szedtem e mutatványt betűrendbe, hogy ki-
tüntessem: mennyire meg kell e rendnek változnia egy, he-

*) Eljövend az idő, — én legalább abban az édes reményben ringatom magamat, hogy el fog az jönni, — a mikor egy utánunk következő nemzedék magyar gyümölcsészei nem tartják méltóságukon alulinak elfogadni és használni, legalább azon helyes, magyaros neve-

lyesen és nyelvünk szabályai szerint szerkesztett, magyar katalogban. Ime! ugyanezen gyümölcsök így volnának nyelvünkön helyesen megnevezve és betűrendbe szedve:

Almák:

Alföldi kései borizű.
Barsi Zsélalma.
Danczigi bordás.
Debreczeni téli citromalma.
Debreczeni vasalma.
Erdei vajonc (és nem Faszinü!)
Magyar hercegnő.
Orleansi renet.
Scitowszky magoncza.
Szabadkai nagy szeresika.
Szegedi aranka.
Téli arany parmén.
Téli fehér kalvil.
Tiszaháti sóvári stb.

Körték:

Angoulême-i hercegnő.
Coloma őszi vajoncza.
Debreczeni árpás körte.
Debreczeni buzás körte.
Debreczeni epres körte.
Debreczeni kései szajkókörte.
Debreczeni apró, piros torzsátlan.
Diel vajoncza.
Goubault esperese.
Husvéti bergamot.
Napoleon vajoncza.
Nemes kolmár.
Őszi kolmár.
Őszi zöld bergamot.
Téli esperes stb.

A gyümölcsészet újabbkori irodalmában valamely ujon született vagy magról nyert és még névtelen gyümölcsnek elnevezésénél elvül, szabályul van elismerve az is, hogy a név, melyre azt elkeresztelni akarjuk, rövid legyen, pl. Curé; Jaminette; Epargne; Sparbirn; Piroska; Papkörte; Passe-Colmar; Edel-Crassane; Izletes vajonc stb. Szigoruan kerülni kell tehát a két-három szónál hosszabb neveket, mint a milyen a »Schönlins stuttgarter späte Winterbutterbirn« vagy a »Kecskeméti, téli, piros pogácsa«; »Debreczeni apró piros torzsátlan« stb. — elnevezés.

Másik elv a gyümölcsök elnevezésénél az is, hogy a választandó név, ha világszerte nem is, legalább országszerte könnyen kiejthető és kiolvasható legyen; mert csak így remélhető, hogy rövid idő alatt szélesebb kör-

ket, melyek alatt én a gyümölcsöket leirtam és elterjesztettem; eljő az idő, a mikor a józan magyar közönség hátat fordít az olyan magyar faiskoláknak, a hol a gyümölcsöket csak idegen nevek szerint nevezik meg, mert észre fogja venni, hogy ott őt lenézik és az idegen gyümölcsnevek használatával vagy tudományt fitogtatnak vagy legtöbb esetben csak a gyümölcsészetbeni járatlanságot takargatják: hanem fölkeresi azon magyar faiskolákat, a hol a gyümölcsöket helyes magyar nevek szerint nevezgetik meg; mert tudni fogja, hogy ott nem árulnak neki zsákban macskát.

ben eltanulják azt még a gyümölcsészetben járatlanok is, a mi pedig, — főkép, ha az elkeresztelni szándékolt gyümölcs különösen értékes, — nagyon kívánatos is.

Ujabb korban a külföldi gyümölcsészek tekintélyesbjei, a kik gyümölcsismertető munkákat irnak, ezen elvekhez ragaszkodnak még akkor is, ha más nyelven már elnevezett gyümölcsök nevét hazai nyelvökre változtatnák át. Ugy tekintik körülbelül az ily idegen nyelven elnevezett gyümölcsöket, mintha még névtelenek vagy legalább saját honfitársaik többsége előtt még egészen ismeretlen ujdonságok volnának és habozás nélkül honi nyelvök követelményei szerint keresztelik át az idegen gyümölcsneveket saját nyelvökre.

A gyümölcsneveknek egyik nyelvből más nyelvre való átváltoztatásánál egyetlen egy olyan szabály van általánosan elfogadva, melyet áthágni nem volna szabad és ez a szabály abból áll, hogy a tulajdonneveket, legyenek azok helyek, tehát városok, faluk, puszták vagy legyenek személyeknek család- vagy vezetékszei, — nem szabad elválttatni, kivéve netán azokat, a melyek nyelvünkben már rég máskép mondatnak és iratnak ki, mint más nyelvekben; pl. Leipzig egy német város tulajdonneve, de mi magyarok már rég óta Lipcsének nevezzük azt, a francziák pedig Leipsicknak. A Leipziger Rettigbirn nevű körtét tehát helyesen nevezzük magyarul Lipcsei retek-körtének; a francziák is helyesen nevezik »Radis de Leipsick« néven ugyanezen körtét: de a Duchesse de Bordeaux körtét már helytelenül írnám Bordói hercegnő körtének, mert Bordeaux város nevét úgy kell kiírunk magyarul is, a mint azt a francziák kiírják és nem Bordónak, amint azt kiejtik és kiolvassák. Azonban még e szabály ellen is gyakran vétének a külföldiek és vétettek a külföldiek példájára hazai gyümölcsészeink is: de nekünk, ujabbkori nemzedéknek, már nem volna szabad ellene vétünk.

Köznevekből lett gyümölcsneveket jelzőikkel együtt és személynevekből lett gyümölcsnevekben a keresztnevet (pl. Péter, Pál, Margit, Borka,) minden gondolkozás nélkül bármely nyelvre át lehet változtatnunk. A »Petite Marguerite« nevű körtét tehát helyesen nevezzük magyarul »Kis Margit« körtének; mert a »Petite-Marguerite« körte-névben az első szó csak jelző, a másik pedig csak keresztneve Leroy francia gyümölcsész egyik unokájának, Appert Margitnak, a ki 1862 óta, a mikor a körte-ujdonságot róla elnevezték,

már takaros nagy Margittá is kinőhette magát; de a Williams nevű körtét hibásan nevezzük Vilmos körtének; mert »Williams« lehet ugyan keresztnév is, de azon körte nevében tulajdonnév az, t. i. vezeték neve egy jeles angol gyümölcsésznek, a ki a Vilmos körtét nagyban elterjesztette, mely nevet tehát magyarul is Williamsnak kellett volna megtartanunk. Hogy mégis mért hagytam meg hibás magyar elnevezését? elmondottam e munka I. kötetének 259-ik lapján: itt nem szükséges ismételtem.

Midőn a gyümölcsneveket egy nyelvből más nyelvre változtatjuk át; az által még épen nem szaporítjuk a hasonneveket; mert pl. egy francziául elnevezett gyümölcsnek magyar neve nem hasonnev ám, hanem, ha teljesen nem is eredeti, de általánosan elfogadott, csakhogy az illető gyümölcsfajnak magyaros elnevezése az. Hasonneveknek csak azon neveket vehetjük és kell is vennünk valamely gyümölcsnél, melyek vagy egészen különböznek a gyümölcs eredeti nevétől vagy pedig mint hibások és napjainkban már elavultak a gyümölcsismertető munkákban is csak ugy emlittetnek már föl, mint hasonnevek. A franczia gyümölcsészek egy körtefajt »Poiré des Urbanistes« néven neveznek; a németek pedig ugyanezen körtefajt »Colomas Herbst-Butterbirn« név alatt ismertetik és terjesztik. Ha én e körtefajnak magyar nevéül a »Coloma őszi vajoncza« nevet választom és adom; nem alkottam hasonnevet; mert az én elnevezésem, ha nem is teljesen eredeti elnevezés, de mindenesetre Némethonban széltere ismert és elfogadott, — csakhogy nálunk már magyaros — neve egy és ugyanazon gyümölcsfajnak. A többi név azonban, a melyek alatt ugyanazon körtefajt ez előtt leírták vagy megismertették és terjesztették, (ilyen név pedig van a Simon-Louis testvérek »Guide pratique« stb. című, nagy catalogja szerint még vagy 24, de a melyeket e helyen nem tartom szükségesnek egyenkint elszámlálni), már csakugyan nem egyebek, mint hasonnevek.

Annak, a ki gyümölcsészet irodalmában még járatlan, a ki az egyes gyümölcsök eredetéről, származásáról még mit sem olvasott vagy pedig nem értvén az idegen nyelven írott gyümölcsészeti munkákat, a gyümölcsök eredetéről még nem is olvashatott; — igen természetes, hogy annak, az idegen gyümölcsneveknek magyar nyelvre való átváltoztatásába fogni nem volna tanácsos. Könnyen megeshetnék rajta, hogy hazafias igyekezetével — még ha jól értené is az idegen nyelveket

— nevetségessé tenné magát s úgy járna, mint egy bizonyos szaklap szerkesztője, a ki a hatvanas években a Dix kör-tét (= Poire Dix; Madame Dix). Tízetérő körte név alatt mutatta be olvasóinak azt híven, hogy a körte francia nevében előforduló »Dix« szó nem egyéb számnévnél, mely azt akarja szintén kifejezni, a mit ő értett alatta; vagy úgy járhatna, mint járt egy boldogult írónk, a ki mig élt, hazafias tevékenységéről országszerte ismeretes volt s kit e miatt mindnyájan tiszteltünk. Rajta esett meg az, hogy egy cseresznyefajt, mely Truchsess nevről volt elkeresztelve, betűről-betűre úgy változtatta át magyarra, mintha a Truchsess név nem is lett volna egy kitűnő cseresnye-ismerő gyümölcsész vezetéki neve — tehát tulajdonnév, melyet nem szabad magyarra átváltoztatni, — hanem csak egy köznév, melyet magyarul asztalnoknak vagy tálnoknak nevezünk vagy nevezhetünk. A gyümölcsök származását nem ismerő tehát okosabban teszi, ha a francia vagy német gyümölcsnevet francziául vagy németül nevezi; mert, ha magyarra keresztelné, hibás vagy helytelen elnevezéseket alkotna, melyek helyett később másokat, helyesebbeket lennének kénytelenek alkotni s így az általa alkotott nevekké aztán valóban szaporítaná a gyümölcsészeti nyűgét, a hasonneveket.

Annak, a ki nyelvismerettel bír és jártas a gyümölcsészeti irodalmában, és a ki nemcsak a gyakorlat, hanem az elmélet terén is szenvedélylyel foglalkozik a gyümölcsészettel, — nem hogy nem volna szabad az idegen gyümölcsneveket magyarra átváltoztatni: de, szerintem — ha azt akarjuk, hogy a külföld gyámsága alól a gyümölcsészeti terén is fölszabaduljunk, — elengedhetlen kötelessége is.

Laikusoktól nem várhatjuk; laikusokra nem is szabad bízunk az idegen gyümölcsneveknek nyelvünkre való átváltoztatását: hanem a szakértőktől nemcsak elvárjuk, de követelhetjük is; mert ezeknek — ha igazán szívéből fekszik a magyar gyümölcsészeti előhaladásának ügye, — ezen munka — mint mondám — hazafiúi kötelességök is.

Most még — sajnos! — kevesen vagyunk a hazában, a kik elmondhatnók magunkról, hogy a gyümölcsészettel nemcsak műkedvelésből foglalkozunk, hanem komolyan, kizárólag és szenvedélylyel buvárkodunk abban. Ha mi, kevesek is, félrehuzódunk az idegen gyümölcsneveknek anyanyelvünkre való átváltoztatása munkájától; ha álszerénységből vagy nemakarásból nem kezdjük meg ezt a munkát; le-

het-e remélnünk, hogy valaha lesz magyar gyümölcsészet is? lehet-e remélnünk, hogy fölvirágzik a magyar gyümölcsészet nemcsak a gyakorlatban, hanem az irodalom terén, az elméletben is? — bajos volna hinnünk.

Azért, hogy napjainkban még kevesen vagyunk, a kik ily munkára képeseknek érezzük magunkat, csak kezdjük bele bátran, férfiasan, de szemünk előtt tartva folytonosan a fönnebb elmondott józan elveket, a melyeket az ilyszerű munkánál a művelt külföld gyümölcsészei is követnek, és ne higgyük, hogy kárba vész munkánk! Ne tegyünk úgy evvel a józan, értelmes magyar néppel, melynek számára dolgozunk — ne tegyünk vele úgy — mondom — mint a kis gyermekkel, a kit anyja vagy dajkája előbb egy érthetetlen dajkabeszédre tanít meg, melyet később — ha másokat meg akar érteni, ha magát másokkal meg akarja értetni — úgy is el kell felejtene s helyette egy újat megtanulnia. Már pedig így teszünk akkor, ha a gyümölcsészet irodalmában még járatlan honfitársaink előtt csak német, francia vagy angol nyelven nevezgetjük folyvást a gyümölcsöket, de magyarul nem; noha pedig így is meg lehetne azokat neveznünk. Lesz idő, hiszem, a mikor utóvégre is le kell szoknunk a gyümölcsök németes vagy francziás elnevezéséről. Szoktassuk hát magunkat — minél előbb, annál jobb — a magyaros elnevezésekhez!

Azt várni, hogy az idegennevű gyümölcsöknek egy, szakértő gyümölcsészekből álló congressus adjon magyar nevet, — mikép ezt nemrégiben szóba hozták, — nem egyéb, mint azt akarni, hogy az idegennevű gyümölcsöknek sohasem lehessen magyar nevök, mert egy congressus, — magyar szakértőkből — ha összejöhetne is valaha, ilyen munkát helyesen és olyan rövid idő alatt elvégezni, — a milyen időt a gyümölcsészeti congressusok igénybe szoktak venni, — nem is volna képes. Példát sem tudunk rá, hogy ily munkát valaha congressus végzett volna nemcsak nálunk, de még a külföldön sem, a hol a gyümölcsészet már rég óta virágzik nem úgy, mint mi nálunk.

A gyümölcsészet bölcső-korától kezdve napjainkig azon egyes gyümölcsészek föladata volt a gyümölcsöket helyesen elnevezni, a kik számunkra gyümölcs ismertető munkákat irtak volt. Francia nyelven irt, ilynemű munkában még azon gyümölcsöknek is francia a nevök, melyek születésök helyén német vagy angol néven voltak már előbb elnevezve

vagy ismertetve. A mit e tekintetben megengedtek maguknak a franczia gyümölcsészek; ugyanazt megengedték maguknak a német és angol gyümölcsészek is; mikép erről munkáik eléggé tanuskodnak.

A ki ezeknél fogva közülünk a gyümölcsészet áldással teljes tudományának szentelte életét; ne riadjon vissza az idegennevű gyümölcsök magyaros elnevezésétől; mert, ha ezt elhanyagoljuk; talán sohasem mondhatnók el, hogy »van magyar gyümölcsészet«; noha pedig szent kötelességünk arra törekedni, hogy »legyen magyar gyümölcsészet is.«

Ez az én szerény véleményem.

Bocsánatot kell kérnem t. olvasóimtól ha e tárgybani felszólalásommal netalán unalmat okoztam: de, mert már több helyről is, noha csak úgy szeliden, érintőleg, — per tangentem — helytelenítve hallom azon eljárásomat, hogy az idegen gyümölcsneveket magyarul is megszoktam nevezgetni munkáimban, — magam igazolásául kénytelen voltam felszólalni. Bátorkodom ezuttal teljes tisztelettel fölkérni mindazokat, a kik munkám szívesek voltak elolvasni s a kiknek az abban leírt gyümölcsök magyaros elnevezése ellen kifogásuk van, hogy neveznék meg nekem, melyik gyümölcsnevét tartják könyvemben helytelennek? és én szívesen elmondom aztán bővebben is az okokat, a melyek rábirtak engem, hogy úgy nevezzem azt el, a mint elneveztem. Hibázni emberi dolog; csalatkozhatlannak nem hiszem magamat; szívesen elfogadom, ha más helyesebb elnevezéseket ajánl, mint a milyeneket én választottam. Annyit azonban őszintém bevallok, hogy az *-ncz*, *-oncz*, *-encz*, hibás képzővel képezett szavakat, mint *vajoncz*, *vadoncz*, *magoncz*, éppen nem tartom magam sem helyes magyar szóknak: de, — mert azon fogalmakra, melyeket e szók alatt értünk, helyesebb kifejezéseket, — nem lévén nyelvész — alkotni nem tudtam, — tiszteletre méltó gyümölcsész-elődeim nyomán mégis kénytelen voltam és kénytelen is leszek használni mindaddig, a míg azon szók helyett jobbakat nem alkothatunk.

Oda kell törekednünk, hogy gyümölcsészetünkben úgy az elmélet, mint a gyakorlat terén tisztázzuk a zavart; rámutathassunk a hibákra s elmondhassuk egymásnak, hogy miként lehetne és kellene e hibákat helyreigazítanunk, orvosolnunk.

Nekünk, a kik a gyümölcsészet kegyes istennőjének — Pomonának lobogói alá összegyülekeztünk, egymást tanítani egymástól tanulni különben sem szégyen: mert minékünk egymást testvérekül illik tekintenünk.

Egy cél felé törekszünk mindnyájan: tehát igyekeznünk kell vállat vállhoz vetve, egymást tanítva és egymástól tanulva, mielőbb célunkhoz jutni, mely nem egyéb, mint az, hogy hazai gyümölcsészetünket minél előbb virágzásba hozzuk.

Az elfagyott vagy egérrágott fákról.

Kemény télen gyakran elfagynak gyümölcsfáink. Az öregebbek vagy idősebbek rendszerint csak koronájuk ágai-ban szenvednek a fagytól, de a fiatalabbak többnyire lefagynak egész addig, a meddig törzsüket hó vagy egyébféle ótalom nem védte meg az elfagyástól.

Legtöbb pusztítást tesz fáinkban a kemény tél akkor, midőn a megelőző év annyira kedvezett a fák tenyészetének, hogy azok késő őszig is folyvást hajtanak s hajtásaik az erősebb fagyok beköszöntéseig kellőleg megérni s a téli álomra lassankint elkészülni nem voltak képesek.

Olyan helyeken, hol a fa gyökérzete a földben mindig bőségben talál nedvességet, kemény tél után mindig több a fagykár gyümölcsfáinkban, mint olyanokon, a hol a földben kevés a nedvesség. És ez igen természetes; mert oly helyeken, hol a fák a napközben elpárologtatott nedvességet mindig képesek gyökérzetükkel a földből helyre pótolni, — a nedvkeringés egész addig tart bennök, a míg a fagy azok lombozatát, leveleit az életműködés folytatására képtelenné nem tette. Ily buja és sokáig tartó tenyészetkor pedig — ősz végén — a levelek által megszűrt és átdolgozott nedvet, mely lefelé halad fáinkban és a melyből az ugynevezett fa fehérje évenként képződni szokott, aztán a melyből a fa rügyeiben s kéreghámjai alatti sejtszöveiteiben a gyökerek végeig lerakodik azon készlet, honnan téli álma után első táplálékát meríti a fa, — ilyenkor mondom, ezen, lefelé törekvő nedvet is egészen híg állapotban találja a hirtelen beköszöntő fagy. A fa tehát ilyenkor egészen telítve lévő nedvességgel, nem csoda, ha nem bir ellentállani a fagy hatásának. Fagyáskor ugyanis a benne levő nedv kitágul és nem fér el előbbi térfogatában; szétszakgatja a fa sejtszöveiteit; kérgét, sőt gyakran magát, a fának kéregalatti fás törzsét is megrepeszt.

Nagyobb a fagykár gyümölcsfáinkban akkor, ha a kemény tél egyszerre és hirtelen köszönt be; mintsem akkor, ha a nagyobb fagyokat hűvös, deres napok előzték meg, melyek a fákban a nedvkeringést lassankint szüntetik meg s így időt engednek a fának fölösleges nedveit lassankint elpárolgztatni s tápnedveit kellőleg megsűríteni és tömörre tenni.

Az 1879—80-iki kemény tél is egyszerre és hirtelen köszöntött be. Ez volt oka, hogy mindenfelé, a hol a fák évi tenyészeteiket — vegetációjokat — idejében be nem végezhettk, rügyeiket, hajtásaikat idejében meg nem érlelhettk, oly iszonyú kárt tett gyümölcsfáinkban országszerte a fagy!

Nedvszegény talajon, milyen vidékem nagy részének talaja is, a hol a fák évi tenyészeteiket már sept., octób. hónapokban annyira bevégezték, hogy érett vesszeikről a levelek még az első derek előtt már hullani kezdettek, — nem fagytak el a fák. Ott azonban, a hol a fák a nagy fagyok beálltaig vegetáltak, mindenütt nagy a kár; mert ily helyeken csakis némely igen edzett-természetű s vegetációjokat korán bevégezni szerető fák maradtak épségben: míg a többi, kényesebb természetű, bujanövészű és sokáig vegetálni szerető fák kisebb-nagyobb mértékben meg lettek támadva.

Bárha vidékemen csak oly kemény, sőt még keményebb is volt az elmúlt 1879—80-adiki tél, mint a milyen vala az 1871—1872-iki; mégis elmondhatom, hogy ugyszólván mi kárt sem tett gyümölcsfáimban a fagy. Még a bujanövészű, sokáig vegetálni szokott fák is, milyen a Canadai-renet és Portugali kormos-renet fája is, csak két éves ágaikon kaptak kisebb-nagyobb fagyfoltokat, de korántsem szenvedtek oly mértékben nálam, mint az 1871—1872-iki télen. Ennek okát egyedül a már említett körülménynek, t. i. kertem talaja nedvben való szegénységének lehet tulajdonítanom. 1876—1879. őszéig oly száraz volt itt az időjárás, hogy a talaj tavasz kezdetén sem volt 20—30 centiméternél mélyebben átázva. Örülhettek fáim, ha nyomorult életöket föntarthatták, nemhogy buján vegetálhattak és erőteljes termőrügyeket is képezhettek volna! 1879. évben, már ősz kezdetén bevégezte majd minden fám vegetációját. Termőfáim a következő tavaszon satnyán virágoztak és meddők is maradtak. E meddőségnek is tehát nem a megelőző tél keménysége, hanem inkább a megelőző nyár szárazsága volt valódi oka.

Ezek előre bocsátása után, arra a kérdésre igyekszem megfelelni, melyet már sokan intéztek hozzám és melyet a gyümölcsészet irodalmában már sokszor és kisebb-nagyobb szerencsével már sokan is tárgyaltak. E kérdés pedig az, hogy mit tegyünk elfagyott vagy fagykárt szenvedett fáinkkal, hogy azokat meggyógyíthassuk?

Kemény tél után, mihelyt észrevevesszük, hogy fáinkat vagy ezek ágait a nagy hideg elfagyasztotta, legtanácsosabb volna — mikép erről bővebb tapasztalat után teljesen meggyőződtem — az elfagyott részeket azonnal, még a nedvkeringés megindulása előtt, mind eltávolítani s az ejtett sebeket fatapasszal eltakarni.

Minthogy azonban idősebb fáinknál ezt bajos korán észrevennünk; kénytelenek leszünk az elfagyott ágakat akkor lefűrészelni és eltávolítani, midőn a fákban az első nedváradás szünőfélben van, vagy a második nedváradás éppen kezdetét veszi.

Kilevelezés után mindjárt, a csak kissé vastagabb ágakat is lefűrészelni, nem volna tanácsos; mert ilyen időtájban oly rohamosan tör fölfelé a fában a nedv, hogy a sebre mázolt bármily ragadós tapaszt is fölszakítja az s így fáinkon csak tátongó sebeket okoznánk. Forrásokat nyitnánk ilyenkor a lefűrészelt ágak helyén, a hol azon nedv, melyet a jóságos természet nem ok nélkül hajt föl tavaszonként a a földből a fa törzsébe és ágaiba — kiömölhessen s cél nélkül párologjon el a szabad levegőben. Igaz ugyan, hogy a törzsbe és ágakba föltörekvő nedv az elfagyott, de le nem fűrészelt ágakba is tovább folytatja útját s az elfagyott részekben sok elpárolog belőle; de, mert nyílt utat, a hol könnyen kiszabadulhasson, ritkán talál ottan, csakhamar megtorlódik s a nyomába tölülő nedvet oda kényszeríti, hogy a fa belsejéből annak oldalain keressen kiszabadulást és így kénytelen legyen az épen maradt vastagabb kéregnek alvó rügyeit életre ébreszteni s ezekről új sarjakat fejleszteni, melyekről időjárástával a fa elhalt részeit helyrepótolhassa. Vagy egész korán vagy csak június végén, július és augusztus hónapokban fűrészeljük le tehát idősebb fáinkról az elfagyott ágakat.

Fiatál, faiskolai ojtványainknál azonban, — minthogy ezeknél az elfagyást korán észre lehet vennünk, sohasem tanácsos az elhalt rész levágását későre halasztanunk. Ezek-

nél az idejébeni megcsonkázás elmulasztásával okvetlenül kárt vallanánk; mert ezeknél a gyökérzet még koránt sincs oly mód nélkül elágazva, hogy az a földből annyi nedvességet hajthatna a fiatal törzsbe, mint az idősebb fák száz meg ezerszeresen szétágazó gyökérzete. Igyekezzünk tehát idejében elzárni az ily fiatal fáknál a fölfelé törekvő nedv útját, nehogy ez fölhatolhasson az elhalt törzsbe s ott cél nélkül párologhasson el.

Hó olvadáskor már szemlét kell tartanunk faiskolai ojtványaink s a még fiatal, állóhelyükre ültetett fáink fölött is. Ha azt vesszük ekkor észre, hogy azok elfagytak egész addig, a meddig őket a hó el nem takarta; irgalom nélkül vágjuk, fűrészeljük le az elfagyott részt az elevenig s az ejtett sebet éles késsel megsimítván, azonnal takarjuk el faviasszal.

Ha fiatal fáink ily kényszerű lecsonkázása után azt tapasztaljuk, hogy a fa nemes részéből, az ojtóhely fölött legalább 7—8 vagy több centiméternyi hosszú, ép darab megmarad; akkor biztos reményünk lehet, hogy fácskánk a megmaradt csonkból felujul és egy-két évi gondozás után ismét eléri azon magasságot és terjedelmet minden irányban, a melyet a megcsonkázás előtt elfoglalt volt. Ha azonban a megcsonkázás után azt tapasztalnók, hogy beojtott részéből semmi sem maradt meg; akkor ojtsuk azt be azonnal vagy legalább mihelyt hozzá férhetünk, héj alá vagy hasítékba, a mennyire lehet, közel a föld színéhez. Ne várjuk ez utóbbi esetben, hogy a vad törzs épen maradt csonkja kihajtson s vad sarjak özönébe öntse ki nedveit: hanem oda törekedjünk, hogy beojtván azt idejében, a megindult nedvkeringés azonnal a nemes vessződarabot találja útjában s azon igyekezzék napvilágra szabadulni.

Ez esetben aztán mindazon tápkészlet, mely a gyöke-
rekben az elmúlt év folytán az egész fa táplálására összehalmozódott, ojtásunk új sarjába ömlik és azt nyerjük vele, hogy fácskánk ősz derekáig oly nagyra növekszik, hogy azt hinné, a ki ekkor látja csak, — hogy az tulajdonkép el sem volt fagyva és nem is volt átojtva. Nagyon természetes, azonban, hogy ily eredményre csak akkor számíthatunk; ha fácskánk gyökérzete teljesen ép maradt s férgek rágásától, egerek rongálásától nem szenvedett. A fagy, bármily erős és átható legyen is különben, ritkán szokott ártani a fa földalatti részeinek.

Az egérrágott fákról kevés mondani valóm van.

Vannak évek, a mikor a mezei egerek egy-egy vidéken úgy elszaporodnak, hogy vetéseinkben és különösen télen gyümölcsfáinkban is, iszonyu károkat okozhatnak és okoznak is.

Ismeretes e csapás mindenki előtt, a ki huzamosb ideig kertészkedett kívül a városok vagy népesebb falvak belsején, (hová nem örömet vándorolnak e csunya férgek.) Ezek pusztító munkájának rendszerint a vakondok az úttörője. A vakondok ugyanis földalatti meneteinek készítése alkalmával, fáink gyökerei mellől a földet elkaparván, alkalmat szolgáltat a nyomába járó egereknek arra, hogy télen át, éhségökben fáink gyökereit is el — vagy megrágcsálják. Könnyű, laza földben, hol a vakondok könnyen éli világát s nagyon elszaporodik, mint kertemben is, nemcsak a fiatal, de az idősebb termő fák elpusztítására is a vakondok szolgáltatja az egérnek a legtöbb alkalmat. Kötöttebb földben ritkább ez az eset.

Kötött földben ritkán férkezhetik a mezei egér fáink gyökereihez: nem is gyökereiben árt tehát a fának, hanem ennek törzsében közel a föld színéhez és rendszerint akkor, ha nagy hóréteg borítja a földet. Nem könnyen juthatván ekkor egyéb táplálékhoz, éhségében neki esik a fa törzsének s tenyérynyi vagy arasznyi hosszúságban, a földszin fölött úgy körülragja azt, hogy nemcsak a kérget, hanem még a fa puhább részét, a fafehérjét is mind leörli éles fogaival. Pusztítását teljes biztonságban végzi a hótakaró alatt s kártételét csakis akkor látjuk fáinkon, ha a hó elolvadt.

Az egerek által ily módon körülragott idősebb fát, — meg lévén benne szakítva azon összeköttetés, melyen át a fa földfölötti része a földalatti részszel közlekedik, igen bajos az elhalástól megmentenünk: de fiatalabb fáinkat, faiskolai ojtványainkat biztosan megmenthetjük, azon mód szerint, melyet főnnebb az elfagyott fiatal fákra nézve javaslatba hoztam, különösen pedig azoknak a föld színe fölött vagy a gyöknyakban való átojtásával. Ily esetben százszor biztosabb és célravezetőbb az átojtás, mint azon mód, melylyel sokan az ily fákat megmenteni vélik, t. i. a törzs tövének földdel oly mélyen való eltakarása, hogy a sérülés fölötti, épen maradt rész új gyökereket eresztessen a ráhúzott földben. Megkísérlettem magam is e módot; meg is mentettem egy időre fáim életét, de víg tenyészetöket nem voltam képes biztosítani. Mindinkább sinylettek, de utóvégre is elhaltak

szegények: míg átojtott fáim — pedig már termő, de fiatal fák voltak, a melyeket a gyöknyakban átojtottam, — 4—5 év leforgása alatt úgy magasságukban, mind terjedelmükben elérték, sőt túl is szárnyalták azon magasságot és terjedelmet, melyet átojtásuk előtt elfoglaltak volt és már természetek is bőven.

Szives figyelmébe ajánlom fatenyésztő honfitársaimnak, a miket itt az elfagyott vagy egérrágott fákról a főnebbiekben elmondottam.

8.

Hogyan tehetnénk szert gyökerestől nemes gyümölcsfákra?

Nem árt e kérdéssel foglalkoznunk; mert a gyümölcsészetben még járatlan vagy kevésbé jártas laikusok közül sokan vetették már és vetik azt föl ezután is.

Ha gyökerestől nemes gyümölcsfákra könnyű módon szert tehetnénk; akkor, ugymond, mindazok, a kik a gyümölcsfák elszaporításának eddigi, biztos módját, az ojtást megtanulni és alkalmazni restellik vagy nem akarják és e miatt a gyümölcsfa-tenyésztéstől, mint valami nehéznek hitt mesterségtől idegenkednek, — csakhamar mind gyümölcs-tenyésztőkké, pomologusokká valnának.

Sokan ezt hiszik legalább; mert úgy vélekednek, hogy ez esetben ingyen, minden költség és fáradság nélkül juthatna mindenki nemes gyümölcsfákhoz.

Hogy ez hiú reménykedés; nem szükség mondanom.

Gyökerestől nemes gyümölcsfákra, könnyű módon, sohasem tehetünk szert; nem, különösen körtefákra; mert a körtefa gyökérről vagyis gyöksarjakról nem vagy csak ritka esetben szaporítható, vesszei pedig kemény szövetüknél fogva meggyökereztetésre épen nem alkalmasak. Sokan tettek már e tekintetben kísérletet: de tudtommal, ekkoráig még, senki sem tudott kedvező eredményt fölmutatni. Azonban, ha ügyel-bajjal sikerül is egy-egy körtefát gyökerestől nemessé változtatnunk; ezáltal még koránsem találtuk föl a módot, mely a körtefa elszaporításánál az ojtást nélkülözhetővé tenni képes volna.

A tenyésztésben levő, azon gyümölcsnemek közt, melyek szálasfákká is nevelhetők, tagadhatlanul a körték a legbecsesebbek: de ezeket vagyis ezeknek sok és különböző faját eredeti valóságukban csakis ojtás által lehet elszaporítanunk.

Magról vetve a körtének egyetlenegy nemes faja sem tartja meg kikelt csemetéiben anyjának vagyis azon körte-fajnak jellemző tulajdonait, a melynek magváról keletkezett az új csemete.

Egyedül a nem nemes, hanem a vadkörte vagy vaczkor az, melynek magról kelt csemetéi mindig és mindenben, csaknem teljesen anyjukhoz hasonló vad körte fákat, vaczkort termő fákat szolgáltatnak.

A nemes körték magvairól kelt csemeték rendszerint visszaesést mutatnak gyümölcsaikben ős anyjuk vagyis a vaczkor felé, melytől nemesebb körtefajaink az idők nagy folyamában apródonként leszármaztak. Oly nagy mértékben mutatják pedig gyümölcsaikben e visszaesést, hogy tapasztalás szerint, gyakran tíz ezer ilyen nemes körtecsemete közül — szerencse, ha — egy terem ismert nemes körteinkhez hasonló, becses vagy elvétve még becsesebb gyümölcsöt is.

Sem magról, mint a diót; sem gyöksarjakról, mint a szilvát és meggyeket; sem ledugott vagyis földbe szúrt vesszeiről, mint a birset, fűzet vagy nyárfát, nem lehet a körtét nagyban elszaporítanunk: minélfogva, ha kerteinkből a körtefát nélkülözni nem akarjuk, kénytelenek leszünk ezentul is folyvást ojtás által szaporítani azt és így kénytelenek leszünk ezentul is pénzen venni körtefáinkat, ha magunk ojtani nem tudunk vagy nem akarunk.

Gyökerestől nemes körtefákat nagyban és könnyű módon előállítani lehetetlen.

Lássuk már most, valjon az almákat nem lehetne-e ojtás nélkül is, gyorsan és könnyű módon elszaporítanunk, ha azoknak értékes fajait gyökerestől nemes fákká változtatnók?

Az almák nagy családjában már világszerte ismeretes két olyan faj, a melyek gyök és tősarjaikról, sőt kedvező időjárással csupasz vesszeikről is csaknem oly könnyen elszaporíthatók, mint a fűz- és nyárfa.

Az egyik faj az ugynevezett doucin, mely szeptemberben érő, középnagy, csemege gyümölcsnek is jó, II. rendű, édes gyümölcsöket terem: de e fajt, tudtommal, gyümölcstenyésztés czéljából seholsem használják a világon, hanem csakis azért tenyésztik, hogy gyöksarjait féltörpe fák alanyául fölhasználhassák. Az almák minden faja jól díszlik doucinra ojtva s ez alanyon két-három meter magas, törpe fákká szokott növekedni.

A másik faj az ugynevezett Paradicsom-alma (Pomme de Paradis), mely julius végén érő, kised, csemegegyümölcsnek csak III. rendű, szintén édes gyümölcsöket terem: de gyümölcsei végett ezt sem veszi senki figyelembe, hanem csak azért tenyésztik, hogy róla alanyakat nyerjenek az egészen törpéknek maradó almafák számára. Jól díszlik rajta az almák minden faja; de csak 1, legfőlebb 2 meter magas fává képes növekedni. Erről a fajról főnebb tűzete-sebben is értekeztem már.

Úgy a doucin, mint a paradicsom-alma fája is rövid-életű: hanem aztán a rájok ojtott almák hamarább is, bővebben is és rendszeren szebb gyümölcsöket is teremnek, mint sem a vadoncra ojtott vagy magról kelt és gyökerestől nemes, egyéb almafák.

A gyümölcsészetről írt könyvekben, e két fajon kívül, tudtommal legalább, sem a régi, sem az újabbkori gyümölcsészek nem említenek föl egyetlenegy, értékesebb vagy finomabb gyümölcsöt termő, olyan almafajt, melyet gyöksarjairól vagy meggyökereztetett vesszeiről is, nagyban el lehetne szaporítani és a melynek gyöksarjairól vagy meggyökereztetett vesszeiről hosszúéletű és nagy szálasfákat lehetne nevelni. Már pedig, mind addig, a mig az almákat gyöksarjakról vagy vesszőkről, hosszú életű, nagy szálasfákká nem nevelhetjük; hasztalan volna arra törekednünk, hogy azoknak, habár csak a legnemesebb fajait is gyökerestől nemessé tegyük.

Nincs kétség benne, hogy az almafát, sőt a körtefát is gyökerestől nemessé ne tehetnők. Megkísérlettem és sikerült is.

A körte vesszőt fiatal birs-csemetére ojtottam lehető közel a föld színéhez. Az így nyert, egy éves, 50 c.-m. magas ojtványomat tavasszal, más helyre ültettem, de úgy, hogy a birsalanynak alsó, vastagabb gyökereit mind eltávolítottam s átültetéskor csakis vékony oldalgyökereit hagytam meg rajta. Aztán úgy helyeztem csemetémet a számára készített gödörbe, hogy egy jó tenyérnyire maga, a nemes hajtás is a föld alá került. A nemes hajtás föld alá került részéből aztán egy pár év alatt szintén gyökerek hajtottak, melyek sokkal erősebben és hirtelenebben növekedtek, mint a birsalany meghagyott gyökerei úgy annyira, hogy ojtványomat a birsalanytól teljesen fölszabadulva találtam akkor, midőn ismét kiástam azt, hogy szemlét tartsak fölötte. Ismét elültettem aztán csemetémet; hanem a birset, melyre ojtva volt, egé-

szen eltávolítottam vagyis levágtam ojtványomról, mely azóta saját gyökereivel tartja fön életét és vigan növekszik éppen úgy, mint maga az anyafa, a Vilmos-körte fája, a melyről ojtottam.

Valjon mennyivel ér már most többet az én gyökerestől nemes Vilmos körtefám a vaczkorra ojtott Vilmos-körtefám-nál? Bizony nem sokkal. Talán csakis annyival, hogy, ha mindkét fám földig lefagyna, akkor a gyökerestől nemes Vilmos-körtefa új tősarjadványairól ojtás nélkül is Vilmos-körtefává lenne nevelhető; míg a másikat ha azt akarnám, hogy megint Vilmos-körtefa legyen, be kellene előbb ojtanom.

Ez ugyan nem valami, figyelemre méltó nyereség aztán! Ezért ugyan fölösleges volt fáradoznom és fölösleges volna másnak is fáradoznia; mert a gyökerestől nemes körtefa, éppen úgy, mint egyéb körtefa csak egyelenegy fa marad; gyöksarjakat nem hajt; vesszei nehezen vagy éppen nem gyökereznek meg s így, ha el akarjuk szaporítani, kénytelen-kelletlen mégis csak az ojtáshoz kell folyamodnunk.

Tudva ezt a körtefáról és tudva azt is, hogy e tekintetben az almafa sem igen különbözik a körtefától, nem is akartam megkísérteni azt, hogy az almafát is gyökerestől nemessé változtassam: de a véletlen mégis rákényszerített erre is.

1874-ben ojtóvesszőket hozattam Plantères-ból, a Simon-Louis testvérektől. E vesszők közt volt az Antal főherceg-alma vesszeje is, melyet 5 darab Paradicsom-alanyra ojtottam el. Két év múlva, tavaszi nyeléskor, azt vettem észre, hogy ezen öt ojtványom közül kettőnek minden gyökerét elrágták a mezei egerek. Mit tegyek már most ezen csemetékkel? Csakhamar eszembe jutott, hogy a paradicsom-alma fája milyen könnyen gyökerezik s látva, hogy ojtványomon a paradicsom-alanyból a gyöknyak egészen épen maradt s az egerek rágásától az ojtahely alatt egy ujnyi hosszan megkiméltetett, azonnal meghegyeztem ékformára ezen gyöknyakat s a puha földbe, ott, a hol állott azelőtt, beszurtam olyan mélyen, hogy 10—15 c.-m.-nyire maga a nemes csemetének törzse is a föld alá merült. Mindkét ojtványom szépen megeredt így újból: de a vidékemen azóta folyvást uralkodó, nagy szárazság folytán, vigan nem növekedhetett. Az 1880-ik év azonban már kedvezett a tenyészetnek. Az én két dugványom víg növésnek indult, minek abban gyanítám magyarázatát, hogy az a föld alá került nemes törzsből is

gyökereket kapott. Kiástam az egyiket és úgy találtam, hogy alapos volt gyanításom. Már most, ha azt akarom, hogy ojtványom gyökerestől nemes legyen; nem kell egyéb, mint az, hogy alanyát, a paradicsom-alanyt, a melyre ojtva volt, gyökereivel együtt egészen levágjam s fácskámát, mely már saját gyökereivel is képes lesz megélni, újból és állandó helyére ültessem el. És ezt meg is tettem.

Lett tehát gyökerestől nemes Antal főherceg-almám: hanem ismét azt kérdezhetem itt is magamtól, a mit főnebb a körtefánál kérdeztem, hogy valjon mivel lesz különb ezen gyökerestől nemes Antal főherceg-almafám, más, vadonczra ojtott Antal főherceg almafámnál? Éppen csak annyival, a mennyivel különbnek mondtam a gyökerestől nemes körtefát a vadonczra ojtott körtefánál vagyis úgyszólván semmivel.

A gyökerestől nemes almafát, éppen úgy, mint a gyökerestől nemes körtefát könnyű szerrel, máskép el nem szaporíthatjuk, mint csakis ojtás által. —

Hazai pomonánknak jutott a szerencse, hogy a becsebb almafajok közül mégis fölmutathat kettőt, olyant is, a melyeket tősarjadványaikról, sőt hűvösebb tájakon és kedvezőbb viszonyok közt földbe szúrt vesszeikről is, nagyban el lehet szaporítanunk. Erről azonban alább, külön czikkben fogok értekezni.

Napjainkban úgyszólván mindnyájan arról vagyunk meggyőződve, hogy a körték és almák minden létező fajait könnyen elszaporítani csakis ojtás által lehetséges: de külföldön már akadnak egyes (inkább hiszem, hogy ámitó, mintsem jóhiszemű) kertészek, a kik e két gyümölcsfaj elszaporítására nézve is máskép vannak (vagy alkalmasint csak látszanak) meggyőződve. Jó pénzért titkot bocsátanak árúba, mely a körte és almafajok elszaporítását illetőleg arra akarja megtanítani a vevőket, hogy e két gyümölcsnem vesszeit, hogyan kell meggyökereztetni s e meggyökereztetett vesszőkről, hogyan lehet gyárilag fát nevelni. Hiszem, hogy többeket lépre is csalnak; de azt hiszem, hogy a kik a titkot megvásárolják, arról fognak végre is meggyőződni, hogy az almák és körték csakis ojtás által szaporíthatók el gyorsan és biztosan.

Azon törekvésnek, hogy gyökerestől nemes fákra tegyünk szert, csakis a szilva és meggy félélknél van értelme; van vagy legalább lehetne haszna. Igen; mert e két gyümölcsnemről

tudva van, hogy gyöksarjak kibocsátására hajlandók s gyöksarjaikról is elszaporíthatók.

Könnyű, laza földben minden szilvafa, — legyen az magról kelt vagy gyöksarjakról nevelt fa, — könnyen ereszt gyöksarjakat. Hogy ezen állításom igaz, arról meg van győződve és meg is győződhetik mindenki, a ki könnyű laza talajban kertészkedik vagy kertészkedett.

Kötött, nehéz földben sincs megfosztva sem a meggy, sem a szilvafa azon képességétől, hogy gyöksarjakat eresztessen. Bizonyára ilyen talajban is hajt gyöksarjakat ez is, amaz is; de csak korlátolt mennyiségben és koránsem oly hamar, mintsem könnyű és laza talajban.

A ki könnyű és laza talajban kertészkedik; ám kísértse meg a nemesebb szilvafajokat vagy meggyfajokat gyökerestől nemesekké átváltoztatni! Tegyen próbát pl. az Althann ringlójával vagy a Monfort szilvával! Mindketten vetekednek ezek ama dicsőségért, hogy melyik legyen közülök a szilvák királya? Vagy tegyen próbát a Hortensia királynő meggy fájával! E meggyfaj is megérdemli, hogy a meggyek közt királynőnek neveztessek. Ojtsa törpe-alanyra a szilvát is, meggyet is és kövesse azon eljárást, mely szerint a körtét és almát én is gyökerestől nemessé változtattam! és én jót állok róla, hogy eléri czélját. Közbevetőleg megemlítem itt, hogy a szilvák legjobb törpe-alanya a kőkény; a nemesebb meggyek törpe-alanya pedig a közönséges meggy.

Gyökerestől nemessé tett Althann ringlónk, Montfort szilvánk és Hortensia királynő meggyünk aztán állandó helyére kiültetve, néhány év múlva bizonyára ereszt gyöksarjakat, a melyekről aztán ojtás nélkül is Althann ringlót, Montfort szilvát és Hortensia meggyet bőségesen nevelhetünk.

Kisértsék ezt meg fiatalabb gyümölcsész társaim! Engemet úgy korom, mint másnemű, de hazai gyümölcsészetünkre nézve, úgyhiszem, hasznosabb elfoglaltatásom ilyen kísérletek tevéseire nem sarkalnak többé.

A névtelen gyümölcsfajok meghatározásáról.

(1877.)

Kertet akarunk alakítani. Hozatunk bele nemesfajú gyümölcs-csemetéket. Rábíztuk-e a faiskola-tulajdonosra a fajok megválasztását? vagy magunk választottuk-e meg valamely gyümölcsjegyzék után? az nem tartozik a dologra. Elég az hozzá, hogy ojtványaink megérkeztek. Mindenikre rá van akasztva egy jegyfácska, melyre azon faj neve van ráírva, melyet az ojtvány képvisel.

Nagy hirtelen elültetjük vagy legtöbbször olyanokkal ültetettjük el ojtványainkat, a kik az ültetés fogásaiban járatlanok és néha, mert roszakaratuak, ha értenének is az ültetéshez, csak azért is roszul ültetik el azokat.

Az egyszer elültetett fát aztán a jó istenre bizzuk.

Szép ojtványainknak fele, sőt felénél több is kivész aztán csakhamar kertünkben; a megmaradottak pedig a hibás ültetés és a szükséges ápolásnak legkisebb figyelemre sem méltatása folytán nyomorultan tengődnek ott, kiáltó jelül gazdájuk tudatlanságának és hanyagságának.

A fajfenntartás ösztöne e nyomorult, fiatal korukban elvénhedt fácskákat aztán termésre készleti.

Csakhamar szemünkbe tűnik aztán, hogy gyümölcs van a fán; de azt, hogy a fa alját gyom, burján verte fel, hogy kérge fölcserепesedett vagy moha és zuzmó lepte el, hogy törzsét féreg emészti ritkán vesszük észre és ha észrevettük is, közömbös az ránk nézve. Nekünk csak az tetszik, hogy gyümölcs van a fán.

Alig várjuk aztán, hogy megérjen a gyümölcs, hogy ízlelhessük azt. Őrizzük mint szemünk fényét, hogy idő előtt más ne vehesse el. Aztán eszünkbe jut, hogy fácskának neve is volt; kutatjuk törzsén vagy ágai közt a jegyfácskát, hova a faj neve fel volt írva. Ki tudja, hol van már

az? Rég elmállott a kötelék, melylyel az oda volt kötve fácskánk derekára. Letépte azt onnan a szél és messze elhordotta onnan vagy, ha fánkon találjuk is, rég lemosta arról az írást az idő. Ki gondolt volna arra, hogy a jegyfácskát is megőrizzzük, megújítsuk vagy ojtványunk nevét magunknak egyébként jegyeztük volna le, hogy azt időjárással is bizton megtudhassuk? Pedig nagyon szeretnénk ám dicsekedni vele, hogy fiatal fácskánk már gyümölcsöt hozott, még pedig ilyen vagy olyannevű gyümölcsöt!

Napjainkban már kezdjük szégyenleni, ha gyümölcsöinket néven nem tudjuk nevezni. A gyümölcsészet, isten kegyes jóvoltából, kezd már befurakodni a közéletbe is, az irodalom terére is.

Mind-mind többen kezdjük ismergetni és tanulni a gyümölcsök fajnevét. Hogyan takarjuk hát el a világ szemei elől tudatlanságunk és hanyagságunk szégyenét? úgy, hogy fácskánk első szülöttét, kiben magunknak megtetszettünk, fájó szívvel bár, de mégis föláldozzuk és elküldjük ahhoz, aki nagy pomolog hírében áll, hogy ő határozza meg annak a nevét.

A türelmetlenség aztán majd megöl bennünket, hogy mielőbb olvashassuk az illető pomolog válaszát.

Ekkoráig akárhányan voltak olyan gyümölcsészek nálunk, a kik nem csináltak lelkiismeretet abból, hogy mit válaszoljanak a hozzájuk küldött gyümölcsöt illetőleg. Adtak annak rögtön tetszésök szerint nevet. Valódi vagy hamis név volt aztán, a mit neki adtak, keveset törődtek vele; mert teljesen biztosak lehettek, hogy kedves dolgot tettek azzal a gyümölcs küldőjének és rendén volt a dolog. Most azonban nem egy könnyen szánná rá magát valaki, hogy oly nevet adjon valamely gyümölcsnek, a melyről maga is jól tudja, hogy az nem valódi. Ki merné kitenni magát annak a szégyennek, hogy valaki elolvasván valamely könyvből az általa adott név alatti gyümölcsleírást és összehasonlítván ezt a kérdéses gyümölcsessel, szemébe nevetessen idővel az egész világ előtt és azt mondhassa neki, hogy kontár, a ki nem ért a dologhoz?!

A türelmetlenül várt válasz aztán mégis csak megérkezik valahára és ekképen hangzik: »Uram! a fiatal fának első gyümölcse igen ritkán viseli magán mindazon ismertető jeleket, melyek egy bizonyos fajtát más fajoktól megkülönböztetnek; tehát az ön gyümölcsének nevét nem lehet még

most meghatározni, mert az, első gyümölcs. Az ön gyümölcse még hibás fejlődésű is volt, mert kelyhes végét a virágkehely maradványaival együtt, mikre pedig a gyümölcsésznek a meghatározáshoz nagy szüksége volna, valami féreg vagy rovar rágta el. Az ön gyümölcsének szára sem volt meg egész hosszában, mert vagy ön törte el derékon, midőn a fáról letépte vagy a szállítás alkalmával rázódás folytán törhetett az el. Már pedig a szár hossza, vastagsága, erős vagy gyenge volta, színe és állása vagy helyzete, melyet a gyümölcsön elfoglal, oly szükséges jelek, melyeket a meghatározásnál egyik gyümölcsész sem nélkülözhet. Az ön gyümölcsét azért sem lehetett volna meghatározni, mert hibásan és nagyon lazán levén bepakolva vagy göngyölve, útközben a rázódás folytán annak külbőre egészen megbarnult, megfeketedett: de, ha színében mitsem változott volna is, minthogy ön csakis egyetlen egy gyümölcsöt küldött, ennek színe kevés útbaigazításul szolgálhatott volna a meghatározásnál; mert a fa árnyékos oldalán vagy a lombok közt, árnyékban nőtt gyümölcsnek gyakran egészen más a színe, mint a fa napos oldalán és a nap sugarai hatásának egészen kitett gyümölcsnek. Akár árnyékban, akár a napos oldalon nőtt is tehát az ön egyetlen gyümölcse, annak valódi színét még ön sem ismerheti, a ki pedig tudja, hogy a fa melyik oldalán termett a hozzám küldött gyümölcs. Várja tehát ön meg, hogy fája valóban termőre forduljon és több gyümölcsöt is hozzon; aztán akkor küldjön hozzám ne egy, hanem több példánytis, úgy a napos mint az árnyas oldalon termettek közül és pedig teljesen ép közép nagyságu példányokat. A mint fölvtágtam az ön egyetlen gyümölcsét, hogy húsának színét, tömörségét, ízét, magházát és magvait vegyem vizsgálat alá; akkor láttam, hogy az egészen szotyós és barna színű volt, hogy magházát és magvait kirágta a féreg. Ilyen gyümölcsöt húsa vagyis inkább belső minősége után nincs ember, a ki meg határozhatna.

„A meghatározandó gyümölcsnek sem férgesnek, sem túlértnek lennie nem szabad: hanem úgy nagysága, mint alakja, úgy színe mint belső minőségére nézve, vagyis külsőleg, belsőleg teljesen épnek, tökéletesnek kell lennie.“

„Sok gyümölcsfa, bár különben egészséges, sinylődni szokott oly években, mikor nagy szárazság és forróság uralkodik. Ilyen fának gyümölcsei is sinlődnék aztán; sem természetes nagyságukat, sem alakjukat, sem húruk belső mi-

nőségét ki nem fejthetik kellőleg. Ilyen száraz évben termett gyümölcsök sem valók tehát arra, hogy ismeretlen nevők kikutatása czéljából tanulmányul szolgálhassanak a gyümölcsésznek.

„A meghatározandó gyümölcsnek, nem szabad fiatal fa első gyümölcsének, nem szabad sínylődő, beteges fán termetnie lennie. Egyetlenegy példány, még ha teljesen ép és tökéletes lenne is az, csak azon esetben szolgálhat tanulmány-példányul, ha neve már tudva van, de valódisága még kétséges volna a beküldő előtt.

„Névtelen gyümölcs nevét a fajok sokaságából kikutatni, — feltéve, hogy az a végett megkeresett gyümölcsész maga sem ismeri még természetből a beküldött fajt, — még azon esetben is felette bajos; ha nem egy, de 5—6, teljesen ép és a faj jellegeit mind magukon hordó példányok állnának is a gyümölcsész rendelkezésére. A gyümölcsészek ugyanis bizonyos osztályokba és családokba osztották be az egyes gyümölcsfajokat. Legelőbb is ki kell találnunk, hogy a névtelen gyümölcs melyik osztályba vagy családba tartozik és aztán vastag köteteket kell át meg átlapoznunk, hogy fellelhessük az azon osztály vagy családhoz tartozó gyümölcsök mintái közt, hogy melyik hasonlít a beküldött ismeretlen fajhoz. Át kell olvasnunk nem egy, de igen sok leírást: míg olyanra találunk, a mely rá illik a hozzánk küldött példányokra is. Bármily jártas legyen is tehát a gyümölcsész könyvei között; mégis gyakran napokig kell kutatnia: míg egyik vagy másik könyvében rátalál a hozzá küldött névtelen gyümölcs valódi nevére. Csupa szivességből, ilyen terhes munkára nem mindenki vehet magának kedvet, időt, fáradságot. Megbocsát tehát ön, ha abbéli kívánságának, hogy névtelen gyümölcse nevét meghatározzam, ezúttal, nem fellelhetek meg.“ Eddig a válasz.

Könnyen el lehet képzelni, hogy a türelmetlenül várakozó, a kit egy lakoni rövidségű és egyedül az ő gyümölcse nevét tudató levél teljesen kielégített és megörvendezettett volna, milyen savanyu arcot ölt ezen vagy ehhez hasonló levél átolvasásához? Meglehetünk róla győződve, hogy az, a ki ilyen választ kapott, nem fogja azt méltónak tartani arra sem, hogy megköszönje azt: már pedig olyan tanulságok vannak e válaszban elmondva, a miket nagyon ránk férne, ha eszünkbe vésnénk mindnyájan és adandó alkalommal hasznunkra fordítanánk.

Látszik mindezekből, hogy a névtelen gyümölcs valódi nevének kipuhatólása még a legjáratasabb gyümölcsésznek sem oly könnyű dolog, mint azt sokan, a gyümölcsészetről még fogalommal sem bírók gondolják. A ki ennél fogva valamely gyümölcsészt arra kárhóztat, hogy keresse ki a széna boglyába dobott tűt, vagyis — a mi teljesen mindegy, — keresse meg valamely gyümölcsnek elvesztett vagy elfelejtett nevét; legalább azokra lenne ügyelettel, midőn meghatározás végett gyümölcsöt küld valahová, a mik a fönnebbi válaszban elmondvák; de, sajnos! arról győződtem meg, hogy majd mindenki azon téves hitben van nálunk, hogy a gyümölcsésznek csak rá kell tekinteni akármely gyümölcsre és azonnal meg tudja mondani annak a nevét is. Hozzám néha 200 névtelen fajt is küldenek egyszerre meghatározás végett és többnyire férges vagy idétlen fejlődésű példányokat és még hozzá, mindenik fajból csak egy-egy példányt és még ezek is, a hibás pakolás folytán, rendesen oly törődött állapotban érkeznek meg, hogy alig itt-ott csillámlik ki a roncsolt foltok közül a gyümölcs természetes színe.

Ha ismerni akarjuk gyümölcsfajaink nevét; tegyük úgy, a mikép azt e munka I. kötetében, a „Kérelem a gyümölcsfát ültetőkhöz“ című czikkben javasolom mindenkinek; akkor nem leszünk arra szorulva, hogy másokhoz gyümölcsöt küldözzük meghatározás végett kivéve, ha valamely gyümölcsfajunk nevének valódiságában kételkednénk. Hjah, de nem szeretünk ám olvasni, tanulni! pedig nagyon ránk férne az, ha tudatlanságunk miatt nem akarunk végkép elpusztulni.

10.

Az ismeretlen gyümölcsfajok meghatározásának nehézségeiről.

(1881.)

Mióta isten kegyes jóvoltából édes hazánkban is élénkülni kezd az érdeklődés a gyümölcsészet iránt úgy az irodalom terén, mint a közéletben; mindinkább kezdjük belátni, hogy a művelt Nyugat mellett, bizony-bizony, nagyon hátramaradtunk!

Nem ismerjük még a legelterjedtebb gyümölcsseinket sem vagy csak annyira ismerjük, hogy azokat itt is, ott is látnunk és élveznünk lehetett; de, hogy azoknak mi az igazi nevök? megelégettük, ha annyit tudunk róluk, hogy alma az és nem szilva; körte az, még pedig „pargament“ — a javából! Avval, hogy az egyes gyümölcsöknek még oly nevök is lehetne, a melyikről azokat napjainkban már a művelt világon mindenütt ismerik, eszünk ágában sem volt törődni.

Mind-mind többen kezdjük érezni, hogy ez így nem maradhat már sokáig.

Édes hazánkról a gyümölcsészet terén való hátramardottság eme szégyenfoltját tehetségünk szerint, mind-mind többen kezdjük már lemosogatni.

Azon kezdjük legtöbben a dolgot, hogy kerteinkbe nem ültetünk többé olyan gyümölcsfát, melynek gyümölcsészeti neve nincs; régibb termőfáinknak pedig, ha kitünő gyümölcsöt teremnek s minden tekintetben terjesztésre méltóknak mutatkoznak, gyümölcsészeti nevöket kikutatni vagy legalább nevöket a gyümölcsészetben jártasabbaktól megkérdeni igyekszünk.

Kezdetnek ez igen jól van így!

Lassankint eltanuljuk így a külföld jelesebb gyümölcsseinek világszerte elfogadott nevét és megismerjük jelesebb

hazai gyümölcsfajainkat is, melyekről a gyümölcsészet irodalmában még nyomokat sem találunk.

Az, a ki közülünk a gyümölcs-ismeret tudományában buvárkodik s a gyümölcsészeti irodalom terén is életjelt adott már magáról, el lehet rá készülvén, hogy a haza különböző vidékeiről, évről-évre mindig többen és többen keresik őt fel azért, hogy az egyes vidékeken termett, nevök szerint nem ismert gyümölcsökről, meghatározás végett mutatót küldjenek.

Saját példából tudom ezt.

Néhány év óta folyvást szaporodó mennyiségben kapok gyümölcsöket meghatározás végett és annyit, hogy ha az előttem is ismeretleneket mind el akarnám helyezni, — hogy később, a mikor érkezésem akad, könyveimben nevök után kutathassak, — lassankint kiszorulnék miattok saját szobámból is.

Nem panaszkép mondom ezt el, sőt ellenkezőleg.

Örvendek rajta; mert ez világos jele annak, hogy a gyümölcsészet iránt valóban élénkül hazánkban is az érdeklődés.

Munkálkodjunk tehát vállvetett erővel, hogy a gyümölcsészet terén is utólrhessük a művelt külföldet s vele együtt haladhassunk édes hazánk s általában az összes emberiség javára is!

A kik közülünk a gyümölcsészetet, mint tudományt nem művelik és gyümölcsészeti könyvekben nem buvárkodhatnak; igyekezzenek a jártasabbakkal természetben megismertetni mindazon fajokat, a melyeket hazánkban, itt vagy ott régóta tenyésztene és a melyek gyümölcseik kitűnőségénél, fájuk termékenységénél fogva tenyésztésre kiválólag méltók, — szóval mindazon fajokat, melyek nagyon megérdemlik azt a fáradságot, melylyel gyümölcsészeti nevök kikutatása jár.

A gyümölcsészetben buvárkodók, a kiket szenvedélyök úgyis eléggé ösztönöz, majd igyekeznek aztán a nekik természetben bemutatott gyümölcsök nevét kikutatni vagy, ha ama gyümölcsök még egészen ismeretlen, hazai fajok volnának, majd rajta lesznek, hogy azokat körülményes leírásban megismertessék és elterjeszszék a világon.

Hanem aztán a gyümölcsészetben még egészen járatlanok ne kívánjanak minden-tudást a jártasabbaktól! Hiszen nálunk, a gyümölcsészet terén még a legjártasabbak is csak

annyit tudnak, hogy vajmi kevés az a mit tudnak, ahhoz képest, a mit tudniok kellene!

Ne kívánják hát a járatlanok a jártasabbaktól, hogy ezek minden gyümölcsöt, melyet nekik bemutatnak, rögtön megismerjenek és tudjanak megnevezni!

Véletlenül elhullott vagy szándékosan elvetett magvakról a nemes gyümölcsfajok száma oly rengeteg nagyságra szaporodott már, hogy azok közül csak a már ismerteket és névvel bírókat is megismerni s nevök szerint megnevezni nincs ember, a ki képes volna.

Maga a gyümölcsészet tudománya is, csak bölcső-korát éli még a világon. E tudománynak kellene kezünkbe adnia a kulcsot ahhoz, hogy a gyümölcsöket könnyen és hamar felismerhessük; de még ekkoráig maga e tudomány sem bírta e kulcsot föltalálni és kezünkbe adni.

Rendkívül nehéz dolog még az ismeretlennevű gyümölcsök nevének kikutatása és meghatározása.

Ha a gyümölcsöknek oly állandó jellemvonásaik volnának, melyekről azokat minden időben, minden körülmény közt föl lehetne ismerni és egyiket a másiktól jól megkülönböztetni; akkor könnyű volna egy oly rendszert alkotni, melynek segítségével bármely gyümölcs nevét könnyű szerrel föltalálhatnók: de azon jellemvonások, melyeket a gyümölcsészek a gyümölcsök leírásában, mint lényegeseket főlemlegetnek, csaknem egytől-egyig mind változandók.

A gyümölcsöket osztályozni, azokat bizonyos családokba úgy beosztani, mint azt a fűvészek a növényvilág megismerésére tették, csaknem a lehetetlenséggel határos.

A német gyümölcsészek dicséretes tevékenységet fejtenek ki ugyan e tekintetben is. Többen és többféle elmés rendszert találtak már ki a gyümölcsfajok osztályozására és leírásaikban, melyeket az egyes gyümölcsfajokról készítenek, alkalmazkodnak is e rendszerek egyikéhez vagy másikához; de a francziák, angolok és belgák, — a kik pedig a gyümölcsészettel még irodalmilag is régebben foglalkoztak, mint a németek, — egyáltalán fogva semmi rendszerhez sem alkalmazkodnak vagyis gyümölcsöket osztályozni folyvást elmulasztják. Elégnek tartják, ha leírásaikban bizonyos módszert követnek, hogy a rendes viszonyok közt, normalisan fejlődött gyümölcsök minden állandónak tetsző, lényegesnek tartott jellemvonását elszámálhassák.

A francziák aligha több gyümölcsöt nem irtak már le és terjesztettek is el, mint a németek; de, hogy az általok leírt gyümölcsök melyik osztályba vagy családba tartoznak? avval ők nem törődnek s azt még a németek is, a kik pedig maguknak már alkottak rendszert, csak akkor tudnák megmondani, ha előbb végig olvassák valamely gyümölcsről a franczia leírást vagy néha csak akkor, ha a kérdéses gyümölcsöt előbb a természetből maguk is tanulmányozzák. Ez pedig igen lassú munka és sok időt kíván. Aztán meg nagy kérdés, hogy van-e kedvök némely, a francziák által leírt és ajánlott gyümölcsfajt meghozatni és tanulmányozni csak azért, hogy megtudhassák, hogy az az ő rendszerök szerint melyik osztályba vagy családba tartozik? — Bizony bajosan.

Az almák és körték osztályozására tagadhatlanul legheylesebb ekkoráig az a rendszer, melyet kezdetben Diel német gyümölcsész alkotott, de a melyet később Dr. Lucas Ede megtoldott és kijavított.*)

Ha leírásaiban minden író ehhez a rendszerhez tartaná magát s az egyes gyümölcsök leírása elébe vagy utána kitenné, mint ezt a németek az „*Illustrirtes Handbuch der Obstkunde*“ czimű munkában teszik, hogy a kérdéses gyümölcs melyik osztályba vagy családba tartozik; akkor legalább az újabb korban elterjesztett vagy tenyésztett gyümölcsökről egy oly kulcsot lehetne készítenünk, mely szerint az előttünk még ismeretlen gyümölcsöket könnyebben kikutathatnók, mint azt jelenleg tenni képesek vagyunk; de mint mondtam, a németeken kívül senki sem követi e rendszert és szerintem, nekünk magyaroknak is, főkép az alföldön termett gyümölcsökre nézve, bajos volna ahhoz alkalmazkodnunk; mert nekünk azon gyümölcsöket, melyeket a németek az ősziék vagy téliek közzé soroznak, éghajlati viszonyaink közt, a nyáriak vagy ősziék közzé kellene soroznunk. Nem járhatván így velők egy úton, csak zavart okoznánk, ha rendszeröket követni akarnók.

Gyümölcsfajaim valódiságának kipróbálása közben a németek által elfogadott gyümölcsosztályozási rendszer nekem sem volt könnyebbségemre, sőt nagyon megzavart kezdetben;

*) E rendszer le van írva több munkában is, melyet boldogult Dr. Lucas Ede, e kitünő és fáradhatlan gyümölcsész írt és kiadott. Itt csak a „*Leitfaden zum Bestimmen der Obstsorten*“ czimű, 1863-ban Stuttgartban, Ulmer kiadásában megjelent munkácskájára hivatkozom, melyben az érdeklődő teljes utbaigazításra találhat.

a míg rájöhettek végre azon lényeges eltérésekre, melyeket saját hazai viszonyainkban, a németországi viszonyokhoz képest tapasztalnunk kell. Ezen eltéréseket illető tapasztalataimat volt már szerencsém fönnebb a 3. cikkben közleni; miért is fönnebbi állításomat példákkal is igazolni nem tartom itt szükségesnek.

A gyümölcsészeti könyvekben leírt, ezerekre és ezerekre menő gyümölcsök közül egy, előttünk ismeretlen gyümölcs nevének kipuhatólásában nem lévén semmi biztos kalauzunk, elképzelhető, hogy annak, a ki mégis vállalkozik ilyen munkára, mit sem különbözik a dolga a szénaboglyába dobott tűt kereső ember munkájától!

Rendkívül kevés az oly gyümölcsfajok száma, melyeket a gyümölcsész, habár ez a legjártasabb volna is szakmájában, a természetből, első látásra, határozott biztossággal képes volna fölismerni.

Sok gyümölcsfajról gyaníthatja ugyan, hogy ez vagy az lehet a neve, mert ehhez vagy ahhoz a gyümölcsőhöz hasonlít úgy alakjára, mint színezetére nézve: de határozottan mindaddig nem állíthat semmit, a míg a kérdéses gyümölcsöt össze nem hasonlítja azon gyümölcs eredeti leírásával, a melyikhez a kérdéses gyümölcsöt hasonlónak találta; mert különben meg nem ítélni, hogy alapos volt-e gyanítása vagy sem! Meg kell tennie az összehasonlítást még azért is; mert a gyümölcsnek belső minőségét látni nem lehetvén, mint a külsőt, kénytelen a gyümölcsöt meg is ízlelni s ízlése eredményét is összehasonlítani azon gyümölcslefrásával, melyhez hasonlónak gyanítja a kérdés alatt levőt.

Úgy alakra, mint színre nézve sok gyümölcs annyira hasonlíthat egymáshoz, mint tojás a tojáshoz; az ilyeneknél azután az azonosság vagy különbözőség kérdését a gyümölcsök belső jellemvonásai dönthetik csak el.

Vannak azonban olyan gyümölcsök is, melyek mind külső, mind belső tulajdonaikra nézve egyenlőknek látszanak ugyan, de a melyek ennek daczára, még sem egyenlőek. Ezeknél az azonosság vagy különbözőség kérdésében úgyszólván csakis a növényzet lehet határozó.

A gyümölcsésznek nem elég magát a gyümölcsöt ismernie: hanem csaknem elkerülhetlen a növényzet ismerése is. Igen sok esetben a fa növényzete adja kezünkbe azon jellemvonásokat, melyekről valamely fajt legkönnyebben fölismerhetünk.

Olyan gyümölcsfajnak meghatározása, melyet a gyümölcsész csak egy-két gyümölcs példány bemutatása által észlel; melynek fáját vagyis inkább növényzetét a leírásokkal össze nem hasonlíthatja; valóban nem lehet egyéb, mint félmeghatározás vagyis csak gyanítás.

A gyümölcsészeti könyvekben leírt gyümölcsök közt igen sok, kezdetben — hihetőleg szerencsés körülmények összejátszása folytán, — kitűnőnek talált és így kitűnő gyümölcsként ismertetett faj napjainkban már csak névben él; mert később, midőn újabb viszonyok közé jutott, nem felelt meg a hírnek, melyet kezdetben első leírója támasztott felőle. Az ily gyümölcsök tanulmányozását többnyire készakarva mellőzik a gyümölcsészek, mert tanulmányuk tárgyává inkább csak olyanokat válogatnak össze, a melyek nem esnek kifogás alá s a melyek ellen panaszt senkitől sem hallottak vagy olvastak. Ha már most véletlenül mégis egy ilyen mellőzött gyümölcsfaj jut a gyümölcsész elé meghatározás végett; minthogy azt sem gyümölcssei, sem növényzete után nem tanulmányozta, hasznavehetőségét, minőségét illetőleg pedig a rávonatkozó leírásokban egymásnak ellentmondó ítéleteket talál; valjon lesz-e bátorsága az elébe jutott fajra határozottan rámondani, hogy ez vagy az a neve?

A gyümölcsészeti könyvekben leírt gyümölcsök közt vannak ismét olyan fajok is, melyek a fatenyésztők catalogjaiban, még mielőtt valaki körülményes leírásban ismertette volna őket, hangzatos nevükkel nagy port vertek föl, nagy várakozást támasztottak maguk iránt a nagy közönségben, de a melyeket csak azért írt le később egy vagy más gyümölcsész, hogy leírásával óvatosságra intse a hiszékeny közönséget, nehogy azokat ültesse, tenyészse, mert nem érdemlik meg. Lehet, hogy az így elítélt, elkárhoztatott gyümölcsök még napjainkban is élnek és a nekik kedvező viszonyok között valóban kitűnőeknek is találtnak. Ha már most véletlenül ilyenféle gyümölcsöt kap a gyümölcsész meghatározás végett és ő szintén kitűnő gyümölcsnek találja azt; valjon rá meri-e mondani határozottan, hogy ez vagy az a neve? midőn azon gyümölcs leírása, mely gyümölcshez hasonlónak találta a meghatározás végett hozzá küldött fajt, épen ellenkezőjét állítja annak, a mit a gyümölcsész a meghatározandó példányok minőségét illetőleg észlel.

Midőn tekintélyes és lelkiismeretességéről ismeretes gyümölcsész kárhoztat el leírásában valamely gyümölcsfajt; ki-

nek jutna eszébe azon fajt tanulmány czéljából meghozatni bármely hiteles helyről is? Már pedig, a mely fajt gyümölcssei és növényzetére nézve, különféle viszonyok közt magunk nem tanulmányoztunk; arról a fajról irányadónak azon bírálatot kell elfogadnunk, a mit róla első leírója mondott. Ha rosznak, elvetendőnek mondotta azt az első leíró; mi, a kik nem tanulmányoztuk még a kérdéses gyümölcsöt, semmi esetre sem mondhatjuk határozottan, hogy a meghatározás végett hozzánk küldött faj, melyet mi valóban kitűnőnek találtunk, azonos ama rosznak és elvetendőnek ítélt fajjal.

A gyümölcsészeti könyvekben leírt gyümölcsök igen nagy része oly felületesen van leírva, hogy egynek a leírása lényegtelen különbséggel husz, más és más fajra is jól ráillik. Az ilyen fajokat csak akkor képes a gyümölcsész egymástól megkülönböztetni, ha mindeniket saját neve alatt vagy azok első leírójától magától vagy pedig más, egészen biztos forrásból hozatta meg magának és gyümölcsaik s növényzetük után éveken át maga kutatja azon jellemvonásokat, melyek az egyik fajt a másikatól biztosan megkülönböztetik. Ha aztán olyan gyümölcsfajt kapunk meghatározás végett, melyet egyik vagy másik, felületesen leírt fajhoz hasonlónak találunk, a melyet azonban mi magunk még nem tanulmányoztunk; valjon mondhatjuk-e biztosan, hogy eltaláltuk a nevét, midőn tudjuk, hogy egy felületes leírás husz más és más fajra is ráillik?

Az előttünk még ismeretlen gyümölcs meghatározásában csak azon leírások lehetnek segítségünkre, a melyek egyetlenegy oly lényeges jellemvonást sem hagytak említetlenül, mely egyik fajt a másikatól úgy gyümölcssei, mint növényzetére nézve is megkülönböztetheti.

A gyümölcsök meghatározásában kivált akkor volnának a leírások segítségünkre; ha a leírók egytől-egyig ahhoz tartanak magukat, hogy csakis normalis viszonyok közt, rendszeren fejlődött és egészséges fákon termett gyümölcsöket írának le: hanem hát emberek ők is; hibáznak a leírásban; leírnak sokszor olyan gyümölcsöket, melyek vagy rendkívül kedvező viszonyok közt egészséges fákon vagy mostoha viszonyok közt nem eléggé egészséges fákon termettek és, a melyek ugyanazon fajnak rendes viszonyok közt fejlődött, ép gyümölcsseitől annyira különböznek, hogy szinte gyanakszunk, valjon a leíró nem más fajt írt-e le a kérdéses helyett?

A gyümölcsleírások legnagyobb részének tehát, a fön-

nebbiek szerint, nagyon kevés hasznát vehetjük az előttünk még ismeretlen gyümölcsök meghatározásában. Szerencsére azonban még elég számos és kifogástalan gyümölcsleírást találhatunk könyveinkben. Ha aztán véletlenül a meghatározás végett hozzánk küldött gyümölcsöt egyik-másik ilyen jól leírt fajhoz találjuk egészen hasonlónak; vajon rámondhatjuk-e, hogy eltaláltuk nevét? — Határozott biztossággal még ekkor sem mondhatjuk rá; mert növényzetét a meghatározandó fajnak nem látjuk magunk előtt s a leírással nem hasonlíthatjuk össze: de, ha a meghatározandó gyümölcs véletlenül éppen azon kevés faj közé tartoznék, a mely fajokat töviről hegyire ismerünk, mert őket különböző viszonyok közt úgy gyümölcsseik, mint növényzetük után tanulmányozhattuk; ez esetben aligha csalódunk, ha azt mondjuk, hogy eltaláltuk valódi nevét a kérdéses gyümölcsnek.

Lelkiismeretes gyümölcsésznek egy-két, elébe tett gyümölcspéldányról, melynek fáját közelebbről, töviről hegyire nem ismeri, soha sem volna szabad határozott ítéletet mondania és, ha mégis teszi, minthogy a kérdéses gyümölcs növényzetét nem ismeri, könnyen hibázhatik ítéletében s nevelheti a zavart, mely a gyümölcsészet birodalmában még folyvást uralkodik.

A mit fönnebb a gyümölcsleírásokról, az ismeretlen gyümölcsök meghatározása tekintetében mondtam, az még inkább áll a gyümömlcsök szélrajzaira és színes képeire, melyek szintén segédeszközei a gyümölcsészeknek az ismeretlen fajok meghatározásánál. E rajzok és színes képek is készülhettek olyan gyümölcsök után, melyek nemhogy rendes viszonyok közt és rendszeren fejlődött gyümölcsök volnának; hanem nagyon is különböznek a rendes viszonyok közt, normálisan fejlődött gyümölcsöktől: már pedig éppen ez utóbbiak tehetik lehetővé a faj biztos fölismerését. E rajzok és színes képek csak ritka esetben képesek kifejezni ama főbb jellemvonásokat, melyek egyik fajt a másikatól megkülönböztetik.

A gyümölcsök szélrajzainak és színes képeinek az ismeretlen fajok meghatározásánál csak azon esetre veheti hasznát a gyümölcsész, ha e rajzokat és képeket kifogástalan, körülményes leírás egészíti ki; de hasznát veheti kiválólag akkor, ha ezen rajzban vagy színes képben és körülményes leírásban is ismertetett gyümölcsfajt úgy növényzete, mint gyümölcssei után, többféle viszonyok közt, már maga is tanulmányozta.

Ezek szerint, miután a gyümölcsésznek az előtte ismeretlen gyümölcsök meghatározásában semmi biztos kalauza sincs, mert az ebbeli munkájában segédelmére szolgáló leírások vagy szélrajzok és színes képek megbízhatóságában többször, mint nem, kételkednie lehet; bizvást mondhattam, hogy a ki egyelőtte ismeretlen gyümölcs nevének kikutatására vállalkozik, annak a munkája hasonlít a szénaboglyába dobott tűt kereső ember munkájához; minél fogva mindazok, a kik valakihez meghatározás végett gyümölcsöt akarnak küldeni, oda törekedjenek, hogy csak olyan gyümölcsöt küldjenek e végett, melyet jeles tulajdonainál fogva maguk is, mások is olyan becsesnek találnak, hogy azt a gyümölcsésznek a gyümölcsök sokaságának nagy tömkelegében, mint értékes gyémánt darabot s ne mint haszontalan tűt kelljen keresnie.

Haszontalan vagy kevésbecsű gyümölcs nem érdemes arra a fáradságra, hogy nevét kutassuk.

A gyümölcsök meghatározásának útjába azonban legnagyobb akadályt legtöbb esetben a gyümölcsész elé azok gördítenek, a kik ehhez meghatározás végett gyümölcsöt küldenek. Járatlanok lévén önmaguk a gyümölcsészetben, nem tudják, hogy mennyi és milyen példányokat kellene küldeniök.

Minden gondolkozás nélkül szakítanak le fájokról egy-két gyümölcsöt. Nem baj szerintök, ha a leszakított példány férges, hibásan fejlődött példány is; ha szára eltört s ott marad is az ágon. Megjelölik a leszakított példányt bizonyos ideiglenes névvel vagy számmal s elküldik a gyümölcsésznek, hogy határozza meg: mi annak a gyümölcsészeti neve?

A meghatározás végett küldött gyümölcsök gyakran annyira nem viselik magukon a fajnak ismertető jeleit, jellemvonásait, hogy, ha róluk a rájuk írt ideiglenes nevet vagy számot letörölnők s így küldenők vissza a beküldőnek, avval a kéréssel, hogy mondaná meg ő, hogy melyik fájáról szakította le ezt, vagy melyikről amazt? bizonyára képtelen volna saját gyümölceire ráismerni.

A beküldők maguk, — mint mondám — nem lévén a gyümölcsészetben jártasak, azt hiszik, hogy elég a gyümölcsésznek egy egész fa összes gyümölcei közül egy-két, bármily hitvány példányt meglátnia s rögtön megtudja mondani, hogy mi annak a neve; pedig hát — mikép a fönnebbiekből kiviláglik, — nagyon csalatkoznak, ha ily mindenttudó prófétának hiszik a gyümölcsészt.

Egyetlenegy fajt képviselő termőfáról, melyen bőven terem már gyümölcs, száz példányt is össze lehet válogatni olyant, hogy mindenik más-más fajnak, más-más fa gyümölcsének látszik. Ha az így összeválogatott gyümölcsöt valamely gyümölcsismerőnek úgy mutatjuk be, hogy nem mondjuk meg neki előre, hogy azok a gyümölcsök mind egy fán termettek: bizonyos, hogy az a gyümölcsész az előmutatott példányokban nem egy, hanem több fajt fog gyanítani s az egyiket ilyen, a másikat amolyan nevű gyümölcsöknek fogja tartani; de ha megmondjuk neki, hogy azok mind egy fán termettek, bizonyos, — ha csakugyan jártas kissé a gyümölcsészetben, — hogy nem fog azon csodálkozni; mert tudja, hogy egy és ugyanazon fajt képviselő fán alakra és színre nézve igen különböző gyümölcsök teremhetnek; hanem aztán az is bizonyos, hogy valódi nevét az ily egymástól nagyon különböző példányok után nem lesz képes megmondani. Ezt csak akkor tehetné; ha ugyanazon fajt, melyet maga előtt lát, évek során át tanulmányozta s mindenféle alakjában és színében képes már fölismerni.

A gyümölcsésznek — ha olyan fajt mutatnak be neki meghatározás végett, a melyet még nem tanulmányozott vagy a melyet mindenkor és mindenütt első látásra fölismerni nem képes, — **nem elég a meghatározáshoz egy fajról csak egy-két példány**, még ha ez az egy-két példány oly tökéletes volna is, hogy, ha a beküldő bárhol látna is azokhoz hasonló példányokat, azonnal ráismerne és mondhatná, hogy éppen olyan példányokat szokott teremni az ő fája is.

A gyümölcsésznek egyelőre még ismeretlen faj meghatározásához szükséges a normálisan fejlődött, ép gyümölcsök közül, egymáshoz színre és alakra hasonló, legalább is három olyan példány, mely a fa napos oldalán termett és másik három olyan, mely a fa árnyas oldalán vagy a fakorona belsejében termett. E hat példány közül kettő a nagyobb, kettő a kisebb, kettő pedig a közép nagy példány közül lehet kiválasztva; hanem aztán e példányok, a mellett, hogy teljesen épek és hibátlan fejlődésűek, olyanok legyenek ám, a melyek az ugyanazon fán termett gyümölcsök legnagyobb részéhez, a mennyire lehet, úgy hasonlítsanak, mint a tojás tojáshoz; mert csak az ily példányok viselik magukon azon jellemző vonásokat, a melyekről a fajt megismerni s más fajoktól megkülömböztetni

lehet. És még ez sem elég! szüksége van a gyümölcsésznek még azt is tudnia, hogy a bemutatott gyümölcsök körülbelül mikor szoktak érni, hogy aztán azokat kellő időben ízlelhesse meg s kellő időben tanulmányozhassa azok belső minőségét. Szüksége van arra is, hogy tudja, milyen minőségű földben termette a fa a bemutatott gyümölcsöket; milyen jó vagy rossz tulajdonai vannak fájának, milyen alakban fejleszti ágait? Nyári hajtásain milyenek a levelek? nagyok vagy kicsinyek? keskenyek vagy szélesek? hosszúak vagy rövidek?

Ha aztán a gyümölcsök mellett még ezen vagy ezekhez hasonló, egyéb kérdésekre is előre megkapja a gyümölcsész a kívánt feleletet? akkor biztosabban haladhat munkájában, mintsem akkor, a mikor e kérdések lépten-nyomon megfejtetlenül tolakodnak lelke elé.

A gyümölcsészet tudományának jelen állásában még nemcsak az ismeretlen gyümölcsök meghatározása, hanem még az ismert nevű, biztos kézből beszerzett fajok valódiságának fölismerése sem könnyű föladat.

Gyümölcstenyésztésre kedvezőtlen viszonyok közt működő gyümölcsésznek gyakran évekig kell várnia, míg egynémelyik fája olyan normálisan fejlődött gyümölcsöket hoz, a melynek kedvező viszonyok közt, az illető fajnak a leírások szerint lennie kellene. Nálam például nyolcz ízben is termett az **Arenberg kolmárja** diónagyságu, csigaalakú gyümölcsöket, melyek a leírásoktól egészen különböztek mindig úgy, hogy fajom valódiságában kételkednem kellett. Hat-hét hiteles helyről is meghozattam aztán újból is e fajt s látva, hogy növényzetére nézve valamennyi helyről kapott faj teljesen egyezik az én kezdetben kapott fajommal, hinni kezdtem, hogy mégis csak valódi az én fajom is; de határozottan mégis csak akkor győződtem meg valódiságáról, a mikor fám egy kedvező évjárással, a leírásokkal egyező, hatalmas, testes példányokat termett. Hasonló esetem több fajommal is volt. Igen; mert könyveimben sehol sem találtam fölemlítve, hogy mostoha viszonyok közt milyen változásokat szenvedhet valamely gyümölcsfaj?!

Azok a kitűnő gyümölcsészek, a kik számunkra gyümölcsleírásokat tartalmazó könyveket írtak, csaknem mindnyájan olyan helyeken szerezték gyümölcsismeretüket, tapasztalataikat, a mely helyek éppen kedvezők voltak a gyümölcstenyésztésre: leírásaiknak tehát csakis azon gyümölcsészek vehetik csaknem évenként hasznát, a kik szintén a gyümölcs-

tenyésztésre kedvező vidékeken laknak. Mostoha vidéken működő gyümölcsész, gyümölcsei valódiságát kipuhatólandó, csak kivételes esetekben, gyümölcstermesre kiválóan kedvező évjáráskor folyamodhatik e leírásokhoz.

Sokat kellene még elmondanom bebizonyítására annak, hogy az ismeretlen gyümölcsök meghatározása milyen nehéz föladat: de, úgy hiszem, ezen állítás igazsága már a fönnebb elmondottakból is eléggé kiviláglik.

Bármily nehéz legyen is azonban az ismeretlen gyümölcsök meghatározása; mi gyümölcsészek ne riadjunk vissza ettől a munkától.

Lám! a gyémántkeresés is nehéz és bizonytalan munka; mégis hány ember foglalkozik avval?!

Százak és százak izzadságos munkájának néha csak egy-egy fényes morzsa a jutalma: de azért a lankadatlan munkának mégis sikerült egyszer-másszor olyan darabokat is napvilágra hozni, melyeket bámulva és elragadtatással néz az egész világ.

Egy minden tekintetben értékes gyümölcsfaj több hasznára lehet az emberiségnek, több értéket képvisel, mint a csillagok ragyogását is elhomályosító, legszebb gyémántdarab.

Ne kicsinyeljétek tehát a gyümölcsész munkáját, a ki szenvedélye szent lelkesedésével arra törekszik, hogy az édes haza még át nem kutatott földén fölfedezze Pomona legértékesebb kincseit, — nem önhasznáért, hanem azért, hogy azokat az emberiség javára átadhassa nemcsak a jelennek, hanem még a jövődönnek is!

Szent és áldott a gyümölcsész munkája; mert ő evvel oda törekszik, hogy letörölje — habár csak részben is — az emberiség homlokáról azt a veritéket, melyet annak izzadnia kell, hogy a földön megélhessen.

11.

Az 1881-iki gyümölcsstermésről.*)

Egyszer valahára elértem azt is, hogy örvendenem lehet legalább a reménységnek, mely jó terméssel biztat!

Körülbelül 10 év óta lesem, várom már, hogy nagy része gyümölcsfajaimnak, — melyek pedig évenként virágzottak, — mikor köt és hoz már egészséges gyümölcsöket is? de számba véve mindazon káros-hatású körülményeket, melyek itt, az alföld síkján, a nagyobb folyóvizektől távolabb eső vidékeken, a gyümölcsstenyésztés útjában állanak, hasztalan vártam ekkoráig; nem is lehetett azt remélnem.

Legfőbb, legkárosabb e körülmények közt a nedvesség vagy vízhiánya úgy a talajban, mint a levegőben. Vidéken, 187½ óta csaknem folyvást száraz volt az évjárás egész az 1879-dik évi tél kezdetéig. Télen sem ázott le a föld azon réteg fenekéig, melyben a fák gyökerei szétterjeszkednek. Tavasszal a szárító szelek s néha már ápril-májusban a kanikulai forróság csakhamar elpárologtatták a földből a téli nedvességét. Nyáron, ha jött is néha egy-egy futó zápor, mely egy tenyérnyire megáztatta a földet, — a forró napsugár egy-két óra alatt még a nyomát is eltüntette az esőnek. A levegő szárazságát eléggé mutatta az, hogy néha, két-három hónapig sem volt itt harmatlecsapódás.

Valamennyi gyümölcsfám szenvedett.

A szenvedő fán nem képződhetik egészséges virágrügy; a szenvedő fa bár gazdagon virágzik rendesen, de virágai satnyák, meddők levén nem köthet ép gyümölcsöket s ha kezdetben látszanak is rajta kötődött gyümölcsök, csakhamar elhullanak, mert nem képes azokat táplálni.

*) „Jó reménység az idei gyümölcssterméshez a mező-kovácsnézi kísérleti gyümölcsstelepen“ czím alatt 1881. nyár elején irtam és közöltem a Gyüm. füzetekben egy cikket, melynek közérdekűb részét fönnebbi czím alatt jónak látom e helyt is bemutatni újból; mert úgy hiszem, hogy kezdő gyümölcsészeknek, a kik az említett füzeteket nem bírják, az Alföld gyümölcsészete megismeréséhez, becses adalékul fog az is szolgálni.

Vajmi kevés azon gyümölcsfajok száma, melyek kertemben mindemellett is, egyszermásszor mégis csak termettek és ezek is csak azért termettek, mert edzettebb természetű fájuk kevésbbé szenvedett a nedvesség-hiány miatt, mint a többi gyümölcsnemek és fajok, melyek fája nem eléggé edzett.

Különben az ekkoráig még folyvást tanulmány alatt levő fajaim közt többen is lehetnek olyanok, a melyek csak azért nem gyümölcsözöhettek nálam; mert az alanyul használt, de az ő természetökkel talán nem is egyező fajfán életműködésük teljes kifejtéséhez elegendő erőt nem birtak szerezni. E gyanításom alapos voltáról már eddig is több olyan faj győzött meg, a melyek a próbafán, hová őket először ojtottam, csakhamar beszüntették növekedésüket és veszni készültek; de mihelyt más, az ő természetökkel inkább egyező fára vagy alanyra ojtottam át őket azonnal vígnövésnek indultak s csakhamar gyümölcsöt is hoztak.

Gyümölcsismeretre akarván szert tenni alapítottam kertemet s szereztem abba össze hiteles helyekről többnyire mind olyan gyümölcsfajokat, a melyeket gyümölcsleírásokat tartalmazó könyveimben, széles elterjesztésre, különböző vidékeken lakó tekintélyes gyümölcsészek által, egyhangulag ajánlva találtam. Azonban mikép sajnosan tapasztalom, gyümölcsismeret szerzésére nem alkalmas a vidék, a hová engem gyümölcsészetért lángoló szenvedélyemmel a sors szele hajtott.

Már 20 éve múlt, hogy kertem alapítottam és a főbb gyümölcsnemek közül (alma, körte, szilva) a gyűjteményemben meglevő másfélezernyi faj közül, termésök után 600-nál többet alig birtam megismerni.

Gyümölcsstenyésztésre alkalmasabb vidéken, ennyi idő alatt több ezer fajt lehetett volna megismernem és másokkal körülményes leírásban is megismertetnem; míg itt szerencsésnek kell magamat tatanom, hogy gyűjteményemnek leggalább egy negyedrészt megismerhettem s közülök az értékeseket jelen munkámban, honfitársaimmal is megismertethettem.

Már-már gyökeret is kezdett verni bennem azon hit, hogy vidékemen a gyümölcsstenyésztésre kártékony és egymást szakadatlan láncolatban fölváltó mostoha körülmények soha sem szűnnek meg és így jó gyümölcstermést nem is remélhetek soha: hanem az 1881. év mégis megmutatta, hogy a szabály alúl van kivétel itt is.

A megelőző 1880-dik év már nem volt oly száraz, mint az előbbie. A tenyészetű idény alatt, — tehát tavasz kezdetétől őszi végéig — többször volt egy-egy áldásos esőnk.

Fáim kezdték kiheverni a száraz évek kártékony hatását és közülök legtöbb faj egészséges vesszőket és egészséges virágrügyeket fejlesztett. — A vesszők és a rajtok levő szemek idejében és jól megérve mentek a télnek, mely különben sem volt oly hideg, mint a megelőző, 1879—1880-diki tél vala.

1881-ben későn tavaszodott. A favirágzás ápril közepétől május végéig elhúzódott.

A föld nemcsak mélyen leázott télfolytán, hanem a földárja is annyira fölemelkedett vidékemen, hogy 2—3 lábnyira a föld színe alatt már a fák gyökereit fűrésztötte.

Fáink legelső s évenként megjelenő, nagy ellenségét, a kerti cserebulyt (*Melolontha horticola*) favirágzáskor, — az esőverte s a szárító szelek által kőkeménynyé tett földből ki nem vájhatván magát — az idén teljesen beszűntette rajzását.

A közönséges bana (*Omophlus lepturoides*), mely a virágpusztításban a kerti cserebulyókat évenként föl szokta váltani, ez évben csak május 20-dikán kezdett rajzani, a mikor már a kertben csak a későn virágzó almafajokon talált még egy-egy elkésett virágot. Félttem, hogy ekkor már virágot nem találván majd a kötődött, apró gyümölcsöket fogja pusztítani, mint ezt már több ízben tapasztaltam róla: de a beállt hűvös, borongós napok nem kedveztek neki pusztító munkájában s így kár nélkül enyészett el alig hagyva nyomott maga után.

Ápril végétől május végéig csaknem bizonyosra várható vidékemen a késői fagy is, mely, ha végkép nem pusztítja is el azt, a mi a kerti cserebulyók és a banák falánkságának áldozatul nem esett, rendesen, nagyon megtizedeli a kötődött gyümölcsöket.

1881-ben szerencsésen elmaradt a késői fagy is.

A favirágzás bevégeződése után, egész június 10-dikéig, alig egykét napon éreztem a napsugarak ama forróságát, mely más években hetekig is tartva a kötődött gyümölcsök legnagyobb részét június elejéig le szokta perzselni.

Ez évre tehát fáimon a kötődött gyümölcs szerencsésen megmenekült a tavasz minden csapásától!

Gyümölcsfajaim nagy része fajfákra van ojtva. A fajfák pedig, mikép tapasztalom, inkább megsínylik az időjárás sa-

nyarúságát, mint a csemetekorukban egyetlenegy fajjal be-
 ojtott, önálló fák. Ez az oka, hogy még ekkor sem termett
 vagy, ha virágzott is, de gyümölcsöt nem köthetett igen sok
 olyan fajom, melyek, ha önálló fákban birhatnám őket, bi-
 zonyára termettek volna már a megelőző években is: hanem
 aztán, a melyek mégis kötöttek gyümölcsöt és azt junius
 elejéig épségben megbirták tartani, mind oly fajoknak ve-
 hetők, a melyek a többiekénél edzettebbek levén, gyümölcs-
 tenyésztésre kedvezőbb vidékeken rendesen teremnének s ha-
 szonnal volnának tenyésztetők.

Leggazdagabb termést mutattak szilva fáim; jó, sőt
 csaknem bőtermést mutattak alma fáim, gyéren virágzottak
 s kötöttek gyümölcsöt a körtefák és kajszibarackfák: gaz-
 dagon virágzottak a cseresznyefélék, de ezek, mert virágzásuk
 folytonos esőzésben folyt le, csak mérsékelt termést hozhat-
 tak ez évben.

A körtefák nálam, 1880-ban junius 8-dikán ragya ütést
 kaptak volt s ragyás leveleiket már szeptember elején el-
 hullajtották. Ennek tulajdonítom, hogy 1881-ben kevés gyü-
 mölcsöt kötöttek; mert a táplálkozó szerveiben, leveleiben
 megsérült fa nem volt képes a megelőző nyár folytán ép
 gyümölcsrügyeket és nagy számban fejleszteni.

Minden jel odamutatott az említett évben, hogy a kör-
 téket kivéve, minden gyümölcsnemből termésre lehetett ki-
 látásom és mert az időjárás nyáron át is tűrhetőleg kedvező
 volt, valóban teljesült is, a mit reméltem. Sok gyümölcs-
 fajom mutatta be ekkor első gyümölcsseit, melyek közül az
 értékesbeket és becsesebbeket le is írhattam s e leírásokból
 sikerült jelen munka II. kötetének kétharmadát is összeál-
 lítanom.

12.

Pusztítsuk a hernyót!

Kikeletkor, midőn a gyümölcsfákat virággal ékesíti föl az anyatermészet, édes gyönyörrel legelteti szemeit a virágzó fákon nemcsak a gyümölcsész, hanem — ha érző szíve van — még az is, a ki annyira sem törődik a gyümölcsfával, hogy észre sem venné, ha a földről minden fa eltűnnék.

Oly szép látvány a favirágzás, hogy azt mindenkinek, akarja, nem akarja, önkénytelenül is észre kell vennie! és azok közt, kik azt észreveszik és gyönyörködnek rajta, valjon hánynak jut eszébe, hogy az az áldott fa egy oly, magával is tehetetlen, egy oly ártatlan teremtménye az Istennek, a ki senkit sem bánt és nem bánthat soha, de a kinek mégis tengernyi az ellensége! kinek jut eszébe, hogy az a fa, mely virágai pompájával magára vonja még a közömbösök tekintetét is, tengernyi ellenségével szemközt az emberek oltalmára van szorulva!?

Pénzét záros szekrényébe rejti, vagyonát őrzi, oltalmazza mindenki a rablók és tolvajok ellen: hogyan van az mégis hogy egyedül a gyümölcsfa részesül közöttünk a legkevesebb oltalomban? hiszen a gyümölcsfa is kincs, a gyümölcsfa is tőke a gazda birtokán és pedig olyan tőke, mely kellő figyelem mellett, évről-évre kamatozik nemcsak ápolójának, gazdájának, hanem évről-évre növekedő mértékben, még gazdája unokáinak is!

A gyümölcsfák nemcsak virágaikkal gyönyörködtetnek bennünket, hanem nyár kezdetétől, őszön és télen át, egész egy újabb nyár kezdetéig, képesek bennünket szemnek-szájnak tetsző, izes gyümölcsökben táplálékkal is ellátni, még pedig olyan táplálékkal, melyet nem szívesen nélkülöz a szegény, melynek a gazdag asztaláról — bár mibe kerüljön is — nem szabad hiányoznia.

Legyen az ember bármily önző teremtménye is az Isten-

nek; maga ellen, saját érdeke ellen vétkezik, ha a gyümölcsfákat nem veszi oltalmába.

Bizony mondom, hogy mi, magyarok is, sokat vétkezünk saját érdekünk ellen, saját édes hazánk érdeke ellen ekkoráig, hogy a gyümölcsfákat nem tartottuk eddig elég méltóknak arra, hogy tengernyi ellenségek ellen kellő oltalomban részesítsük!

A mit eddig egyesek dicséretes szorgalommal tettek, hogy a gyümölcsfákat ellenségeik pusztítása ellen megóttalmazzák, azt számba sem vehető csekélységnek kell tartanunk; mert annyi a gyümölcsfák ellensége, hogy egyeseknek ezek elleni küzdelme csaknem teljesen haszontalan erőködés.

A tudatlan és roszakaratú emberek és a négy lábú és szárnyas állatok közül is, igen sok ellensége akad a gyümölcsfáknak. Ezek ellen jó mezei-rendőrségi törvények tűrhető óltalmára lehetnének a szánandó gyümölcsfáknak: de hol vannak ezek a jó mezei-rendőrségi törvények hazánkban? Van-e törvényünk, mely a gyümölcsfák károsítóira szigorú büntetést szabna? Van-e, a ki egy ily törvénynek lelkiismeretes szigorral érvényt szerezni törekednék napjainkban?

Nincsenek jó mezei-rendőrségi törvényeink: hanem azok helyett van egy oly törvényünk, mely a gyümölcsfáknak az állatvilágból legveszedelmesebb ellenségét, a nyulat szabadsággal látja el arra, hogy bántatlanul fölszaporodjék s évenként ezer és ezer számra pusztíthassa el fiatal gyümölcsfáinkat.

Nemhogy óltalmunkba vennők jó törvényekkel a gyümölcsfákat a kártékony emberek és állatok ellen: hanem hozunk egyesek meddő szenvedélye dédelgetésére egy olyan törvényt, mely inkább beillenék a középkor sötét századaiba, mintsem a felvilágosodottnak csufolt jelen korba.

Ha az ország lakói mindnyájan oly módosok volnának, mint a milyenek sokan azok közül, a kiknek kedvéért a vadászati törvényben a nyulat pártfogás alá vettük; nem lehetne az ellen kárhoztató szót senkinek sem emelnie. Hiszen akkor, a ki gyümölcsöst akarna állítani, legelőbb is magas kőfallal vagy sűrűn összefont, magas sodronykerítéssel vétethetné körül a gyümölcsösnek szánt területet, a hová aztán a nyulak még nagy hófuvatagok alkalmával sem férkezhetnének be!

Igen ám! de szegények vagyunk többnyire mind s napjainkban kő- vagy sodronykerítésre vajmi kevésnek jutna erszényéből!

A míg a nyulak eme törvényes szabadalma fennáll hazánkban: ne beszéljünk arról, hogy szivünkön hordjuk a hazai gyümölcsészet ügyét és, hogy pártolásra méltónak tartjuk a gyümölcs-ipar terén dicséretesen nyilatkozó mozgalmat; mert, ha ezt egy belga vagy württembergi meghallaná; — jót nevetne együgyűségünkön.

Addig is, míg e törvényt honatyáink eltörölnék: igyekezzünk megvédeni gyümölcsfáinkat a nyulak ellen úgy, a mint lehet és a mint tudjuk — s gondoljuk meg, hogy a gyümölcsfáknak sokkal veszedelmesebb ellenségei vannak a rovarvilágban, mintsem a két- és négy-lábu, kártékony állatok világában!

Jelen értekezésembe is csak úgy jött be a nyul, mint Pilátus a Crédóba; mert én e helyt a gyümölcsfák rovarvilágbeli ellenségeiről és ezek közül is csak a legveszedelmesebbekről akartam szólni.

A gyümölcsészek, az emberi nem jólétének eme szerény napszámosai, rég óta sürgetik már hazánkban is a harcztot a hernyók ellen, melyek gyümölcsfáink életére, termékenységre mind-mindinkább veszedelmesbökké kezdenek már válni; bebizonyították, hogy egyesek dicséretes tevékenysége a hernyók elpusztításában célhoz nem vezet, hogy a hernyók ellen küzdeni csak országos erővel lehet sikeresen; bebizonyították azt is, hogy országos erővel csak akkor léphetünk föl, a mikor oly törvényünk leszen, mely minden birtokost szigorúan fog kötelezni arra, hogy a birtokában levő gyümölcsfákat idejében lehernyózza vagy lehernyóztassa és a mely törvény szigorú büntetéssel sujtsa nemcsak a hernyózás elmulasztóit, hanem azon tisztviselőket is, a kik eme törvénynek érvényt szerezni elhanyagolják.

Most nincs ilyen törvényünk.

Lesz-e valamikor? a jó Isten tudja.

Most nekünk, a kik a hernyók ellen irtó háborút hirdetünk, meg kell elégedve lennünk avval, ha oly törvényt nem hoznak, mely — éppen, mint a nyulakat — szabadalommal lássa el a hernyókat is arra, hogy csak szaporodjanak bántatlanul s pusztítsák szabadon, továbbra is gyümölcsfáinkat.

Most mi csak arra vagyunk utalva, hogy dicsérjük a kormányt, mely törvény nem létében, saját jó akaratából úgy intézkedik, hogy évenként egyszer szigorú rendeletet bocsát ki a megyékhez, hogy ezek a gyümölcsfák lehernyózását szigorúan hajtassák végre; aztán dicsérjük a megyéket, hogy e

rendelet foganatosítását a járásbeli szolgabíráknak szigorúan meghagyják; végül dicsérjük a szolgabírákat, a kik ráparancsolva a községi bírákra a szigorú rendeletet lelkiismeretesen igyekeznek foganatosítani. Mikor aztán községenkint kihirdette a kisbíró ezt a szigorú rendeletet; be van szépen fejezve minden!

Az erre következő tavaszon aztán, midőn látni fogjuk, hogy községeink határában, az előbb szépen kilevelezett gyümölcsfák csakhamar ismét kopaszokká lettek, éppen úgy, a mint télen voltak; szidhatunk minden tisztviselőt, elkezdve a falusi bírótól, föl a miniszterig, hogy elégnék tartották a rendeletet csak kiadni és kihirdetni, de annak végrehajtásával éppen nem törődtek.

Ha így cselekszünk továbbra is; biztosak lehetünk, hogy daczára a sok dicséretnek, a sok szidalomnak, évenként növekedő mértékben fogják a hernyók gyümölcsfáinkat ellepni, pusztítani; ha tehát a biztosan bekövetkező csapást el akarjuk hártani; követeljük országszerte, mindenfelé hangosan, hogy legyen oly törvényünk, mely a hernyózást elmulasztó birtokosokat éppen úgy, mint a hernyózást megparancsoló törvénynek végrehajtásával megbízott, hanyag tisztviselőket, alulról fölfölé vagy felülről lefelé, személyválogatás nélkül, szigorúan megbüntesse.

Ha lesz ily törvényünk; bizonyára csakhamar győzelmet aratunk azon ellenségeken, melyek gyümölcsfáinkat nemcsak eléktelenítik, hanem végveszélylyel is fenyegetik napjainkban.

Addig is, míg egy ily óhajtvá várt törvény életbeléptetése elérkeznék, használjuk fel az időt s ismerkedjünk meg azon hernyó-fajokkal, a melyek gyakran és iszonyú nagy mennyiségben lépnek föl s gyümölcsfáinkat végveszélylyel fenyegetik. Aztán, ha ellestük tulajdonaikat, gyengéiket; tanuljuk meg, hogy mikor indíthatjuk meg legczélszerűbben az irtóháborút ellenök s hogyan pusztíthatjuk el őket vállvetett erővel, legsikeresebben?!

A nagyobb sokaságban csak igen ritkán és csak itt-ott föllépő, különben számos hernyó-fajokat mellőzve, ezúttal csak a gyakran és rendkívül nagy sokaságban föllépő négy hernyófajról akarom elmondani, a mit eddig róluk saját tapasztalatom folytán tanultam. Ilyen veszedelmes sokaságban föllépő hernyófaj 1-ször a *Galagonya-özöndék*, (*Pieris crataegi*, *Baumweisling*) vagyis a nálunk általánosan ismertes, közönséges, fehér lepke hernyója; 2-szor az *Aranyfaru*

gyaponecz*) (Bombix chrysorrhoea, Goldafter, Nestraupenfalter) hernyója; 3-ik a Gyűrűs pohók (Bombix neustria, Ringelspinner) hernyója; 4-ik a Pókhálós hernyó vagyis azon molypille hernyója, melynek az entomológiában »Tinea malinella« (Apfelbaum Gespinstmotte) a neve, de a melynek tudományos, magyar elnevezését én még nem hallottam.

Sorra veszem már most ezen ellenséges hadakat s elmondván röviden életmódjukat, le fogom írni, hogy hogyan? és mikor kezdjük meg ellenők az irtó háborút?

1. A galagonya-özöndék hernyójáról.

A Galagonya-özöndék, mikép a jeles német entomolog, Taschenberg állítja, Németországból, már vagy 30 év óta, annyira ki van pusztítva, hogy a lepke-gyűjtők ezen pille rajzási idején, július közepe táján gyakran, napokig elbarangolhatnak, a míg egy ily özöndéket nyakon csiphetnének. Nem csuda! országos erővel léptek ott fel ellene: ennek köszönheti Németország, hogy megszabadult e csapástól, mely nálunk még teljes hatalommal, majd itt, majd ott, évenként megújul.

Rajzási idején, egy-egy vidéken, oly nagy mennyiségben szállong e pillangó, hogy szinte elhomályosítja a nap világát is. Ilyenkor aztán olyan látványt tár szemeink elé, mintha nagy hópelyhek szállongnának mindenütt, a merre csak a szem tekint a levegőben.

Nappali pillangó lévén a Galagonya-özöndék, napkeltétől — napnyugtáig láthatjuk őket szakadatlanul nyüzsögni, a légben vagy a mocsárok és patakok szélén — hihetőleg szomjukat oltandók, — ezerszámra letelepülve a nedves iszappon vagy körül hemzsegetve a kerti és mezei virágokat. Alkonyatkor azonban megtisztul tőlük a levegő. A tengernyi sokaság nyugalomra száll, sűrűn ellepve a kerti és mezei virágokat vagy a lombos fák hegyeit, a hol — mihelytszárnyukat a harmat megcsapta, — mozdulatlanul maradnak mindaddig, a míg a fölkelő nap szárnyaikról le nem szárítja a harmatot.

Irtózatossá pusztítást lehetne ilyenkor véghez vinnünk a Galagonya-özöndékben!

Napközben a gyermekek csupa játékból, nyírseprűvel

*) Az „onecz“ és „önczös“ nyelvújító korszakban így nevezték el magyarul s tán még maig is így nevezik.

verhetnék agyon a vizek melletti nyirkos iszapra települt sokaságot.

Alkonyat után egy órára vagy napfeljötté előtt egy órával kellene csak kimenni a vidék aprajának, nagyjának a lepkével sűrűbben ellepett rétekre, mezőkre, a hol aztán a mozdulatlanul szunnyadozó pillangókat marékszámba lehetne zsákokba, tarisznyákba hányni. Az így összegyűjtött pillangókat aztán zsákostól együtt forró vízbe lehetne mártani és úgy megölni, vagy csak hideg vízbe kellene így bemártani a végből, hogy repülni ne tudhassanak és aztán halomra öntögetvén őket a zsákokból és földet hányva rájuk lehetne eltemetnünk.

Jutalmat tűzhetne ki ilyenkor minden község különösen a szegényebb sorsú, népes családoknak, a kik legtöbb pillangóval számolnának be. Annyi pillangót lehetne így bizonyára összegyűjteni, hogy mázsa vagy legalább is kiló számra lehetne a gyűjtött mennyiséget mérni!

Ilyen jutalmakra könnyen szerezhetne minden község alapot magának az által, ha mindazokat, a kik gyümölcsfákkal birnak, közös elhatározásból némi csekély adóval megrónák.

Mielőtt a Galagonya-özöndék kiírtásának egyéb módjairól szólnék; elmondom röviden az ő életmódját.

Mint már említém, nappali pillangó levén a Galagonya-özöndék, nappal végzi a szaporodás munkáját is.

A nőtények fölkeresik az alma-, körte-, szilva-, őszi és kajsziaraczk-, birs-, naspolya-, kökény- és kivált a galagonyafákat vagy bokrokat s azokon egy-egy levélnek többnyire a felső lapjára mákszemnél apróbb sárga tojásokat ragasztanak. Oly kicsinyek e tojások, hogy a levélnek annyi helyén, a mennyit kis újjunk hegyével is könnyen eltakarhatnánk, 150 is elfér egymás mellett. E tojásokból egy-két hét múlva, tehát úgy június vége felé már kikelnek az apró hernyók és mihelyt kikeltek; finom, kékesfehér pókhálóból szőnyeget fonnak maguk fölé, hogy eső és harmat ellen s talán a nap égető sugarai ellen is magukat megvédhessék. Elejénte e pókhálószőnyeg csak alig terít be nagyobb helyet a levélen, mint a mennyit a tojások elfoglaltak ott; de aztán napról-napra mindig terjed és nagyobbodik mindaddig, míg az egész levél felső lapját be nem borította; a mikor aztán a levél szélei egymáshoz közelednek s az egész levél el van száradva és

össze van zsugorodva; mert a hernyók már ekkor a levél felső lapjáról egészen lelegelték a levél zöldjét. Midőn aztán a kis gonosztevők nem találnak többé enni valót a levelen kezdik azt elhagyni és leereszkednek a levél nyelén a vesszőre pókháló szálakkal jelölve meg útjokat s e pókháló szálakkal a levél nyelét a vesszőhöz erősítik, nehogy az onnan leeshessék. Aztán átvándorolnak egy másik levélre s innét egy harmadikra, mindaddig, a míg 7—8 levelet le nem legeltek, mindenik levelet nyelénél fogva pókháló szálakkal a vesszőhöz erősítvén.

Születésük évében a kis hernyók ezen 7—8 levélnél többet nem pusztítanak el; hanem aztán kisebb csapatokra szétoszolva téli szállásra takarodnak. E szállást az elrágott levelekben találják föl. E pókháló szálakon lefityegő levelekben aztán a legkeményebb telet is teljes épségben kibírják állani.

Gyakran megtörténik, hogy július aug. hónapokban a gyümölcsfák nagyrésze olyan látványt nyújt a szemlélőnek, mintha ágaik a rajtok levő lombozattal együtt el volnának száradva. Beáll ilyen eset akkor; ha rendkívül sok volt a pillangó, melyek a fákon alig hagytak meg egy-két levelet, melyre tojásokat ne ragasztottak volna. Ilyen eset alkalmával aztán, ha a gondos lehernyózást elmulasztjuk, el lehetünk készülve arra is, hogy a rá következő tavaszon gyümölcsfáink ki sem bírnak levelezni; mert a töménytelen apró hernyó éhségében még a fakadó rügyeket is fölémészt.

Kikeletkor, mihelyt a nap melege kezdi a fában megindítani a nedvkeringést; azonnal elhagyják a kis hernyók is téli szállásukat, kívánszorognak a galyakra sütkérezni és táplálék után széttekinteni. Ha aztán táplálékot még nem találhatnak vagy az időjárás megint hűvösre fordul; föl-fölkeresik újból elhagyott fészkeiket és elbujnak azokban.

A galagonya-özöndék hernyói gyümölcsfáink kilevelezésének kezdetétől fogva, néha két hónapig, sőt tovább is folyvást legelik fáink lombozatát, de nem csoportosan, hanem szétszóródva az ágakon, ki erre, ki arra, mindenfelé.

Ha aztán teljesen lombtalanná tették azt a fát, a melyen a világba léptek; seregestől vándorolnak át egy másik fára, a hol még találnak lombozatot: míg aztán többszöri vedlés után, teljesen kifejlődnek és bábbá alakulnak át.

Ez utolsó átalakulásuk időszakában, az eddig szétszó-

ródva legelésző hernyók a fa törzsének és vastagabb ágainak egyik oldalán össze szoktak gyülekezni s aztán farkukat s egy pókhálóból font vékonyka kötéllel derekukat is úgy erősítik a fa kérgéhez, hogy a bábuk fejjel fölfelé, mind egymás mellett vannak rendetlenül elhelyezkedve. Nagy pusztítást lehetne véghez vinnünk a Galagonya-özöndék nemzetiségében; ha e bábukat nyirfa-seprővel vagy szalma csutakkal minden fáról ledörzsölnénk!

Gyakran megtörténik aztán, hogy egy-egy vidéken anyyira lekopasztottak minden fát, hogy bábbá alakulásuk után, az elkínzott fák nem birnak új leveleket hajtani akkorig, a mikor a bábok pillangókká alakultak át.

Nemők föntartásának ösztöne ilyenkor oda kényszeríti aztán a pillangókat, hogy nyakukba vegyék a világot s repüljenek seregestől más vidékre, a hol lombos gyümölcsfákat találhatnak, melyek leveleire tojásaikat lerakhassák! Így gondoskodik a minden élő Ura az élő, de elcsigázott gyümölcsfákról, hogy ezek el ne pusztuljanak, hanem egy időre végkép megszabaduljanak ezen ellenségöktől!

A Galagonya-özöndék kiirtását már születésének első évében el lehet és fiatal, faiskolai csemetéknél el is kell kezdenünk. Két újjunk közé fogva a levelet elnyomkodjuk mindenütt, a hol szemünkbe tűnnek, a hernyótojásokat vagy lesöpörgetjük ezeket valamely alátartott edénybe, hogy aztán egyszerre lökhessük a tűzbe s égessük el a gyűjtött mennyiséget. Kevés nyomás kívántatik ahhoz, hogy a hernyó ezen tojások egyikéből se kelhessen ki.

Mihelyt észrevesszük a levélen azt a penészfomapókhálót, melyet a kikelt kis hernyók maguk fölé szőttek; nyomkodjuk el újjunk hegyével az alatta lappangó kis hernyókat is; mert ha ott hagyjuk őket, több levelet lepusztítanak a fiatal hajtásról, mi által ezt rendes fejlődésében hátra vetik, növekedésében megakasztják.

A ki ráér és fáit szereti: már a tenyészet idején megkezdí és ha lehet, el is végzi a hernyózást. Ezt igen okosan cselekszi és megérdemli, hogy levélhullásig folyvást gyönyörködjek gyümölcsfái szép zöld színében, melyek között nem éktelenkednek a száraz levelek, melyekben a hernyók lappanganak.

Nálunk kevés a munkás kéz és nyáron át sok egyéb, sürgetős dologgal vagyunk elfoglalva: nem csuda, ha kevés

ember akad ilyenkor, a kinek érkezése volna arra, hogy hernyózzon, vagy hernyóztasson.

Levélhullás után azonban, tehát ősz végén vagy tél elején már ráérünk és különben is ekkor van a hernyózásnak legalkalmasabb időszaka. A ki ilyenkor végzi a hernyózást; az egy szálíg, mind elpusztítja a Galagonya-özöndék hernyóit leszedvén a fáról minden rajta fityegő, elszáradt levelet s tűzön elégetvén a leszedett mennyiséget.

Bevégezvén a hernyózást, ne elégedjünk meg avval, hogy a fáról leszedett hernyó-fészket mind elégettük: hanem gyümölcsfáink alól gereblyéljük össze az oda hullott száraz leveleket is mind és ezeket is égessük el vagy halomra hánva földdel temessük be. Ha ezt tenni elmulasztjuk; könnyen megeshetik, hogy gondos hernyózásunk daczára is, tömérdék hernyó lepi el fáinkat, mert hernyózáskor minden vigyázat mellett is sok hernyó-fészket ejtettünk a fa alá; aztán tél folytán a czinke, a mi kedves hernyózó társunk is sokat lekotorhatott s a szél egymáshoz vervén az ágakatszintén sokat a fa alá dobhatott: ha tehát e hulladék e fa alatt marad; hernyózásunk sikerét nagyban kockáztatjuk.

A földre hullot hernyó-fészkekben sem hó, sem eső, sem fagy nem öli meg a hernyókat. Fölébrednek ezek, mihelyt erősebben érintik őket a napsugarak. A velők született ösztön csakhamar megsugja nekik, hogy merre vegyék útjokat, hogy táplálékot lelhessenek! És ők — parányiségük daczára is — minden egyéb útmutató nélkül, csakhamar feljutnak a fákra s aztán ők az urak; mert ekkor már csaknem teljes lehetetlen küzdeni ellenök.

Tudva, hogy a Galagonya-özöndék hernyói vándorolnak s a lombtalanná tett fákról, az éhség lombos fákra üldözi át őket; igen természetes, hogy egy, többek által, külön-külön birtokolt gyümölcsöst a hernyózással csak úgy lehet sikeresen megmenteni, ha kivétel nélkül minden birtokos annak idejében, lelkiismeretesen elvégezte a hernyózást. Egyesek csak azt nyernék a hernyózással, hogy náluk tovább viritának a fák, mint szomszédaiknál: hanem aztán csakhamar kopaszokká lennének az ő fáik is épen úgy, mint szomszédaiknál.

Egy gyümölcsöst, mely mások gyümölcsösével minden oldalról érintkezik, a leggondosabb hernyózás mellett is, csak az menthetné meg azon éhes hernyóseregtől, mely a her-

nyózást elmulasztó szomszédok fájáról leszorult; ha ezt a gyümölcsöst minden oldalról elegendő széles vízcsatorna venné körül. Ilyen vízcsatornát azonban, még ha módunkban volna is, a mi pedig nincsen, — kinek volna kedve gyümölcsöse körül rögtönözni? Ilyen vízcsatornát mindenestre képes volna pótolni egy oly törvény, mely minden gyümölcsfával bíró tulajdonost szigorúan kényszerítene gyümölcsfáinak lehernyózására.

Várjuk és sürgezzük tehát, hogy legyen ily törvényünk!

2. Az aranyfaru gyapoczhernyőjáról.

Ez a hernyó korántsem oly veszedelmes, mint az előbbeni, már csak azért sem; mert sohasem lép fel oly nagy sokaságban, mint a Galagonya-özöndék hernyója és így nem is kell, mint ennek, vándorolnia; nem oly veszedelmes, még azért sem; mert hernyózással, könnyű szerrel, teljesen és biztosan el lehet fáinkról pusztítanunk.

E hernyó leginkább körtefáinkon élőködik: de gyakran egyéb gyümölcsfákra is eltéved. Veszedelmessé csak úgy válhatik gyümölcsöinkben; ha lehernyózását teljesen elmulasztjuk s így módnélküli elszaporodására neki alkalmat szolgáltatunk.

E hernyó pilléje éjjeli pillangó. Jóval kisebb a selyembogár pilléjénél. Szárnyai és testének előrésze hófehér, csak potróha végén arany sárga, azon finom gyapottszerű, sűrű molyhozattól, melylyel őt szaporodási céljaira ellátta a teremő. — Párási vagy rajzási ideje június végére vagy július elejére esik. Éjjel végzi szaporodási munkáját nappal pedig nyugodtan alszik többnyire a levél alsó lapján, hová mintegy $1\frac{1}{2}$ centimeter hosszú és $\frac{1}{2}$ centimeter széles, dombordad, taplószerű rakáskába szokta parányi, gömbölyded tojásait, mintegy 275-öt, a farkáról ledörzsölt molyhozat közé beágyalni. Nösténye rendszerint azon levélen hal meg és szárad el, a melyikre tojásait lerakta volt. Tojásaiból aztán, mintegy három hét múlva már kikelnek az apró hernyók, melyek a leveleken, épen oly módon legelésznek, mint a Galagonya-özöndék hernyói s 8—10 levelet elpusztítván, szeptember elejéig vagy a vessző derekán vagy hegyénél olyan téli lakást készítenek magoknak, a melyben az egy fészekbeliek mindnyájan elférjenek s eső és szél ellen teljesen biztosítva legyenek. E lakást finom, hófehér selyemzár-

lakkal sűrűn befödik, kibélelik és a vesszőkhöz úgy oda kötözik, hogy az ember alig bírja azt onnan letépni. Kezdetben rést hagynak e lakáson, hogy azon át verőfényes napokon, — ha legelni nem is, de legalább sütkérezni, — kijárhassanak. Ősz végén aztán ezen rést is beszövik pókháló-szálakkal s esőnek, hónak, szélnek és bármily erős hidegnek fitytyet hányva huzzák ki a telet, hogy tavasszal, újult erővel kezdhessék meg a levelek pusztítását.

A kikelt hernyók aztán tavasszal, úgy mártius végén és ápril elején kezdik meg újból a levelek pusztítását, föltéve, hogy hanyagságunk a lehernyózás elmulasztása által, erre nekik módot szolgáltatott. Elejénte társaságban végzik a pusztítást: hanem aztán többszöri vedlés után elszóroznak, eloszlanak s többnyire azon fát is elhagyják, a melyen születtek és fölnevekedtek. Aztán nem csoportban, hanem mindenfelé elszóroodva külön-külön rejtőznek el s alakulnak bábbá.

Az aranyfaru gyaponecz nemzetségét gyökeresen kiirthatjuk télen kertünkéből; ha a fa lombtalan ágairól messzire kifehérlő, jókora nagy hernyófészkeket kézzel vagy hernyózó ollóval letépjük vagy levagdadjuk s a levagdaltakat gondosan összegyűjtjük s tűzön elégetjük.

Alacsony, faiskolai csemetéinkről, ojtványainkról azonban nyáron át is irthatjuk, sőt kell is irtanunk e hernyókat az által, hogy a zöld levelek közül élénken kifehérlő lomhapilangóit elöljük vagy ezek tojásait a levelekről leszedegettjük vagy pedig az általuk pókhálóval összehajlított, száraz leveleket mind lecsipkedjük, s elégetjük.

* *

Van még egy fehér pille, mely tojásait szintén taplónak látszó, jókora nagy rakásba rakja, de nem a falevélre, hanem a fa derekára, többnyire valamely nagyobb ág kisarkalása alá. Ez a *Bombix dispar* (= der Schwammspinner): de ezt elégnek tartom itt csak fölemlíteni; mert ez igen ritkán bir nagyobb sokaságban föllépni. Ennek tojásait nagyon szereti a cinke s télen át rendszerint föl kutatja s mind föllakmározza. A tenyészeti idény alatt egy-egy, sűrű és hosszú tüskés, jókora nagy hernyóját csak az látja meg néha, a ki gyümölcsfáinak ellenségeire egész év folytán, gyakran tart

vadászatot: néha azonban ez is képes nagyban is elszaporodni; minélfogva ennek is le kell szednünk tojásait a fákról és apró marhákkal vagy madarakkal föletetnünk.

3. *A gyűrűs pókok hernyójáról.*

E hernyó pillangója is éjjeli pillangó. Párzási ideje az alföldön június 2-ik felére esik. Nappal úgy el tudja magát rejteni, hogy vajmi ritka eset közülök egyet-egyet megpillantanunk. Éjjel, vékony galyakra vagy új hajtásokra, — gyakran pedig, ha nagy sokaságban jelentkezett, még a levelek nyelére, sőt még a fák alatti fűszálakra is — úgy ragasztja szép sorjában, csavarvonalban körös-körül több százra menő tojásait, hogy ezek egy kőkemény, aczélbarna vagy ónszinű gyűrűt képeznek. E gyűrűtől kapta aztán magyar nevét úgy a pillangó, mint a hernyó is.

Azon évben, a mikor e tojásgyűrűk készültek, még nem kelnek ki a hernyók, hanem csak a következő évben, tavasz kinyíltával bujnak ki a tojásokból; a mikor már a fák is kezdenek kilevelezni. Ekkor aztán megindulnak a parányi hernyók a vesszőn, egyik előbb, másik később, a szerint, amint a tojásból kibujtak. Az első, a ki megkezdte az útrakelest, megjelöli útját egy pókháló-szállal, hogy az utánna következők tudják, hogy merre keressék őt. Ugyanezt teszik a többiek is; míg aztán végre egyik a másik nyomán haladva, letelepszene egy gyenge levélre, melyet egészen elborítanak. Olyan aprók még ekkor a hernyók, hogy egy krajczáros pénznagyságu levélke felső lapján, két-háromszáz is könnyen el bir helyezkedni: míg aztán később, gyufa hosszúságnyira is képes mindenik fölnevekedni.

A gyűrűs-hernyók derült napokon, napközben, valamenynyien egy tanyán szoktak sütkérezni! csak este és borult napokon indulnak legelni elszéllýedvén az ágakon s többenkesebben lepvén el egy-egy levelet úgy, hogy néha 10—20 levélen is láthatunk egy csapatbeli hernyót elszórodva. Mihelyt aztán jól laktak; megint egy közös tanyára gyűlekeznek össze, melyet naponta más-más helyen ütnek föl.

Ilyen tanyahelyűl legszívesebben választják a fasudarból kisarkaló ágak honalját s állandó, tiszta időben az ágak hegyét is, a hol rendszerint több levél képez egy levél bokrétát. Mihelyt kiválasztották az új tanyát és ott sűrűn egymás mellé kezdenek telepedni; első dolguk magok fölé fehér pók-

hálóból félig átlátszó, fátýolszerű sátor födelet készíteni, mely alatt aztán kedvökre heverésznek s fejöket és testök előrészt ide-oda lobálva nyüzsgölődnék.

A gyűrűs-hernyók elejénte feketék; de aztán a második vedlés után tarkává lesznek azon többféle színű csíkoktól, melyek testök felső részén végig vonulnak. Mihelyt pedig elérték ezen korukat; az eddig társaságban élő hernyók elszélednek, egyik erre, másik arra, az egész gyümölcsösben úgy, hogy gyakran egyet sem lehet találni azon fán, a hol napvilágra jöttek és fölnevekedtek. Ilyenkor aztán nemcsak a gyümölcsfákon, hanem mindenféle lombos növényen, a levelek alján, többnyire azonban két levél közt, melyek széleit pókháló szálakkal összehúzták, fehér gubót készítenek maguknak, melyben bábbá alakulnak, de egy-egy helyen, egynél több gubót ritkán vagy épen nem találhatunk.

Életmódjuknak eme rövid leírásából átlátható, hogy ezen hernyónak, pillangó-korában, valamint azon korában is, a mikor bábbá akar átváltozni, vajmi keveset árthatunk: míg életének eme két végszakát kitöltő ideje alatt, elég sikeresen küzdhetünk ellene.

Tojás-gyűrűit, a hol ezek szemünkbe akadnak, már nyár folytán is lefejthetjük a vesszőkről vagy gyümölcs-peczkekről és azokat tűzbe dobván megsemmisíthetjük; de legsikeresebb e gyűrűk összegyűjtése a lombtalan fák vesszeiről, télen, hernyózás alkalmával és kora tavasszal, fanyesés alkalmával. Kevés gyakorlat után nagy ügyességre tehetünk szert e gyűrűk kutatásában. Azon duzzadás, melyet e gyűrű képez a vesszőn, hamar szemünkbe fog tűnni s hernyózó ollóval, magasabb fákról is sokat leszedhetünk közülök.

Legsikeresebb azonban ápril hó folytán tartani vadászatot a gyűrűs hernyókra.

Derült napokon és napközben szemlét tartunk ilyenkor fáink fölött. Megállapodunk minden egyes fánál és körüljárjuk ezt arra figyelve, hogy nem látunk-e valahol az ágak hónaljában összegyülekezve hernyókat. Ha véletlenül szemünk elkerülné a tanyát, a hol a hernyók együtt heverésznek; elég, ha azt látjuk, hogy valamely ág hónaljában pókháló fehérlik; mert az biztos jele aztán, hogy azon fán okvetlenül jelen vannak ő kigyelmök. Ekkor aztán ne távozzunk el a fától; a míg rá nem találtunk a csoportban együtt heverésző gonosztevők tanyájára.

A ki nem undorodik; szabad kézzel — mint én is szoktam, — egy nyomásra egy egész csoportot elmázolhat közülök a fán. Így sokkal biztosabban ölheti meg valamennyit, mintha keztyüs kézzel vagy más egyéb eszközzel akarná őket megsemmisíteni.

Mihelyt figyelmes átvizsgálás mellett egy fát megsza-
badítottunk a gyűrűs hernyóktól; gondunk legyen rá, hogy
mielőtt egy másik fához mennénk vadászatra, az ágak hó-
naljában látható pókhálót mindenütt megsemmisítsük a fán.
Ha e pókhálót eltávolítottuk; akkor egy újabb szemle alkal-
mával, csak azon esetre kell ismét szigorú vizsgálatot tar-
tanunk a fán; ha ismét pókháló mutatkoznék valamely ág
hónaljában: különben biztosak lehetünk, hogy a hol ilyen
pókháló nincs; ott gyűrűshernyó sincs többé.

A gyűrűs hernyókat elpusztítani akarván, fáink fölött
a szemlét egész ápril hó folytán, gyakran meg kell újíta-
nunk; mert valamennyi tojás-gyűrűből nem egyszerre kelnek
ki a hernyók; hanem egyikből előbb, a másiktól később.
Két-három hét eltelik aztán, a míg valamennyi gyűrűből
kikeltek a hernyók. Könnyen megeshetik ennélfogva, hogy
első szemlénk alkalmával, több csoportot, kicsiségüknél fog-
va, még észre sem vehettünk: míg aztán később, egy újabb
szemle alkalmával, már ezek is el fogják magukat árulni
előttünk.

A gyűrűs hernyónak egyébféle módon való irtása, —
tapasztalásból mondhatom, mert én e hernyó irtására aján-
lott csaknem mindenféle javasolt módot megpróbáltam, —
csaknem sikertelen munka.

A gyűrűs hernyó irtásához csaknem elkerülhetlenül szük-
séges egy olyan hernyózó olló, mely az általa levágott vé-
kony ágat vagy vesszőt egyúttal meg is fogja, hogy le ne
eshessék. Ezen ollónak könnyű és elegendő hosszú nyelének
kell lennie, hogy aztán vele magasabb fák vagy inkább ágak
legvégső hegyét is elérhessük s az ott letelepült hernyókat
vesszőstül együtt úgy vehessük le, hogy a hernyók észre
sem vehessék: mi történik velök? mert, ha a levágott galy
leesik s esés közben a fa alsó ágaihoz verődik, az alvó és
mit sem gyanító hernyók fölébrednek és rögtön leejtik ma-
gokat a bolygatott tanyából, úgy, hogy mire a levágott ág
leesik a földre; alig egy-két hernyó marad, a rajta tanyázott,
egész seregből. Hová lett a többi? Pókháló-szálat eresztvén

magából mindenik, esés közben fölakadt azon fa lombjain, a melyik fát tőlük megmenteni szándékoztunk.

Ilyen hernyózó ollónak, mely t. i. a vesszőt nemcsak levágja, hanem egyúttal meg is fogja, egyetlenegy gyümölcsösből sem volna szabad hiányoznia; mert evvel nemcsak a hernyózást lehet télen-nyáron, legkönnyebben és legbiztosabban végezni, hanem gyümölcseszűret alkalmával még azon gyümölcsöket is sértetlenül leszedhetjük, melyeket különben bajos volna az ágak hegyéről leszededetnünk. Ilyen olló igen alkalmas ojtó-vessző szedésre is.

Ilyen hernyózó ollót a Dittmar-testvérek híres gyárából, Heilbronnból (Württemberg) lehet hozatni. Van-e? és hol hazai szergyártónk, a ki ilyent készít? Sajnos! arról nincsen tudomásom. Kivánatos volna pedig, hogy ilyent itthon is készítsünk; mert így nem kellene ezért is a külföldnek adoznunk s bizonyára olcsóbban is ki lehetne állítanunk vagy megkapnunk. Dittmaréknál az e fajta olló ára: 6 márka és 70 fillér, vagyis közel 4 frt! — Drága biz ez: de annak a ki gyakran akarja és kénytelen is használni, mégis nagyon kifizeti magát.

4. A pókhálós hernyóról.

Ezen hernyófaj sokkal veszedelmesebb ellensége gyümölcsfáinknak, különösen pedig az alma és szilvafáknak, mint a fönnebbieket bármelyike; mert a fönnebbieket, csak akarnunk kell, rövid idő alatt csaknem végkép el lehet pusztítanunk: míg a pókhálós hernyót idősebb fáinkról elpusztítani csaknem a lehetetlenséggel határos.

Kertemben, Mező-Kovácsházán, csak két év óta kezdett ijesztő mennyiségben mutatkozni; míg más alföldi gyümölcsösökben, régebb idő óta hatalmába kerítette már az alma és szilvafákat, úgy annyira, hogy mikép 1882. évi jun. 12-ről kelt levelében Dörgő Dániel barátom, Mező-Túrról írja: »a ki most végig tekint kerteinken; arra a gondolatra kell jutnia, hogy valljon e kerteket gyümölcsstermelésre? vagy rovartenyésztésre tartják-e fön?»

Alföldünk melege és száraz időjárása rendkívül kedvező mindenféle rovar elszaporodására: de, hogy az elszaporodás bármelyik rovarnál olyan ijesztő magas fokra hághasson, mint a pókhálós hernyónál, eddigi tapasztalatom után alig hihetem; sőt azon aggodalom szállja meg lelkemet, hogy ha mód-

ját nem ejtjük, hogy ezen ellenségtől csak részben is megszabaduljunk, kevés idő múlva, alma vagy szilvafát tenyészténi lehetetlenné válik az alföldön.

Eső látogatta, hegyes vidékeken vagy emelkedettebb fekvésű, hűvösebb tájakon, ha előfordul is a pókhálós hernyó; de oly veszedelmes mennyiségben, mint alföldünkön, aligha léphet föl.

Még a németországi gyümölcsészek műveiben sincs ezen ellenség a veszedelmesebbek közé sorolva; Ausztriában is csak az idén kezdetek a gyümölcsészek annak kártékony-sága ellen följajdulni.

Hogyan lehetne ezen veszedelmes ellenség ellen sikeresen megküzdenünk? e részben a külföldi gyümölcsészek nálam meglevő műveiben nem találok semmi biztos módot vagy útmutatást. Égető szükség pedig e kérdés megoldása különösen nekünk, a kik a gyümölcsstenyésztésről lemondani még itt, az alföldön sem akarunk.

Szóljon hozzá, e kérdés megoldásához, minden értelmes gyümölcsbarát; mondja el ki-ki tapasztalatait ezen ellenségről, valamint azt is, hogy mi módon és milyen sikerrel küzdött ellene? Hiszem, hogy így végre is sikerülni fog kiirtásának legcélszerűbb módját, idegenek segítségével nélkül is, föltalálnunk.

Mielőtt tapasztalataimat e tárgyban én is elmondanám, szükségesnek látom e rovar és az ő életmódját röviden megismertetni.

A pókhálós hernyó pillangója a moly-pillék családjába tartozik. Ezek többnyire igen apró, éjjeli pillangók.

Párási ideje juniús közepétől július elejéig tart. Éjjel repked és végzi szaporodási munkáját; nappal a sűrű lombot közt, a levelek alsó lapján, mozdulatlanul hever: de, ha megrezcentjük a lombot, hirtelen fölébred s azonnal más lombra vagy levélre helyezkedik át. Testének hossza alig 1 centiméternyi. Egész teste, lábai és tapogató szarvai, sőt szárnya is hófehér; mert ama finom, feketés pontocskák, melyekkel szárnyai ritkásan behintvék, csak közelről nézve tűnnek kissé szembe. Szárnyait csak repüléskor terjeszti szét; máskor mindig teste hosszában végig nyújtóztatva húzza össze úgy, hogy ilyenkor alakja egy zabszemhez hasonlít, melynek hegye meg van csonkítva: tehát feje felé vastagabb, farka felé pedig mind-mind inkább karcsú.

Taschenberg, kinek leírása nyomán ismertem föl e pil-

langót, azt mondja, hogy a tinea malinella a vesszők kérégre, hosszas rakásokba rakja tojásait s hogy e tojások körülbelül egy hónap múlva kikelnének. Én ilyen tojásokat, hihetőleg rendkívüli parányiságuk miatt, még nem vettem észre. Azt sem tudom, hogy kikelvén a parányi hernyók, mit tesznek? hogyan vagy mi módon telelnek ki? Abból a körülményből ítélve, hogy erről Taschenberg is hallgat, hajlandó vagyok azt gyanítani, hogy e pillangó tojásai ki sem kelnek a következő év tavaszáig; mert a kikelt, parányi jószágok csak akkor kezdik magukat elárulni, a mikor a rügyek szétnyílni s a levelek fejlődni kezdenek.

Mint hogy a gyümölcsfákon legelőbb is a virágrügyek kezdenek duzzadni és szétnyílni; a rendkívül parányi pókhálós hernyókat azokban lehet legelőbb is észrevennünk ama finom pókhálóról, melyet maguk fölé szőnek s melyet ekkor még, csak reggelenként, a rászállott harmat tesz láthatóvá. Később aztán minél jobban szétnyílt a virágrügy; a pókhálós-szálak annál inkább szembe fognak tűnni még napközben is. E pókhálós-szálak alatt lappangó kis hernyók legelőször is azon gyenge leveleket legelik le, melyek hivatta lettek volna közvetlenül táplálni a kifejlődő virágokat s a kötődött gyümölcsöket. Ha aztán így elfogyasztották az egyik virágrügyből fejlődő leveleket (a virágbimbókat még nem képesek ekkor elrágni); átvándorolnak egy másik virágbokrétára s ott a leveleket pókháló-szálakkal előbb összehuzogatják, aztán addig maradnak ott, a míg az összehuzott levelek zöldjét egészen le nem legelték. Így vándorolnak aztán társaságban egyik bokrétáról a másikra s midőn már levélbokrétára nem akadnak útjokban, a hajtások egyes leveleire is pókháló-szálakból alkotott sűrű, de rendetlen hálózattal jelölve meg nyomukat és legelő tanyájukat. E hálózat kezdetben hófehér és ezen időszakban a kis hernyók vagy benne tanyáznak még, vagy pedig a közvetlen szomszédságban huzták meg magukat egy csoportban, a még teljesen ép levelek közt. Később aztán e hálózat a rászállott harmattól vagy esőtől mindinkább megbarnul vagy megfakul, a mi aztán biztos jele annak, hogy ott már nincs többé egyik sem azon hernyófalkából, mely azt maga fölé szőtte.

A pókhálós-hernyók kora tavasszal kezdik meg a levelek pusztítását és nem szűnnek meg avval csak május vége felé; a mikor aztán vagy a még ép levelek között vagy, — ha ilyent már nem találunk közelükben, — a fa derekán vala-

mely ág vagy vessző tövében, vagy pedig az egymással közel érintkező ágak közeiben gyülekeznek össze, gyakran több falkabeliek is. Itt aztán mind begubódnak s a gubókban bábokká alakulnak. Gubóik sűrű, hófehér szálakból készítve s rendszerint függélyes irányban, közvetlenül egymásmellé, heringmódra vannak beágyazódva annyian, hogy néha olyan gomolyagot is találtam egy helyt, melynek súlya bizonyára közel járt a 200 gramhoz.

Megemlítem itt, hogy a begubódzás ideje felé is, a már teljesen kifejlődött, karcsu és két végén tompa hegyben végződő, barnáshátu, különben áttetsző, zöldesfehér hernyó alig hosszabb 2 centiméternél.

A gubókból csak mintegy két hét múlva bujnak ki a pillangók nem egyszerre, hanem apródonként és a szerint, a mint egyik előbb, másik később gubódzott be és alakult bábbá; hanem úgy junius közepefelé már rendszerint minden gubó üres lesz, minden báb pillangóvá alakul át.

A pókhálós hernyó életmódjának fönnebbiekben közlött vázlatából látható, hogy ennek az ellenségnek őszön és télen át nem árthatunk semmit: hanem csakis egyedül tavasszal és nyár kezdetén küzdhetünk meg vele némi reményével a sikernek.

Megkezdhetjük a pókhálós-hernyó irtását már kora tavasszal az által, hogy azon szétnyílt virágrügyeket, melyekben pókháló szövedéket veszünk észre, két ujjunk közé fogva megnyomkodjuk. Nem sok nyomás kell ilyenkor, hogy a szétnyiladozó rügyekbe bujt hernyók megsemmisüljenek.

Némelyek az ily gyanus rügyeket napszámosokkal letördeltetik és zsákba gyűjtve vízbe fullasztják vagy megégetik az egészet: hanem gyakran így több kárt tehetünk a gyümölcsfa termő szerveiben, mint a mennyi hasznót teszünk irtván a hernyókat. Gyakran megesik így, hogy olyan termőrügyeket is letördeltünk, a melyekből a hernyók elköltöztek és megkiméltünk olyan rügyeket, a melyekbe bele költöztek, de parányiságuk folytán még nem vehettük azt észre.

Biztosabban lehet azonban a pókhálós hernyót irtanunk akkor, a mikor a fák már kileveleztek s a hernyók a leveleknek elpusztítását teljes erővel megkezdették. Ilyenkor csak azt kell néznünk az ágakon, hogy hol látunk egészen friss pókháló-szövedéket; mert vagy abban, vagy a

közvetlen szomszédságban levő levelek közt, okvetlenül megtaláljuk egy csoportban a gonosztevőket s egyszerre szétnyomhatjuk valamennyit. A már több nap óta elhagyott, fakó-vagy barnás-szinű szövedékekben bizonyára egyet sem fogunk találni közülök. A levelek közt feltalált hernyókat aztán, a levelekkel együtt, ügyesen markoljuk be; mert, ha előbb, hogysen összemarkolhattuk volna, megmozgatjuk a lombozatot; pókháló-szálon, egyik a másik után, néha mindnyájan is, hirtelen leereszkednek és az alattok levő lombozat közt eltűnnek szemeink elől.

Legnagyobb pusztítást lehet azonban a pókhálós-hernyók közt akkor véghez vinnünk; a mikor már valamennyi gubóba burkolódzott. Ekkor már nem félhetünk attól, hogy egyik, vagy másik kisiklik kezeink közül. Ez az időszak itt, az Alföldön, rendesen május vége felé esik és tart, mintegy két hétig. A mely gubókat, illetőleg pedig gubó-csomókat ezen két hét alatt le nem szedhattunk; azokból ki fognak repülni a pillangók s nemők fönmaradását jövőre is biztosítani fogják. Ezen kétheti időszakban, 1882-ben, naponta néhány órát vadászva a gubókra, vagy 20 kiló gubót bizonyára leszedtem egymagam fáimról. Ha már most én ezen irtózatossokaságot, melyet így elpusztítottam az idén, mind ott hagyom fáimon; akkor kertemben a jövő tavasszal, bizonyára téli köntösbe öltözött, elégtelenített almafákon hordozhatnám végig tekintetem: mig így, bizton remélem, hogy almafáim zölddebbek lesznek a jövő, mint az idei május végén voltak. És nekem ezt, szerencsémre! bizton lehet reméllenem; mert kertem közelében nincsenek más kertek, honnan az idejében elnem pusztított hernyók pillangói seregestől repülhetnének át: mig azoknak, a kiknek gyümölcsöse másokéval határos, — hacsak mindnyájan föl nem használták a gubók leszedésére legalkalmasabb időt, — az enyémhez hasonló reményt lehetetlen volna táplálniok.

Minden községben akad egy-egy szenvedélyes gyümölcs-barát, a ki a pókhálós-hernyók begubódzási korszakát meglesván, tudtára adhatná ezt a község elöljáróinak.

Ha már most volna oly törvényünk, mely mindenkit szigorúan kötelez fáinak lehernyózására; nem kellene egyéb, mint az, hogy a községi előljáróság támaszkodva e törvényre kihirdetné, hogy ezen vagy ama napon, mindazok, a kiknek alma vagy szilvafáik vannak, kötelességöknek tartásák

kimenni cselédjeikkel, házi népükkel, kivált pedig a fürge és ügyes mászó, apró népséggel a szőlőbe vagy gyümölcsöskeretekbe s ott a fákról a pókhálós-hernyó gubóit leszedni. A ki aztán egy-két napig sem indítaná meg a gubók leszedését; annak fáit, az ő költségére, fogadott napszámosokkal kellene a pókhálós-hernyó gubóitól megtisztítani.

Ha így fogunk eljárni, hiszem, hogy megtörjük a pókhálós-hernyók hatalmát; ha azt végkép megszüntetni képesek nem leszünk is.

*

*

*

Az almafáinkat pusztító pókhálós-hernyónál azonban sokkal veszedelmesebb, sokkal falánkabb az a másik, mely szilva fáinkatszokta lombozatától megfosztani; veszedelmesebb, mondom, mert bajosabb neki ártanunk. Hernyói gyorsabban teszik kopaszszá a szilvafákat, mint amazok az almafákat. Ha veszélyt sejtene; hamarabb leereszkednek tanyájokról, mint az almafákon élőködők. Begubódzásuk ideje apródonkint történik és hosszú időre nyulik. Gubóikat nem illesztik egymás mellé rakásokba, csomókba; hanem ritka pókháló-szövetek közé, szanaszét, egymástól külön, rend nélkül függesztik föl. Gubóik nem oly hófehérek és sűrűn szövöttek, mint az almafákon levők gubói: hanem olyan átlátszók, hogy bennök kis zabszem-nagyságu, pirosas-barna bábjaik jól meg lehet látnunk.

Hernyójáról, pillangójáról ítélve, melyek csak kevésé nagyobbak, mint az almafák pókhálós-hernyóinál és pillangóinál láttuk, azt hinné az ember, hogy az almafákon élőködők a szilvafákon élőködőkkel teljesen egyenlők: de a fönnebbi eltérések a kettő között mégis azt gyaníttatják velem, hogy a kettő egymás között még névben is különbözik. Nem vagyok entomolog; tehát bizonyosat e részben nem állíthatok.

Fiatal korában ezt is épen oly módon pusztítottam, mint az előbbenit; begubódzása után pedig, a hol csak elérhettem, kinyitott ujjaimmal gereblyéltem le gubóit a fákról vagy ágakról.

Úgy hiszem, — minthogy mindkettő éjjeli pillangó, — ha pillangóvá átváltozásuk korszakában. fáink alatt, éjje-

lenkint lángos tüzet éleszténénk; igen sokat el lehetne mindkét fajnak pillangói közül is pusztítanunk.

Ennyi volt, a mit gyümölcsfáink veszedelmesebb ellenségeiről, saját tapasztalatom után, jó lélekkel elmondhattam.

Szerencsésnek fogom magamat tartani; ha szavaim nem lesznek a pusztába kiáltó szavai: hanem fönn és alant egyiránt meghallják, a mivel e hosszúra nyúlt értekezést kezdettem és végzem.

Pusztítsuk a hernyót!

13.

A Baltavári ökörszemcseresznyéről.

Áldott egy hazája lehet a szép és jó cseresznyének az a Baltavár!

Magyarország helynévtára szerint magyarok lakják e falut, kiknek lélekszáma meghaladja az ötszázat.

Beh kár, hogy ez ötszáznál több lélek közül egyik sem akadt napjainkig, a ki azt a kincset, melylyel cseresznyefélékben Baltavár dicsekszik, igyekezett volna megismertetni és elterjeszteni nemcsak édes hazánkban, hanem még a külföldön is!

Mennyi pénzt gazdálkodhattunk volna meg az országnak, ha cseresznyefélékéért külföldi faiskolákra nem szorulunk; hanem azokat itt, hazánkban, a többi, jeles cseresznyetermesztő vidékek közül, (mert hát több is van ám ilyen!) legalább is Baltavárról szerezhettük volna be!!

Hanem hát így van az!

A magyar ember mintha nem is élne már a világon, hanem csak tengődnék! Mert, ha élne és tudná azt, hogy az élet nem egyéb, mint »küzdelem a létért«, bizonyára nem dogná fejét a közönbösség homokjába, hogy ne lássa, ne hallja, mi történik a világon; hanem sas-szemekkel körültekintene, hogy lásson és tudjon, — ha többet nem is, legalább is annyit, a mennyit más nemzetek tudnak.

A külföld rég műveli már a gyümölcésészetet; régen meg van győződve annak áldásos voltáról.

A külföldnek voltak már régebben és vannak most is kitűnő gyümölcésészei, a kik rajzok, színes képek és körülményes leírások által igyekeznek megismertetni minden jó gyümölcsöt s különösen hazájuk értékesebb gyümölcseit.

Mi, fájdalom! még csak most kezdünk annak tudatára ébredni, hogy a gyümölcésészetnek, a gyümölcsiparnak mi is hasznát vehetnők csak úgy, mint a külföld hasznát tudja

annak venni s tán jobban is ránk férne a haszon, mint bárkire is a világon!

Nekünk nem voltak ekkoráig valódi gyümölcsészeink; az egy dr. Entz Ferenczet, a ki közülünk jobb hazába költözött és némileg az élő Kovács Józsefet kivéve, még senki sem tűzte ki feladatává, hogy megismertesse körülményes leírásokban, színes képekben legalább az értékesebbjeit mind ama kincseknek, melyekkel a gyümölcsészet kegyes istennője — Pomona — földgömbünket és rajta édes hazánkat is régen megáldotta.

Kedv és időtöltésből űztük csak eddigelé a gyümölcsészetet; de arra szinte eszünk ágában sem volt gondolni, hogy abból nemcsak saját, önző magunknak, hanem hazánknak is hasznot igyekeztünk volna meríteni.

Voltak idők, midőn arra, hogy nemzetünk életét, becsületét fõntartsuk, megõrizzük, elég volt a kard és az ágyú.

Akkor még — a fegyverforgatáson és harcokon kívül, — nem engedte büszkeségünk az emberi tevékenység más nemére is gondolnunk.

Az a korszak, a dicsőség korszaka volt.

Elmult

A kard kihullott kezünkõl; Magyarországnak nincsen már ágyúja

Most a realismus, a munka korszakát éljük.

Küzdeni kell a létért, de nemcsak karddal és ágyúval, hanem ezerféle más fegyverrel is.

A kard és az ágyú nem elég ótalom többé arra, hogy az emberiség létért való nagy tusájában csúfosan el ne bukjunk.

Most már fegyver lett még az író toll és a kertész olló is, melylyel hazánknak a nemzetcsaládok előtt több becsületet szerezhetünk, mint karddal és ágyúval szerezhetnénk.

Most az élni akaró népeknek »munka« a jelszava.

A dicsőséget többé nem a harczmezõkön kell keresnünk, hanem a tudomány, mûvészet, ipar és kereskedelem terén.

Csak azok a nemzetek fognak élni és számíthatnak biztosan az életre, a kik a munkában keresik és találják dicsőségüket; a kik az emberi tevékenység minden ágában nemcsak megállják helyöket, hanem ki is tüntetik magukat.

Szégyenletes halál vár azokra, a kik irtóznak a munkától, a kik hátat fordítanak a tudománynak, mûvészetnek, iparnak és kereskedelemnek.

Sokan kérdezhetnék nyájas olvasóim közül, hogy mi köze mindezeknek a Baltavári ökörszemcseresznyéhez? De én szükségesnek láttam mégis elmondani; mert úgy gondolkozom, hogy ez igazságokra lelkiismeretes kötelesség mindig és mindenütt figyelmeztetni nemzetünket.

Ez igazságok nem tudásának kell jó részben tulajdonítanunk azt, hogy rohamos lépésekkel haladunk oda, miszerint hazánk maholnap nem a magyarok, hanem idegenek hazájává legyen.

Mutassuk meg az élő nemzeteknek, hogy a magyar a munka terén sem utolsó nemzet!

Ne szégyenljük a munkát: hanem tartsuk azt büszkeségünknek s találjunk abban mi is dicsőséget!

Ha elmaradtunk is eddig a művelt külföld mellett egyben-másban, (pl. a gyümölcsészetben is); törekedjünk oda minden erőnkből, hogy utolérjük őket és, ha lehet, velök nemes versenyre kelhessünk!

Ime! a Gyüm. füzetekből csak most tudtuk meg, hogy hazánk, Baltaváron, egy oly cseresznyefajjal dicsekszik, melyhez hasonlót a külföld sem birt fölmutatni ekkoráig.

Hány, meg hány jeles gyümölcsünk lehet még egyes falvak határában elrejtőzve, melyekkel a külföld előtt is dicsőséget arathatnánk?

Keressük föl ez elrejtett kincseket és terjesszük el a hazában mindenfelé, sőt még (hiteles útlevéllal ellátva, vagyis lefestve, lerajzolva vagy körülményesen leírva őket) a nagy világban is!

Mi, kiket a munka már meggörnyesztett, kiknek izmait a fáradság már ellankasztotta, nem vagyunk többé képesek a kutatás munkájára.

Te vagy arra hivatva hazám ifjú nemzedéke!

Előre!!

Most már szóljunk a Baltavári ökörszemcseresznyéről.

E cseresznyefaj neve már az ötvenes években, az irodalom terén is felmerült. Dr. Entz Ferencz jeles kertészeti füzeteiben hat lapot szentelt a Baltavári ökörszemcseresznyének. E fajt, melyet idézett munkája XIII. füzeté, 74-dik lapján leírt és a hazában tehetsége szerint elterjeszteni igyekezett, ő is Glocker Károlytól kapta s ő is elhalmozza dicsérettel.

Sajnos! Dr. Entz füzeteit kevesen olvasták.

A nemzet gyásznapjaiban jelent az a munka meg; nem csuda, hogy akkor kevesen olvasták!

Sajnos, hogy különösen Baltaváron nem olvasta senki! mert, ha olvasták volna, észre kellett volna venniök, hogy dr. Entz nem a legszebb cseresznyéjőket írta le, mely sárgaszínű, apró piros pettyekkel behintve, húsa pedig fehéres sárga és igen ropogós; hanem egy másikat írt le Baltavári ökörszem név alatt, mely »majdnem tiszta fekete, húsa pedig a lágy és kemény közt úgyszólván a középet tartja, de mégsem ropogós és elég leves:« aztán a melynek »leve sötétvörös és nagyon festő.« Ha — mondom — olvasták volna, a mit dr. Entz írt, a ki cseresznyéjök leírásával hirt és nevet szerzett Baltavárnak; lehetetlen, hogy büszkeségöknök ne tartották volna legszebb cseresznyéjőket is bemutatni dr. Entznek, a ki bizonyára azt is leírta volna valamely hangzatos név alatt, de nem Baltavári ökörszem név alatt többé, a melyet már egy fekete cseresznyefaj számára lefoglalt volt.

Ezt a fekete Baltavári ökörszem cseresznyét még a hatvanas években megkaptam én is ojtó vesszőkben dr. Entztől és, mert egyike azon cseresznyefajaimnak, melyek fája leg-egészségesebb és legtermékenyebb, »Baltavári« egyszerűsített név alatt évenként terjeszttem is ojtó vesszőkben mindenfelé.

Mi volt az oka annak, hogy boldogult Glocker, barátom a baltavári sárga cseresznyét is, minden megjegyzés nélkül egyszerűen csak »Baltavári ökörszem cseresznye« név alatt küldötte meg Keszthelyre? E kérdésre nem fogunk többé feleletet kapni tőle, a ki egy fáradalmas munkában eltöltött hosszú élet után a jók és igazak örök álmát aluszsza.

Ne háborgassuk őt örök nyugalmaiban, hová őt mindnyájunk áldása kísérte; hanem igyekezzünk helyrehozni a hibát s tisztázni a Baltavári ökörszem cseresznye kérdését úgy, a mint lehet és a mint tudjuk.

Minthogy a külföld még aligha vett tudomást a dr. Entz Ferencz által leírt fekete »Baltavári ökörszem cseresznyéről«, én azt indítványoznám, hogy nevezzük ezt ezentul, egyszerűen, »Baltavári cseresznyé«-nek, a mint azt már néhány év óta én is nevezem; vagy nevezzük »Baltavári fekete cseresznyé«-nek, — a »Baltavári ökörszem« elnevezést pedig hagyjuk meg annak a sárga, ropogós cseresznyének, melyről a »Gyümölcsészeti füzetek« utján, már a külföld is tudomást szerezhetett;

mert két, különböző faj ugyanegy név alatt, kellemetlen félreértések nélkül, nem szerepelhet többé a gyümölcsészet irodalmában.

Ennyit akartam elmondani és magam igazolásául kellett is elmondanom a Baltavári ökörszem cseresznyéről; mert nem szeretném, hogy azok, a kiknek ekkorig «Baltavári» vagy «Baltavári ökörszem» név alatt ojtóvesszőket küldöttem, azt higgyék felőlem, hogy én szándékosan vagy tévedésből adtam ki kezemből fekete és nem ropogós cseresznyét sárga és ropogós cseresznye helyett, mely utóbbi ekkorig még teljesen ismeretlen volt előttem és nincs is meg birtokomban.

*

*

*

Midőn a fönnebbi cikket 1881 őszén megírtam és közlöttem; szentül meg voltam győződve arról, hogy a »Baltavári ökörszem« cseresznyét illetőleg nekem van igazam vagyis, hogy az a valódi »Baltavári ökörszem« cseresznye, melyet bold. dr. Entz Ferencz, mint **fekete cseresznyét** a »kertészeti füzetek«-ben, még az ötvenes években leírt, és nem az a másik, t. i. **a piros pettyes sárga**, melyről napjainkig teljesen hallgatott a krónika; melyet az irodalom terén senki sem hozott szóba; melynek, nemhogy leírása, de még rövid jellemzése sem volt eddig sehol sem közölve.

Fönnebbi cikkemet csakis azon szándékból közlöttem, hogy, ha már megtörtént ama botlás, hogy irodalmunkban egyetlenegy név alatt két, különböző gyümölcsfajt emlegetünk föl, igyekezzem, a mennyire tőlem telhetik, ezen botrányt elsimitani; mert én valóban botránynak tartom azt; ha a gyümölcsészet irodalma terén mozgó emberek olyan baklövést követnek el, hogy egy, körülményesen leírt s két évtizeden át, a hazában sokfelé elterjesztett gyümölcs neve alatt más és egészen különböző gyümölcsöt léptetnek a világ szinpadára.

A botlásból származott botrányt már azért is igyekeznem kellett elsimitani; mert az újabb **Baltavári ökörszem** cseresznye oly emberek nevére való hivatkozással lett irodalmunkba bevezetve, a kik hazafias tevékenységükért mindnyájunk tiszteletét birták, de a kiket az elkövetett botlásért kérdőre nem vonhatunk; mert nem élnek többé közöttünk s magukat nem menthetik, nem védelmezhetik.

Azon elhunytakra nézve, a kikről tudva van, hogy életökben az emberiség javára törekedtek, nekem is elvem az, hogy »de mortuis nihil, nisi bene, vagy magyarul: Tiszteld a holtak emlékét! hallgass, ha jót nem mondhatsz róluk!«

Csak azért írtam, tehát a főnebbi cikket; mert reméltem, hogy cikkem az utolsó szó lesz, melylyel a **Baltavári Ökőrszem** cseresznye kérdése fölött napi rendre térhetünk: de „Nem oda Buda!“ voltak, a kik a botrányt tovább akarták folytatni és folytatták is. A **Baltavári Ökőrszem** cseresznyéről, a helyszinen, Baltaváron jegyzőkönyvet vettek föl*), melyben bebizonyították

1-ször is, hogy Baltavár és határa nem cseresznyetermő hely és nem is volt soha; minek folytán bold. emlékü elődeink Glocker és dr. Entz egyetlenegy cseresznye fajt sem nevezhettek el jogosan Baltavárról, a hol magról nem is kelt egyik cseresznyefaj sem, mi nekik az elkeresztelésre jogot adhatott volna; bebizonyították ama jegyzőkönyvben

2-szor azt is, hogy az újabban fölmerült **Baltavári Ökőrszem** cseresznye eredetére nézve nem is baltavári, hanem **külföldi és egykor, alkalmasint,** — ha Baltavár néhai plébánosának, Nyikos Mihálynak szavaiban hihetünk, a Festetich gróf család kertészetébe »Párisból került, a hol azon cseresznyefajból egy ojtóág ára egy darab arany volt; »bebizonyították

3-szor azt is, hogy azon cseresznyefaj, a melyikről ott, a helyszinén jegyzőkönyvet vettek föl, Baltaváron nem: **Ökőrszem,** hanem »**Óriási cseresznye**« név alatt ismeretes; s végre bebizonyították

4-szer azt is, hogy az Óriás cseresznye vagyis az újabban fölmerült **Baltavári Ökőrszem** cseresznye, csak olyan vidéken termékeny, mely kedvező a cseresznye-tenyésztésre: mig **Baltaváron és vidékén** (és így valószínűleg, hazánk legtöbb vidékén is) **terméketlen és így általános elterjesztésre nem méltó** cseresznyefaj.

Én édes istenem! hát mire való volt mindezt bebizonyítani? — Arra, hogy be legyen bizonyítva, miszerint a kétféle Baltavári ökőrszem cseresznye közül az a valódi, mely Glockertől Keszthelyre került és nem a Bereczkié, mely ugyanazon név alatt hozzá dr. Entztől és nem, — mikép azt

*) Lásd „Gyümölcsészeti füzetek“ 1882. évfolyam 98, és következő lapjain!

megátalkodott következetességgel állítják — Glockertől került.*)

Azonban, szerény véleményem szerint, ama jegyzőkönyvvel nem azt bizonyították be, a mit akartak, hogy t. i. a a Keszthelyre került Baltavári ökörszem cseresznye a valódi, hanem bebizonyították azt, hogy a **kétféle Baltavári ökörszem cseresznye közül egyik sem valódi.**

Valódi Baltavári ökörszem cseresznyének csak azt lehetne elneveznünk, mely Baltaváron magról keletkezett és nagysága és színe visszatükrözése végett, már ott, helyben **Ökörszem** cseresznyének lett volna elkeresztelve, mely elnevezésnek aztán csakis az lehetett volna a jelentése, hogy »**nagy és fekete**« cseresznye, vagyis olyan nagy és fekete, mint az **ökör szeme.**

Glockerról és dr. Entzről, a kik mindketten legalább a német gyümölcészeti irodalomban járatosak lehettek, annyit csak illik föltételeznünk, hogy a boldogultak jól tudták, hogy a németek Ökörszív cseresznyéje (= Ochsen herzkirsche) fekete cseresznye; aztán tudták azt is, hogy az ökör szeme is fekete: ha tehát ők valamely cseresznyének **Ökörszív** vagy **Ökörszem** nevet adtak; az a cseresznye nem lehetett másszinű, hanem csakis fekete, cseresznye; mert sárga vagy piros cseresznyére sehogy sem illenék ez a nevezet. Ez oknál fogva joggal lehet azon állítást kockáztatnunk, hogy azon Baltavári ökörszem cseresznye, melyet kezdetben Glocker nevezett így el, nem arról a fáról került Glockerhoz, mely fa a baltavári plébánia udvarán állott; hanem, hihetőleg, a Festetich grófok ottani kertészetéből, a hol bizonyára találkozott a pirosak között fekete cseresznye is.

Ha már most boldogult Glocker barátomtól Keszthelyre mégis pirosas cseresznye került Baltavári ökörszem név alatt; az csak tévedésből történhetett, melyért nem Glockert magát, hanem Anton nevű segédjét róhatjuk meg, a kiből Glockernek föltétlenül meg kellett bíznia, mert Glocker, maga, életének alkonyata felé, testének súlya által, a szabad mozgásban szerfelett akadályozva volt.

*) Boldogult Glocker barátomtól egyetlenegy cseresznye- vagy meggyfajról sem kaptam ojtványt vagy ojtóvesszőt, a mit a hozzám került gyümölcsfajok származásáról, lelkiismeretesen vezetett naplóm-mal mindenkor be is bizonyíthatok.

Nincs tehát a fölvett jegyzőkönyv által czáfolhatlanul bebizonyítva, hogy az a valódi Baltavári ökörszem cseresznye, mely Glockertől, e név alatt, Keszthelyre került: de az sincsen elvitázhatlanul bebizonyítva, hogy az én cseresznyefajom, mely, mint mondtam, hozzám dr. Entztől került, nem az első lett volna, melyet Baltavári ökörszem név alatt neveztek el.

Az én cseresznyefajomra inkább ráillik az „Ökörszem“ elnevezés mint a keszthelyire. Az én cseresznyefajom már két évtized óta, hiteles útlevéllal ellátva jár-kél a hazában és terjed mindenfelé; mert gazdag és rendes termékenységénél és fájának edzett voltánál fogva érdemes az általános elterjesztésre is: mindennek dacára, az említett jegyzőkönyv adatai után, őszintén beismerem, hogy valódiság tekintetében csak ott áll az én fajom is, a hol a keszthelyi.

Ezek után, sajnálattal bár, de be kell vallanunk, hogy tiszteletre méltó elődeink hibát követtek el akkor, a mikor egy, olyan cseresznyefajnak, — legyen az piros pettyes, sárga vagy »fekete ropogós« — mely nem Baltaváron született a világra, Baltavári ökörszem cseresznye — nevet adtak: de nagyobb hiba volt az tőlünk, ifjabb nemzedéktől, hogy az elődeink által már így nevezett és körülményesen le is írt és elterjesztett, fekete cseresznyéről tudomást nem szereztünk, hanem annak neve alatt mégis egy, egészen más, »bizonytalan sárgaszínű, piros pettyes« cseresznyét léptettünk föl.

Hazai gyümölcsészetünk sohasem bontakozhatik ki pólyájából, ha művelői közül mindenik saját szakállára úzi a a pomológiát; ha ismeretlen gyümölcsöket helytelen névre keresztelünk s az egyszer elnevezett gyümölcsöt ma így, holnap már másképen nevezzük el vagy pedig, ha valamely gyümölcsnek már ismert nevét más gyümölcsre ragasztjuk rá. Vessük el a helytelen nevet; de ne szégyeneljük megtartani a helyes elnevezést, melyet valamely gyümölcs akár elődeinktől, akár élő pályatársainktól kapott! tanuljuk el a jót, a helyeset elődeinktől is, pályatársainktól is s ne igyekezzünk magunkat úgy mutatni be a laikus nagy közönségnek, mintha a gyümölcsészet terén rá sem volnánk szorulva arra, hogy másoktól tanuljuk!

Ezen leczke nekem éppen úgy szól, mint élő pályatársaimnak és én tőlem telhetőleg igyekszem is ahhoz alkalmazkodni, a mit ez a leczke előmbe szab.

Rátérve már most a Baltavári ökörszem cseresznyére, tudjuk, hogy e név megtarthatásáért kétféle cseresznye szállt

a verseny-síkra; azt is tudjuk, hogy a kétféle cseresznye közül egyik sem született Baltaváron és így a »Baltavári« elnevezésre egyik sem tarthat igényt; aztán a fönebbiekből azt is tudjuk, hogy az »Ökörszem« elnevezést a versenygő felek közül csakis a **fekete** követelhetné magának: az a kérdés merül föl, hogy — a versenygő felek közti czivódást megszüntetendő — nem volna-e helyesebb a »Baltavári ökörszem« elnevezést végkép megszüntetnünk és a versenygő felek közül az egyiket, t. i. a **feketét** »**Dr. Entz feketéje**«, a másikat pedig, t. i. a **piros pettyes sárgát** »**Glocker óriása**« névre keresztelnünk?

Mindazok, a kik velem együtt tisztelni tudják elhunyt jeles elődeink emlékét; bizonyára »igen«-nel fognak e kérdésre felelni: minélfogva részemről tisztelettel kérem mindazokat, a kik tőlem ojtóveszőkben »**Baltavári**« vagy »**Baltavári ökörszem**« név alatt kaptak cseresznyét, hogy azt ezentúl »**Dr. Entz feketéje**« névvel nevezzék! a minthogy ezentúl én is ezen utóbbi név alatt fogom azt a hazában terjeszteni.

És evvel részemről örökre be van fejezve a vita az istenben boldogult és a hasonnevek rengeteg lomtárába való »Baltavári ökörszem« cseresznye fölött.

14.

A sóvári almáról.

Van-e széles Magyarországnak olyan gyümölcsstenyésztő helye, a hol a sóvári almát ne ismernék vagy legalább ne emlegetnék?

Én azt hiszem, hogy nincs: de, ha van; — valjon nem szánakozik-e mindenki azokon, a kik még a sóvári almát sem ismerik?

Úton-útfélen bárki említse föl a sóvári almát; kezdve a gunyhók lakójától, föl egész azokig, a kik palotákban laknak, senkinek sem jut eszébe kérdezni, hogy miféle alma az a sóvári alma? — Ilyen kérdést nálunk, — félve a szégyentől, — senki, de senki sem merne kockáztatni.

Akarja — nem akarja, Magyarországon mindenkinek ismernie kell a sóvári almát.

Kárpátoktól Adriáig annyit emlegetik ezt, hogy a kinek füle van, — mihelyt gagyogni kezd, — talán a sóvári alma az a szó, a mit a »tata«, »mama« szó után ki tud először gagyogni.

Ha értenők a madárnyelvet; még arra is rájönnének talán, hogy nálunk a verebek is széltére a sóvári almáról csi-ripelnek!?

Nagy kincse, nagy büszkesége hazánknak a sóvári alma!

Ki hazáját szereti; hogy is állhatná meg, hogy ne dicsekednék a világon mindenütt eme nagy kincsünkkel, a sóvári almával?

Dicsekedtünk is . . . de, hogyis ne dicsekedtünk volna? hiszen lámpával járhatjuk be a világ bármely országát: de olyat, egyiket sem találunk, a hol egy, bizonyos almafaj, — milyen például nálunk a sóvári alma, — egyetlen egy hártárból, egyetlen egy, valamire való gyümölcsösből sem hiányzanék.

Igen nálunk minden községben, a hol gyümölcsöt tenyésztenek, minden valamire való nagyobb gyümölcsösben,

aztán minden valamire való faiskolában is, okvetlenül meg kell lennie a sóvári almának.

Nem vádolná-e mindenki hazafiatlansággal azt a magyar embert, a ki gyümölcsöséből, a külföldről becipelt gyümölcs-fajok mellett, a mi legnagyobb kincsünket, a sóvári almát kifeledné?

Nekem is van egy gyümölcsstelepem, hová szenvedélyem szent lelkesedésével igyekeztem összegyűjteni a világ nevezetesebb gyümölcsseit, hogy ezeket megismerhessem, saját fáimról megízlelhessem és közülök azokat, a melyeket terjesztésre méltónak találtam, a hazában elterjeszthessem.

Nehogy hazafiatlansággal vádolhassanak; — igen természetes, hogy nekem is igyekeznem kellett eme, legnagyobb, hazai kincsünket a sóvári almát beszereznem.

Beszereztem

Hogy is ne szereztem volna be?! hiszen abból a kertből, mely két évtized alatt a magyar gyümölcsezészet búcsújáró helyének hírébe jutott, csak nem hiányozhatik a sóvári alma!?

Mit gondol a nyájas olvasó? valjon mért halogattam én eme nagy kincsünket könyvemben töviről-hegyére, tetőtől-talpig, körülményesen leírni és nemcsak a hazában, de még külföldön is megismertetni és elterjesztetni?

Nagy oka volt ennek a halogatásnak!

Mihelyt beszereztem ezen almafajt, ama kérdés merült föl lelkemben, a mit nyilvánosan én sem mertem volna pályám kezdetén fölvetni, hogy — »**miféle alma is hát ez a sóvári alma?**«

Kitől kérjek e kérdésre feleletet, hogy tudatlanságomért ki ne kaczagjanak?

Előbb, hogysem a fajt elterjesztetni kezdeném, önmagam igyekeztem megfelelni a lelkemben fölmerült kérdésre.

Kutatni kezdettem mindenfelé a hazában a sóvári alma származását, hogy tudjam, mikor lépett a világba? Ki volt az a szerencsés ember, a ki azt magról fölnevelte? Ki volt, a ki azt legelőször sóvári névre elkeresztelte?

Sajnos! e kérdésekre sem könyvek, sem írott emlékek, sem élő emberek nem tudtak nekem feleletet adni.

Hasztalan kutattam azon útlevelet, melylyel a sóvári alma Tolnát-Baranyát mind bebarangolta ekkoráig; hasztalan kerestem körülményes leírását, a honnan aztán fajom valódiságát kitudhattam volna! — Nemhogy körülményes leírást,

de még csak egy rövidke jellemzést sem fedeztem föl sehol a sóvári almáról pedig hejh! sokat fáradtam ez ügyben.

A temérdek irka-firkának s annak a drága időnek, amit e végett el kellett vesztegetnem, mi lett utóvégre is az eredménye? mi lett a jutalma?

Sem több, sem kevesebb, mint azon egyetlen, sajnos meggyőződés, mely nekem, a lelkemben fölmerült kérdésre, hogy miféle alma is hát a sóvári alma? — azt felelte, hogy a sóvári alma egy olyan tengeri kígyó, melyet sokan láttak majd itt, majd ott fölmerülni a világtengerből, de a melyikről bölcsen hallgat a természethistória; azt felelte, hogy a sóvári alma egy oly talált gyermek, a kinek sem anyját, sem apját, sem keresztlevelét nem ismeri senki; azt felelte, hogy a sóvári alma egy oly jött-ment bitang, a ki útlevel nélkül barangol mindenfelé a magyar hazában, de a ki időjárással olyan híressé vált, hogy most száz és száz, egymástól nagyon különböző, értékes vagy értéktelen almafajunk szerencsésnek érzi magát, ha a sóvári alma nevével csatangolhat szintén a hazában.

Annyi nálunk a sóvári alma, mint a Mátra szele: nem csuda tehát, ha az eredetit, a valódit, hasztalan kutatjuk a sok közt. Nem fogjuk azt megtalálni soha.

Névben él csak a sóvári alma és, ha a valóságban nem is, de legalább — névben élni fog az mindaddig, a míg magyar ember s alma lesz a földön.

Ha a külföldi ember eldicsekszik hazája gyümölcseivel; annak van értelme.

Hiszen külföldön, kivált a németek, francziák, belgák, angolok, sőt még az éjszak-amerikaiaknál is, olyan gazdag a gyümölcészet irodalma, hogy abban minden gyümölcsnek, a melyikkel ott dicsekedni mernek, bárki is könnyen föl találhatja körülményes leírását, útlevelét.

Van-e annak értelme, ha mi eldicsekszünk, — ha egyébbel nem is, legalább — sóvári almánkkal?

No már e kérdésre én azt felelhetem, hogy nincs annak semmi, de semmi értelme; mert, ha dicsekvésünk után eszébe jutott volna valamely külföldinek a sóvári alma eredetéről, származási történetéről vagy legalább jellemző vonásairól kérdezősködni szóval, útlevelét előkérni, valjon ki tudott volna kérdéseire megfelelni? ki tudta volna neki a keresett útlevelet előmutatni? Annyi bizonyos, hogy a hány magyar embert kérdezett volna meg; csaknem ugyanannyi, egymás-

tól eltérő jellemzést hallott volna a sóvári almáról és ennek eredetéről; mert senkisémet tudott volna neki egyebet felelni, mint azt, hogy ez almafaj hazai, magyar faj.

Tudomásom van róla, hogy dr. Lucas Ede több helyről is kapott mutatót sóvári almánkról: de biz ő azokat dicsekvésre méltóknak éppen nem találta s gyanakodott a faj valódiságában, létezésében is; mert más és más, többnyire értéktelen fajt kapott e név alatt minden beküldőtől.

Méltán kérdezhetem ezek folytán, hogy mit nyertünk dicsekvésünkkel, sóvári almánk híresztgetésével?

Dicsekvésünkkel csak azt árultuk el, hogy bizony mi a gyümölcsészetben, a külföldiek, kivált pedig a művelt nyugati népek mellett, még nagyon hátra vagyunk; csak azt árultuk el, hogy a magyar gyümölcsészetnek hazánkban még nem volt irodalma.

Szégyent arattunk hát dicsekvésünkkel: de ne engedjük tovább, hogy e szégyen ránk száradjon!

Műveljük mi is, mint művelik a külföldiek a gyümölcsészet irodalmát. Vegyük pártfogásunkba azokat, a kik a magyar gyümölcsészet irodalmának művelésében fáradoznak; a kik oda törekszenek, hogy édes hazánkról ebbeli hátramaradottságunk szégyen foltját lemossák, letöröljék!

Ki is van már tűzve, meg is van már koszorúzva hazai gyümölcsészetünk lobogója.

Hozzád kiáltok hazám művelt, lelkes ifjúsága!

Ne hagyjátok e zászlót porba hullni, ha maholnap ki-dülnek a sorból azok,* a kik ezt most fönнен lobogtatják!

Ide seregeltetek mind, a kiket a természet szent szeretetére anyátok, apátok megtanított!

Vigyétek e zászlót diadalról-diadalra s osztozzatok a diadal dicsőségén mindannyian.

Előre!!

* * *

Még nem végeztem be, a mit a sóvári almáról itt elmondani szándékoztam: folytatom hát tovább.

A hetvenes évek elejétől kezdve, folyvást gyűjtöttem a sóvári almákat. Igen; almákat és nem almát; mert a hányan e név alatt akár gyümölcsöt, akár ojtóvesszőt küldöt-

tek hozzám, csaknem egytől-egyig mind más és másféle almafajt küldöttek.

Sok volna itt előszámlálnom mindazokat, a kik nekem a sóvári almáról vagy »sóvári« nevezett alatt mutatóul gyümölcsöt küldöttek. Elégnek tartom csak némelyeket fölemlíteni még azok közül is, a kik nekem a sóvári almáról nemcsak gyümölcsöt, hanem egyúttal ojtó vesszőket is küldöttek a végből, hogy nekem a sóvári alma tanulmányozásához módot, alkalmat nyujtsanak.

Ime! a sóvári almáról következő helyekről küldöttek nekem részint még most is élő, részint már elhalt, tisztelt barátaim ojtó vesszőt is, gyümölcsöt is.

Hazai gyümölcsészetünk nevében fogadják e helyt szivességökért őszinte köszönetem mindazok, a kik közülök még életben vannak! és legyen áldott örökre emléke azoknak, a kik közülök már az igazak örök álmát alusszák!

Pusztá-Poóról, bold. Pétery Károly, volt országgyűlési képviselő, barátom küldött kétféle sóvári almát, melyeket ő, e név alatt, már gyermekkorától ismert volt.

Lekehalmáról Fazekas Károly, birtokos, barátom, a ki már hetvenes éveit tapossa, ismét egy olyan sóvári almát küldött, a melyet ő is, gyermekkorától e név alatt ismert. Ez a sóvári alma nálam még nem termett: de növényzete után ítélve, aligha nem azonos a Daru almával. (Lásd Gyüm. vázl. I. 421.)

Halasról (Pestmegye), Vass Elek, főkertész, barátom szintén egy almafajt küldött, melyet náluk sóvári név alatt ismernek. Ez kevésbecsű faj s teljesen különbözik azoktól, a melyeket a fönnebbi helyekről kaptam volt.

Balassa-Gyarmatról, bold. Némethy Károly, ügyvéd, barátomtól kaptam egy olyan sóvári almafajt, melyet a házaló gyümölcsárúsok rendkívül nagyra becsülnek azon a vidéken s vele a hazában sokfelé üznek kereskedést. Ez is különbözik a fönnebbi helyekről küldött sóvári almáktól és csak II. rendű piaczos gyümölcs. Róla azt írja Némethy egyik levelében, hogy ennek a fajnak Csetnek vidéke lehetett bölcsője, a hol ötféle, egymástól egészen különböző sóvári almát ismernek.

Rimaszombatról, Szontagh Pál, országgyűlési képviselő tisztelt barátomtól kaptam három-féle sóvári almát, t. i. az ott Nagysóvári, Apró-sóvári, Legapróbb sóvári név alatt ismerteket, melyek egymás közt is különbözők és a fönnebbi

sóváriak egyikével sem azonosak. Ezen tisztelt barátom szívesen vállalkozott fölkerésem folytán arra is, hogy ismerőseinél, Sárosmegyében puhatolózzék a felől, hogy valjon Sóvárott tudnak-e valamit a sóvári alma eredetéről? Puhatolózásának eredménye az lett, hogy Sóváron mit sem tudnak a sóvári almáról.

Kentelkéről (Erdély), Vályi Elek, ref. esperes, kedves barátomtól, a ki engem gyümölcsészeti törekvésemben mindig lelkesen támogatott, két ízben is kaptam ojtó vesszőt a sóvári almáról, mely állítása szerint a Szilágyságban nagyon el van terjedve és nemcsak ott, de a Szilágyságot környező megyékben, úgy Erdélyben, mint Magyarországon is, sóvári név alatt ismeretes. És ez a faj szintén azonosnak mutatkozott gyümölcseiben úgy, mint növényzetében a Daru almával.

Lukafalváról (Marosszék, Erdély), Porzsolt Ádám, néptanító, barátomtól, sóvári — név alatt kaptam egy jókora nagy, bordás, aranykaféle almafajról gyümölcsöt is, ojtó vesszőt is, mely szintén különbözik a fönnebbi sóváriak mindekétől.

Misztótfaluból (Szatmármegye), Guzman Dénes, barátomtól, a ki eladási szempontból nagyban termeli a gyümölcsöt, kaptam kétféle sóvári almát, t. i. az ott úgynevezett Nagysóvári és Középnagy sóvári almát. Ezek közül az egyik azonos a Daru almával, a másik különbözik megint valamenyny, eddig fölemlegetett sóvári almától.

Zilahról (Szilágymegye), Mezey Albert, törvényszéki bírótól háromféle sóvári almáról kaptam mutatóul gyümölcsöt, melyek közül az egyik azonos az általom leírt Daru almával, de a másik kettő megint különbözik az eddig már fölemlegetett, valamennyi sóvári almától. Minthogy pedig ez utóbbi két faj közül az egyik, a melyiket Mezey Albert tisztelt honfitársam *Barna piros sóvári*-nak nevezett, olyan kitűnő fajnak mutatkozott, hogy az ekkoráig nekem bemutatott sóvári almafajokat minden tekintetben fölül múlta; el voltam határozva, hogy sóvári alma — név alatt ezt írom le körülmenyesen; mert valamennyi sóvári alma közt ezt tartottam legérdemesebbnek a sóvári alma híres nevére: de, sajnos, Mezey Albert időközben, lakását Zilahról Pestre téván át, tőle a Barnapiros sóváriról, sem ojtó vesszőt, sem gyümölcsöt nem kaphattam többé! Küldöttek ugyan a Barnapiros sóváriról, Zilahról, ketten is vesszőt: de a növényzetről ítélve úgylátom, hogy e név alatt a Zilahon legismer-

tebb sóváriról, — mely a Daru almával azonos, — küldöttek volt vesszőt. Ilyen módon aztán a tengeri kígyó, melyett a Barnapiros sóváriban nyakon csiphetni reméltem, megint csak kisíklott kezeim közül.

Jánokról, (Abaujmegye), Sziklay Ede, birtokos, kedves öcsém-től kaptam egy faj almát sóvári név alatt, mely az ő barátjánál, Darvas Ferencz, birtokosnál, **Felső-Gagyron** (szintén Abaujmegyében) termett és a mely nemcsak az előbb emlegetett sóváriak mindenikétől különbözött, de nagyság, szépség és jóság tekintetében, még a Barnapiros sóvárit is fölülmulta. Erre a fajra mondja Sziklay öcsém hozzám írt számos levelei egyikében, hogy igen örvendene rajta, ha ezt érdemesítenők abban a kitüntetésben, hogy a sokféle, többnyire selejtes sóvári közül kiemelnök, körülményesen leírnók és sóvári név alatt egyedül ennek terjesztésére szorítkoznánk. Minthogy ezen fajnak sem eredetéről, sem elterjedési viszonyairól Sziklay öcsém biztos adatokat szerezni nem tudott; kételkedtem benne, hogy ez a faj hazai faj volna. Olyan kitűnő gyümölcs, mint ez, gondolám magamban, lehetetlen, hogy külföldön ekkoráig ismeretlen maradhatott volna. Ha külföldi és nem hazai faj; akkor ott bizonyára lesz már annak neve. Én, magam, vele azonosnak vehető fajt, könyveimben egyet sem találtam. Azt javasoltam tehát Sziklay öcsémnek, hogy küldjenek e fajról néhány ép gyümölcspéldányt meghatározás végett Reutlingenbe, dr. Lucas Edéhez, a ki, mint korának legnagyobb gyümölcsismerője, bizonyára tudni fogja ezen alma nevét; ha ez a faj, a mint én gyanítom, csakugyan külföldi faj volna. — Javaslatom folytán valóban kapott is Lucas mutatót e fajról és ezt írta szórúlszóra Sziklay öcsémnek:

»A hozzám küldött almák a rózsalmák családjából valók és kitűnő jóságúak. Többektől többféle sóvárit kaptam már; de egyik sem volt oly jó, mint ezek. Kérem nevezzék ezen túl ezen almafajt »Nemes-Sóvárinak«, hogy aztán németül »Edler-Sóvári« legyen annak neve. Hálásan fogadnám, ha nekem e fajról néhány szál ojtóvesszőt küldeni sziveskednének.«

Ez volt Lucasnak német nyelven írt válasza Sziklayhoz, miből kitetszik, hogy Lucas még nem ismerte e fajt. Már így aztán, ha még ő sem ismerte, csaknem teljes biztossággal mondhatjuk, hogy ez a faj is olyan hazai fajunk, mely a sóvári-nevet fölvenni szükségesnek látta, ha a nagy világ-

ban megjelenni és ott magának tért nyitni szándékozik; mert sejtette, hogy hazánkban szóra sem érdemes almának tekintik azt az almát, a mi nem sóvári alma. És ebbeli sejtelve nem csalta meg őt; mert Abaujban sóvári neve végett csakhamar fölkarolták és még külföldön is bemutatták őt, a hol aztán Németország első rangu gyümölcsésze méltónak ítélte őt arra, hogy kiemeljük a hétköznapi sóváriak osztályából s «Nemes» előnévvel nemesi rangra emeljük.

Alább, gyümölcsleírásaim sorában, Lucas kívánata szerint, Nemes-sóvári név alatt fogom ez új nemest bemutatni.

Munkácsról, Sárkány Gábor, községi iskolai igazgató derék öcsém is küldött mutatóba kétféle Sóvári almáról gyümölcsöt és később ojtó vesszőt is. Az egyik azonos a Daru almával; a másik egy olyan becses faj, mely a kitünőleg I. rendű gyümölcsfajok közt is meglehetősen ritkítja a párját. Beregmegyében, különösen pedig a Tiszaháton régi idők óta el van ez terjedve. Származása ugyan ennek sem ismeretes; de arra, hogy a híres sóvári-nevet viselhesse feljósítja őt az a terület, melyet e név alatt birtokba vett.

Alább, gyümölcsleírásaim sorában, Beregi sóvári név alatt, ezt a fajt is be fogom mutatni.

Lehetne még több helyet a honnan és több derék honfitársamat, a kitől a sóvári almáról ojtó vesszőt is, gyümölcsöket is kaptam, fölemlítenem: de úgyhiszem, untig elég ennyi is meggyőzni bennünket arról, hogy a sóvári alma ügyét tisztázni nehéz egy föladat.

Meggyőződhattünk a fönnebbiekből arról is, hogy a sóvári alma névre, hazai gyümölcsészetünk irodalmában legtöbb joga lett volna azon almafajnak, mely központul véve a Szilágyságot hazánk éjszak-keleti részén, több megyében ezen név alatt ismeretes és ezen név alatt van elterjedve: de ezen almafaj az irodalomba már előbb Daru alma név alatt lőn bevezetve és magyaros Daru alma nevezet alatt még a külföld gyümölcsészeti irodalmában is megismertetve.

A szilágysági sóvári alma, melyet én jóval később ismertem meg, mint a Daru almát, most már csak a Daru alma hasonnevei közt szerepelhet, mert egy, még senki által le nem írt almafajnak csak az lehet a törvényes, jogos neve, amit annak az irodalomban első leírója adott. Arra, hogy a Daru alma-nevet, mely már csaknem világszerte ismeretessé lőn, megszüntessük és a Sóvári alma hasonnevei közé degradáljuk, szükséges volna, hogy a sóvári alma napnál

világosabban bebizonyítsa, hogy mi jogon nevezik őt a Szi-
lágyságban sóvári almának és mért nem nevezik ott is Daru
almának? de ezt bebizonyítani, sajnos! lehetetlen többé;
mert a sóvári alma örökre elvesztette keresztlevelét és, ha
volt útlevele egykor; örökre elvesztette azt is.

Most már a »Sóvári«-elnevezés egy, értelem nélküli
szónál többre nem becsülhető: de rajtunk áll, hogy **azt egy,**
olyan szónak vegyük, mely alatt hazánkban a leg-
kitűnőbb, terjesztésre legméltóbb, olyan még le-
nem irt, hazai almákat értsünk, melyek közt, a »só-
vári« közös nevőkön kívül, egyéb rokonsági kap-
csolatot többnyire fölösleges is volna keresnünk;
mert ily kapcsolatot aligha találnánk.

Ilyen értelemben aztán bizvást megtarthatjuk a sóvári
szót gyümölcsészeti irodalmunkban is éppen úgy, mint a kül-
földi gyümölcsészek megtartották több gyümölcs család neve
gyanánt a magukban vive szintén értelemnélküli **renet kal-**
vil stb. szokat.

Ilyen értelemben használom én is a sóvári-szót, midőn
Nemes-sóvári-t és Beregi-sóvárit emlegetek.

Annyira megszokta, megszerette népünk a sóvári-szót,
hogy nincs erő, nincs hatalom, mely őt arról leszoktassa:
tartsuk meg tehát számára ezt a kedvelt gyümölcsnevet; de
az irodalom terén csakis a fönnebbi fogalom kifejezésére hasz-
náljuk azt.

A „Sóvári“-szót ne tekintsük többé tulajdon-névnek,
hanem csak olyan köznévnek, melyet, mihelyt jelző szót
teszünk elébe, — épen mint a francziák renetjét, kalvilját,
— ezentúl csak kis betűvel sóvári-nak (és nem Sóvári-nak)
kell kiírnunk.

És ime! ennyi volt, a mit én a Sóvári almáról elmon-
dani jónak, szükségesnek láttam.

Örvendeni fogok, ha szerény véleményem tisztelt pálya-
társaim helyeslésével találkozok; mert akkor hazai gyümöl-
csészettünk tengeri kígyója, a sóvári alma fölött, bizvást napi-
rendre térhetünk s többé ezen ügy tisztázására a drága időt
nem lesz szükség vesztegetnünk.

15.

Az orbai almáról.

(1880-ban.)

Midőn t. olvasóim előtt egy oly almafajt akarok jelen soraim által megismertetni, mely hivatva van, hogy a gyümölcsészet birodalmában egykor nagy szerepet játszó; remélem, nem veszik tőlem rossz néven, ha kissé bővebben mondom el, hogy hogyan jutottam e nagybecsű fajhoz és annak megismeréséhez.

Márton Ferencz, kir. járásbíró Csik-Szent-Mártonban, egyike azon lelkes ügybarátainknak, a kik folytonos buzdításukkal rábeszéltek arra, hogy gyümölcsészeti tanulmányaimat és tapasztalataimat önálló munkában is közrebocsátottam, hozzám írt, egyik levelében megigérte, hogy a Székelyföldön elterjedt, értékesebb gyümölcsfajok közül néhányat természetben is megismertet velem 1875. évi decz. 30-ról kelt levelében a többek közt így ír: »Van nekünk egy almafajunk, mely a Háromszéken, »Fűz-alma« név alatt nagyon el van terjedve. Ezen almát dugvány által szaporítják, mint a fűzet. Magva nincs, csak maghártyája. Gyümölcse elég nagy, hosszukás csúcsos-idomú; késő tavaszig eláll. Húsa puha, savanykás; téstában kitűnő; nem könnyen rothad, még ha ütődést kapott is. Ismered-e ezen almát?»

Egy másik levelében, melyet 1876. márczius 28-án írt s a mikor hozzám a megelőző levelében említett Fűz almáról öt darab gyökeres tősarjadványt is küldött, azt írja, hogy »ezen almafaj bizonyára meg fog téged lepni. Gyümölcse télen-nyáron használható, tartós, ép gyümölcs. Húsa puha; savanya igen kedves. Az idevaló nép nyáron át oly ételműeket, melyekhez ecetet szoktak használni, Fűz almával savanyít meg, mely igen kedves ízűvé teszi ételét.« Aztán ismétli hogy téstában rendkívül szeretik használni. Irja aztán ugyanezen levelében, hogy a nekem küldött, gyökeres tősarjadványokat Kézdi-Szent-Lélekről, Orbay Mihály úrtól kapta, a ki ezen almafajt rendesen tősarjadványokról szaporítja; mert így könnyebben és biztosabban lehet azt elszaporítani.

Több levelet is váltottam még e tárgyban Márton Ferencz barátommal, s ő mindenik levelében, újból és újból visszatért a Fűz almára, s nem késett engem annak újabb és újabb, jó tulajdonaira figyelmeztetni. Fogadja érte, hazai gyümölcsészetünk nevében, őszinte köszönetem.

Tudva azt, hogy Márton Ferencz barátom nem ismerheti közelebbről ezen almafajt, mely, mint írta, Háromszéken van elterjedve, hogy körülményesebben értesülhessek róla, fölkerestem levélben Orbay Mihály urat is, kitől Márton Ferencz a gyökeres tősarjakat kapta volt.

Tes, Orbai Mihály egy, már a történeti időkben is nevezetemes székely családnak hazafias-szellemű ivadéka, a ki nek ősi birtokán terjedelmes gyümölcsös kerte van, megkereső levelemre nem késett válaszolni. Válaszában a Fűz almáról nemcsak a Márton Ferencz által már elmondottakat igazolta; hanem egyéb, hozzáintézett kérdéseimre is, szíves készséggel adott feleletet. 1876. évi máj. 29-én kelt levelében, többek közt ezeket írta:

» A »Fűz-alma« hazája a Háromszék vagyis az egykori Kézdi, Orbai, Sepsí és Miklósvár székek. Kézdi-Szent-Léleken »Magotlan« (= magvatlan) almának is nevezik. Eredetéről semmi bizonyosat ki nem kutathattam. Nagyon valószínű azonban, hogy a Kászon vizének iszaplerokadásában kelt magról, a fűz-bokrok közt, (honnét a Fűz, vagy Fűzi alma nevet is kaphatta) és a honnét beiszapolás következtében föld alá került s meggyökerezett ágai és vesszeiről kezdték elejénte elszaporítani. Ezen almafajt különben is legkönnyebben lehet elszaporítani azon sarjadványokról, melyek az idősebb fák töve körül, bőven szoktak a földből kihajtani, s melyeket évenként, nehogy az anyafa életerejét fogyasztszák, különben is el kell onnan távolítanunk. E sarjadványokat faiskolába lehet ültetni s ott bármely almafajjal be lehet ojtani. Rajtok minden almafaj jól díszlik s tapasztalásom szerint az ily ojtványaink erőteljesebbek, mintsem azok, a melyeket egyéb almafák magvairól kelt csemetékre ojtottunk. Nagy becsben is tartjuk ezen almafajt nemcsak gyümölcseinek szépsége és jósága miatt, hanem különösen fájának ezen imént említett tulajdona miatt is.»

»A Fűz-alma egyike a legnagyobb és legvigabban növő almafáinknak. A nyesést nemcsak hogy jól tűri; de meg is követeli. Sűrűn vagy helytelenül nőtt ágait már azért is meg kell ritkítanunk; mert szabadjára hagyva, folyvást

csak fájában növekednék s keveset teremne. Éghajlatunk s időjárási viszonyainkkal annyira meg van barátkozva ezen almafaj, hogy 71 éves korom daczára, még egy Fűzi almafát sem láttam elerőtlenedés vagy kivénülés miatt elpusztulni.»

»Arra a kérdésre, hogy valjon gyökereiről hajt-e a Fűz-alma sarjakat oly formán, mint a szilva- és meggyfa szokott? azt válaszolhatom, hogy csak néha-néha; de koránsem annyit, mint a szilva- és meggyfa s így gyöksarjaikról korán sem szaporítható el olyan könnyen, mint tősarjadványokról, amint ezt már fönnebb is említettem.»

»A Fűz-alma kitűnő isten áldása! Húsa puhaságánál fogva még a fogatlan embereknek is kedves csemegéje; hát még a nőknek tésztaneműbe!! Ha pedig eladni viszik; bizonyos, hogy a ki meglátja, másra nem hagyja a vásárt. Gyümölcsének leszedése és eltartása azonban némi óvatosságot kíván. Akkor kell leszedni a fájáról, a mikor megpirúl s magától is hullani kezd. Leszedés után mindjárt nyers pincébe rakni nem volna tanácsos: hanem előbb, — hogy kissé megfonnyadjon, — száraz, szellős helyen, földel alatt kell hagyni mindaddig, a míg a fagyoktól nem kell tartanunk. Így rakva el aztán hűvös, zárt helyre, biztosabban eláll tavaszig, mint bármely más almafaj.»

E levél tartalma aztán teljes mértékben felfokozta figyelmemet ezen almafaj iránt. Miután pedig e levél írása és elküldése alkalmával tanulmányozni való gyümölcsöt már nem küldhetett Orbay úr; mert a megelőző évi termésből már nem volt készlete; az azon évi (1876.) termést pedig a kései fagy mind elpusztította nála; hogy legalább a következő, 1877-ik évi termésből gyümölcsöt kaphassak, július elején levélben kértem meg Orbay urat, hogy nekem a Fűzi-almáról, augusztus elejére termőrügyes peczkeket küldeni szíveskednék. Az ily termőrügyes peczkekről angusztus elején eszközölt ojtások tudvalevőleg, már az ojtásra következő évben ki szoktak virágzani s gyakran gyümölcsöt is hoznak. Úgy gondolkoztam tehát, hogy vagy itt, nálam vagy Orbay úrnál, mégis csak majd kapok aztán gyümölcsöt, melyről a fajt tanulmányozhatom és le is írhatom.

A kívánt vesszőket, illetőleg pedig termőrügyes peczkeket meg is kaptam aztán és aug. elején el is ojtottam. Ezen ojtásaim a következő 1877-ik évi tavaszon szépen ki is virágzottak nálam; kötöttek gyümölcsöt is: de a mutatkozó termést csakhamar elpusztították itt a kártékony ro-

varok. Végre 1878. évi április közepén mégis csak kaptam aztán Orbay úrtól leírásra is alkalmas gyümölcs-példányokat, melyekről a gyümölcsnek körülményes leírását el is készítettem.

Minthogy pedig mi, itt Magyarországon »Füz-alma« név alatt egy taplós, ízre nézve pedig kesernyész, szóval hitvány almafajt ismerünk; nehogy e jeles almafaj elterjedésének a »Füz-alma« gyanúsértelmű nevezet útjában álljon: jónak láttam annak más, tisztességesebben hangzó nevet adni s úgy vezetni be a gyümölcsészet irodalmába is. E végett írtam Orbay Mihály bátyámnak, a kinek ezen almafaj elterjesztése és megismertetése körül, tudtommal, legtöbb érdeme van, hogy engedné meg nekem, hogy ezen almát »Orbai alma« névre keresztelhessem, megígérve neki, hogy lesz rá gondom, hogy e név alatt aztán az ő kedvencz almája csakhamar elterjedjen nem csak itt hazánkban, hanem a haza határain túl, külföldön is. Legyen e név, mondtam emlékeztető arra is, a ki elterjesztette, s némileg azon vidékre is, a hol mindjárt keletkezése után, nagyban elterjedett.

A Füzalma elnevezés, mint mondtam, előttünk, magyarországiak előtt, nem ajánló név; a »Magotlan« vagy »Magvatlan« elnevezés pedig nem helyes; mert a magvatlanság nem állandó; hanem csak esetleges sajátsága ezen almának: míg az általam választott új név, — mert rövid és könnyen kiejthető, — még a külföld gyümölcsészeti irodalmába is befogadható minden elváltoztatás nélkül, tehát egészen magyaros kiírása szerint is. Ez okoknál fogva, minthogy már Orbai Mihály úr beleegyezését is birom, ezentul csakis »Orbai alma« név alatt fogom ezen almafajt említeni, leírni és elterjeszteni is.

Hogy erről, az almák közt napjainkig még páratlan tulajdonokkal felruházott fajról, másoktól is véleményt hallhassak s minden rá vonatkozó és említésre méltó adatot összeszerezhessek; nem elégedtem meg avval, a mit róla már tudtam és a főnebbiekben elmondottam; hanem más ezen almafaj elterjedési helyén lakó s a gyümölcsészet iránt tudtommal is, szenvedélylyel érdeklődő barátaimat is felkerestem leveleimmel. Így kerestem föl a többek közt a hazafias szellemű Benkő Dénes, al-torjai birtokos barátomat, a ki 1880. márczius 12-ről kelt levelében, midőn nekem az Orbai almáról gyümölcs-példányokat is küldeni sziveskedett, így ír ezen almafajról:

» Visszatérve a Magotlan, most már Orbai al-

mára, bizonyíthatom, hogy ilyen hasznos almafaj talán a világon sincsen. Nemcsak tősarjadványokról, hanem kellő gondozás és bő. locsolás mellett vagy esős évjáráskor locsolás nélkül is sikerrel lehet dugványozás által elszaporítani. Gyümölcse nyersen is jó; de kivált tésztaneműekbe kitűnő. Kertészeknek, gyümölcsészeknek, mindenesetre megbecsülhetlen szerzemény lesz e faj. . .«

Megkerestem aztán levelemmel szintén al-torjai birtokos, Csobóth Ferencz, fiatal barátomat is, a ki szintén élénk szenvedélyvel űzi a gyümölcsészetet, s a ki velem már eddig is több, érdekes, székel gyümölcsfajt ismertetett meg; aztán a ki nekem az Orbai almáról egy csomó gyökeres tősarjadványt is küldött. Meg nem állhatom, hogy e derék, fiatal barátom 1880. évi febr. 27-ről hozzám írt leveléből ne idézzem e helyt szóról-szóra, a mit az Orbai almára vonatkozólag írt.

» Az **Orbai alma** Kézdi-Szent-Léleken igen el van terjedve. Talán kert sincs, a hol a főszerepet ne játszaná. Igen; mert egy-két embert kivéve nem értenek az ojtáshoz. Mint könnyen szaporítható, jó almát úgy ültetik vagy szaporítják, mint a beszteczsei szilvát is szokták; sőt, minthogy Kézdi-Szent-Lélek alantas helyen a Kászon vize partján fekszik, a hol tehát a talaj mindig elegendő nedves, még dugványozás által is könnyen megy szaporítása. Nálunk Al-Torján Magotlan-alma név alatt szerepel az Orbai alma. Magotlan nevét onnét kaphatta, hogy magvai idétlenek maradnak s ritkán fejlődhetnek ki.«

E Magotlan, most már Orbai almának van egy változása nálunk, mely csak ritkán szokott piros csíkokat kapni, hanem többnyire egyszínű vagyis fehér marad: de kivéve a színkülönbséget minden egyéb tulajdonaiban egyezik az Orbai almával.*)

»Az Orbai alma fája nagyra fejlődik és terjedelmes koronát alkot hosszú nyári hajtásokkal és nagyocská levelekkel. Gyorsan nő és a legrosszabb talajban is, a hol más almafa nem díszlik, otthon találja magát. Egy barátom kertét alapítván, sok ojtványt szerzett be, de ezek, — mivel kertének talaja szikálys és kemény természetű volt, — idő-nap előtt elpusztultak nála. Tanácsomra Orbai alma ala-

*) Nagyon valószínű, hogy a fehér változvány az Orbai alma magváról Torján keletkezett, minélfogva székel barátaim beleegyezésével eme fehér változványt »*Torjai magonc*« névre kereszteltem el.

nyokra ojtottuk a nemesebb almafajokat s ezen ojtványokkal ültette aztán be telepét. A siker várakozásukon fölül ütött ki!»

»Az Orbai alma 20—30 éves koráig ritkán, de idősebb korában bőven fejleszt sarjakat töve körül; gyökérsarjakat azonban csak néha bocsát, de korántsem oly mértékben, mint némely szilva- és meggyfélék, hogy egy fa képes legyen az egész telepet kender módjára elárasztani.«

»Az Orbai almának dugványozás által való szaporítása sima vesszőkkel nem oly sikereres, mint az ág-gyűrűvel lehasított s földbe szúrt vesszőkkel. Erről én véletlenül győződtem meg. Egy ízben, a faiskolába ültetett s vignővésnek indult Orbai alma-tősarjadványt ojtottam be. Hogy ojtványomat megjelöljem s számára némi ótalmat készítsek, a levágott alany vesszeit lehasogattam s e lehasogatott vesszőket kissé meghegyezve dugdostam be ojtásom körül a földbe. E ledugdosott vesszők, minthogy különben is kedvező idő járt, meggyökereztek s nyár folytán élénken hajtottak. A rákövetkező tavaszon e meggyökerezett vesszőket beojtottam, s ojtásaim mellé ótalmul megint azon vesszőket használtam föl, melyeket az alanyok levágott koronájáról hasgattam le. Minthogy e vesszők is az ág-gyűrűvel voltak a földbe ledugva; egytől-egyig mind gyökeret eresztettek, szintén és szépen kihajtottak.«

»Az Orbai almára ojtott más, nemes alma fajok hamar lábra kapnak s vigan szoktak növekedni.«

Ily összhangzó és kimerítő tudósítások után, — melyekért az illetők hazai gyümölcsészetünk nevében fogadják e helyt is hálás köszönetemet! — teljesen meggyőződtem arról, hogy valóban igaza volt Benkő Dénes barátomnak, midőn azt mondotta az Orbai almáról, hogy »ilyen hasznos almafaj nincs több a világon.«

Az Orbai alma gyümölcse konyhai czélokra, septembertől kezdve ápril végeig, tehát nyolcz hosszú hónapon át, folyvást használható. Tél végén és tavasz felé, midőn teljes érettségi fokát eléri, a csemege-gyümölcsök közt is méltó helyet foglalhat. Piaczi elárúsításra és szállításra igen alkalmas, mit eléggé bizonyít az, hogy onnan, a hol az Orbai alma nagyban tenyésztetik, mint Kézdi-Szent-Lélek és Karatna, egy-egy gyümölcstermő évben, száz mázsa számra viszik ezen almafajt a gyümölcсарúsok, hogy Brassó, Kolozsvár és más népes városok piaczaian elárúsítsák.

Az Orbai almának főérdeme nem abban áll, hogy

benne az eddig ismert, nemes almafajok száma egygyel szaporodik; hanem különösen abban, hogy tősarjadványairól és meggyökereztetett vesszeiről, ojtás nélkül is nagyban elszaporítható; aztán pedig abban, hogy időjárással tősarjadványairól és meggyökereztetett vesszeiről oly rengeteg mennyiségben állíthatunk elő más almafajok számára alanyokat, hogy alany-nyerés céljából a magvetéssel bizvást fölhagyhatunk.

Orbai alma-alanyokon épen úgy, mint a vadalma magvairól kelt csemetéken tartós-életű, nagy szálasfákat lehet nevelnünk: míg a Doucin- vagy Paradicsom-alma alanyain csakis törpe fákat nevelhetünk.

Orbai alma alanyokkal biztosan elérjük azon czélt, hogy faiskolánk sorai, beültetés után, hézagosa ne maradjanak, mert az Orbai alma-csemeték, mint egymás közt különben is teljesen egyenlő tulajdonokkal felruházottak, rendkívül jól és biztosan megerednek mind. Orbai alma-alanyokkal elérjük azt, hogy ugyanegy sorban, ugyanazon egy fajjal beojtott, minden ojtványunk egyforma erőben fog nevekedni s eladásra vagy kiültetésre ugyanegy időben lesz mindenik alkalmassá. Vadonc alanyokat használva ezt már ritka esetben érnők el; mert a hány a magról kelt vad csemete, ugyanannyi külön egyéniséggel van dolgunk. Egyik lassabban, másik bujábban nő; egyik fölfelé, másik szétterjeszkedő ágakat nevel, szóval, egymástól különböző tulajdonokkal bir valamennyi, és mikép tapasztalásból tudjuk, a rájuk ojtott egy és ugyanazon faj más és másféle növekedést mutat mindenik külön csemetén. Akár hányszor megtörténik az az eset, hogy a sorban egyik ojtásunk buján nő, a másik csak sinylik és betegeskedik; egyik hamarább, másik később válik alkalmassá eladásra vagy kiültetésre; noha ugyanegy időben és ugyanazon egy fajjal voltak is a csemeték beojtva. Igen; mert a magról kelt vadcsemeték mindenikét más és más egyéni tulajdonokkal ruházta föl a természet; míg az Orbai alma tősarjadványai vagy meggyökereztetett vesszei egytől egyig mind teljesen egyenlő tulajdonokkal birnak és nem egyebek, mint ugyanazon egy fának szándékosan eldarabolt vagy mesterségesen eszközölt folytatásai.

Meg vagyok róla győződve, hogy az Orbai alma, ha másért nem is, de alany szaporítás céljából, nem sok idő múlva el fog terjedni nemcsak hazánkban, hanem a nagy világon is mindenfelé.

16.

Az Orbai almáról.

1884-ben.

A megelőző cikket 1880-ban írtam és közöltem a »Gyüm. füzetekben.« Egy veszélyes betegség annyira elgyengített 1879-ben, hogy még a következő évben is, majdnem biztosra vettem végnapjaim elközelgését.

A velem született emberszeretet és gyümölcsészeti szenvedélyem sarkalltak arra, hogy megírjam ama cikket s ne tartogassam véka alatt azt, a mit én, köztünk élő, szavahi-hető emberek összhangzó nyilatkozatai után nagyértékű kincs-nek gondoltam és hittem is.

Nem akartam az Orbai alma megismertetését halogatni addig; a míg vagy saját magam vagy mások tapasztalatai után meg nem győződöm vagy ott, helyben, a hol az Orbai alma napvilágra lépett, saját szemeimmel nem látom, hogy valóban olyan kincs-e ezen alma, a milyennek én azt a nálam meglevő írásbeli adatok nyomán, cikkem megírásakor tartottam; mert azon időben remélni sem mertem, hogy nekem az életben még annyi időm is akadhasson, hogy ezen almafajról saját kísérleteim után szerezhessenek tapasztalatokat.

Isten kedvezése folytán javult azóta egészségi állapotom: tehát lelkiismeretes kötelességemnek tartottam kísérlet alá fogni az Orbai almát, mire azon támadások folytán, melyeknek ezen alma végett, mindjárt kezdetben célzáblája lettem, különben is kényszerülve voltam.

Mielőtt azonban az Orbai almáról saját tapasztalataim közlésébe fognék; őszintén be kell vallanom, hogy jobb lett volna ama cikk közlésével nem sietnem, jobb lett volna hallgatnom mindaddig, a míg az Orbai almáról saját észlelteim is közölhetem; mert akkor senkinek sem adtam volna okot arra, hogy megtámadhasson: de, — mert hitelt adtam

barátaim szavainak, mert hallgattam lelkesedésem szavaira is, nem akartam a cikk közlésével bevárni azt a hosszas időt, melyet tapasztalatok szerzésére, az itteni mostoha éghajlati és talajbeli viszonyok közt fordítanom kellend, — mégis közlöttem azt.

Botlás volt részemről, cikkem közlése alkalmával ki nem jelenteni, hogy a mit az Orbai almáról elmondottam, saját tapasztalatommal még nem igazolhatom; mert ilyen tapasztalatokat szerezni, — ha időm lett volna is, — nem volt módom, érkezésem.

Botlás ritkán történhetik meg a nélkül, hogy fájdalmat ne érezzen az, a ki megbotlott.

Érzékenyen kellett botlásomat nekem is megéreznem.

Akadtt, a ki kétségbe vonta mindazt, a mit nekem, barátaim az Orbai almáról elmondottak s a mit én, barátaim szavaiban bízva, a nagy közönség előtt visszhangoztam; akadt, a ki tudva, hogy mind arról, a mit az Orbai almára vonatkozólag nyilvánosságra hoztam, saját tapasztalatom után még magam sem lehetek teljesen meggyőződve, — jónak látta úgy barátaimat, mint engem is avval vádolni, hogy az Orbai almával csak nyerészkedési vágyból csinálunk reclamot.

Az, ha valaki nem hisz szavainkban, sajnosan esik ugyan, de érzékeny fájdalmat nem okoz senkinek; mert nincs jogunk senkitől azt követelni, hogy vakon higgyen szavainkban: de az, ha egy magyar ember magyar embert vádol avval, a mit a külföldi nyerészkedő gyümölcskertészek lépten-nyomon cselekesznek, — fájdalmasan esik; mert az már a magyar becsületességet támadja meg.

Szerintem, lehet valakinek magyar neve; de annyi bizonyos, hogy nem magyar vérből származott, de korcs az, a ki a nagy közönség elé ámitó szavakkal mer lépni csupán azért, hogy csalás által önhasznát mozdíthassa elő.

Igaz magyar nem képes ilyenre! Inkább éhen hal, hogysen másokat megcsalva, igyekezzék pénzt szerezni, vagyontra szert tenni.

És az én barátaim magyar emberek és én is magyar-nak tartom magamat a szó nemes értelmében!

Sajnos! hogy ezt nem tudta vagy nem akarta tudni megtámadóm; mert ily módon engem és barátaimat nyerészkedéssel vádolva, sokkal nagyobb botlott, mint a milyent botlottam én az által, hogy az Orbai almáról írt cikkem közlése alkalmával eleve ki nem jelentettem, hogy

»Barátaim szavahihető emberek. Én is bizom, mások is bizhatnak szavaikban: de, a mit én, — szavaikban bizva, — az Orbai almáról elmondottam, arról nekem saját tapasztalatomból meggyőződni még nem volt módomban.«

Igen; nekem csak egyedül egy ilyen kijelentés elmulasztása róható fel botlásul.

Jót akartam hazámnak, jót az emberiségnek, midőn első czikkem az Orbai almáról közlöttem: de senkit álmítani, senkinek kárt okozni vagy panaszra okot szolgáltatni nem akarthattam és nem akarthattak barátaim sem, a kik velem ama czikk anyagát közlötték.

Mi vitte rá megtámadómat arra, hogy nemcsak az Orbai alma hitelét megrontani és elterjedésének gátot vetni igyekezzék, hanem még becsületünkben is gázoljon? Ő tudja. Ha van lelkiismerete; számoljon be érte annak bírósága előtt: de, ha magyar ember s lovagias ember; elvárom tőle, hogy azok után, a miket itt, alább, az Orbai almáról, saját tapasztalatom után közlendek, sértő szavait az előtt a közönség előtt, a hol engem megtámadott, vissza fogja vonni.

Ime! itt közlöm saját észleleteim eredményét az Orbai almáról, melyet én most is kincsnek, a gyümölcsészek teljes figyelmére méltó kincsnek tartok.

Az Orbai alma egyike a legkorábban hajtó, korán virágzó és évi tenyész-életét későn bevégező almafajoknak.

Korán virágozván, nem csuda, hogy kötődött gyümölcsseiben a kései fagyok, — főkép itt az alföldön — sok kárt tehetnek és, ha kötődött gyümölcsseit nem pusztítják is mind el; de előlik bennök a tehetséget magvakat képezni. És innét lehet kimagyarázni az Orbai alma magvatlanságát, mely tulajdonáról, születése helyén, kezdetben elnevezték.

Mint olyan faj, mely korán virágzik s korán köti gyümölcsseit, hazánkban, — főkép itt, az alföldön, csak ritka, hűvös évjáráskor lehet téli gyümölcs. Akarja, nem akarja, hazai alföldünk melegében meg kell annak érnie már sept. oct. hónapokban: de hűvösebb tájakon, oly eljárás mellett, és oly alkalmas helyiségben, mint azt Orbay Mihály bátyám javasolja, hiszem, hogy gyakran tavasz derekáig is eltartható lesz az.

Az Orbai alma sűrűn és közel a föld színéhez ereszti és nagyrészt vízirányosan nyújtóztatja szét gyökereit, melyek sokszorosan elágaznak s finom

gyökrostokkal sokkal gazdagabban vannak be-
ruházva, mint egyéb, vad vagy szelid almafáink
gyökerei: minél fogva csekélyebb termőrétegű földben is
vigan nő s táplálékát a földből, bárhol is, könnyebben meg-
szerezheti, mint más almafajok.

Az Orbai almacsemete nemcsak a gyöknyak-
ból, hanem föld alá került, sima törzséből is ké-
pes olyan járulékos gyökereket eresztetni, melyek
időjártával megerősödnek s a fát bővebben ké-
pesek táplálékkal a földből ellátni, mintsem ma-
guk, a csemete anyagyökerei.

Azon tősarjak, melyeket én Csobóth Ferencz öcsémtől
kaptam volt, nála, — mikép arról a csemeték alsó részének
sáppadt verhőnyes kérgéről meggyőződtem, — alig 3—4
cm-nyire voltak a föld alatt és a rövidke, föld alatti részö-
kön, legtöbbször, csak egy-egy piczinyke gyökrost volt még
képződve. Midőn ezen, úgyszólván, gyökeretlen csemetéket
kertemben elültettem; igen természetes, hogy mélyebbre
kellett őket a földbe leeresztenem úgy, hogy sötétbarna kérgű,
sima törzsükből is egy-egy jó arasznyi darab a föld alá ke-
rült. Azért kellett őket mélyebben ültetnem, mint azok
születésük helyén állottak a földben; mert máskép csele-
kedve kertemnek könnyen kiszáradó, laza talajában, nedves-
ség hiány miatt, egytől egyig mind el kellett volna pusztulniok.

E csemeték nálam, az ültetés évében nemcsak megfa-
kadtak, hanem, — noha ültetéskor csak egy arasznyira állottak
ki a földből, — 70—90 cm-nyire is felnőttek úgy, hogy
nyár folytán már mind be lehetett azokat szemeznem. — E
szemzésekről előállított ojtványaim olyan vigan nőttek, hogy
két éves korukban már, mint magastörzsű fácskák vártak
a kiültetésre.

Midőn ezen, Orbai almaalanyon nevelt ojtványaimat
kiástam; azt tapasztaltam róluk, hogy vastagabb gyökereik
nem onnan indultak ki, a hol ültetés alkalmával a csemete
gyöknyaka vagyis, a hol eredetileg föld alatti részök volt,
hanem a csemetéknek ültetés alkalmával föld alá került si-
ma törzséből. Már kiásásuk előtt észrevettem, hogy e vas-
tagabb gyökerek egynémelyike a föld színéhez olyan közel
indult ki a sima törzséből, hogy megvastagodván a 2—3
mm.-nyi földtakaró alul, a törzs közvetlen közelében, kie-
melkedett s kilátszott a földből.

Tudva már most azt, hogy az Orbai alma vízirányosan és közel a föld színéhez szokta gyökereit szétterjeszteni és tudva azt is, hogy ültetés alkalmával föld alá került, sima törzséből is képes életre való, erős gyökereket eresztani; nem természetes-e, hogy az Orbai alma alanyra ojtott, bármely almafaj mindenütt vigabban tenyészik, mintsem a vad vagy szelid alma magvairól kelt csemetékre ojtott faj?

Kertem mostoha éghajlati és talajbeli viszonyai közt több almafaj nemhogy teremni, de megélni sem képes. Az ilyen száraz, meleg vidékre nem alkalmas fajok közül többeket próbafáimról, — a hol már-már haldoklóban voltak, — átojtottam fiatal vad csemetékre és azt tapasztaltam, hogy itt, e fiatal vadcsemetéken, egy-két évig vigan növekedtek, de aztán sárgaságba estek s ismét haldoklani kezdtek: míg ugyanazon fajok Orbai alma csemetére ojtva nemhogy sinylenének, de, mikép tapasztalom, évről-évre mindig vigabban és vigabban nőnek s egyiksem esett közülök sárgaságba.

A fiatal oltványok sárgaságnak nevezett betegségét legtöbbször a táplálék hiány okozza. Termékeny földben sehol sem hiányzik a fa életének főtartására szükséges táplálék: ha tehát termékeny földben, nyár folytán megsárgulnak a fa levelei; ez annak a jele, hogy a fának hiányosak vagy nem elégségesek a gyökerei, melyekkel táplálékát a földből meg kellene szereznie.

Valószínűnek tartom, hogy a vad almaalanyra ojtott és sárgaságba esett csemetének alanya ültetés alkalmával kelleténél mélyebbre került a föld alá, a hol aztán az életető levegő s kellő nyirkosság hiánya miatt nem juthat elegendő táplálékhoz és, ha a föld alá került sima törzséből netán eresztett is kisegítő, járulékos gyökereket; ezek nem voltak életrevalók s csakhamar elhaltak.

Orbai alma alanyra ojtott, fiatal csemete még abban az esetben sem eshetik sárgaságba, ha alanyát kelleténél mélyebbre találtuk a földbe ültetni; mert föld alá került, sima törzséből olyan életre való, járulékos gyökereket ereszt, a melyek a föld legtermékenyebb, felső rétegében terjeszkednek szét s a csemete anyagyökereit a táplálék keresésben mindenkor pótolni s helyettesíteni lesznek képesek.

Az Orbai alma, mint mondtam, közel a földszínéhez terjeszti szét gyökereit. Ha e gyökerek egyikét vagy másikat

éles szerszámmal elvágjuk vagy, ha valamelyiket féreg találta elrágni; nem hal az el, hanem azon része, melynek a törzsszel való összeköttetése megszűnt, sarjat ereszt, kitör a napvilágra és, — ha nincs útunkban s gyomként eleve ki nem irtjuk, — ezen új sarjában önálló, hosszúéletű fává fog fölnevekedni. A ki tehát olyan helyre ültet Orbai almafát vagy Orbai alanyra ojtott, más, nemes almafajt, a hol éles szerszámmal, pl. ásóval, a jól begyökerezett fa egyik másik, a föld színéhez közel eső gyökeret könnyen elvághatja; bizonyos lehet abban, hogy találni fog gyökeres sarjakat fája alatt távolabb is a törzstől, nemcsak a fa töve körül vagy ennek közvetlen közelében.

Az Orbai almasarjadványokat, hogy valóban Orbai alma sarjadványok-e? könnyű fölismerni; mert az Orbai alma-csemetéknek oly jellemzőleg élesen, mélyen és sűrűn csipkézett, fényes haragos zöld levelei vannak, a milyenek az almák nagy családjában egyik fajnál sem tapasztalhatók.

Ne tekintsük gyomnak az Orbai alma gyöksarjait: hanem kiméljük meg azokat őszig fáink alatt s levélhullás idején kiásván őket, ültessük faiskolába s neveljük föl gonddal!

Egy jó karban tartott nagyobb gyümölcsös a hol minden almafa Orbai almacsemetékre volt ojtva, — mihelyt a fák növésben kitombolták magukat s tövüknél az ugynevezett tősarjakat nagyban kezdik évenként nevelni, — annyi faiskolába kiültethető, gyökeres csemetét fog szolgáltatni, hogy magastörzsű fák számára alkalmas alanyok nyerése szempontjából bármily terjedelmes faiskolában is, a magvetéssel bizvást fölhatunk.

Addig is azonban, a míg növekedésükben megállapodott, Orbai alanyra ojtott almafákra tehetnénk szert; fiatalabb Orbai almafáink alatt az elvagdalt vagy megsértett gyökerekről, tolyton folyvást találándunk több-kevesebb, faiskolába kiültethető, gyökeres sarjadványokat kivált, ha gondunk lesz rá, hogy azokat a kerti munkások, mint haszontalan gyomot ki ne irtsák. Nekem alig van 30—40 ilyen Orbai almalanyra ojtott, fiatal csemetém és mégis évenként 100—150 gyökeres sarjadványt szedhettem ki alóluk s osztogathattam szét az Orbai alma iránt érdeklődő kertészeknek és kertkedvelőknek.

A ki faiskolája sorait Orbai alma-csemetékkel népesi-

tette be; az ezen csemetékről, 3—4 év alatt szép magastörzsű, kiültethető ojtványokra tesz szert. Midőn aztán ezen ojtványait a faiskola soraiból tavasszal kiássa; ha az ekkor támadt gödröket földdel be nem tölti s a földbe szakadt gyökerek kiálló végét mélyen el nem takarja; tapasztalni fogja, hogy a földbe szakadt eme gyökerek közül mindazok, melyek $\frac{1}{2}$ cm.-nél vastagabbak, kedvező viszonyok közt még ugyanazon évben, biztosan ki fognak sarjadzani. A gödrök betöltését akkorra lehet aztán halasztani, a mikor e sarjak a gödör fölszíne fölé emelkedtek. Ilyen módon aztán még több gyökeres sarjadványt nyerhet, mint a mennyit álló helyükre kiültetett fácskái alatt találhatna. És ezt ismét saját tapasztalatom után állítom az Orbai almáról.

Az Orbai alma, a fönnebb elmondottak szerint, csupán csak gyöksarjairól is, nagyban és biztosan elszaporítható; mert ilyen sarjak nemcsak az idősebb, növekedésben megállapodott fák tövéből és a fiatalabb fáknek ásás vagy kapálás alkalmával, véletlenül elvágott gyökereiről, hanem a több éves, faiskolai csemeték kiásása alkalmával ezeknek földbe szakadt gyökereiről is szoktak folsarjadzani.

Ugyanezen elszaporodási képesség még nagyobb mértékben van meg a Doucin és a Paradicsom almánál is: de ezek sarjai csak rövidéletű, törpe fák alanyául alkalmasak; míg az Orbai alma sarjadványairól inkább csak magastörzsű fákat nevelhetünk, mert ezeket az anyatermészet hosszú életre tette képesekké.

Megelőző cikkemben, azon adatokra támaszkodva, melyeket székel barátaim velem közleni sziveskedtek, én a főszólyt az Orbai almának ama tulajdonára fektetem, hogy az nagyban elszaporítható és gyökeres csemetéi magastörzsű fák alanyául igen alkalmasak.

Ime! azt, hogy ezen állítás valóságon alapult saját tapasztalatom is bebizonyította nekem még e mostoha vidéken is, hová engem viszontagságos sorsom szeszélye tán éppen azért kergetett, hogy legyen, a ki fölnyissa szemét azon ábrándozóknak, a kik, mert az ellenkezőről sem maguk, sem mások tapasztalata után még nem győződtek meg, — azt hiszik és másokkal is azt akarnák elhitetni, hogy hazánkban, gyümölcsöt nagyban termesztetni kivétel nélkül mindenütt, nemcsak lehet, de egyformán hasznos, egyformán nyereséges is.

Gyümölcsstenyészésre kedvezőtlen vidéken,

bárhon is, sikertelen igyekezet nagyban űzni a gyümölcstermelést; mert nem haszonnal, de bizonyára kárral fog az járni.

Az Orbai almának főnnebb vázolt elszaporodási képességéről, mint mondtam, még vidékem, mostoha viszonyai közt is, könnyen meg lehetett saját tapasztalatomból is győződ-nöm; de azon, — szerintem, a főnnebb elmondottak után, nem lényeges tulajdonáról, hogy kedvező viszonyok közt dugványokról is elszaporítható, alig hittem, hogy vidékem mostoha viszonyai közt, saját tapasztalatomból meggyő-ződhessem.

Arról volt és van tudomásom, hogy kedvező éghajlati és talajbeli viszonyok közt, nemcsak a Doucin és Paradicsom almának, de némely, más almafajnak földbe szúrt sima vesszei is meggyökereznek; azt is tudom, hogy az ily módon meggyökerezett dugványok hosszú életű, magastörzsű fát nevelni nem képesek: ha tehát kedvező viszonyok közt, az Orbai alma földbe szúrt vesszei is képesek meggyökerezni; akkor az rendkívül fogja emelni becsét az Orbai almának. Igen; mert ennek gyökeres csemetéiről, — legyenek azok gyöksarjak vagy meggyökeresedett dugványok, — határozot-tan állíthatom, hogy azok hosszúéletű, magastörzsű fákat képesek nevelni.

Az én székely barátaim, — bárha gyümölcstenyésztés-sel is foglalkoznak kissé, — nem kertészek, hanem úgyszólván, kizárólag földműveléssel és mezei gazdászattal foglalkozó emberek. Tőlük, mint foglalkozásukra nézve nem kertészek-től, hijjába vártam annak bebizonyítását, hogy az Orbai alma dugványozással is valóban elszaporítható! Csobóth Ferencz öcsémet, mint székely barátaim legfiatalabbikát fölkeríttem ugyan, hogy nekem néhány meggyökerezett Orbai almadug-ványt küldene: de hasztalan; mert ő nem lakik a Kászon vize mellett, — tehát dugványozásra kedvező helyen, hanem Al-Torján, a hol száraz évjáráskor a dugványozás csaknem oly sikertelen, mint itt, a hol én lakom. Csobóth öcsém a megelőző, száraz években, legjobb akarata mellett sem teljesíthető kívánságom, vagyis nem küldhetett olyan, meggyö-kerezett Orbai alma-csemetéket, a melyekről én saját sze-meimmal, arról győződhettem volna meg, hogy azok való-ban dugványozással előállított gyökeres csemeték.

Minthogy 1880. óta vidékemen is folyvást száraz volt az évjárás; évről-évre siker nélkül kísérlettem meg magam

is az Orbai alma dugványozását. A ledugdosott sima vesszők kileveleztek ugyan és éltek mindaddig, a míg a talajból a téli és tavaszi nedvesség el nem párolgott, — a mi pedig itt, máj. és jun. hó folytán már rendszerint el szokott párologni, — de aztán lassankint elhaltak, elszáradtak. Néhányszor meg is öntöztem jól dugványaimat; a midőn már gyanítottam, hogy a földben kevés lehet a nedvesség: de e locsolással csak azt nyertem, hogy a kertem laza talajában vigan élő és mód nélkül elszaporodott vakondok a meglocsolt, nedves földet csakhamar megtalálták s élelmük keresése közben minden dugványomat kimozgatták helyükből úgy annyira, hogy mikor ezt észrevettem, az összevissza aknázott, föllazított földben valamennyi dugványom el volt már fonnyadva.

Igy jártam dugványaimmal, 1880 óta, három egymásután következő évben! Aztán beleunva a haszontalan igyekezetbe s a drága időt hazai gyümölcsészetünkre hasznosabb munkával akarván eltölteni, fölhagytam a kísérletezéssel. Remélve azonban, hogy egyszer valahára csak elkövetkezik vidékemre is egy esős, nedves esztendő, megtettem annyit, hogy évenként beojtottam egy-két Orbai-almacsemétét és ezeknek ojtás alkalmával lekurtított darabját vésű formán meghegyezve leszurtam ojtásom mellé. Ezen karó gyanánt, az ojtás mellé ledugdosott vesszők az elmúlt száraz években is rendszerint két évig életben maradtak: de a száraz, laza talajban meggyökerezni és hajtani képesek nem lévén, végre is elszáradtak.

Valahára aztán a folyó 1884-dik évben eljött vidékemre is a várva-várt esős esztendő; a mikor az ojtványaim mellé ledugott Orbai almavesszők ki is hajtottak, meg is gyökerestek! Igen; mert az egy május hónapot leszámítva, a mikor eső nem esett, csaknem minden héten, egy-egy áldásos eső áztatta meg a talajnak még különben is elég nyirkos felső rétegét, melyben dugványaim állottak.

Most tehát már nyugodt lélekkel merem állítani saját tapasztalásom után is, a mit megelőző cikkemben, székely barátaim állítása után, közlöttem, hogy **az Orbai alma, kedvező viszonyok közt, teljes sikerrel, dugványról is elszaporítható.**

Kisértsék meg almatenyésztésre kedvező vidékeken az Orbai alma dugványozását fiatalabb gyümölcsész-társaim! Meg vagyok róla győződve, hogy olyan vidékeken mindenütt

biztos siker jutalmazza meg fáradságukat; mert almatenyésztésre csak oly vidék kedvező, a hol a föld nyáron át is kellőleg nyirkos maradhat, a dugványozás sikerére pedig elengedhetlen kellék: a földnek folyton tartó, kellő nyirkossága.

Ott aztán, a hol tapasztalni fogják, hogy a dugványozás biztos sikerrel űzhető; szaporítsák el dugványozással millió és millió számra az Orbai almát, melyet más almafajok számára, magas törzsű fák alanyául szívesebben vesznek meg tőlük, mintsem a vad vagy szelid alma magvairól kelt csemetéket. Az a szép lendület, minek hazai gyümölcsészetünk örvend napjainkban, a mikor új és új faiskolák alapításáról értesülünk, — biztosítani fogja az Orbai alma dugványozásával foglalkozót arról, hogy gyökeres dugványai nem maradnak nyakán, hanem évről-évre mind elkél, a mi készlete lesz.

Barátaim szavai után, az Orbai alma gyökerező képességéről meg lévén győződve, kezdő gyümölcsész társaimnak azt javasoltam volt, — már t. i. azoknak, a kiknek, mert sokan voltak, gyökeres Orbai alma csemetéket nem adhattam, hanem csak síma vesszőt, — hogy ojtásuk az Orbai alma síma vesszeit bármely almacsemete gyöknyakába s a kihajtandott Orbai alma sarjat töltögessék föl aztán földdel, mint a kukoriczát vagy burgonyát szokás. E sarjak meg fognak gyökerezni; aztán az alanytól elválaszthatók s mint kész, gyökeres Orbai almacsemeték faiskolába vagy állóhelyökre lesznek kiültethetők.

Arról, hogy ily eljárás mellett, gyökeres Orbai almacsemetékre biztosan szert tehetünk, már akkor is meg voltam győződve; de, midőn ezt javasoltam, még nem saját tapasztalatomra támaszkodva javasoltam azt. Azóta azonban ezt is megkísérlettem és most már saját tapasztalatom után is állíthatom, hogy az Orbai almát más almacsemeték gyöknyakába ojtva s az ojtás uj sarját földdel föltöltögetve kedvező, esős évjárással vagy kellőleg nyirkos talajban, bár hol is, egy év leforgása alatt gyökeres Orbai almacsemetékre tehetünk szert.

Kertem könnyen kiszáradó laza talajában, száraz évjáráskor, csak a második évben hajtott gyökereket az így kezelt Orbai alma ojtvány: de aztán, — bárha az ojtvány

már két éves fácska volt és járulékos gyökerei alig voltak 2—1½ mm.-nyi vastagok és két vagy csak másfél arasznyi hosszúak, — mégis, midőn alanyától elválasztva álló helyére kiültettem, szépen megfakadt és, mert ültetéskor sima derékából is egy arasznyi darab a föld alá került, még számos új gyökeret kapván évről-évre növekedő mértékben emelkedik vigan fölfelé.

Az Orbai alma nálam még nem termett; noha próbafámon már többször biztatott terméssel. Mihelyt teremni fog; körülményes leírását gyümölcs-leírásaim sorában, azonnal közlendem. Addig is, a míg ezt tehetném; a székely barátaim által 1883-ban hozzám küldött gyümölcs-példányokról ítélve annyit mondhatok, hogy az Orbai alma, habár legbecsesebb csemege gyümölcseinkkel nem állja is ki a versenyt, de jó II. rendű csemege- és kitűnőleg I. rendű háztartási gyümölcs.

És már most, lelkem igaz meggyőződéséből, saját tapasztalatom után, újból is ajánlom mindenki figyelmébe az Orbai almát.

A gyümölcsfák átojtásáról.

Házunk tájékán, szőlőnk aljában vagy szántóföldünk mesgyéjén nem egyszer tapasztaljuk, hogy felnő egy-egy, szép vadkörte- vagy vadalmafa.

Nincs útunkban: megtűrjük, hogy szabadon nőhessenek ott föl.

Teremnek is aztán, időjárással vadgyümölcsöt bőven.

Az is jobb, mint semmi! Szeretik azt a sertések, no meg a gyermekek is.

Mi idősbek, a kik már gyümölcs és gyümölcs között jól tudjuk a különbséget, rá sem hederítünk a vadgyümölcsökre.

Valjon, — midőn gyümölcs után sovárgó gyermekeinket a fanyar vaczkoron rágódni látjuk, — jut-e néha eszünkbe, hogy mennyivel jobb volna, ha a vadfa fanyar vaczkor helyett ízletes gyümölcsöt teremne?

Hiszen az a vadfa, mely a vaczkort termi, ugyanakkor, a mikor a vadgyümölcsöt termi, szemnek-szájnak tetsző ízű gyümölcsöt is teremhetne! Igen biz a! teremhetne olyan gyümölcsöket, a melyek nemhogy beteggé tennék egészséges gyermekeinket, de meggyógyítanák a betegeket is.

Az, hogy a vadfa vaczkor helyett nemes gyümölcsöt teremjen, egyedül tőlünk függ.

Akarnunk kell csak, és csekély fáradsággal vagy szóra sem érdemes, csekély költséggel oda kényszeríthetjük a vadfát, hogy olyan gyümölcsöt teremjen egész életén át, a milyent szeretünk.

Családos ember, a kinek van egy kis földbirtoka, kerte vagy szőlője, vétkezik az apai szeretet ellen, ha megtűri, hogy birtokán, kertében vagy szőlőjében olyan gyümölcsfája legyen, mely az ő kedves gyermekei számára, sertéseknek való vad gyümölcsöt teremjen évenként.

A ki gyermekeit szereti; ne elégedjék meg avval, hogy ő maga szereti gyermekeit: hanem arra törekedjék, hogy

gyermekai is szeressék őt, a míg életben van s áldják emléket, ha az élők világából elköltözött.

Az az apa, a ki egy vad fát oda kényszerít, hogy az vaczkor helyett nemes gyümölcsöt teremjen, olyan élő emléket hagy magáról, mely gyermekeinek még akkor is az ő atyai szeretetéről fog beszélni, a mikor már porai összekeverednek avval a földdel, a melyet életében munkájának veritékével áztatott.

Hogyan kell egy vad fát oda kényszeríteni, hogy az vaczkor helyett nemes gyümölcsöt teremjen!

Erről akarok itt röviden értekezni.

Ahhoz, hogy egy vad fát, sajátkezüleg nemes gyümölcsöt termő fává átalakíthassunk; elkerülhetlenül szükséges, hogy tudjunk ojtani.

Napjainkban már az ojtásnak oly egyszerű módjait ismerjük; hogy azt, egy ahhoz értő embertől, egyszeri látásra is könnyen eltanulhatjuk; sőt, a ki olvasni tud, kertészeti vagy gyümölcsészeti könyvekből, — többek közt »Gyümölcsészeti vázlatok« című munkám I. kötetéből is, — csak egy kis akarat legyen benne a jót és hasznosat megtanulni, önmagától is könnyen megtanulhatja.

Az, a ki ojtani tud; könnyű szerrel önmaga ojthatja át vadfáját. Nem kerül annak az átojtás pénzbe, fáradságba. Csupa mulatságból, pihenő óráiban végezheti azt el.

A ki maga nem tud ojtani vagy nem érzi magát elég ügyesnek az ojtásban; annak már költségébe kerül bizonyára vadfájának átojtása: de e költség olyan csekély költség, hogy könnyen elbirja még az is, ki a garasokat napszámmal keresi.

Hála azon lelkes gyümölcsészek igyekezetének, a kik az ojtás mesterségét mindenkinek könnyen eltanulhatóvá tették; napjainkban már akár hányan vannak még a napszámos emberek közt is, a kik biztos sikerrel tudnak ojtani! Igen, biztos sikerrel, még pedig nem azon régi időben használt ojtásmód szerint, a mikor egy ojtáshoz kötőlékül annyi rongyot használtak föl, a mennyivel egy csecsemőt bőven belehetett volna polyálni, hanem az új ojtásmód szerint, melyhez ojtásunk betakarására egy ujnyi széles kukoricza (= tengeri vagy málé) fosztalék is bőven elégséges.

A ki aztán maga nem tud ojtani: fogadjon föl egy ily ojtáshoz értő napszámos embert akár napi bér mellett, akár

előre kialakudva vele, hogy mennyiért vállalja föl vadgyümölcsfánk átojtását?

Az átojtandó vadfa idősebb vagy fiatalabb volta szerint aztán az ojtó embernek többet, kevesebbet kellend fizetnünk; de, mint már említém, nem lesz e kiadás olyan, mit terhesnek kellene találnunk.

Azok részére, a kik az ojtás fogásait már elsajátították, a kik az ojtást fiatal csemetéken már sikerrel gyakorolták, de, a kik idősebb fát sem maguk nem ojtottak még át, sem másoktól nem látták az átojtás fogásait, szolgáljon tájékozásul, a mit itt az átojtásról elmondandó leszek.

A vad gyümölcsfát az ő tövises, bozontos ágazatáról könnyen föl lehet ismernünk. Mihelyt észreveszünk telkünön véletlenül és olyan helyen fölnevekedni egy vadcsemetét, a hol ez állandóul megmaradhat, mert nincs útunkban; ne várjuk meg, hogy nagyfává növekedjék és teremjen is, hanem mihelyt törzse egy vastagabb csibukszárnnyira növekedett; nyessük le ősz derekán vagy kora tavasszal törzséről éles késsel a tüskés oldalágakat ember magasságnyira mind. Az ily csemete aztán, mihelyt kilevelezett, egyetlenegy vesszős szemzés szerint végzendő ojtással már tavasszal is átojtható: de, ha tavasszal egy vagy más okból elmulasztottuk átojtását, nyár derekán is átojthatjuk szintén vesszős szemzés szerint. — Az ilyen csemete átojtása csak annyiban különbözik egy faiskolai csemete beojtásától, hogy a vesszős szemzést nem közel a föld színéhez végezzük, hanem ember magasságban az oldal ágak vagy vesszők és tüskéktől megtisztított, síma törzs kérge alá illesztvén a nemes vessző érett rügyben végződő darabját.

Mikép bánjunk el az ilyen vesszős szemzéssel s mikép ápolgassuk ezen ojtványunkat? megvan írva e munka I. kötetének 112—116. lapjain. Itt nem szükség azt ismételtem.

Ilyen fiatal vadcsemete átojtásánál a fácskából csak a törzs marad meg vadnak, a korona pedig teljesen nemes lesz.

Ha az átojtandó vad csemete törzse már karnyi vagy 3—4 ujjnyi vastagságra is föl hizott, ez esetben már nem törzsén, hanem koronaágain kell a vesszős szemzést alkalmaznunk. Minthogy pedig a vad fa koronájának rendkívül sűrű az elágazása; előbb, hogy sem az átojtáshoz fognánk, meg kell az ily koronát ritkítanunk.

A korona megritkítása abból fog állani, hogy három, legfőlebb négy, erőteljes ágat meghagyunk, hogy ezek képezzék a korona alsó ágait, a többi gyengébbeket pedig mind eltávolítjuk a sudarról mint egy 40—50 cm-nyi magasságig. E meghagyott 3—4 ágnek nem szabad egymás fölött vagy egymáshoz nagyon közel állania, hanem keresztben álljanak a négy világ táj szerint azaz, ha az egyik éjszaknak irányul, a másiknak dél felé kell irányulnia; kelet felé irányuló ággal szemközt pedig, a törzs tulsó oldalán, egy nyugatnak irányuló ág legyen meghagyva. E három vagy négy ág fogja aztán képezni a fa koronájának alsó emeletét.

Ha az alsó emelet négy ága fölött, a fa törzsének folytatását képző sudar még elég vastag; akkor nemcsak 45—50 cm. de 60. cm-nyi magasságig is minden ágat letisztítunk róla késsel vagy fűrészszel és 50—60 cm-nyi magasban ismét meghagyunk rajta 3—4 egymástól hegyökkel teljesen ellenkező irányban néző ágat, a többi gyöngébb ágakat pedig mind eltávolítjuk a sudarról 40—50 cm-nyi magasságig. E meghagyott újabb 4 ág fogja képezni a korona második emeletét.

Igy kell ezt aztán folytatnunk mind addig, míg az a sudar legfőlső része vagyis a korona hegye csak olyan vastag vagy vékony nem lesz, mint a milyen vastag vagy vékony a közvetlenül alatta meghagyott 3—4 ág, melyek a meghagyott sudar hegyével együtt, a fa koronájának legfőlső emeletét fogják képezni.

A fa koronájának ezen megritkítása alkalmával minden olyan sebet, mely nagyobb 1 cm-nél, faviaszszal el kell takarnunk és, ha a ritkításhoz fűrész is használtunk, akkor a fűrész nyomát előbb éles késsel simítsuk le s csak azután kenjük be a sebet faviaszszal.

Az így megritkított koronájú fát aztán legcélszerűbb nyár derekán szintén vesszős szemzéssel átojtanunk.

Ha körtefát akarunk átojtani; akkor az átojtáshoz jul. derekán; ha pedig almafát akarunk átojtani; akkor aug. derekán kell hozzá fognunk; mert a körtefa előbb, az almafa, később szünteti meg a növést: de az említett időbeni ojtáskor az is, ez is fölengedi még a kéréget.

Az átojtást, — igen természetes, hogy alkalmas lajtórjáról — a fa korona legfőlső emeletén kezdjük meg beojtva előbb a sudar folytatását képző vesszőt vagy ágat s aztán az alatta meghagyott 4 ágat. Egy-egy vesszős szemzés elég

ezen felső emelet mind az 5 ágára, t. i. külön a sudarra és külön-külön az alatta levő 4 ágra is. Ugy a sudarra, mint az alatta levő négy ágra ezek kisarkallásától számított 10—15. cm. távolban illesztjük a kéreg alá a nemes vesszőhegyet vagy darabot. A nemes vessző-darabnak kéreg alá illesztésekor úgy válaszszuk a helyet az ojtás számára, hogy a **T** bevágás az ág égnek néző oldalára essék és nem oldalt vagy éppen föld felé néző oldalára; mert ott az ojtás sikere biztosabb, mint itt vagy egyébütt.

Aztán következik az átojtás az alább következő emeletek ágain: de itt már nem elég egy ágra egy vesszős szemzés; mert az alsóbb emeletek ágait úgy kell tekintenünk, mint önálló, többszörösen elágazott fácskákat. Minden egyes ágra tehát annyi vesszős szemzést kell és lehet tennünk, a hány ujjnyi-vastag oldalágat találunk rajta: az ojtás helye itt is mindenütt az ég felé néző oldalon, az oldalág kisarkallásától legalább egy tenyérnyi távolba essék.

Minthogy pedig az alsóbb emeletek egyes ágait, mint mondtam, önálló és többszörösen elágazó fáknak kell tekintenünk; igen természetes, hogy ezeknek is egy rövidebb, hosszabb törzset kell hagynunk, melyről minden sarjat le kell tisztítanunk. Ezen, emeleti ágak törzse ott kezdődik aztán, a hol ezek az anyafa sudarából kisarkallottak. Innen kezdve tehát, ezen ágakról mintegy 30—40 cm.-nyire, minden vadhajtást le kell tisztítanunk s csak azon oldalágakat kell rajta beojtanunk, a melyeket e letisztított törzs fölött beojtásra még alkalmasaknak találunk.

A beojtásra nem alkalmas vékony vesszőkat abban az évben a melyikben ojtunk, ott kell hagynunk mind az ágakon: de az ojtásra következő év tavaszán, a mikor ojtásaink fölött a beojtandott vesszők vagy oldalágakat csapra metszük, egytől-egyig mind el kell távolítanunk az anyaágakról. E vékony oldalágakat csak azon esetre hagyjuk meg az emeletek egyik másik ágán; ha ez az ág vékonyabb volna, mint az emelet többi ágai s azt akarnók elérni, hogy ez oldalágak segítségével a vékony anyaág a többi anyaágakat erőben utólérhesse. Ez esetben aztán az ily gyengébb anyaágat, és ennek oldalágait egy évvel később lehetne átojtanunk vagy, ha a fa szabályos természetét nem féltjük; egy év múlva az egész anyaágat meg is semmisíthetjük, színben levágva azt a fa sudaráról.

A vesszős-szemzéssel átojtott vadfa valamenynyi beojtott ága csonkítatlanul marad az ojtás évében: de a következő tavaszon minden beojtott ágat vagy ágacskát úgy kell megkurtítanunk, hogy belőlök az ojtás helye fölött mintegy 10 cm-nyi csap maradjon meg, a melyekről minden kihajtható rügyet vagy peczket le kell faragnunk. E csap arra szolgál, hogy ojtásunk kihajtandott sarjait, mihelyt ezek arasnyi hosszúságot értek, mind karóhoz, lazán hozzá köthessük, nehogy a szél könnyű szerrel lehasítsa, lehányhassa a fáról.

Azon évben, midőn vesszős szemzéseink kihajtanak, az átojtott vadfán számos vadsarj is tör elő. E vadsarjakat akkor, midőn ojtásunk új sarjait a csapokhoz kötözzük, vagy mind levagdadjuk színben az ágakról, vagy legalább hegyöket csipkedjük el, nehogy különben magukhoz ragadhassák az anyafa minden erejét, melyet annak ojtásaink új sarjai nevelésére kellene fordítania és csak a rákövetkező tavasszal tisztítjuk le végkép a fáról.

Az átojtott fán egy-két év alatt annyira megerősödnek ojtásaink, hogy a fa minden erejét képesek lesznek saját javukra fölhasználni s két-három év alatt biztosan termőre fordulnak. Mihelyt ojtásaink teljes erőre kaphattak a fán: nem fognak ezen többé vad sarjak előtörhetni; de, ha itt-ott mégis mutatkoznának ilyenek; ősszel vagy kora tavasszal le kell azokat fánkról tisztítani; mert különben az anyafa ezeket, mint az ő édes gyermekeit, oda segíthetné, hogy ojtásainkat időjárástól növekedésben túlszárnyalnák.

Ha az a fa, melyet átojtani akarunk, szabálytalan, görbe növéssű, de ember karnyínál még nem vastagabb és mi azt akarjuk, hogy átojtás után szabályos termetű, egyenes fa legyen belőle: akkor irgalom nélkül fűrészeljük azt le télen, vagy kora tavasszal a görbületnél s a támadt sebet éles késsel lesimítván fatapasszal borítsuk be.

Az így derékban lesonkozott törzs számos, erőteljes, függélyesen növvő sarjat fog eresztetni év folytán. E sarjakat nem hagyjuk, hogy mind egyenlő erőben növekedjenek, hanem egyet, a legerősebbet, a törzs folytatására legalmasabbat meghagyva, a többieket hegyök lecsipése által növekedésükben meggátoljuk.

Aztán jul. végén, vagy aug. elején a meghagyott erős sarjat fás, vagy vesszős-szemzéssel kellő magasságban beszemezzük.

A következő év tavaszán aztán a növekedésükben megakasztott s ojtatlanul hagyott sarjakat a törzsről letisztítjuk; a beojtott erős hajtást pedig megcsonkázzuk úgy, hogy belőle az ojtás helye fölött, csak egy arasznyi csap maradjon meg. E csapról minden kihajtható szemet le kell tisztítanunk; mert ennek kihajtania nem szükséges, mivel csak arra kell szolgálnia, hogy ojtásunk új sarját a szelek ellen biztosítandók, mint természetes karóhoz, lazán hozzá köthessük.

Azt a csapot, mely az anyatörzsből a beojtott erős sarj kiindulása fölött megmaradt, a lecsonkozás éve után következő tavaszon nem távolítjuk még el: hanem a végét, a honnan a rákent faviasz lepattogzott, újból bekenjük faviaszszal és csak a következő év tavaszán fűrészeljük le, közvetlenül a beojtott és már jól megerősödött hajtás fölött úgy, hogy a fűrész által okozott seb egy függélyes lapot képezzen. Aztán a fűrész nyomát éles késsel lesimitva s faviasszal bekenve úgyszólván minden teendőt bevégeztünk a fával, melyet így nemcsak átojtottunk, hanem görbe törzsét is kiegyenesítettük.

Növekedésükben megakadt, idősebb, de még elég élet erős, egészséges, vén fákat is át lehet ojtanunk ily módon: hanem ez már több munkába, fáradságba s ha másokkal ojtatjuk át, több költségbe is kerül.

Az ilyen vén fákat is előbb meg kell ritkítanunk; erősebb ágaik közül többeket a törzs sudaráról színben lefűrészelnünk, hogy ojtáskor, lajtorjával, a meghagyandott ágak mindenikéhez könnyen hozzáférhessünk; aztán a meghagyott ágakat is meg kell kurtítanunk és nyár derekán, vesszős szemzéssel csak az ezekről kihajtandott sarjakat ojtjuk be. Mondanom sem szükséges, hogy a kihajtandott sarjak közül csakis azokat ojtjuk be, a melyek a megkurtított anyaágak folytatására s derekuk beruházására legalkalmasabbaknak itélünk, a többieket pedig a következő tavaszon tisztítjuk, hánjuk le a fáról.

Ilyen vén fákon, átojtás előtt, akarjuk — nem akarjuk, sok olyan sebet kell ejtenünk, melyeket faviaszszal nem egyszer, de évenként két ízben is t. i. ősszel és tavasszal, mindaddig, a míg a seb teljesen be nem forrt, lelkiismeretes gondnal be kell takarnunk; mert, ha csak egyszer is elmulasztjuk ezt; a nyitott seb helyén be rothad a fa s a rothadás behatol a fa belsejébe is, minek folytán veszélyeztetve vagy legalább megrövidítve lesz a fa élete.

Ha az átojtandó fának több koronaága vagy anyaága van; minden egyes anyaágra egy-egy külön gyümölcsfajt ojtva próba vagy fajfának használhatjuk azt föl: de, mert a fajfa csaknem egész életen át igen sok gondozást kíván, csakis olyanoknak ajánlható ez, a kik nemcsak jól értenek a fajfa gondozásához, de évről-évre rá is érnek arra.

Legjobb az egész fát egyetlenegy fajjal átojtani.

Nemcsak a vadkörte és vadalma fákat, hanem egyéb gyümölcsfákat is át lehet ojtani, a melyek vagy terméketlenek vagy legalább nem oly becses gyümölcsöt teremnek, mint mi ohajtanók.

Az átojtott fa igen rövid idő alatt termőre szokott fordulni: ha tehát egy terméketlen gyümölcsfát valamely termékeny fajjal ojtunk át; bizonyosak lehetünk róla, hogy átojtással csakhamar termővé varázsolhatjuk azt.

Sokan másféle eljárást követnek az idősebb fák átojtásánál mint a milyent a fönnebbiekben elmondottam: de ezúttal, minthogy a fa életerejének legnagyobb kimélésével jár az általam ajánlott átojtási eljárás; a gyümölcsészetben járatlan honfitársaimnak mások eljárását is főlemlegetni s mások eljárásának hiányait tövéről-hegyére kimutogatni nem tartom szükségesnek.

Ime! ennyi volt, amit az idősebb fák átojtásáról elmondani szükségesnek véltem.

18.

A nyers gyümölcs szállításáról.

Nyers gyümölcsöt postán, vasúton vagy gőzhajón, meszszebb vidékekre úgy elszállítani, hogy az a megérkezéskor sem üde színét, sem természetes, fűszeres ízét el ne veszítse, nem oly könnyű dolog, mint sokan gyanítják.

Isten kegyes jó voltából, maholnap virágzásnak indul hazánkban is a gyümölcsészet. Nemcsak házi fogyasztásra, de elárúsításra is termelünk gyümölcsöt. A mit aztán helyben el nem árusíthatunk; igyekeznünk kell távolabb vidékeken adni el a fölösleget. Ilyenkor aztán akarjuk — nem akarjuk beáll a szükség, hogy gondolkozzunk arról, hogyan szállítsuk el kár nélkül gyümölcseinket?

E kérdés megfejtéséhez akarok én is annyit elmondani, a mennyit tapasztalásból tanultam és tudok.

Arról, hogy miképen szállítanak távolabb helyekre, nagy mennyiségben gyümölcsöt? nekem nem volt módomban kellő tapasztalatokat szerezni. Ilyenféle szállítással, régibb idő óta, több helyen foglalkoznak már hazánkban. A többek közt csak Kecskemétet és Nagy-Marost említem föl. Kecskemétről meggyet, kajszi-barackot, pogácsa almát; Nagy-Marosról pedig szőlőt, nagy mennyiségben szállítanak még külföldre is. A ki nagyban akar gyümölcsöt termelni és szállítani; annak a szállítás leghelyesebb módját azoktól kell eltanúlnia a kiknek e részben elég módjuk volt tapasztalatokat gyűjteni. Nekem, mint mondtam, e részben nem volt módom tapasztalatokat szerezni, s ennél fogva csakis a kisebbmennyiségű, s olyan gyümölcsök szállítási módjáról lehet saját tapasztalatom nyomán szólanom, melyeket tenyészttek és a melyek tanulmányozásával foglalkozom.

Midőn kisebb mennyiségű gyümölcs-szállítást emlegetek; értem ez alatt az olyan küldeményeket, melyek súlya az 5 kilót ritkán haladja meg. Hogy az ilyen küldemény tartalmával együtt, teljes épségben juthasson el rendeltetési

helyére elkerülhetlenül szükséges: 1-ször is, hogy olyan ládikóban vagy dobozban szállítsunk, melynek falai minden oldalról kellő szilárdsággal birjanak. Papir göngyölegben vagy papir dobozban a gyümölcsöknek távolabb vidékre ritkán sikerül ép állapotban megérkezniök; mert a szekér-postán, az egymásra halmozott keményebb és súlyosabb csomagok közt, az úti rázódás folytán, a doboz falai minden erősebb nyomásnak engednek, és habár a doboz maga nem hullott is szét, a mi pedig többször, mint nem, megtörténik, — foltossá, szinevesztetté teszi a benne levő gyümölcsöket. Az ily szinevesztett, megnyomkodott gyümölcsök aztán, ha mosolyra nem gerjesztik, bizonyára szánakozást fognak csak gerjeszteni abban, a kinek a gyümölcsökkel kedveskedni akartunk és bosszankodást költenek abban, a kinek a gyümölcsöket azért küldöttük, hogy biztosítson bennünket nevök helyes voltáról vagy határozná meg, hogy mi a valódi nevök?

Legjobb szállító edény az olyan koczka alakú fa- vagy deszka-ládikó, melynek falai minden oldalról legalább 1 cmnyi vastagok és a melyek belső világa szélességben, hosszúságban és mélységben vagy magasságban a 30 cmetert sohasem haladják meg. Öblösebb ládikó csak azon esetre volna czélszerű; ha belseje erős közfalloal fiókokra volna föl-osztva; különben czélszerűtlen volna azért, mert sok gyümölcs férvén el benne, maga a gyümölcsnek súlya is kimozdíthatná helyökből a gyümölcsöket s törődötté változtathatná át az egész küldeményt. Ennélfogva, ha valaki mégis öblösebb ládikóban akarna szállítani: akkor czélszerűbben jár el, ha koczkaláda helyett olyan hosszas ládát készített, melyet két-három olyan terjedelmű és alakú fiókra oszthat el deszkából készült közfalakkal, melyeknek belső világa szélességben és magasságban ne haladja meg a 30 cmetert. E két-három fiókos ládát aztán egyetlenegy közös födéllal lehet lezárnia. Az ily ládába rakott gyümölcsök aztán, az alkalmazott közfalak miatt, saját súlyukkal nem lesznek képesek egymást agyonsajtolni, egymásban sérelmet okozni. Az ily két-három fiókos, hosszas láda külső falainak és födelének minden esetre vastagabbaknak és szilárdabbaknak kell lenniök, mint a koczka ládikónak; mert különben tartalmuk súlya könnyen szétválaszthatná eresztékeit akkor, a midőn útközben, le- és fölrakodáskor, a közömbös szolgál-személyzet kiméletlenül dobálja szállítmányunkat.

Ha aztán így a legcélszerűbb szállítási edényre szert tettünk; elkerülhetlen szükségünk lesz olyan csomagolási szerekről gondoskodnunk, melyekbe a gyümölcsöket egyenkint begöngyölgethetjük s azokat úgy ágyalhassuk be, hogy helyökből ki ne mozdulhassanak s az útközbeni rázódást, hányást-vetést sérelem nélkül kiállhassák.

Nem közönbös, de nagyon is lényeges dolog az ily csomagoló szerek megválasztása; mert, ha a csomagoláshoz durva szereket választunk; azok útközben a folytonos rázódás folytán fölkarcolják, megfeketítik a gyümölcsök bőrét s elváltoztatják a gyümölcsök természetes színét; ha pedig dohos vagy penészes kellemetlen vagy akár kellemesszagú anyagot választunk a csomagoláshoz; bizonyos, hogy a gyümölcsök elvesztik természetes illatukat s egészen eltelnek a csomagoló anyag szagával.

Legjobb csomagoló anyag a láda feneke és oldalai kibéllelésére s a ládába rakott gyümölcsök közt levő hézagok betömésére, a nyers és idegen anyagoktól mentes, lágy moha.

Hegyes vidékeken könnyű dolog ilyen mohára szert tennünk. Nedves moha nem volna alkalmas; a nagyon kiszáradt moha csomagoláskor vagy az úti rázódás folytán, finom port ereszt magából, mely a gyümölcsöket még akkor is ellepi, ha ezek papirba vannak is göngyölve. A porlepte gyümölcsöket aztán, mihelyt kiszedtük a ládából s kigöngyölgettük takarójukból, meg kell törölgetnünk. E törölgetéssel megfosztjuk aztán a gyümölcsöket attól a finom, szűzies hamvuktól, mely sok gyümölcsnek, kivált pedig a szilvának legfőbb ékessége.

A hol finom, puha mohát nem egy könnyen szerezhettünk, pl. a sík alföldön; igen jól helyettesíti azt a finom, puha sarju-széna is, melyből a fű- vagy széna-szagot a szabad légjárás elpárologtatta. Pótolhatja a mohát még az olyan papir-nyiredék is, a milyent a könyvkötők a könyvek széleiről legyalulni szoktak.

A mohán, papirforgácson és sarjuszénán kívül, a láda feneke, oldalai és a benne levő gyümölcsök közötti hézagok kibéllelésére, elégnek tartanak némelyek bármiféle papirhuladékok, törekszalmát, polyvát, fűrészpport, korpát, kölest vagy zabot is: de ez utóbbi anyagok azért nem alkalmasak; mert a szállítandó gyümölcsöt vagy idegen szaggal töltik el

vagy az utközbeni folytonos rázódás folytán, a gyümölcsök közül kisiklanak s hézagokat hagyván a ládában okul szolgálnak arra, hogy a gyümölcsök egymáshoz verődjenek és így sérült állapotban érkezzenek meg.

Ha azt akarjuk, hogy a messzebb vidékre szállítandó gyümölcs oly épségben érkezzék meg rendeltetési helyére, mintha azt ott helyben szakították volna le a fáról; szükséges, hogy minden egyes darabot papirba göngyölgessünk. E papirosnak lágynak, de kellőleg szivósna és egészen tisztának és szagtalanannak kell lennie. Papirkereskedőtől könnyű ilyent beszerezni. Vékonyhéjú és egészen lágyhúsú gyümölcsökhöz, — mint a cseresznyék, szilvák, — a lehető legfinomabb és lágyabb selyempapírt kell választanunk. Az almákat, körteket tiszta nyomda-papirba is takarhatjuk föltéve, hogy ez a papir is elegendő lágy és kevésbé enyves. Durva keménypapir, ha göngyöléskor nem is, de az utközbeni rázódás folytán, okvetlenül megsértene, foltossá tenné a gyümölcsök bőrét. Az ujság-papir a nyomdafesték kellemetlen szagát kölcsönözné át a gyümölcsöknek. A fűszerárusoktól különféle élénkszagú fűszerekre, — néha még petroleumos üvegekre is — csomagolólul használt papir, mely onnan hozánk került, egyáltalán fogva nem czélszerű arra, hogy bele gyümölcsöt göngyölgessünk; mert a gyümölcs minden idegen szagot könnyen magába vesz.

Mikor aztán alkalmas csomagoló szerekkel elláttuk magunkat; a küldendő gyümölcsöket kell kiválogatnunk és azokat nagyságuk szerint osztályoznunk. A kiválogatás igen könnyű akkor, ha az egész ládát egyetlenegy gyümölcsfajjal kell tele raknunk; de nehezebb akkor, ha különböző fajokról fajonként 4—5 darabot akarunk a ládába rakni. Fődolog ilyenkor, hogy hibásfejlődésű, férges vagy a rothadásnak bármi parányi jelét magán viselő gyümölcsöt ne válasszunk, különösen pedig, ne válasszunk egészen érett, vagy, — a mi még rosszabb volna, — túlérett gyümölcsöket. Érett vagy túlérett gyümölcsöket küldvén nagyon könnyen megeshetnék, hogy az illető, a kinek a gyümölcsöket szántuk, gyümölcsök helyett csak azoknak összeomlott maradványait, poshadt és eczetes törkölyét kaphatná meg. Az egészen érett gyümölcs puhaságánál fogva minden rázódást megérez, behorpadozik s előbbi térfogatát be nem töltvén, hézagot hagy a ládában. Csak egy gyümölcsnek kell összeesnie; bizonyos, hogy akkor a többiek mind kimozdulnak a helyökből, egy-

máshoz verődnek és csak azok maradnak némileg épségben, melyek éretlenek voltak.

Elküldésre a legszebb fejlődésű és színezetű gyümölcsöket választjuk ki akkor, ha kedveseinknek a gyümölcsessel meglepetést akarunk szerezni; valamint akkor is, ha gyümölcstárlatokon másokkal versenyezni s gyümölcsainkkal dicséretet aratni óhajtunk; de, ha valamely gyümölcsészhez azért akarunk küldeni gyümölcsöt, hogy az, ennek valódiságát megállapítsa, — vagy, ha névtelen a küldendő gyümölcs — gyümölcsészeti nevét meghatározza; akkor már a választásnál más szempontból kell kiindulnunk. Mit kelljen ilyen esetben szemünk előtt tartanunk? Azt már azon értekezésben, mely: »a névtelen gyümölcsök meghatározásának nehéz voltáról« szólott, mondtam el. Fődolog ez esetben is, hogy teljesen épfejlődésű, hibátlan, középnagy gyümölcsöket válasszunk ki és pedig minden fajból olyanokat, melyek az illető fajnak minden jellemző vonását magukon viseljék; szóval olyanokat, a melyekről az illető fajt száz, különböző gyümölcsfaj közül is kitudnók önmagunk is választani. Olyan gyümölcsöket, a melyeknek szára elszakadt, mikor a fáról levettük; aztán a melyeknek a virágos részéről a kehelylevélkéket a rovarok még a fán lelegelték, — ne küldjünk a gyümölcsésznek még, ha különben egészen épfejlődésűek volnának is azok; mert a gyümölcs biztos fölismeréséhez a szár és kehelyosztványok ép állapota is csaknem elkerülhetlenül szükséges.

Ha aztán kiválasztottuk az elküldendő gyümölcsöket s fajok szerint elkülönöztük a példányokat; első dolgunk legyen minden egyes gyümölcsre a faj nevét vagy a gyümölcs névtelen volta esetében, egy olyan számot vagy jelt tiszta és olvasható írással írni rá, mely név vagy jel alatt, az illető gyümölcsészről, a gyümölcsökre vonatkozó észrevételeket megkaphatjuk. Ha számokkal akarjuk megjelölni a gyümölcsöket; ne elégedjünk meg a pusztá szám 1. 2. 3. stb. kiírásával, hanem írjunk a szám után betűket is, mint 1. sz., 2. sz., 3. sz. stb.; mert, ha több fajt kellene így megjelölnünk, a pusztá számjel zavart okozhatna. Így a hatos számot, mely után nincs pont vagy betű, könnyen 9-cesnek olvashatná a gyümölcsész, ha a gyümölcsöt kezében megfordítja. A nevek, számok vagy jelek írásához alizarin-tintát használunk. Nehány percz alatt megszárad az ilyen írás és a gyümölcstről nem egy könnyen törölhető le.

A gyümölcsöket faj szerint megjelelendő, nem tanácsos azok nevét vagy számát külön-külön papirszeletkére írni föl s azt tenni a göngyöleg alá a gyümölcsökhöz; mert az ilyen papirszeletké a gyümölcsök kigöngyölése közben könnyen kihullhatnak és összekeveredhetnek. Ilyen papír szeletekre csakis a cseresznye-, meg- és szilvafajok nevét írhatjuk föl; mert ezek gyümölcsére, magára, különben sem lehetne a faj nevét fölírnunk.

Mihelyt az írás megszáradt a gyümölcsökön; ezeket nagyságuk szerint összeválogatjuk. Ha sok a küldendő gyümölcs; külön ládában kell küldenünk a nagyobbakat, külön ládában a középnyagokat és kisebbeket is. Egy ládában különböző nagyságú, lágyabb és keményebb, könnyebb és súlyosabb gyümölcsöket küldeni nem volna tanácsos csak azon esetre, ha minden egyes gyümölcsöt mohával vagy sarjú szénával úgy választanánk el a többiektől, hogy azok minden rázódás, hányás-vetés daczára sem volnának képesek egymással érintkezni.

Megtörténvén a gyümölcsök nagyság szerinti összeválogatása, következik azoknak papirba göngyölgetése. Minden egyes gyümölcs begöngyölésére olyan papirdarabot vagy szeletet kell vennünk, mely éppen elég arra, hogy a gyümölcs derekát henger gyanánt, legalább háromszor körül fogja. E papír hengert a gyümölcs szárás végén gyöngéden úgy csavargatjuk össze, hogy a gyümölcsszárát anélkül, hogy ez eltörhessék végig betakarja; a gyümölcs kelyhes végén pedig két oldalról összenyomjuk s az így összenyomott hengervéget a gyümölcs derekára fölhajlítjuk. — Így szokás papirba göngyölgetni a körtéket és így azon almákat is, melyek szára hosszú: de az olyan almákat, melyek szára — rövid voltánál fogva, — nem emelkedik a szárüreg karimája színvonaláig, oly módon is göngyölhetjük papirba, hogy a papír henger mindkét végét két oldalról összenyomjuk s a henger összenyomott vége közül az egyiket a gyümölcs egyik oldalára, a másikat a gyümölcs ellenkező oldalára hajlítjuk föl.

Be levén papirba göngyölve minden gyümölcs, következik a ládába rakosgatás.

Előbb, hogysem a gyümölcsöknek ládába rakosgatását megkezdzenők, a láda fenekére legalább egy ujjnyi vastagon mohát terítünk; aztán egy réteg gyümölcsöt úgy helyezünk el a moharéteg fölé szorosan egymás mellé, hogy a láda

négy oldalán legalább egy ujjnyi hézag maradjon. E hézagot mohával jól betömökadjük, valamint azon hézagokat is, melyek az egymásmellé rakott gyümölcsök közt támadtak. Oly feszesen kell e hézagokat betölteni, hogy a gyümölcsök erős rázás folytán se mozdulhassanak ki helyökből. Megjegyzem itt, hogy a körték berakásánál, minthogy ezek szára rendszerint törékeny, arra kell ügyelnünk, hogy mindenik körte rézsontos helyzetbe jusson, hogy így szára a mellette vagy előtte levő gyümölcs derekára egészen ráfeküdjék.

Mihelyt készen vagyunk egy réteg lerakásával; ismét egy ujjnyi vastagon mohát terítünk az első gyümölcs réteg fölé s úgy folytatjuk a munkát, mindaddig a míg a láda meg nem telt gyümölccsel, a mint az első réteg berakásakor eljártunk a dologgal.

A legfőbb rétegnek azonban nem szabad a láda tetejének színvonaláig fölérnie; mert ott, legalább egy ujjnyi vastagon hézagnak kell maradnia, hogy azt mohával tölthessük be. Ezen legfőbb moharétegnek szabad, sőt kell is a láda színvonalára fölé emelkednie azért, hogy a láda födelét föltevén jól rányomakodjék a gyümölcsökre, mert ha a födél fölszögezése után lazán maradna a moha, bizonyára alkalmul szolgálna arra, hogy a ládába rakott gyümölcsök helyökből kimozduljanak s egymáshoz verődhessenek. Ha a láda födele minden nyomás nélkül, önsúlyával is jól ráfekszik a láda tetejére; akkor még nincs bevégezve, a berakás. Addig kell nyomkodni a láda tetejére a mohát; a míg a födelet csak egy kissé erősebb nyomás által lehet a ládára szögeznünk.

A ki a fönnebbi eljárás szerint szállít körtét és almát; bizonyos lehet róla, hogy küldeménye teljes épségben érkezik rendeltetési helyére s küldeményével örömet szerez kedves ismerőseinek, dicséretet arat a gyümölcstárlatokon; meglesz elégedve küldeményével az a gyümölcsész is, a kihez a gyümölcsöket meghatározás végett küldötte. Szilvát, cseresznyét és meggyet nagyobb mennyiségben, például csak két-három kiló súlyban is, postán, teljes épségben elszállítani, nagyon kényes és bizonytalan dolog. És, ha mégis szállítani akarunk; a csomaglásnál egészen más eljárást kell követnünk, mint a körték és almák csomagolásánál követtünk.

A szilvákat ugyan finom és lágy papirosba kell szintén begöngyölnünk, de gyöngéden és vigyázva kell e munkát végeznünk, nehogy azt a finom hamvat, a mi, mint

mondám, a szilváknak egyik, legfőbb ékessége és egyúttal a szilvafajok egyik ismertető jele, — már göngyöléskor letöröljük és a szárat, mely az érett szilváról többnyire igen könnyen leválik kimozdítsuk helyéből.

Szilvák szállításához olyan négyszegű papír dobozokat veszünk*), melyekben lágy moha közé egy-egy szilvafajból 5—10 szemet lehet egymásmellé elhelyeznünk s fölibe még annyi mohát teszünk, hogy a doboz bezárásakor a szilvák ne érhessek a doboz tetejét: hanem minden oldalról egészen a moha közé legyenek **kissé feszesen** beágyazva. Ugyanilyen dobozokat veszünk a cseresznyének is: de ezeknél elég, ha a doboz fenékre mohát s erre lágy selyem papirost helyezünk és e papirosra egy réteg cseresznyét terítünk el. E réteg cseresznye fölé ismét lágy selyem papirost terítünk s aztán annyi mohát teszünk a papír fölibe, hogy a dobozt csak gyengéd nyomással csukhatjuk be.

Akár sok fajból akár egy fajból küldjük is több szilvát, cseresznyét vagy meggyet; egy rétegnél többnek nem szabad a dobozban elhelyezve lennie; mert a gyümölcsök, az úti rázódás folytán, saját súlyukkal nyomnák agyon egymást; hanem több ilyen papír dobozban meg lehet mennyisíget lehet elszállítani épségben és egyszerre is. Egy nagyobbka ládikóba 20—30 ilyen négyszegletű dobozt el lehet helyezni és csak arra kell ügyelnünk, hogy a dobozok ne érhék a láda oldalait, hanem mohával vagy papír forgácsos legyenek azoktól elválasztva és a köztük netán már létező hézagok úgy be legyenek dugdosva, hogy bármily erős rázkódás folytán egyik doboz se mozdulhasson ki helyéből, melyet a ládában elfoglal. — A dobozok fölibe aztán annyi mohát, papír-forgácsot vagy sarjú-szénát nyomkodunk, hogy a láda tetejét csak egy kissé erősebb nyomással lehessen fölszögez-nünk. A szilva fajnevét azon doboz tetejére írhatjuk, a melyikben az illető fajt küldjük.

Némelyek a láda leszögezéséhez annyi szöget fölhasználnak, hogy rendeltetési helyén a láda felbontásával ugyan-csak meggyűlik a baja az illetőnek, a kinek azt szántuk. Elég ha minden 5. cm. távolban egy szeget ütünk le a láda szélei körül. A leszögezéshez legjobb a közép vastag 4—5 cm. hosszú, laposfejű huzal- vagy német magyarsággal, drót-

*) Ilyen dobozokat gyógyszerházakban mindenkor készen kaphatunk vagy dobozkészítőknél rendelhetünk meg.

szeg (Draht-Stift.) Ez nem hasítja el az olyan láda falazatát, a milyent itt fönnebb ajánlottam; hanem elég szilárdan összefogja azt.

Sok szeget azért használnak némelyek a láda leszögezéséhez, hogy kedvét szegjék annak, a kinek kedve kerekednék a ládát útközben fölbontani s abból egy-két gyümölcsöt kicsiffenteni. Hogy az ilyen véletlen esetet elkerülhessük; helyesebben járunk el, ha jó szívós és kemény papirossal borítjuk be a leszögezett ládát és zsineggel keresztben átkötjük s a zsinetet két-három helyen is lepecsételjük.

A ki azon czélt, melyet gyümölcs küldeményével el akart érni, valójában is el akarja érni; ha az itt ajánlott eljárás szerint cselekszik; bizonyára teljes mértékben el is éri azt.

Rövid távolságra sikerül ugyan néha czélt érünk kevesebb gonddal véghez vitt csomaglással is: de nagyobb távolságra küldendő szállítmánynyal, ha a csomagolásnál nem úgy jár el, mint itt ajánlva van, alig hiszem, hogy valaki kíváncsi eredményt érhesse el.

19.

Az ojtóvessző-üzletről.

A »Gyümölcsészeti füzetek« 1881. évi folyama 322-dik és következő lapjain »Egy gyümölcsész nyomorúságai« czim alatt már értekeztem röviden azon tárgyról, melyet ezúttal körülményesebben fejtegetni szándékozom.

Bárha erősen föltettem magamban, hogy nyomaimat megjelölendő, mindazon czikkeket, a melyeket a gyümölcsészetről a szaklapokban, itt vagy ott közlöttem, jelen munkámban mind összegyűjtendem; az »Egy gyümölcsész nyomorúságai« czimű cikkemre mégis kivételt kell tennem; mert ama cikk fő tárgya inkább csak az volt, hogy magamat és helyzetemet nyilvánosan megismertessem mindazokkal, a kik nem ismervén engem és az én helyzetem nyomorúságait, hazafiságomat kezdték a nyilvánosság előtt gyanúba hozni a miatt, hogy a gyümölcsészet érdekében nem tettem annyit, a mennyit tőlem, — vélekedések szerint, — jogosan lehetett várniok. Bár sohasem kellett volna arra kényszerülnöm, hogy magamról és helyzetemről gyónással lépjek a nyilvánosság elé; mert ama cikk, melyben gyónásom megirtam, sötét lapja lesz mindig azon történetnek, a mit egykor a magyar gyümölcsészet születésének vajadásairól írni fognak!

A »Gyümölcsészeti vázlatok«-at nem arra szántam, hogy azokban minél többet fecseghessek magamról; hanem úgyszólván kizárólag arra, hogy ezen munkámban a tanulni vágyó, fiatalabb nemzedéknek tőlem telhetőleg minél több tanulásgot nyújtani igyekezzem: elégnek tartom tehát csak hivatkozni itt ama helyre, a hol a tárgyat, melyet ezúttal bővebben fejtegetni szándékozom, először pendítettem meg.

Ahhoz, hogy valaki az ojtáshoz szükséges vesszőkkel üzletet kezdhesen és azt haszonnal folytathassa, első és elengedhetlen kellék, hogy az a valaki a külföld gyümölcsészeti irodalmában s így általában a gyümölcsészetben úgy elméletileg, mint gyakorlatilag jártas legyen és ebbeli jártasságának legalább annyi jelét adja, hogy iránta a nagy közönségben bizalom támadhasson; aztán szükséges, hogy ez a valaki kedvet is érezzen magában a munkához és munkás-sága mellett szigorúan lelkiismeretes, szigorúan pontos is legyen. A kínél aztán mind eme kellékek megvannak; bizvást vállalkozhatik ilyen üzlet nyitására önerejéből, ha van módja, az ország vagy egyes társulatok segélyével, üzletvezetőképén, ha magának nincsen módja hozzá.

Meglevén az üzletvezetésére alkalmas egyéniség, gondoskodni kell egy oly gyümölcsösnek alkalmas helyen való fölállításáról, a hol a tenyésztésre legméltóbb gyümölcsfajok közül minél többet hiteles forrásokból össze lehessen gyűjteni a végből, hogy az üzletvezető a beszerzett fajok valódiságáról, önálló vagy próbafákon termett gyümölcseik után meggyőződhessek.

Ez pedig elkerülhetetlenül szükséges; mert, bármily hiteles helyekről szereztük is be a gyümölcsfajokat, ezek valódiságában mindaddig nem lehet föltétlenül biznunk, a míg nálunk is nem termettek s úgy növényzetükben, mint gyümölcseikben az eredeti leírásokkal egyezőeknek nem mutatkoztak. — Ember nem született csalatkozhatlannak. Bármennyire legyen is lelkiismeretességéről ismeretes az, a kitől fajainkat beszereztük; fel kell tennünk róla, hogy legjobb akarata mellett is egyik-másik fajt eltévesztett s nem a valódit küldötte meg hozzánk. Ő is ember; hibázni pedig emberi dolog.

A gyümölcsös mellett szükséges aztán egy jól berendezett, olyan faiskola is, melyet az üzlet gyarapodtával folyvást nagyobbítani lehessen. E faiskolában a terjesztésre legméltóbb fajok közül, kezdetben csakis azokat kell szaporításra fölvenni, a melyek valódisága háttározottan biztos és későbbben is csak azokat, a melyeket az üzletvezető gyümölcsész e célra kijelöl. Olyan fajokból, melyek valódisága az üzletvezető előtt még bizonytalan, fajonkint csak egy-két csemetét kellene fölnevelni a növényzet tanulmányozása végett, a faiskola egy oly táblájában, a hol egy-egy sor nem

végig egy és ugyanazon fajjal, hanem a sorban a minden kéthárom csemete más és más fajjal lesz beojtva.

Mint hogy az ily üzletre berendezett faiskolában nemcsak a csemeték fölnevelésére, hanem arra is súlyt kell fektetnünk, hogy ott minél több ojtóvesszőt neveljünk; igen természetes, hogy a fanevelésben a szokásos eljárást módosítanunk kell. Itt ugyanis már a csemeték nyári, — jun., jul. nyesését el kell halasztanunk és nyáron ezen időtájban csakis azon vesszőket távolítandjuk el csemetéinkről, a melyek a csemeték vezérvesszeit növésben túlszárnyalni akarják: de az oldalvesszőket mind meg kell kimélnünk. Ilyen faiskolákban a csemeték nyeséséhez csak levélhullás után, nov. végén vagy dec. elején kezdhetünk; a mikor aztán a levagdalt vesszőkből elárúsítandó készletünket gyűjtögetjük össze. Tanácsos lesz ekkor a csemeték minden vesszejét csapra metszeni s az erősebb csapokat a csemeték derekáról csak tavasz kezdetén eltávolítani és az ejtett sebeket faviaszszal eltakarni. Azt talán fölösleges is megemlítenem, hogy a faiskolában ojtóvesszőt csak az alma, körte, és szilva ojtványokról kell és lehet is kár nélkül szednünk mindaddig, a míg ezek kiültethető vagy eladható fácskákká föl nem nevedtek: de ezeket is, az eladásuk idejét megelőző nyáron meg kell már rendesen nyesnünk s levélhullás után koronájuk vesszeit nem szabad levagdalnunk; mert csonkázott ojtványt senkinek sincs kedve vásárolni. Cseresznye- és meggy-vesszőket pedig csak idősebb, de erőteljes, termő fákról lehet kár nélkül vagdalnunk, miért is az eladásra szánt cseresznye és meggy-ojtványainkat nyáron kell fölösleges oldal hajtásaiktól megtisztítanunk; mert ezeknél ártalmas a téli vagy tavaszi nyesés.

Ugy a gyümölcsös, mint a faiskola csak ott lehet állandó és a célnak megfelelő, a hol a föld elég mély termőrétegű, nem túlságos nedves és nem túlságos laza. Kerülni kell a nagy vizek közelében levő lapályokat és az éjszagnak vagy keletnek néző hegylejtőket; mert ilyen helyeken a föld nyáron át is igen nyirkos szokott lenni s a fákat csak buja növésre ingerli; minek folytán a sarjak tél beálltaig nem lesznek képesek kellőleg megérni s gyakran, nemcsak a vesszők a fákon, de maguk, a fák is áldozatul esnek a tél szigorának.

Mind a gyümölcsös, mind a faiskola berendezésénél arra törekedjünk, hogy az egymásután következő sorokban a fajok a mennyirecsak lehetséges, betűrendben következzenek

egymás után; mert az ilyen berendezés rendkívül megkönnyítendő a vesszőszedés munkáját. Hogy aztán az ilyen berendezés kivihető legyen: előre meg kell határozni a gyűjteménybe felveendő összes fajok mennyiségét és az ezekről előre elkészített, betűrendes jegyzék szerint kell az egyes fajok számára a sorokat a faiskolában és az egyes fák álló helyét a gyümölcsösben kijelölnünk.

A gyümölcsös és faiskola vezetőjének a gyümölcsstelep közvetlen közelében kell laknia és ott olyan üzleti helyiséggel birnia, melynek berendezése az üzlet céljára egészen alkalmas legyen. Kell pedig egy, télen át fűthető, elegendőleg tágas iroda, hol ősztől fogva tavasz kinyíltáig az üzletvezető az üzleti levelezést végezhesse s nyáron át úgy a gyümölcsösben, mint a faiskolában végzett vagy végezni szándékolt teendőket a jegyzőkönyvekbe bejegyezhesse, írásba foglalhassa. Ez irodának azért kell tágasnak lennie, hogy benne a belföldi, kivált pedig a mienknél minden tekintetben régibb és így gazdagabb és tökéletesebb külföldi gyümölcsészeti irodalom kitűnőbb termékei, főképp pedig azok, a melyek a gyümölcsfajok megismertetése céljából irattak mint az Annales de pomologie belge; Le Verger; Illustr. Handb. der Obstk. s több effélék; aztán a porcellánból vagy más anyagból készült, természetű gyümölcsminták, úgy szintén a kül- és belföldi, jelesebb gyümölcsészeti folyóiratok mind együtt és szekrényekben, állványokon vagy polczokon kellő rendben elhelyezhetők legyenek. Ezen irodával kapcsolatban, de tőle kettős ajtó által elválasztva egy oly, czélszerűen berendezett gyümölcsös kamarának kell lennie, a hol a tanulmány céljából kiválasztott gyümölcsök úgy legyenek eltarthatók, hogy érésökben sem az iroda melegétől ne siettessenek, sem a külső hideg behatása folytán ne késleltessenek s bár mely idegen szagot magukba ne szívhaszanak; mert az üzletvezető gyümölcsésznek saját vidékén csak így lehetséges az egyes fajok érés idejét kitapasztalnia s a gyümölcsök belértékét biztosan megbírálnia. Kell aztán egy hosszas, legalább $4\frac{1}{2}$ méter széles olyan hidegház, melynek ablakai nyugat vagy éjszakkfelé nézzenek. E hidegházban, melynek meleg szobával közvetlen érintkezésben lennie nem szabad, az elárúsítandó ojtóvesszők készlete lesz összegyűjtendő és tavaszig eltartandó. Mint-hogy pedig ide az üzletvezetőn kívül senkinek sem lehet szabadon bejárni; ügyelni kell, hogy az ajtó nyitva ne

maradjon, hanem, mihelyt az üzletvezető eltávozik belőle bezárja azt és kulcsát magánál őrizze. A hidegházzal összekötetésben vagy közel mellette egy záros kamarának kell lennie, a hol minden értékesebb kerti eszközt és az ojtóvesszők csomagolásához szükséges kellékeket mint moha, zsupszalma, háncs (Raphia a legjobb), jegyfácskák zsineg és több effélék, kellő mennyiségben kéznél és készletben tartassunk.

A hideg házban az ojtóvesszők eltartására körülbelül két méter hosszú, 60 cm. széles és 25—30 cm. magas ládákat kell készíttetni. Lehet az ilyen ládákat gyalúlatlan deszkából is összeszegeztetni s csukló pántokkal a födelet úgy alkalmazni rájuk, hogy a ládákat kinyitni, becsukni és úgy elzárni lehessen, hogy az egerek, melyek némely télen nagyon elvannak szaporodva, a ládában levő ojtóvesszőkhöz ne férközhessenek s ezeket össze ne rágcsálhassák. E ládákat aztán 30—40 cm. magas kecskeláb-állványokra, hosszúsági irányukban úgy kell egymás mellé elhelyezni, hogy minden két ládasor között út maradjon s a ládák födele az egyik sorban mind jobbra, a másikban balra nyiljék, hogy az üzletvezető, anélkül, hogy a ládákat kerülgetnie kelljen, akármelyikbe könnyen bele nyúlhasson.

Mikor aztán minden helyiség be van rendezve, következik az ojtóvesszők összegyűjtése.

Ojtóvesszőkből a szükséges készletet összegyűjteni mindjárt levélhullás után, nov. végén vagy decz. elején megkezdhetjük.

Először is a szilva-, cseresznye- és meggyfajokról szedjük meg a vesszőt; mert tapasztalatom szerint, e gyümölcsnemek vesszejében, verőfényes enyhe téli napokon, — legalább itt az alföldön, — megmozdúl az élet s ilyenkor egy következő erősebb fagy könnyen megronthatja rügyeiket. Aztán szedjük meg a körtevesszőket és végül az almavesszőket.

Bármely gyümölcsnemről csakis enyhe napokon szabad vesszőt szednünk. Fagyban szedni vesszőt nem tanácsos; mert a munka közben fölmelegült kéz érintése ártalmas lehetne az ojtóvessző rügyeinek.

Legelőbb is fiatal ojtványainkról szedjük ojtóvesszőt és csak azután jöhet a sor öregebb fáinkra; mert a fiatal fa kényesebb a hidegre, mint az öreg fa, melynek vesszei érettebb voltuknál fogva olyan fagyokat is kibírnak állani, a melyek a fiatal fák vesszeire halálosak lehetnének.

Az ojtóvesszőket azon fajokról igyekezzünk legelőbb is megszédni, a melyekből sokan és sok szálat kérnek; mert ezeket, mind terjesztésre rendszerint legméltóbb és legbecselesebb fajokat, az által, hogy a tél viszontagságai közt sokáig künn hagyjuk, nem szabad kockáztatnunk.

Ha egy s ugyanazon fajról több száz vagy ezer vesszőt is kell szednünk; a megszédendett vesszőt egyelőre kisebb csomagokba kötözzük és minden csomócskára egy-egy jegyfácskát akasztunk, rá írva azon faj nevét, a melyikről azt a csomót szedtük. E jegyfácskát legezlszerűbb valamely vastagabb vessző hegyére kötnünk s a vesszőt a többi közé tévén az egész csomagot csak azután kötjük derékban át. E csomók összekötésére legalkalmasabb az úgynevezett Raphia- vagy Manilla-hárs; minélfogva vesszőszedés alkalmával ilyen háncsnak mindig kéznél kell lennie. A kész kötegeket nagyobbba vessző-kosárba rakjuk egyelőre, melyet, ha megtelt, a hidegházba viszünk s tartalmát valamelyik üres ládába üritjük ki. Olvadó hóba, vagy a sáros földre rakván le egyelőre a csomókat piszkossá tehetnők vesszőinket, a mit pedig kerülnünk kell.

Csomókba kötéskor a vesszőket nem kell nagyon összeszorítanunk, hanem csak annyira, hogy azok szét ne hullhassanak; a kötetést pedig esokorral végezzük, hogy a csomagot, mikor szükséges, könnyen kibonthassuk s a köteléket mindannyiszor ne kelljen késsel elvagdalnunk.

Minthogy a ládákban a csomókat keresztben és nem a láda hosszának irányában kell elhelyeznünk; lenyesés alkalmával a vesszőket 35—40 cmnél hosszabbra ne hagyjuk, különben a ládában bajos volna azokat keresztben elhelyeznünk. Arra pedig különösen ügyeljünk, hogy a gyümölcsneveket össze ne keverjük; hanem a mely ládába körtevesszőket tettünk, oda mind addig, a míg tele nem lesz, csak körtevesszőket, az almavesszőkhöz csak almavesszőket tegyünk és így tovább.

A vesszőknek ládába rakását következő módon eszközöljük:

A nyitott ládának felénk eső oldalán, egyik végétől a másíkg, a fenékre, egy arasnyi szélességben, mintegy 3 ujjnyi vastag réteget terítünk nedves mohából. E moha rétegre rakjuk aztán le sorban az egyes csomókat úgy, hogy a vesszők vastagabb vagyis vágott vége a láda felénk eső falától 3—4 cmnyire essék. Berakván így minden csomót

egyiket a másika mellé és fölébe mindaddig, a míg a láda meg nem telik, — azt a 3—4 cmnyi hézagot, mely a láda fala és a vesszők végei közt fennmarad, betömődjük nedves mohával úgy, hogy a legfelsőbb csomók vége jól el legyen takarva, a mi pedig akkor történik meg biztosan, ha a láda felénk eső fala mentén egész végig, egy arasznyi olyan moharéteget terítünk, a milyent kezdetben a láda fenekére terítettünk. Ez esetben, bárha a vesszők csak vastagabb végükön és hosszúságuknak csak $\frac{1}{4}$ részén lesznek is eltakarva, míg $\frac{3}{4}$ részök takaratlan marad; mégis egész meleg tavaszig teljes épségükben elállanak ott.

Vesszőszedés alkalmával az legyen főtörekvésünk, hogy az arra alkalmas enyhe időt minél jobban fölhasználjuk. Igen természetes, hogy ilyenkor a megszedett készlet ládába rakásánál nem ügyelhetünk arra, hogy fajok szerint betűrendben legyen ott a vessző elhelyezve. Minthogy pedig anélkül rendkívül bajos volna az egyes megrendelők szükségletét idővesztegetés nélkül hamar kiszedegetnünk; beáll a szükség, hogy, mihelyt a vesszőszedést bevégeztük; a ládába ideiglenesen és rend nélkül berakott vesszőcsomagokat betűrendbe szedjük s úgy helyezzük el ott. Száraz föld alatt levén készletünk e munkába bármikor belefoghatunk: de csak azon esetre, ha szemlét tartván a ládák tartalma fölött, úgy tapasztaljuk, hogy a vesszők végére tett nedves moha nincsen összefagyva s a vesszőkön nem csillámlik dér; különben kénytelenek leszünk e munka megkezdésére is bevégni az enyhe időt.

Hogy betűrendbe szedhessük ojtóvessző készletünket; e e czélból egy-egy gyümölcsnemből, legyen az alma, körte, szilva vagy cseresznye-féle, az ideiglenesen és rend nélkül ládába rakott készletet kiszedjük onnan mind és az egyes csomagokat annyi rakásba osztjuk szét, a hány betűje van az Ábécének. Azon csomagot, melynek jegyfáján A. betűvel kezdődő gyümölcsnév van följegyezve abba a rakásba tesszük, a melyeknek helyét az A. betűvel kezdődő fajok számára eleve kijelöltük; azon csomagot pedig, melynek jegyfáján Z. betűvel kezdődő gyümölcsnevet látunk fölírva, azon helyre tesszük, a melyet a Z. betűvel kezdődő fajok számára kijelöltünk. Amikor így minden csomagot betűrendben rakásokba szétosztottunk; elkezdvén az A. betűs rakáson és végezvén a Z. betűsön, minden egyes rakást egy kötőléssel foglalunk egybe; de előbb megvizsgáljuk: nincs-e fölösleges

készletünk vagyis nincs-e ugyanazon egy fajból több köteg is az egyes rakásokban? Ha aztán azt tapasztaljuk, hogy ugyanegy fajból 4—5 kötegünk is van; ezek közül egyelőre csak egy köteget hagyunk meg az egyes betűkhöz tartozó fajok mindenik rakásában: míg a többieket, mint fölösleges készletet betűrend szerint külön összekötjük és olyan ladába helyezük el, melyet fölösleges készletünk elhelyezésére szántunk volt. Szükséges ez azért; mert az egyes megrendelők szükségletének kiválasztása alkalmával a fölösleges csomagok folyvást utunkban állának; míg ily módon csak akkor kelendő hozzájuk nyúlunk, ha a kézügyben meghagyott csomag elfogyott vagy fogyatéknak lesz. Aztán úgy a fölösleges mint a kézügyben hagyott készletet oly módon helyezük el a ládákban, a mint azt fönnebb, a vesszőknek ladába rakásáról szólván elmondottuk. Arra azonban ügyelnünk kell, hogy ladába rakás alkalmával úgy tegyünk a ladába minden csomagot, hogy az egyes fajok jegyfái fölül maradjanak, hogy így, valahányszor a ladába tekintünk, rögtön szemünkbe tűnjék; milyen betűvel kezdődő fajok vesszei vannak ebben, vagy abban a csomóban.

A ladába helyezést aztán az A. betűhöz tartozó fajokon kezdjük meg és folytatjuk a B. betűhöz tartozó fajokkal egész a Z. betűhöz tartozó fajokig, melyekkel aztán végezni fogjuk a munkát.

Nagyon megkönnyítendjük a vesszőkkel való további dolgunkat, ha az egyes betűkhöz tartozó fajokat is betűrendben helyezük el egymás mellé a ladában.

Ez azonban csak azon esetben volna kivihető, ha a helyiség tágas volta megengedné azt, hogy minden egyes fajt külön ladába helyezzünk el, mely esetben aztán a vesszők eltartására szánt ládák a fönnebb leírt méretű ládákknál alacsonyabbak is lehetnének, de elhelyezésökre az épület hosszában több helyet is igényelnének.

Arra is ügyelnünk kell a vesszőknek ladába helyezésekor, hogy az egyik betűhöz tartozó fajoktól valami elválasztó jeggyel legyenek elkülönítve, hogy így rögtön szemünkbe tűnjék: hol van? és meddig terjed egyik betű a ladában?

Ojtóvessző készletünknek betűrendbe szedésével egy-két nap alatt könnyen elkészülhetünk; a mikor aztán, ha szükséges azonnal hozzáfoghatunk az egyes megrendelőink szükségletének kiválogatásához s a kiválogatott vesszők elkül-

déséhez. Előbb azonban, hogy sem ezt tehetnők; egyéb dolgot kellett elvégeznünk.

Minthogy az ojtó vesszőket rossz melegvezető zsupszalmába göngyölve szállíthatjuk el legbiztosabban; igen természetes, hogy minden egyes, elszállítandó csomaghoz olyan jegyfát kell előre elkészíttetnünk, melyre megrendelőink címét és lakását vagy utolsó postáját fölírassuk s melyen a ráragasztandó postai szelvényeknek is hely maradjon, mert a szalma kötegre magára sem ragasztani sem írni nem lehet.

A szállítandó csomagokra tűzendő cím-jegyfának száraz, fehér és puhafából, tehát hárs, fűz vagy pedig jávorfából kell készülnie. E célból egy ilyen fának kisebb-nagyobb tönkjét 1 cm.-nyi vastag deszkákra fűrészeltetünk s ezen deszkák egyik oldalát simára gyalúztatjuk. Aztán az egyik oldalán legyalútt deszkákat elszabdaltatjuk olyan darabokra, melyek hossza 20 cm. és szélessége legalább 4 cm. legyen. Mindegyik ilyen darab egyik végén mindkét oldalról egy-egy rovatéket készíttetünk a ráillesztendő kötelék számára és evvel kész a szállítandó csomagjainkra akasztandó legcélszerűbb jegyfa.

Azon sorban, a melyben a megrendelések hozzánk érkeznek, minden egyes megrendelő számára, ki 500 szál vesszőnél nem rendelt meg többet, egy ilyen jegyfát veszünk elő és ironnal (plajbász) ráírjuk nevét, rangját, utolsó postáját és lakását is. Aztán vékonyabb fajta olyan zsinagból, milyenre a dohánytermelők a leveleket fölfűzni szokták, ráakasztunk az ily módon már címmel ellátott jegyfára egy 70—80 cm. hosszú darabot olyformán, hogy a kötés görse a jegyfa gyalúlatlan oldalára essék. A kik 500 szálnál több vesszőt rendelnek meg; azoknak a vesszőt legcélszerűbb lesz gyalúlatlan deszkából összeszögezett ládákban elküldeni; a mikor aztán cím-jegyfára nem lesz szükségünk; mert az illető címét a láda tetejére írhatjuk föl.

Aztán minden egyes megrendelő számára az általa megrendelt fajokról hosszas papírszelvényre egy betűrendbe szedett jegyzéket — listát — készítenek, megjegyezvén minden egyes faj neve előtt, hogy hány szál vesszőt kíván belőle a megrendelő, és ha érkezésünk van a listára fölírt gyümölcsneveket kész jegyfácskákra írjuk le külön-külön. Mikor aztán evvel is készen vagyunk a vesszőkre kötözendő ezen jegyfácskákat föltéve, hogy a megrendelő csak egy gyü-

mölesnemből pl. csak körtékből rendelt meg vesszőt, hánccsal egy csomóba kötjük mind és a csomót átkötjük még azon nagy jegyfa kötelékével is, mely jegyfára az illető megrendelő nevét és lakását felírtuk volt. Ha pedig több gyümölcsnembről is rendelt volna vesszőt, akkor külön csomócskába kötjük a körte jegyfácskákat, külön-külön az alma, szilva és cseresznyefélék jegyfáit is és ekkor csinálunk e kis csomókból egy olyan közös csomót, a hol az egyes megrendelő minden kívánt faja a jegyfákra jegyzetten együtt leszen.

Meleg szobában apródonkint csupa időöltésből is végezhetjük télen át e munkát. Mikor aztán megrendelőink számára így elkészítettük a listákat is, jegyfácskákat is: mehetünk a hidegházba s ott a megrendelt vessző kiválogatásához hozzá foghatunk. Magunkkal vivén 8—10 megrendelőnk listáját és jegyfacsomagját a hidegházban vagy egyenkint vagy mind a 8—10-nek egyszerre kezdjük kiszedni az általa kívánt fajokat. Mikor körtevesszőket akarunk előbb kiszedni; — a körtevesszők ládáit kinyitjuk; a többi ládák csukott födelére pedig egymástól kellő távolban, kiterítjük a listákat külön-külön és mindegyik mellé betűrendben rakjuk ki a körték kész jegyfácskáit is. Aztán hogyan kell a kiszedést eszközölni? úgyhiszem ahhoz már senkinek sem kell magyarázat: hanem azt több oknál fogva szükségesnek látom megjegyezni, hogy ne elégeljük meg a jegyfát saját kötelékével a vesszőre kötni; hanem hánccsal is kössük azt oda, nehogy a vesszőről akár útközben, akár rendeltetése helyére érkezvén, ott általában is lehullhasson az a vesszőről.

Mikor így minden egyes megrendelőnk számára minden általa kívánt gyümölcsfajról kiszedtük a vesszőt s ezekre a jegyfácskákat fölötöztük; az egész mennyiséget egy csomóba fogjuk össze és hánccsal kissé feszesen, három helyen is átkötjük azt. Ilyenkor ügyelnünk kell arra, hogy a vesszők töve vagyis vastagabb, vágott vége egy színvonalba essék, hogy így mindenik vessző vége érintkezésbe jöhessen azon nedves mohával, melyet szalmába burkolásuk alkalmával alájok kellend teríteniünk.

Amint ekképen egyik megrendelőnk szükségletét mind egy csomóba kötöttük; azonnal átkötjük azt még azon nagy jegyfa kötelékével is, melyre az illető megrendelő nevét és lakását fölírtuk volt, és a csomagot egyelőre félretesszük. Ugyan így bánunk el többi megrendelőink vesszőivel is.

Mikor aztán 8—10 megrendelő részére ilyen csomagokba összekötöttük az általuk kívánt vesszőmennyiséget; megindíthatjuk e csomagok szalmába burkolását és postára elkészítését is. Mihelyt egyik csomagot oly módon burkoltunk szalmába, hogy az az út viszontagságait biztosan kiállhassa és szét ne nyílhasson; a csomagra rákötjük azt a nagy jegyfát, melyre az illető megrendelő czimét, lakását fölírtuk volt. Ekkor aztán csak szállító levelet kell írunk a csomaghoz s azonnal postára adhatjuk azt.

Mikép a fönnebbiekből látható: sok pepecseléssel járó, nagy pontosságot, figyelmet és lelkiismeretességet kívánó dolog lévén az ojtóvesszők kiadása, ide, ha akarnánk sem lehet sok személyt alkalmaznunk. Az üzletvezetőnek, magának kell a munkát végeznie és legfőlebb egy megbízható, ügyes segédet lehet maga mellé bebocsátania, a ki neki a kiszedett vesszőkre a jegyfácskákat fölkötözni s a csomagokat szalmába burkolni segíthet.

Minthogy pedig e munkát hideg házban kell végeznie; aztán meg a munkának legnagyobb része olyan, a miben nem lehet fölmelegednie; gondja legyen rá az üzletvezetőnek, hogy a munka tartamára jó téli ruhával, különösen pedig jó meleg lábbelivel lássa el magát; különben egészsége kockáztatása nélkül e munkát egyfolytában teljesíteni képes nem lesz.

A fönnebbiekhöz még csak azt akarom hozzáadni, hogy a gyümölcsésznek, a ki ilyen üzletet vezet, a nagy közönség számára, mindazon fajokról, a melyekről ojtóvesszőt nála rendelhetnek, évenként katalógot kell szerkeszteni. E katalógban az üzlet megnyitásának első éveiben csakis azon fajokat kellene betűrendben elszámlálnia, melyek valóságáról jót mer állani mindenkinek. Később már valamennyi, az üzlet gyümölcsstelepén található fajt beveheti a katalógba, hol külön sorolja el a valódi fajokat, külön ismét a tanulmány alatt levő és olyan fajokat, melyek valósága még bizonytalan: hanem aztán ez utóbbi osztályba sorozott fajokról csak ismert gyümölcsészeknek ígérjen vesszőt, a kik megrendelésükben előre biztosítják őt, hogy a kívánt fajokat szintén csak tanulmányozás czéljából óhajtanák megkapni. Minthogy pedig ez utóbbi osztályba sorozott fajokról vesszőkészletet nem gyűjthet; jelentse ki a katalógban, hogy a kik ez utóbbi fajokról is kívánnának vesszőt, megrendelésüket még a fák

levélhullása előtt tegyék meg; mert későbbi megrendeléseket másnemű elfoglaltatása miatt lehetetlen volna teljesítenie.

És evvel be is végezhetem ehosszúra nyúlt czikket, melyben saját tapasztalatom után, hasznos útmutatással akartam szolgálni azon fiatal gyümölcsész társaimnak, akik eltelve a gyümölcsészet szent szeretetével, folytatni kívánják azt a munkát, a melyet édes hazám javára én már úgysem folytathatok soká.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

II. rész.

Gyümölcseim körülményes leírása.

A.) KÖRTÉK.

197. Alost grófnő.

(Comtesse d' Alost ; Gräfin von Alost.)

Származása. Bizonytalan. Leroy szerint valószínűleg Belgiumból származik s alkalmasint Hellinck, alosti fatenyésztő, kinek az „Alosti Kolmár“ nevű körtét köszönhetjük, nyerte volt magról. Kevéssé van még elterjedve. Ojtóvesszejét 1873-ban kaptam a Simon-Louis testvérek híres faiskolájából, Plantières-ből. Több ízben termett már nálam. Fajom valódisága kétségtelen.

Érésideje. Nálam sept. derekán; hűvösebb tájakon nov. végeig is elhuzódik.

Minősége. I. rendű csemegegyümölcs.

Nagysága. Középnagy; gyakran kisebb is.

Alakja. Változó; majd hengeres tojásdad, majd tojásdad körtealakú; elég szabályosan boltozott síkfölületű. Zöme a középtájnál többnyire alább, a kelyhes vég felé esik, honnét kelyhe felé majd szeliden gömbölyödik, majd kissé összehúzódva boltozódik, s kelyhes végére föl nem állítható! szára felé pedig elejénte szeliden, aztán némi behajlással vagy a nélkül is fogya, inkább- vagy kevésbé tompa kúpos végben enyészik el. Szára rövide vagy középhosszú, elég vastag, fás, tövénél gyakran húsos, hegyénél bunkósan végződő, nagyrészt sárgásbarna mázzal bevont; a gyümölcs csúcsán csaknem a fölszínre helyezett vagy húsos gyűrűzetből ferdén kiálló. Kelyhe nyílt vagy félig nyílt; fölálló, rövide, sárgás, szarúnemű osztványával a fölszínre helyezett vagy csak alig észrevehető mélyedéséből kiálló.

Színe. Bőre finom, vékony, síma, gyöngéd tapintatú, bágyadtan fénylő; eleinte egészen zöld; értével zöldessárga vagy citromsárga; napos oldalán kissé élénkebb sárga s gyakran némi gyöngéd pirossal színezett. Pontozata igen apró, alig szembetűnő. Finom, fátýolszerű rozsdaszeplők vagy foszlányok majd sűrűbben majd ritkábban tűnnek elő fölületén.

Belseje. Húsa fehér, néha sárgásba vagy zöldesbe játszó fehér; finom, olvadó; magtokja körül is alig észrevehetőleg köves-szemcsés; leve bő, igen czukros, gyöngéd savanyúval emelt, igen kellemes, fűszeres ízzel. Magtokja csaknem zárttengelyű; tömlőcskéiben jókora nagy hosszas tojás-alakú, sötétbarna, feketés-hegyű, ép magvakat rejtő.

Fája. Elég erőteljes és elég edzett: korán és igen bőven termő fölálló vagy kissé nyílt szögekben fölfelé törekvő, erős ágával, melyek gyümölcsöző szervekkel jól beruházkodnak, sűrűlombos, de kellőleg szellős, gulaalakú koronát alkotó. Vadonczon jól díszlik; gulafának

alkalmasabb, mintsem szálas fának; még vidékem mostoha viszonyai közt is elég jól díszlik. Gyümölcseit az erősebb szelek le szokták tizedelni.

Vesszei. Elég számosak, hosszúak, elég vastagok vagy középvas-
tagok; szép egyenesek, noha kissé könyökösek, csaknem síkfölületűek;
föfőllők vagy éles szögekben fölfelé törekvők; gyenge korukban rit-
kásan és finoman molyhosak; ért korukban csupaszak, olajszínű-zölde-
s barnák; igen apró, többnyire kerek, fehér pontokkal igen sűrűn,
de kevésbé szembetűnőleg pontozottak; rendetlen levélközűek.

Rügyei. Elég nagyok vagy középnagyok, hasas kúposak, alig
hegyesek, a vesszőtől kissé elálló, szürkével tarkázott pirosas bar-
nák; elég duzzadt, csaknem bordázatlan talapon ülők.

Virágrügyei. Középnagyok, tojásdadpúposak, alig hegyesek, piros-
sas barnák; pikkelyeik egymást lazán takarók.

Levelei. Elég nagyok vagy középnagyok, elég vastag és kemény
szövetűek; kerülékesek vagy tojásdadok, többnyire hirtelen elkeske-
nyedő hosszúak, gyakran azonban rövidke, éles hegyben végződők; a
vesszők alján csaknem laposak, főleg pedig mind csatornásak: kissé
ívelték; nyelökről rendetlenül elálló; gyenge korukban füstös vörös-
sél kissé színezettek, finoman és ritkásan molyhosak; ért korukban
csupaszak, simák, elég fényesek, világos zöldek; széleiken igen tompa fo-
gakkal sekélyen és szabálytalanul fűrészesek. Levélnyelők hosszúak vagy
középhosszú, középvastag, hajlékony; rendetlenül föl vagy szétálló; tövé-
nél néha pirossal színezett. Levélpálhái fejletlenek, fonál- vagy árido-
muak, hamar elhullók. Virágrügyet körítő levelei többnyire kisebbek, mint
a vesszőkön levők, lándsásak, laposak, szeliden hullámosak, nem ível-
tek: igen hosszú, vékony, rugalmas nyelökről rendetlenül szétterülő
vagy lefelé konyulók.

Hasonnevei. Nincsenek.

Leírói. Leroy, *Dict. de pomol.* I. 594.

Mas, *Le Verger*, III. 173. szám alatt.

Jahn, *Illust. Handb. der Obstb.* VII. 413.

Észrevétel. Nem való az alföldre; mert itt gyümölcsei erőtetve
érnek s ízök kellő finomságát kifejteni nem képesek. Hazánk emel-
kedettebb fekvésű, hegyes vidékein, hol az erősebb szelek ellen több
ótmalmat talál minden gyümölcsfa, tegyük vele kísérletet. Hiszem,
hogy ott hálásan ki fogja fizetni a helyet, melyet a kertben elfoglal.

198. Amanlis vajoncza.

(Beurré d' Amanlis; Butterbirn von Amanlis.)

Származása. Bizonytalan. Némelyek állítják, hogy Van Mons nyerte volna magról; mások ismét, hogy Franciaországból származik s a Rennes közelében fekvő Amanlis községben kelt magról: de állításukat czáfolhatlan bizonyítékokkal sem ezek, sem azok nem bírták igazolni. El van már terjedve mindenfelé. Ojtóvesszejét 1871-ben kaptam Oberdiecktól, Jeinsenből. Több ízben termett már nálam. Fajom valódisága kétségtelen.

Érésideje. Nálam aug. második fele; hűvösebb tájakon oct. végéig is elhúzódik.

Minősége. I. rendű; néha kitünőleg I. rendű csemegegyümölcs.

Nagysága. Középnagy; gyakran nagyobb is, kisebb is.

Alakja. Kissé változó; többnyire azonban hasas körtealaku; néha tojásdad vagy csigás körtealaku; elég szabályosan boltozott síkfölületű; egyik oldalán azonban gyakran hízottabb, mint a másikon. Zöme a középtájnál inkább vagy kevésbbé alább, kelyhes vége felé esik, honnét kelyhe felé hirtelen gömbölyödve boltozódik s kelyhe körül majd szűk és tompa, majd elég széles és lapos karimában végződik; szára felé pedig majd szelíd behajlással, majd behajlás nélkül fogyva, többnyire rövid és vastag, tompa kúpos végben enyészik el. Szára rövid vagy rövide, vastag vagy elég vastag, fás, többnyire görbe; a gyümölcs csúcsán szűk mélyedésbe helyezett, melynek karimáján szabálytalan lapos emelkedések mutatkoznak. Kelyhe jókora nagy, többnyire félig nyílt; rendetlenül föl- és szétálló, rövid, hegyes osztványaiival szűk és inkább vagy kevésbbé mély üregbe helyezett, melynek falait és karimáját ránczos vagy bordás emelkedések nem teszik hullámossá.

Színe. Bőre elég finom, de keménykés, majd gyöngéd-, majd szeliden érdes és száraztapintatu, bágyadtan fénylő; elejénte bágyadt zöld; értével sárgás zöld; napos oldalán gyakran barnás földvörössel színezett, miből azonban tisztán csak itt-ott tűnik elő egyegy nagyobbka folt; mert e színezetet áttetsző finom rozsdá szokta elfátyolozni. Pontozata sűrű, apró, a piros színben elég szembetűnő.

Belseje. Húsa fehéres; inkább vagy kevésbbé finom, kissé tömött olvadó; magtokja körül sem köves-szemcsés; leve bő, czukros, finom savanyúval emelt, igen kellemes fűszeresízű. Magtokja nyílttengelyű, tömlőcskéiben hosszas, karcsú, hegyes, feketés, ép, néha pedig időtlen magot rejtő.

Fája. Bujanövészű, egészséges és edzett, elég korán és igen bőven termő; kuszáltan föl és szétálló, hatalmas ágaival, melyek gyümölcsöző szervekkel jól beruházkodnak, elég lombos, de szellős, terjedel-

mes, nagy koronát alkotó. Díszlik birsen is, vadonczon is; alkalmas szálas fának és nyesés alatt tartva egyéb alaku fának is. Mindenütt jól díszlik ugyan, de gyümölcseit az erősebb szelek könnyen letizedelik.

Vesszei. Számosak, igen hosszúak, vastagok, hegyök felé lassudan elvékonyodók; nem egyenesek, hanem többféleképp elgörbülők s rügyeiknél könnyökösek; hegyök felé szeliden bordázottak; fölállóak vagy kuszáltan szétállók; gyenge korukban finoman molyhosak; ért korukban csupaszak, violaszín pirossal mosott barnák, itt-ott pedig zöldes barnák; jókora nagy, kissé hosszúak, fakó pontokkal majd sűrűbben, majd ritkábban, de elég szembetűnőleg pontozottak, rendetlen levélközűek.

Rügyei. Középnagyok, rövid kúposak, alig hegyesek, a vesszőtől kissé elállóak, szürkével árnyalt pirosas barnák: inkább vagy kevésbé kiálló, csaknem bordázatlan talapon ülők.

Virágrügyei. Elég nagyok, tojásdad kúposak, alig hegyesek, símák, pirosas barnák.

Levelei. Változó nagyságúak, többnyire azonban elég nagyok; vastag és keményszövetűek, kerülékesek vagy pedig elég széles tojásdadok, többnyire rövidke, szűrös hegyben végződők; néha hegyök felé szélesebbek, mintsem nyelők felé; csaknem laposak vagy lapos völgyesek; inkább vagy kevésbé íveltek; gyenge korukban finoman molyhosak; ért korukban csupaszak, símák, fényesek, élénk vagy sötét zöldek; széleiken ritkás, éles fogakkal elég mélyen és szabályosan fűrészesek. Levélnyelők rövid, elég vastag és merev, tövénél gyakran pirossal színezett; rézsunt fölfelé álló. Levélpálhái elég hosszúak, fonálidomúak vagy keskeny lándzsásak, nem tartósak. Virágrügyet körítő levelei nagyok, csaknem laposak, itt-ott szeliden hullámosak; hosszúak, vastag, de hajlékony nyelökről lankadtan szétállók vagy lefelé konyulók.

Hasonnevei. Poire d'Amanlis; Kessoise; Thiessoise; Vilhelmine stb.

Leirői. R o y e r, *Annal. de pomol.* VI. 25.

L e r o y, *Dict. de pomol.* I. 294.

M a s, *Le Verger*, II. 71.

J a h n, *Illust. Handb. der Obstb.* II. 71. és mások.

Észrevétel. Inkább való hazánk hegyes vidékeire, hol a szelek ellen több ótalmat találhat, mintsem az alföldre.

Jegyzet. Az Amanlis vajoncának van egy csíkos változánya, mely a fönnebbitől egyedül csak abban különbözik, hogy gyümölcsei széles, sárgás és piros csíkokkal tarkázvák, valamint vesszei is: de egyéb tulajdonaiban, úgy növényzetére, valamint gyümölcseire nézve, majd mit sem különbözik e két faj egymástól.

199. Angevine-i szép.

(Belle Angevine ; Die Schöne Angevine.)

Származása. Bizonytalan. Mint olyan körtefaj, melynek gyümölcsseit lécezetre kikötözött törpe fákön, ügyes kertész-fogásokkal bámulatos nagyságra föl lehet hizlalni, szélére el van már terjedve mindenfelé. Ojtóvesszejét 1869-ben kaptam Reutlingenből (Württemberg.) Több ízben termett már nálam. Mint a körték óriását, a nagy gyümölcsökben gyönyörködők kedvéért, ezennel bemutatom körülményes leírásban.

Erésideje. Nálam dec. febr.; némely példányai nyár kezdetéig is épségben elállnak.

Minősége. Csemege gyümölcsnek nem válik be; még háztartási vagy konyhai czelokra is csak III. rendű gyümölcs; de azért asztal-dísznek igen kapós.

Nagysága. Nagy vagy igen nagy; törpe fákön néha két kilónyi-nál is súlyosabbra hízik.

Alakja. Hosszas, hasas körtealaku vagy hasas gulaalaku; szabálytalanul boltozott buczkos és gyakran bordás-fölületű; egyik oldalán többnyire hízottabb, mint a másikon. Zöme a középtájnál jóval alább, a kelyhes vég felé esik, honnét kelyhe felé mindinkább összehúzódva boltozódik s többnyire ferdén álló szűk karimában végződik, melyre ritkán állítható fel; szára felé pedig elejénte szeliden, aztán behajlással is fogya, hosszas és inkább vagy kevesbbé vastag, többnyire ferdére hajló, kúpos véget alkot. Szára hosszú, elég vastag fás, de rugalmas, többnyire görbe, bunkósan végződő, sárgásbarna mázzal végig bevont; majd a felszínre, majd szűk mélyedéskébe helyezett; néha pedig a gyümölcs csúcsából, annak folytatásaként húsoosan kiemelkedő. Kelyhe jókora nagy, nyílt, néha pedig zárt vagy félig nyílt; rendetlenül fölálló, törékenyhegyű, keskeny, hegyes, barnás, szarúnemű osztványaival szűk és nem mély üregben ülő, melynek falain és karimáján ránczok és ormós emelkedések váltakoznak, melyek aztán a gyümölcs derekára is fölhúzódnak s ennek kerekdedségét inkább vagy kevesbbé megzavarják.

Színe. Bőre vastag és keménykés, síma, száraztapintatu, bágyadtan fénylő; elejénte élénk fűzöld; értével élénk citromsárga; napos oldalán aransárga s a napnak jól kitett példányain szép piros színnel bemosott vagy csak belehelt. Pontozata sűrű; egyenlően elhintett, fahéjszínű pettyecskékből álló, igen szembetünő. Rozsda csak kelyhe és szára körül szokott rajta gyakrabban mutatkozni.

Belseje. Húsa sárgás fehér, nem finom, tömött és roppanó; magtokja körül is csak ritkán és finoman köves-szemcsés; leve nem bő, de czukros, kissé húzós savannyal kevert, meglehetősen ízetlen és fű-

szertelen. Magtokja zárt vagy kissé nyílt-tengelyű; tömlőcskéiben néha ép, tojásdad, feketés, többnyire azonban idétlen magot rejtő.

Fája. Erőteltjes, egészséges és igen edzett; elég korán és igen bőven, többnyire csomósan termő; fölálló vagy nyílt szögekben fölfelé törekvő, nyulánk és mégis elég merev ágaival, melyek gyümölcsöző szervekkel jól beruházkodnak, ritkás lombozatú, szellős gulaalakú koronát alkotó. Díszlik vadonczon és birsen is; alkalmas gulafának is, szálásfának is; de még inkább lécezet melletti művelésre formafának. Helyben és talajban, úgy látszik, kevésbé válogatós. Gyümölccsei nagyságuk mellett is jól állják helyöket a fán.

Vesszei. Elég számosak, hosszúak, vastagok, hegyök felé szelíden elvékonyodók; elég egyenesek, kissé könyökösek; hegyök felé finoman bordázottak; fölálló vagy nyílt szögekben fölfelé törekvők; gyenge korukban finoman molyhosak; ért korukban csupaszak, sárgás barnák, napos felükön homályos pirossal mosottak; apróbb nagyobb, többnyire kerek, fehéres pontokkal itt-ott sűrűbben, itt-ott ritkábban, de szembe-tűnőleg pontozottak; rendetlen levélközűek.

Rügyei. Jókorá nagyok, rövid, hasas kúposak, alig hegyesek, a vesszőtől kissé elálló, szürkével árnyalt sötétbarnák; elég duzzadt, csaknem bordázatlan talapon ülők.

Virágrügyei. Elég nagyok, csaknem gömbölydedek, rövidhegyűek, simák, sötétbarnák.

Levelei. Középnagyok, vastag és keményszövetűek; tojásalakúak; a vesszők hegye felé csaknem lándsás tojásdadok; majd hosszúak, majd rövidke, éles hegyben végződők; lapos völgyesek vagy kissé öblözöttek, alig íveltek; gyenge korukban finoman molyhosak; ért korukban csupaszak, simák, bágyadtan fénylők, kissé bágyadt sötétzöldek; széleiken apró, éles fogakkal finoman és szabályosan fűrészesek. Levél-nyelők középhosszú vagy rövidek, elég vastag és merev; csaknem vízirányosan elálló. Levélpárhái kicsinyek, fejletlenek, hegyökkel a vessző felé visszakanyarodók, nem tartósak. Virágrügyet körítő levelei változó-nagyságúak és alakúak, majd széles, majd keskenytojásdadok, csaknem laposak; mereven szétálló rugalmas nyelekről kissé lefele konyulók.

Hasonnevei. Igen számosak; de napjainkban már többnyire mind elavultak.

Leírói. Leroy, *Dict. de pomol.* I. 188.

Mas, *Le Vergier.* I. 22. szám alatt.

Jahn, *Illustr. Handb. der Obstk.* II. 537.

Bencsik György, *Gyüm. füzetek.* 1882. év. f. 369. lapján és sokan mások.

Észrevétel. Nem volt szándékomban leírni e körtefajt: de Dörgő Dániel barátom biztatására még is csak leírtam; mert egy, Mező-Túrról, 1884. Jan. 12-éről hozzám írt levelében azt mondja e körtefajról, hogy »nyersen enni nem való: de kellőleg készítve compotnak, lekvárnak vagy gyümölcs-kocsonyának kiválólag alkalmas. A ki tehát ilyen célra akarja használni gyümölccseit; nem fogja megbánni, ha egy-egy fát e fajból is ültet kertében.«

200. Agricola.

Származása. E jeles körte-ujdonságot Mortillet, híres francia gyümölcsész nyerte magról. 1873-ban kezdette elterjeszteni. Ojtóvesszejét 1875-ben kaptam Plantièresből, a Simon Louis testvérek híres faiskolájából. A jól megerősödött próbaág nálam 1882-ben fordult csak termőre. Bárha a nálam meglevő gyümölcsészeti művekben még nincs is megemlítve; de, mert a Simon Louis testvérek nagy catalog-jában közlött rövid jellemzéssel teljesen egyezik, fajom valódiságában nincs okom kételkedni.

Érésideje. Aug. végén, sept. elején; hűvösebb tájakon, hiszem, hogy octoberig is eltart.

Minősége. I. rendű csemegegyümölcs.

Nagysága. Középnagy gyakran kisebb is.

Alakja. Tojásdad csigaalaku, széptermetű, noha egyik oldalán kissé hízottabb is, mint a másikon. Zöme a középtájnál kissé alább a kelyhes vég felé esik, honnét kelyhe felé hirtelen gömbölyödve boltozódik s kelyhe körül elég talpasan végződik; szára felé pedig szeliden fogyva tompakúpos végben enyészik el. Szára a középhosszú, vékony fás, tövénél kissé húsos, hegyénél kissé bunkósan végződő; fényes vörhenyes mázzal takart; a gyümölcs csúcsán csaknem a felszinre kissé oldalt helyezett. Kelyhe nyílt: fölálló, barnás, szarunemű osztványaival szűk és nem mély üregben ülő, melynek falain szelid, lapos bordák vonulnak a karima felé s onnan tovább, elenyészőleg a gyümölcs derekára is, de annak kerekdedségét alig zavarják meg.

Színe. Bőre finom, sima, gyöngédtapintatú, elég fényes; elejénte élénk zöld; értével élénk sárga; napos oldalán halvány pirossal belehelt vagy csak sűrűn pettyezett. Pontozata sűrű igen apró s a gyümölcs értével alig észrevehető. Rozsda csak a kehely-üreg falain és néha a gyümölcs száras végén szokott jelentkezni.

Belseje. Húsa sárgásba játszó fehér, finom, tömöttes, olvadó; magtokja körül is csak alig észrevehetőleg köves-szemcsés; leve bő, czukros, finom savanyúval emelt, igen kellemes, gyöngéden illatos és fűszeres ízzel. Magtokja zárttengelyű; szűk tömlőcskéiben tojásdad, barna, lapos és sovány, de ép magvakat rejtő.

Fája. Igen erőteljes, csaknem bujanövésű, igen edzett; elég korán és igen bőven termő; fölfelé törekvő vagy nyílt szögekben szétálló, nyulánk és mégis merev ágaival, melyek gyümölcsöző szervekkel jól beruházkodnak, kissé kuszált lombozatú szellős, terjedelmes koronát alkotó. Alkalmas szálas fának és gulafának. Vadonczon inkább díszlik, mint birsalanyon. Helyben és talajban nem válogató; gyümölccsei jól állják helyöket a fán.

Vesszei. Nem számosak, hosszúak vagy középhosszak, középvastagok, hegyök felé is csak keveset vékonyodók; elég egyenesek, noha könyökösek, bordázatlanok; fölfelé törekvők; gyenge korukban ritkásan és finoman molyhosak; ért korukban csupaszak, simák, sárgás vagy zöldes barnák; igen apró, kerek sárgás pontokkal sűrűn, de nem szembetűnőleg pontozottak; rendetlen, többnyire azonban rövid levélközűek.

Rügyei. Középnagyok, hasas kuposok, alig hegyesek, a vesszőtől igen elálló és gyakran sarkantyukép kiszögellők; szürkével és sötétbarnával tarkázott világos-gesztenye színűek; majd talapnélküliek, majd elég duzzadt, bordázatlan talapon ülők.

Virágrügyei. Középnagyok, tojásdadkuposak, kissé hegyesek, sötét barnával tarkázott pirosas gesztenyeszínűek.

Leveli. Középnagyok, elég vastag és keményszövetűek: a vesszők alján széles tojásdadok; a vesszők hegyefelé lándsásak vagy lándsás tojásdadok; kissé hirtelen elkeskenyedő, hosszas éles hegyben végződők; laposak vagy igen lapos völgyesek; íveltek és nyelökről lefelé konyulók; gyenge korukban ritkásan és finoman molyhosak; ért korukban csupaszak, simák, fényesek, sötét zöldek, széleiken apró, tompa fogakkal sűrűn és szabályosan fűrészesek. Levélnyelők rövid, középvastag, merev, csaknem vízirányosan elálló. Levélpálhái fonálidomuak, rézsunt fölfelé állók, kevésbé tartósak. Virágrügyet körítő levelei többnyire nagyobbak, szélesebbek, mint a vesszőkön levők, kertülékesek vagy tojásdadok, laposak vagy laposteknősek, jókora nagy, tompa fogakkal fűrészesek; mereven szétálló, hosszas, rugalmas nyelökről lefelé konyulók.

Hasonnevei. Nincsenek.

Leíról. A fönnebb idézett catalog rövid jellemzésén kívül más gyümölcsészek műveiben még nem olvastam róla.

Észrevétel. Fájának vígnövése, edzettsége és termékenysége nál fogva jól beillik e körtefaj alföldünk mostoha viszonyai közé is. Nagyon megérdemli, hogy vele minél több helyt tegyünk kísérletet.

201. Alençonni esperes.

(Doyenné d' Alençon; Dechantsbirne von Alençon).

Származása. E jeles körte Franciaországban, Alençon környékén, véletlenül kelt magról. Mikor fedezték föl? még nincs határozottan kimutatva. Némelyek szerint a folyó század elején; mások szerint a 17-dik század elején kezdett ismeretessé lenni és terjedni. Ojtóvesszejét 1870-ben kaptam Oberdiecktól Jeinsenből. Fajfámon több ízben termett már. Gyümölcs, növényzet egyezvén a leírásokkal, fajom valódisága kétségtelen.

Érsideje. Nálam sept. végétől, nov. elejéig; hűvösebb tájakon tavaszig is eltarthatónak mondják.

Minősége. I. rendű, néha pedig csak II. rendű csemegegyümölcs.

Nagysága. Középnagy.

Alakja. Többnyire tojásdad; kisebb példányai pedig inkább csigalakúak; rendszerint elég szabályosan boltozott, noha nem egészen sík-, hanem szeliden hovádasos-felületű. Zöme a középtájnál alább, a kelyhes vég felé esik, honnét kelyhe felé elég szabályosan gömbölyödik s többnyire szűk talpban fogy el; szára felé pedig szeliden és néha némi csekély behajlással is fogyva, inkább vagy kevésbbé rövid és tompa kúpos végben enyészik el.

Szára rövid, elég vastag, fás, kissé görbe, bunkósan végződő, végig barna mázos; a gyümölcs csucsán csekélyke mélyedésbe s néha az egyik oldal fölemelkedése miatt, kissé oldalt, a felszínre helyezett. K e l y h e kicsi, nyílt vagy félig nyílt; rendetlenül fölálló, rövid, molyhos, szarunemű osztványaival többnyire szépen kikanyarított, szűk és sekély mélyedésben ülő, melynek sugaras rozsdával bevont falain ritkán, de karimáján gyakrabban láthatók némi lapos emelkedések, melyek elenyészőleg a gyümölcs derekára is fel szoktak vonulni.

Színe. Bőre vastag, kemény, hovádasos, gyakran kissé zsiros tapintatú; elejénte sápadt zöld; értével zöldessárga; napos oldalán csaknem aranyárga, rendszerint pirosság nélkül. Pontozata elég sűrű, apró, fahéjszínű, elég szembetűnő. Rozsda foltok és alakzatok majd sűrűbben, majd ritkábban, minden gyümölcsön mutatkoznak.

Belseje. Húsa fehéres vagy sárgásba játszó fehér, finom vagy félfinom, tömöttes, olvadó; magtokja körül köves-szemcsés; leve bő vagy elegendő, cukros, finom savanyúval emelt, kellemes fűszeres ízzel. Magtokja csaknem zárt-tengelyű; tágas fiókjában jókora nagy hosszas tojásdad, barna, ép magvakat rejtő.

Faja. Mérsékelt növesű, de egészséges és edzett; elég korán és igen bőven termő; rézsunt fölfelé törekvő ágaival, melyek gyümölcsöző szervekkel jól beruházkodnak, elég sűrűlombos, gulaalaku koronát alkotó. Díszlik birsen is, vadonczon is; inkább alkalmas lécezet

melletti művelésre vagy pedig gulafának, mintsem szálas fának; helyben és talajban, ügylátszik, kevésbé válogatós. Gyümölcsei elég jól állják helyöket a fán.

Vesszei. Elég számosak, középhosszak, karcsuak, hegyök felé keveset vékonyodók s többnyire kissé bunkósan végződők; nem eléggé egyenesek, kissé könyökösek, bordázatlanok; fölállók vagy nyílt szögekben fölfelé törekvők; gyöngé korukban finoman molyhosak; ért korukban csupaszak, sárgásbarnák, apró, többnyire kerek, fakó pontokkal elég sűrűn, de nem szembetünőleg pontozottak; rendetlen, többnyire azonban rövid levélközűek.

Rügyei. Kicsinyek, zömök kúposak, tompahegyűek, a vesszőtől elálló, szűrkevel tarkázott feketés gesztenyeszínűek, alig kiálló és csaknem bordázatlan talapon ülők.

Virágrügyei. Kicsinyek, tojásdadok, tompahegyűek, elég sötét gesztenyeszínűek.

Levelei. Középnagyok, a vesszők alján jókora nagyok, elég vékony, de keményszövetűek; lándsásak vagy hosszas tojásdadok; többnyire hirtelen elkeskenyedő, inkább vagy kevésbbé rövid, éles hegyben végződők: többnyire völgyesek; majd alig, majd pedig, főkép a vesszők alján eléggé íveltek; gyenge korukban kissé molyhosak; ért korukban csupaszak, símák, elég fényesek, élénk zöldek; széleiken tompa fogakkal ritkásan fűrészesek vagy csaknem ép szélűek. Levélnyelők középhosszú, középvastag, elég merev; majd vízirányosan el-, majd igen nyílt szögekben, kissé hanyatt görbülten fölfelé álló. Levélpálhái fonál- vagy áridomuak, rendetlenül fel vagy szétálló, a nyél tövétől, kissé fölebb, a nyélre helyezettek, tartósak. Virágrügyet körítő levelei jóval nagyobbak, mint a vesszőkön lévő, majd laposak, majd völgyesek és inkább vagy kevésbbé íveltek; szétálló, hosszas, rugalmas nyelökről többnyire lefelé csügghők.

Hasonnevei. Poire d'Alençon; Doyenné d'hiver d'Alençon; Doyenné d'hiver nouveau; Doyenné gris d'hiver, stb.

Leirői. Bivort, *Annal. de Pomol.* VIII. 15.

Leroy, *Dict. de pomol.* II. 55.

Mas, *Le Verger*, I. 23.

Oberdieck, *Illustr. Handb. der Obst.* V. 365. és sokan mások.

Észrevétel. Inkább való hazánk hegyes vidékeire, mintsem az alföldre a hol olyan időben érik, a mikor itt, nála finomabbízú gyümölcsfajokban is bővelkedhetünk. Nagy termékenysége nál fogva méltó arra, hogy kertünkben, bárhol is helyet szorítsunk számára, legalább egy-egy fának.

202. Árva kolmár.

(Orpheline Colmar.)

Származása. E jeles körtét, — mikép leírásában Bivort állítja, — életének vége felé Van Mons nyerte magról, Belgiumban. Bárha színes képen is, körülményes leírásban is, még az ötvenes években be lőn mutatva a világnak; mégis kevésbé van még elterjedve. Ojtóvesszejét 1874-ben kaptam a Simon Louis testvérektől, Plantièresből. Több ízben termett már fajfámon. Fajom valódisága kétségtelen.

Érsideje. Nálam sept. elején; hűvösebb tájakon october végéig is eltart.

Minősége. I. rendű, néha pedig csak II. rendű csemegegyümölcs.

Nagysága. Nagy; Bivort szerint néha igen nagy.

Alakja. Tojásdad körtealaku, elég szabályosan boltozott síkfömlűtű; egyik oldalán gyakran hizottabb, mint a másikon. Zöme a középtájnál alább, a kelyhes vég felé esik, honnét kelyhe felé szeliden gömbölyödve boltozódik s kelyhe körül szűk, de lapos talpban végződik, melyen jól megállhat; szára felé pedig elejénte szeliden, aztán behajlással is fogyva, rövid, tompa-kúpos végben enyészik el. Szára rövid vagy középhosszú, vastag vagy középvastag, fás, végig barnamázos; a gyümölcs csucsán szelid emelkedésektől határolt, szűk és nem mély üregbe, gyakran pedig csaknem a felszínre kissé ferdén helyezett. Kelyhe nyílt; csillagalakulag szétterülő, hosszas, hegyes, szürkés osztványaival szépen kikanyarított, inkább vagy kevésbé tágas és nem mély tányéralaku üregben ülő, melynek falain és karimáján észrevehető emelkedések nem fordulnak elő.

Színe. Bőre kissé vastag és kemény, sima, száraztapintatu, csaknem fénytelen; elejénte világos zöld; értével sárgás zöld; napos oldalán is csak kissé élénkebb sárga és néha némi földvörössel színezett. Pontozata sűrű; zölddel szegett, apróbb-nagyobb, fahéjszínű pettyecskékből álló, elég szembetűnő. Finom rozsdafoltok gyakran láthatók fölületén, különösen pedig kelyhes végén és a gyümölcs napos oldalán.

Belseje. Húsa fehéres, finom, olvadó vagy félszerint olvadó; magtokja körül is csak alig észrevehetőleg köves-szemcsés; leve bő, ezukros, finom, de gyakran kissé húzós savanyúval emelt, elég kellemes, fűszeres ízű. Magtokja zárttengelyű; tömlőcskéiben hosszas, hegyes, tojásdad, világosbarna ép magot rejtő.

Faja. Mérsékeltnövéstű, de egészséges és igen edzett; korán és bőven termő; nyílt szögekben szétálló vagy részunt fölfelé törekvő, jellemzőleg merev ágaival, melyek gyümölcsöző szervekkel jól beruházkodnak, ritkás, szellős terjedelmes gulaalaku koronát alkotó. Vandonczon inkább díszlik, mint birsalanyon; alkalmas szálasfának is gu-

lafának is; helyben és talajban, úgy látszik, kevésbé válogatós. Gyümölcsei jól állják helyüket a fán.

Vesszei. Elég számosak, rövidek vagy középhosszak, középvastagok, hegyők felé is csak keveset vékonyodók s hegyöknél többnyire bunkósan végződők; egyenesek, merevek, alig könyökösek, bordázatlanok; fölálló vagy nyílt szögekben elálló; gyenge korukban is csak ritkásan és finoman molyhosak; ért korukban csupaszak, vörhenyes vagy sárgás barnák; apró, többnyire hosszú, vörhenyes pontokkal majd sűrűbben, majd ritkábban, de nem szembetűnőleg pontozottak; rendetlen levélközüek.

Rügyei. Elég nagyok vagy középnagyok, hasas kúposak, hegyesek, a vesszőtől elálló vagy itt-ott a vesszővel párhuzamosan fölfelé állók; szürkével és sötétbarnával tarkázott pirosas barnák; elég kiemelkedő, bordázatlan, hosszú talapon ülők.

Virágrügyei. Kicsinyek, rövid kúposak, alig hegyesek, szürkével és sötétbarnával tarkázott pirosas gesztenyeszínűek.

Levelei. Kicsinyek, kissé vastag és keményszövetűek; széles lándzsásak, mindkét végükön elkeskenyedők; inkább vagy kevésbé rövid, éles hegyben végződők; laposak vagy igen lapos völgyesek; alig íveltek; gyenge korukban széleiken és idegzetükön finoman molyhosak; ért korukban csupaszak, simák, bágyadtan fénylők, világos vagy kissé sárgás zöldek; széleiken apró, tompa fogakkal szabálytalanul fűrészesek vagy csaknem épszélűek. Levélnyelők a vesszők alján középhosszú, középvastag, rugalmas, a vesszők hegye felé pedig mind-mind rövidebb, merev; rézsunt fölfelé álló. Levélpálhái fonálidomuak, hamar elhullók. Virágrügyet körítő levelei tojásdadok, vagy lándzsás tojásdadok, laposak, kissé íveltek, elég fényesek; föl- vagy szétálló, középhosszú, rugalmas nyelökről mereven szétterülők.

Hasonnevei. Nincsenek.

Leírói. Bivort, *Annal. de pomol.* II. 77. Mások tudtommal még nem írták le.

Észrevétel. Vidékem mostoha viszonyai között gyümölcsei teljes finomságukat nem fejthetik ki. Gyümölcstenyésztésre kedvezőbb viszonyok közt azonban, hiszem, hogy nálunk is csak oly finom-ízű gyümölcsöket fog teremni, mint születése helyén, Belgiumban.